T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO SİNEMA TELEVİZYON ANABİLİM DALI
RADYO SİNEMA TELEVİZYON BİLİM DALI

ULUSLARARASI HABER AJANSLARINDA RECEP TAYYİP ERDOĞAN TEMSİLİ: REUTERS VE TASS ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Yusuf DURU

Danışman
Doç. Dr. Vahit İLHAN

Yüksek Lisans Tezi

Ağustos 2019
KAYSERİ

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO SİNEMA TELEVİZYON ANABİLİM DALI
RADYO SİNEMA TELEVİZYON BİLİM DALI

ULUSLARARASI HABER AJANSLARINDA RECEP TAYYİP ERDOĞAN TEMSİLİ: REUTERS VE TASS ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Yusuf DURU

Danışman
Doç. Dr. Vahit İLHAN

Ağustos 2019
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: Yusuf DURU

İmza :

İNTİHAL

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Başlığı:……..……
……
……

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam …… sayfalık kısmına ilişkin, …../…../2019 tarihinde ***Turnitin*** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı: % ..... dır.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Giriş dahil
2- Ana Bölümler dahil
3- Sonuç dahil
4- Alıntılar dahil/hariç
5- Kapak hariç
6- Önsöz ve Teşekkür hariç
7- İçindekiler hariç
8- Kaynakça hariç
9- Özet hariç
10- Yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. ……../……./…….

Adı Soyadı :……..
Öğrenci No :……..
Anabilim Dalı :……
Bilim Dalı :……
Program Adı :……..

Danışman: Adı/İmza

Öğrenci Adı/İmza

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

"ULUSLARARASI HABER AJANSLARINDA RECEP TAYYİP ERDOĞAN TEMSİLİ: REUTERS VE TASS ÖRNEĞİ" adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	Danışman
Yusuf DURU	Doç. Dr. Vahit İLHAN

Radyo Sinema Televizyon ABD Başkanı

Doç. Dr. Vahit İLHAN

Doç Dr. Vahit İLHAN danışmanlığında Yusuf DURU tarafından hazırlanan ULUSLARARASI HABER AJANSLARINDA RECEP TAYYİP ERDOĞAN TEMSİLİ: REUTERS VE TASS ÖRNEĞİ" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Sinema Televizyon Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

02 /08 / 2019

JÜRİ:

Danışman: Doç. Dr. Vahit İLHAN

Üye: Prof. Dr. Y. Gürhan TOPÇU

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖNÜRMEN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 05.08.2019 tarih ve 32 sayılıkararı ile onaylanmıştır.

05 / 08 / 2019

Doç. Dr. [illegible] Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışma uzun ve zorlu bir süreç sonrasında ortaya çıkmasına rağmen çalışmanın her anında bana keyif veren bir yanı oldu. Bu çalışmada hem bilgisi ile bana yol gösteren hem de bana karşı sabrı ile sürekli yanımda olan değerli danışmanım Doç. Dr. Vahit İLHAN'a çok teşekkür ederim.

Bu çalışma sürecinde bana karşı sonsuz saygı, sevgi ve desteğini eksik etmeyen değerli eşim Melike DURU'ya, bugünlere gelmemde büyük katkıları olan Annem Dursen DURU, babam Hüseyin DURU ve kardeşim Elif DURU'ya minnettarım. Ailemin bana karşı sabrı ve güveni olmasa bu çalışmayı ortaya koyamazdım. Aileme teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

ULUSLARARASI HABER AJANSLARINDA RECEP TAYYİP ERDOĞAN TEMSİLİ: REUTERS VE TASS ÖRNEĞİ

Bu çalışmada parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçişi ön gören 16 Nisan referandum sürecini ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı konu alan REUTERS ve TASS haber ajanslarının haber metinleri incelenmiştir. Çalışmada Batı merkezli REUTERS haber ajansı ile Doğu merkezli TASS haber ajansının, Türkiye'de yaşanan anayasa değişikliği ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile ilgili haberleri nasıl ele aldıklarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Sınırlılıklar kapsamında, yaşanan referandum süreci ve sonrasını içeren olarak 16 Nisan 2017-30 Nisan 2017 tarih aralığındaki haberler değerlendirilmeye alınmıştır. 16 Nisan 2017 tarihinin seçilme nedeni Türkiye'de gerçekleşen ve dış politikayı yeniden biçimlendiren bir anayasal değişikliği referandumunun gerçekleşmesidir. 30 Nisan tarihinin belirlenme nedeni ise ajansların ilk 15 günde yoğun haber akışı gerçekleştirmesidir. REUTERS ve TASS haber ajanslarının haber metinleri eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde ideoloji-haber-söylem bağlantıları incelenerek ideolojinin haber metinleri üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise ajansların tarihsel gelişim süreçleri ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın siyasal srüeci ele alınmıştır. Yöntem bölümünde ise REUTERS ve TASS haber ajanslarının haber metinlerinin analizlerine yer verilmiştir. Haber metinlerinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın nasıl yer aldığı ve temsil edildiği makro ve mikro analizler yapılarak değerlendirilmiştir. Bu analiz biçimiyle REUTERS ile TASS haber ajanslarının, haber içeriklerini, kendi ülkelerinin siyasi egemenlerinin gündelik politikalarının belirlediği ortaya konulmuştur. REUTERS haber ajansının Türkiye'deki referandum süreci üzerinden Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı ideolojik söylemler ile olumsuzladığı; TASS haber ajansının ise ideolojik söylemler ile olumladığı analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Haber Medyası, İdeoloji, REUTERS, TASS, Referandum, Recep Tayyip Erdoğan, Eleştirel Söylem Analizi

ABSTRACT

REPRESENTATION OF RECEP TAYYİP ERDOGAN IN INTERNATIONAL NEWS AGENCIES: THE CASE OF REUTERS AND TASS

In this study, the news texts of REUTERS and TASS news agencies about President Recep Tayyip Erdoğan and the April 16 referendum process, which foresees the transition from the parliamentary system to the Presidential Government system, are analyzed. In this study, it is aimed to reveal how western-based REUTERS news agency and eastern based TASS news agency approach to the constitutional changes taking place in Turkey and the news regarding Prime Minister Recep Tayyip Erdogan. Within the scope of the limitations, the news in the period between April 16, 2017 and April 30, 2017, including the referendum process and the aftermath, were taken into consideration. The reason for choosing the date of April 16, 2017 is constitutional amendment referendum took place in that time that reshaped foreign policy. The reason for choosing the April 30 date is the fact that the agencies conduct intensive news flow in the first 15 days. The news texts of REUTERS and TASS news agencies were analyzed using critical discourse analysis method.

In the first part of the study, ideology-news-discourse connections are examined and the effect of ideology on news texts is discussed. In the second part of the study, the historical development process of the agencies and the political process of President Erdoğan are discussed. In the method section, news texts analysis of REUTERS and TASS news agencies are included. President Erdoğan's coverage and representation on the news texts was evaluated by using macro and micro analyses. In this analysis, it is revealed that the daily content of REUTERS and TASS news agencies is determined by the daily policies of the political sovereigns of their countries. It is analyzed that The Reuters news agency, through the referendum process in Turkey, negated President Erdoğan with ideological discourses and on the other hand, TASS news agency affirmed President Erdoğan with ideological discourses.

Keywords: News Media, Ideology, REUTERS, TASS, Referendum, Recep Tayyip Erdoğan, Critical Discourse Analysis

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK ..... **i**

İNTİHAL ..... **ii**

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI ..... **iii**

ONAY: ..... **iv**

ÖNSÖZ ..... **v**

ÖZET ..... **vi**

ABSTRACT ..... **vii**

İÇİNDEKİLER ..... **viii**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xii**

GİRİŞ **1**

1.BÖLÜM

İDEOLOJİ VE MEDYA İLİŞKİSİ

1.İletişim Alanında İdeoloji Kavramının Değerlendirilmesi 7

1.1. İdeoloji Kavramı 7

1.2. Tarihsel Süreci 9

1.2.1.Napolyon Bonapart 9

1.2.2. Marx ve Engels 10

1.2.3. Vladimir Lenin 13

1.3. İdeoloji ve Medya İlişkisi 13

1.3.1. Gramsci ve Hegemonya Çerçevesinden Medyanın Değerlendirilmesi 13

1.3.2. Althusser ve İdeolojik Medya 19

1.3.3. Stuart Hall ve Medya 27

1.4. Haber ve İdeoloji İlişkisi 36

2.BÖLÜM

ULUSLARARASI HABER AJANSLARI ve LİDER TİPOLOJİSİ BAĞLAMINDA RECEP TAYYİP ERDOĞAN

2.1. Ajansların Genel Özellikleri 41
2.1.1.Ajansların Tarihçesi 43
2.1.1.1. Havas 43
2.1.1.2. Agence France Presse (AFP) 44
2.1.1.3. REUTERS 45
2.1.1.4. Associated Press (AP) 48
2.1.1.5. İnformatsionoi Telegrafnoi Agentsvo Rossijkoie (ITAR-TASS) 49
2.1.1.6. Anadolu Ajansı (AA) 51
2.1.1.7. United Press International (UPI) 54
2.1.2. Haber Ajansları ve Siyaset İlişkisi 56
2.2. Recep Tayyip Erdoğan'ın Siyasal Hayatı 58
2.2.1. Siyasete Atıldığı Yıllar 59
2.2.2. 1994 Belediye Seçimleri ve Hapse Girme Süreci 59
2.2.3. Parti Kurma Süreci 61
2.2.4. 2007 ve 2011 Seçimleri 62
2.2.5. 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi 64
2.2.6. 7 Haziran 2015 Seçimleri ve 1 Kasım'a Giden Süreç 64
2.2.7. 15 Temmuz Darbe Girişimi ve 16 Nisan Referandumuna Giden Süreç 65
2.3. Recep Tayyip Erdoğan'ın Dış Politika Adımları 69
2.3.1. Avrupa Birliği İle Siyasi İlişkiler 69
2.3.1.1. 2000li Yıllar ile Karşılıklı Gelişen Siyasi İlişkiler 69
2.3.1.2. Müzakerelerin Durması ve Karşılıklı Güvensizlikler 70
2.3.1.3. Müzakerelerin Durmasından Sonraki Gelişmeler 71
2.3.1.4. 15 Temmuz Darbe Girişiminden 16 Nisan Referandumuna Giden Süreç 72

2.3.2. Rusya İle Siyasi İlişkiler 75
2.3.2.1. 2002 Yılı ile Gelişen Siyasi Süreç 75
2.3.2.2. Gürcistan Meselesi ile Yaşanılan Kırılganlıklar 76
2.3.2.3. 2010 Yılında Atılan Ticari Adımlar 77
2.3.2.4. Ukrayna Krizi 78
2.3.2.5. Suriye Krizi 79
2.3.2.6. Darbe Girişimi Sonrası Siyasi İlişkiler 81

3. BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Söylem Nedir? 82
3.1.1. Eleştirel Söylem Analizi 85
3.1.1.1 Van Dijk Eleştirel Söylem Analizi 88
3.2. BULGULAR VE ANALİZLER: REUTERS VE TASS AJANSLARINDA YER ALAN RECEP TAYYİP ERDOĞAN HABERLERİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ 94
3.2.1. Makro Yapıya Yönelik Analizler 94
3.2.1.1. Başlıklar 94
3.2.1.2. Haber Girişleri 101
3.2.1.3. Fotoğraf 112
3.2.2. Makro Yapıya Yönelik Şematik Analiz 133
3.2.2.1. Ana Olay ve Sunum 133
3.2.2.2. Ardalan ve Bağlam Bilgisi 135
3.2.2.3. Haber Kaynakları 136
3.2.3. Mikro Yapıya Yönelik Analiz Çalışması 138
3.2.3.1. Sentaktik Analiz 138
3.2.3.2. Sözcük Seçimleri 140

3.2.3.3. Retorik 152

SONUÇ 159

KAYNAKÇA 165

ÖZ GEÇMİŞ 173

ŞEKİLLER LİSTESİ

Resim 1. ***EU Commission calls on Turkey to seek national consensus-*** *AB komisyonu Türkiye'yi ulusal fikir birliğine çağırıyor (17 Nisan 2017) (REUTERS)* 113

Resim 2. ***European leaders say vote shows 'deeply divided' Turkey-*** *Avrupalı liderler oylamanın Türkiye'yi 'son derece bölünmüş' gösterdiğini söyledi (17 Nisan 2017) (REUTERS)* 114

Resim 3. **Erdogan death penalty vow likely to be tough sell in divided Turkey-** *Erdoğan'ın ölüm cezası bölünmüş bir Türkiye 'de muhtemelen zor bir süreç (sell) olacak. (19 Nisan 2017)* (REUTERS) 115

Resim 4. **Turkey says European rights court has no jurisdiction over referendum- Türkiye,** *Avrupa hakları mahkemesinin referandum konusunda yetkisi olmadığını söyledi (19 Nisan 2017) (REUTERS)* 116

Resim 5. **Turkey's election board rejects appeals to annul referendum-** *Yüksek Seçim Kurulu, (Türkiye'nin seçim kurulu), referandumu iptal etmek için yapılan temyiz talebini reddetti. (19 Nisan 2017) (REUTERS)* 117

Resim 6. **Erdogan says Turkey won't wait at Europe's door forever-** *Erdoğan, Türkiye Avrupa'nın kapısında sonsuza dek beklemeyeceğini söyledi (20 Nisan 2017) (REUTERS)* 117

Resim 8. **EU executive urges change of tack in relations with Turkey-** *AB yöneticisi Türkiye ile ilişkilerde tutum değişikliği çağrısında bulundu. (24 Nisan 2017) (REUTERS)* 119

Resim 10. **German conservatives urge end to EU-Turkey talks after pro-Erdogan vote-** *Alman muhafazakârlar, Erdoğan yanlısı oylama sonrasında AB-Türkiye müzakerelerine son verilmesi çağrısında bulundu. (23 Nisan 2017) (REUTERS)* 120

Resim 11. **Erdogan says Turkey could reconsider its position on Europe-** *Erdoğan, Türkiye'nin Avrupa'daki konumunu yeniden değerlendirebileceğini söyledi (25 Nisan 2017) (REUTERS)* 121

Resim 12. **EU Ankara negotiator calls for suspension of Turkey accession talks**- *AB Ankara arabulucusu Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin askıya alınması çağrısında bulundu (26 Nisan 2017) (REUTERS)* 122

Resim 13. **Merkel urges Turkey to respond to reported referendum irregularities**- *Merkel, bildirilen referandum usulsüzlüklerine Türkiye'yi cevap vermeye çağırdı (27 Nisan 2017) (REUTERS)*..... 122

Resim 14. ***Turkish referendum on Erdogan powers passed by 51.4 percent: final figures-*** *Son Rakamlar: Erdoğan'ın yetkileri-güçleri ile ilgili referandum yüzde 51,4 oranında açıklandı (27 Nisan 2017) (REUTERS)*..... 123

Resim 15. ***Turkish opposition lawmaker appeals to European court over referendum-*** *Türk muhalefet milletvekili referandum konusunda Avrupa mahkemesine başvurdu (28 Nisan 2017) (REUTERS)*..... 123

Resim 16. ***Turkey blocks access to Wikipedia-*** *Türkiye, Wikipedia 'ya erişimi engelledi. (29 Nisan 2017) (REUTERS)*..... 124

Resim 17. ***Turkey fires 3,900 in second post-referendum purge-*** *Türkiye, referandum sonrası ikinci tasfiyede 3.900 kişiyi işten çıkarttı. (29 Nisan 2017) (REUTERS)*..... 125

Resim 18. ***Most Turks favor amendments to country's constitution — Erdogan-*** *Türklerin çoğu, ülkenin anayasasında yapılacak değişikliklere destek verdi – Erdoğan (16 Nisan 2017) (TASS)* 126

Resim 19. ***Supporters of presidential system claim victory in Turkish referendum-*** *Cumhurbaşkanlığı sisteminin destekçileri Türkiye referandumunda zafer iddia etti. (17 Nisan 2017) (TASS)*..... 127

Resim 20. ***Russian senator says Erdogan to face growing domestic resistance after referendum-*** *Rus senatör Erdoğan'ın referandumdan sonra artan iç direnişle- karşı çıkmayla yüzleşeceğini söyledi. (17 Nisan 2017) (TASS)*..... 128

Resim 21. ***Kremlin calls to respect Turkey's choice at referendum on expanding presidential Powers***- *Kremlin, cumhurbaşkanlığı yetkilerini genişletme konusundaki referandumda Türkiye'nin tercihine saygı duyulmasına çağırdı. (17 Nisan 2017) (TASS)*..... 129

Resim 22. ***OSCE observers say Turkey's referendum fails to live up to Council of Europe standards-*** *AGİT gözlemcileri, Türkiye'nin referandumunun Avrupa Konseyi standartlarına uymadığını söyledi. (17 Nisan 2017) (TASS)*..... 129

Resim 22. ***Press review: Referendum gives Erdogan more muscle and US strike splits public opinion-*** *Basın Özeti: Referandum Erdoğan'a daha fazla güç kazandırdı ve ABD* ***grevi-müdahelesi- yaptırımı*** *kamuoyunu bölüyor. (18 Nisan 2017) (TASS)* 130

Resim 23. ***Putin congratulates Erdogan on Turkey's referendum results-*** *Putin, Erdoğan'ı Türkiye'nin referandum sonuçlarından dolayı kutladı. (18 Nisan 2017) (TASS)* 131

Resim 24. ***Press review: Erdogan's bid for more power splits West and NATO beefs up Afghan contingent-*** *Press Review: Erdoğan'ın daha fazla iktidar teklifi Batı'ya ve NATO'nun Afganistan'ı harekete geçirmesine yol açtı (19 Nisan 2017) (TASS)* 131

Resim 25. ***Erdogan plans to visit Russia on May 3-*** *Erdoğan 3 Mayıs'ta Rusya'yı ziyaret etmeyi planlıyor. (21 Nisan 2017) (TASS)* 132

Resim 26. ***Putin, Erdogan to discuss fight against terrorism, Syrian settlement in Sochi-*** *Putin, Erdoğan terörle mücadeleyi, Suriye'ye yerleşim Soçi'de tartışacak (28 Nisan 2017) (TASS)* 133

GİRİŞ

İnsan, tarih boyunca kendisini ilgilendiren gelişmeleri ya da çevresinde gelişen olayları üçüncü kişilere aktarma eğilimi göstermiştir. Bu eğilimin temelinde dün olandan bilgisi olma, yarın olacakları tahmin etme, gerçekleşen ya da gerçekleşecek olaylara karşın kendini koruma, olaylara karşın kendini hazır tutma ve üçüncü kişileri bilgilendirme amacı yatmaktadır. Bu enformasyon aktarımı zamanla kendini bir tanıma bırakmıştır: Haber. Toplumu ilgilendiren bu enformasyonların ya da sorunların aktarımı zaman ilerledikçe haber iletimini düzenli periyodlarla toplayan, derleyen ve belli bir merkezden halka aktaran ajanslara geçti. Ajanslar ilk dönemlerinde sadece kendi bölgesinde gerçekleşen olayları halka aktarırken iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte kendi ulusal sınırlarının dışına çıktı ve uluslararası arenada gelişen olayları sınır gözetmeksizin toplumlara aktardı. Bunun altında yatan neden ise toplumların siyasal, sosyal, ekonomik anlamda birbirilerine bağlı hale gelmesi ve toplumların, kendi çıkarları doğrultusunda dünyanın diğer ucunda gelişen olayların bilgisine sahip olmayı istemesidir.

Toplumlar, ajanslar sayesinde düzenli olarak bilgiye erişme fırsatı olmasına rağmen haberin ve haber içeriğinin zaman içerisinde metalaşması ve haber içeriklerinin toplumu manipüle etme gücünün keşfedilmesiyle birlikte sermaye sahipleri ve hükümetlerin bu alana kaymasına ya da müdahale etmesine neden olmuştur. Yıllar içerisinde sermaye sahipleri ya da hükümetler, topluma bilgi veren haber ajanslarına kendi siyasal veya ekonomik sebeplerden sahip olma ya da müdahale etme konusunda ortak hareket ettiler. Bu süreçte ulusal ya da uluslararası düzeyde kendi çıkarlarına ters düşen bilgiyi ya manipüle ederek halka aktardılar ya da bilgi akışını engelledirler. Bu doğrultuda halkın doğru bilgilendirilmesine ve salt bilginin aktarılmasına izin verilmemiştir Halka aktarılan bilgi belli bir ideolojik süzgeçten geçip, siyasal ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda şekillenir ve enformasyon akışı sağlanır. Bu enformasyon toplumların değil sermaye sahipleri ya da hükümetlerin yararına olmaktadır. Özellikle uluslararası arenada hükümetler ve sermaye sahipleri siyasal, sosyal, ekonomik çıkarları adına-

ajanslar üzerinden- bir ülke ya da lider hakkında algı oluşturma gücüne sahiptir. Bu gücü onlara veren ise haberin toplumu manipüle etme ve yönlendirme gücünün keşfidir. Artık ajanslar üzerinden servis edilen haberler bir ülkeyi ya da lideri iyi- kötü, demokrat- anti demokrat, modernist- gerici, batılı- doğulu vb. gibi algı oluşturabilir ve dünya kamuoyunu istediği şekilde yönlendirebilir. Ajanslar tarafından yapılan bu yönlendirme nesnel bilgilerle değil bulunduğu ülkenin veya içerisinde olduğu sermaye grubunun ya devletlerin çıkarına uygun, manipüle edilmiş bilgilerle yapılmaktadır. Bu sayede günümüzde haber kavramı toplumu bilgilendiren rapor tanımından sıyrılıp toplumu manipüle eden bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır diğer yandan günümüzde uluslararası haber ajansları belli merkezlerden haber servis ederek dünya gündemini belirlemektedir. Bu haber merkezlerinin ürettiği haberler genelde dünya kamuoyunda yer alan ve küresel politik meselelerde etkili olan siyasi kişilerin haberleridir. Avrupa Birliği, Ortadoğu ve Rusya eksesinde siyasi olarak etkin olan ve uluslararası haber ajanslarında yer alan siyasi karakterlerden biri Recep Tayyip Erdoğan'dır.

Cezaevi sürecinden sonra parti çalışmalarına başlayan Erdoğan, 2001 yılında yol arkadaşları ile beraber Ak Partiyi kurdu ve 2002 yılındaki genel seçimlerine katıldı. Recep Tayyip Erdoğan seçimlerde birinci çıkması ve tek başına iktidara gelmesine rağmen hakkındaki mahkeme kararı neden ile milletvekili olamadı. Gerekli yasa çalışmalarından sonra milletvekili olma engeli kalkan Erdoğan, 9 Mart 2003 yenilenen Siirt seçimlerinde milletvekili seçildi ve 15 Mart 2003 yılında Başbakan görevini üstlendi. Recep Tayyip Erdoğan 2007, 2011 seçimlerinde de başarı sonuç aldı ve 2014 yılında halkın doğrudan seçtiği Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ilk turda Cumhurbaşkanı seçildi. 24 Haziran 2018 yılı genel seçimlerinde %52,59 oy oranı ile tekrar Cumhurbaşkanı seçilen Erdoğan halen görevine devam etmektedir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Başbakan olduğu 2003'ten itibaren dış politikaya önem verdi ve uluslararası arenada yer almaya başladı. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ekonominin güçlü bir araç olduğunu ve ekonomik ilişkilerin geliştikçe uluslararası siyasetinde iyileşeceği görüşündeydi. Bu doğrultuda dış politikada etkin bir rol oynadı ve ekonomik- siyasal gelişmelere önem verdi. İlk olarak Avrupa Birliği Üyeliği sürecinde hem iç hem dış politikada adımlar attı. Bu çerçevede 2003 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Avrupa Birliği Uyum Komisyonu" kuruldu ve bu komisyonun amacı Avrupa Birliği üyelik sürecinde gelişmeleri değerlendirmek, incelemek ve gerektiğinde

meclise bilgi aktarmaktadır. Bu adımlarla beraber 3 Ekim 2005 tarihinde siyasi kıstasların yerine getirildiği belirtildi ve katılım müzakerelerine başlanmasına karar verildi. Erdoğan'ın sürdürdüğü dış politika ile birlikte 13 Kasım 2006 yılında Avrupa Konseyi, İstanbul'u 2010 yılında kültür başkenti ilan etti. Erdoğan ve Bakanlar Kurulu 2011 yılında aldığı karar ile Avrupa Birliği Bakanlığı kurdu ve müzakereleri bakanlık üzerinden sürdürme kararı aldı. Bu sayede ilişkiler tamamen diplomatik- siyasi bir zemine yerleştirildi. Fakat 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşından sonra ilişkiler zedelenmeye başladı. Mülteci krizi, Suriye konusundaki anlaşmazlıklar ve Avrupa'da yükselen milliyetçi politikalar sürece zarar vermeye başlamıştır. İlk olarak Avrupa Birliği ve Türkiye arasında mültecilerin Avrupa'ya geçişin kısıtlanması ve mültecilere yapılacak maddi yardım sözlerinin yerine getirilmemesi ilişkileri zedeledi. Ayrıca Avrupa yükselen ırkçı söylemler ve Avrupa Birliği devletlerinin politikalarının bu yönde ilerlemesi ile Türkiye karşıtı söylemler arttı ve ilişkilere zarar verdi. Özellikle Hollanda ile yaşanan kriz sonrasında diplomatik-ekonomik ilişkiler büyük zarar gördü.

Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Rusya Devlet Başkanı Putin arasında ilk karşılıklı ziyaret 2009 yılında gerçekleştirilmiştir. Özellikle 2011'den itibaren iki lider arasında enerji, Suriye'deki iç savaş, ihracat, turizm vb. konularda iş birliği üst seviyededir. Özellikle Batı ile yaşanan problemlerden sonra Türkiye, Rusya ile siyasal-ekonomik-askeri ilişkilerini artırmıştır. Türkiye ve Rusya'nın Suriye konusunda ortak hareket etmelerine rağmen 2015 yılında Rus savaş uçaklarının Türkiye'de sınır ihlali yapması ve Türk F-16 savaş uçakları tarafından vurulmasıyla büyük bir kriz yaşandı. Yaşanan bu olay üzerine Rusya-Türkiye arasında ilişkiler kopma noktasına geldi. Bu dönemde karşılıklı olarak çeşitli ambargolar uygulandı ve ekonomik ilişkiler zedelendi. Diplomatik adımlarla birlikte diplomatik kriz aşılmaya çalışıldı ve 14 Kasım 2017 tarihinde yapılan görüşmede Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin " Türkiye ile ilişkiler, krizden önceki seviyeye ulaştı" açıklaması ile krizin tamamen sona erdiği mesajını verdi.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, iktidara geldiği seçimlerden itibaren Avrupa ve Rusya ile olan inişli çıkışlı politik ilişkileri ve söylemleriyle uluslararası haber ajanslarında geniş şekilde yer aldı. Ajanslar, Erdoğan haberini toplumlara aktarırken genelde ülkelerin siyasal süreçlerini göz önünde bulundurarak aktarmaktadır. Batı menşeli ajanslar, politik sebeplerden dolayı Erdoğan haberlerini servis ederken daha eleştirel, Rusya menşeli ajanslar ise pozitif bakış açısı ile haberlerini servis etmektedir.

Haber söylemleri incelendiğinde politik dilin ajansların haber diline etki ettiği ve politika, ekonomi, siyasal ilişkiler haber ajanslarının ayrılmaz bir parçası olduğu görülmektedir.

Bu bilgilerden yola çıkılarak tezde "Uluslararası haber ajanslarında Recep Tayyip Erdoğan Temsili: REUTERS ve TASS Örneği" başlığı altında uluslararası haber ajansların Cumhurbaşkanı Erdoğan'a bakışı ve ajanslarda nasıl temsil edildiği incelenmiştir. Tezin amacı ülkelerin kendi arasındaki diplomatik ilişkilerin ve sermaye sahiplerinin ekonomik çıkarlarının haber söyleminde nasıl temsil ettiği ve haber ajanslarının bu süreçte nasıl ideolojik hareket ettiğini ortaya koymaktır. Recep Tayyip Erdoğan'ın 16 Nisan-30 Nisan 2017 tarihleri arasında uluslararası arenadaki siyasi söylemleri, ilişkileri ve Avrupa ve Rusya denkleminde yürüttüğü dış politikanın uluslararası haber ajanslarının haber söyleminde nasıl yer aldığı ve Avrupa ve Rusya menşeli ajansların ülke çıkarları doğrultusunda bu haberleri nasıl ele alındığını ortaya koymaktır. İzlenecek yol ise ilişkiler doğrultusunda Recep Tayyip Erdoğan ile ilgili haberlerin veriliş biçimi, tekrarlanan söylemler, önem sırasına göre haberlerin yeri gibi konuları incelemek ve analizler doğrultusunda haberlerin oluşturulma biçiminde siyaset ve ekonomik bağlantılarını ortaya koymaktır.

Literatür çalışması yapıldığında kitle iletişim araçları üzerinden lider ya liderlerin analizleri yapılmasına rağmen iki farklı bölgeden uluslararası haber ajanslarının haber metinleri üzerinden Türkiye'deki siyasi karakterler üzerine analiz yapılmamıştır. Bu teze en yakın çalışmalardan biri Turan Delimehmetoğlu'nun "Alman Der Spiegel dergisinin Recep Tayyip Erdoğan Algısı" başlıklı yüksek lisans tezidir. Çalışmada Türk- Alman ilişkileri göz önüne alınarak 10 Ağustos 2014- 10 Ağustos 2015 tarihleri arasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan temsili irdelenmiştir. Çalışamada Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haberlerde ön yargılı davranıp davranılmadığı hedeflenmiş ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili olumsuz algı uyandıran haberler ortaya çıkarılmıştır. Çalışamada tek bir bakış açısı üzerinden değerlendirilmiş ve karşıt medyalara yer verilmemiştir. Bir diğer çalışma ise Asude Ünsal'ın "2014 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçiminin Medyada Temsili" adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada 3-9 Ağustos 2014 tarihleri arasında R. Tayyip Erdoğan'ın yazılı medyada temsil edilme şekli irdelenmiş ve karşılaştırmalı söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın amacı ise yazılı medyanın kendi ideolojik kaygıları doğrultusunda haber

metinleri oluşturduğunu ve kamuoyunu yönlendirdiğini ortaya koymaktır. Çalışmada ise Hürriyet, Sözcü, Sabah ve Evrensel gazeteleri üzerinden söylem analizi yapılmıştır. Bu tez çalışmasında ise uluslararası haber akışı içerisinde merkez olan ve bölgelerinde haber akışını elinde tutan REUTERS ve TASS ajanslarının Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı farklı sunum biçimlerini ortaya koyması ile önem arz etmektedir.

Örneklem olarak Türkiye ile yakın ilişkilerde olan 2 farklı bölgeden; Avrupa'dan REUTERS ve Rusya'dan TASS ajansları seçilmiştir. Bu 2 uluslararası haber ajansı hem yerel olarak kendi bölgelerinde merkezde olması hem de uluslararası arenada söz sahibi olması ile önem arz etmektedir. Siyasi lider noktasında Recep Tayyip Erdoğan'ın tercih edilme nedeni ise Türkiye'nin son yıllarda etkin bir dış politika sergilemesinde etkili-etkin olması ve iç politikada en büyük desteği sağlamış olmasıdır. Ajanların haberlerinin yer aldığı gün olarak olarak 16 Nisan 2017-30 Nisan 2017 olarak seçilmiştir. Başlangıç tarihinin temel alınmasının sebebi Türkiye tarihinin en önemli referandumlarından birinin gerçekleşmesi ve Türkiye'de gerçekleşen sistem değişikliğinin hem iç politikada hem dış politikada ses getirmesidir. 30 Nisan tarihinin tercih neden ise Türkiye'de gerçekleşen yönetimsel sistem değişikliğinden itibaren ilk 15 günlük sürecin uluslararası haber ajanslarında yoğun bir şekilde konu edilmesidir.

"Uluslararası haber ajanslarında Recep Tayyip Erdoğan Temsili: REUTERS ve TASS Örneği" başlıklı tezde Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analiz metodu kullanılmıştır. Eleştirel söylem analizi ile haber metinleri içerisinde geçen ifadeler, tekrar edilen söylemler, söylemler ve ifadeler içerisindeki ideolojileri ortaya çıkarmak, dil ile oluşturulan algıyı çözümlemek için kullanılmıştır.

Tezin kuramsal bölümünde "İdeoloji" kavramının çeşitli tanımlarına yer verilerek kavram incelenmiştir. Ayrıca çeşitli ekollerin ideolojiye bakış açısı ve yorumları aktarılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda ideolojinin medya ile olan ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın diğer yarısında ise kendi içerisinde iki ana bölüme ayrılmaktadır. 2. Bölümün ilk yarısında ajansların tarihi gelişiminden ve uluslararası arenada ses getiren ajansların tanıtımı yapılmıştır. İkinci bölümünde ise Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi hayatı ve iktidara geldiği seçimlerinden itibaren dış politika stratejisi incelenmiştir. Araştırmanın uygulama bölümünde ise ilk olarak çalışmanın yöntemi kapsamlı bir şekilde aktarılmıştır. Daha sonra ise 16 Nisan-30 Nisan 2017 tarihleri

arasında REUTERS ve TASS haber ajanslarından haberlerin bulguları ve ana yer verilmiştir.

1.BÖLÜM

İDEOLOJİ VE MEDYA İLİŞKİSİ

1.İletişim Alanında İdeoloji Kavramının Değerlendirilmesi

1.1. İdeoloji Kavramı

İdeoloji, Gordon Marshall tarafınca yazılan Sosyoloji Sözlüğü'nde şöyle açıklanmaktadır: "*Karmaşık, uzun ve de olağanüstü düzeyde zengin bir tarihe sahiptir. İdeoloji, Karl Marx'a ait çalışmalarla sosyolojik bir kavram olarak, gündeme getirilir. Nitekim bugüne kadar ideolojinin sosyolojik bir analiz içerisinde kullanımı, söz konusu olan bu analizin "Marksist" olduğuna veya güçlü bir şekilde Marksizm'den etkilendiğine bir işaret kabul edilmiştir. Burada akılda tutulması gereken önemli bir nokta, ideoloji kavramının atıf yaptığı toplumsal fenomenin (genel olarak düşünceler veya kültür alanı, daha özelde ise politik düşünceler veya politik kültür alanı), düşünceler alanı ile politika ve iktisat alanları arasında olan ilişkiler ile beraber, farklı sosyolojik geleneklerin içerisinde de uzun uzadıya tartışılmış olduğudur. Dahası, başka alanlardaki (özellikle Weberciler, Durkheimcılar ve yapısalcılar arasındaki) bu tartışmalar, Marksistlerin ideolojiyi kavramsallaştırma anlayışlarını önemli ölçüde etkilemiştir (tabii aynı etkinin tersi yönde gerçekleştiği de söylenebilir)*" (Marshall, 1998, s.320).

Ahmet Cevizci Felsefe Ansiklopedisi'nde ideoloji için; " *genel olarak, bir siyasi partinin değerlerini, inançlarını ve temel prensiplerini ifade etmekte olan bir siyasal ideolojide olmuş olduğu gibi, şu veya bu ölçüde tutarlı olan inançlar kümesi; politik ve sosyal eylemleri yönlendiren inanç, düşünce ve de görüşler sistemi; bir sosyal vaziyeti yansıtmakta olan düşünceler dizgesi; kişilerin kendi var olma şartları ve münasebetlerinden kaynaklanan hayat tarzları ile ilgili tasarımların bütünü şeklinde ifade edilebilir"* (Ceviz'den aktaran Topakkaya, 2007, s.164) demektedir.

İdeoloji kavramı Türk Dil Kurumu'nun güncel Türkçe *sözlüğünde "Politik ya da sosyal bir öğretiyi teşkil eden, bir partinin, bir hükümetin, bir zümrenin davranışlarını*

yönlendiren hukuki, politik, bilimsel, dinsel, felsefi, moral ve estetik düşüncelerin bütünü" şeklinde açıklanmaktadır (http://www.tdk.gov.tr).

T. Eagleton'a göre ideolojinin yek bir tanımı yoktur ve olmasının nedeni ise ideoloji teriminin kullanışlı fakat birbiriyle bağdaşmayan birçok tanımının olmasından kaynaklanır. Ona göre tek bir tanıma indirgenirse farklı kavramsal liflerle bütün bir doku halinde örülmüş bir metindir. (Eagleton, 1996, s.17)

İdeolojiyi Raymond Williams, "bir sınıf bakışı veya dünya görüşü şeklinde soyutlanabilecek olan, göreceli olarak eklemlenmiş ve biçimsel manalar, inançlar ve de değerler sistemi" şeklinde tanımlamaktadır. Yine Samuel Becker'e göre ise " kendimizi ve dünyayı algılayış şeklimizi yönetir; aşikâr veya doğal diye görmüş olduklarımızı kontrol eder. İdeoloji, dünyayı görebilmemize aracılıkta bulunan, fiillerimizi ona göre uydurduğumuz bütünlenmiş olan bir gönderme bağlamları dizgesi"dir (Williams'tan aktaran Shoemaker ve Reese, 1991, s.97).

Zizek ise ideoloji terimini şu şekilde açıklar: "sosyal gerçekliğe bağımlılığını yanlış tanıyan düşünen bir tavırdan, eylem odaklı olan inançlar kümesine, kişilerin sosyal bir yapı ile aralarındaki münasebeti yaşamalarını temin eden vazgeçilmez mecradan egemen bir siyasal iktidarı meşrulaştıran hatalı fikirlere kadar her şey ideoloji olarak isimlendirilebilir. İdeolojiden uzak durmaya çalıştığımızda tam ortaya çıkıyor gibidir, orada bulunduğunu düşündüğümüz zamanda ise kendini göstermez" (Zizek'ten aktaran Çoban, 2013, s.41).

Bülent Öztürk ideoloji teriminin gündelik kullanılışında genelde dışarıda olan bir duruma gönderme yapan ve kullanımında anlamı negatif yapan bir hali açıklamaktadır. Ona göre çoğu kez duyulan "ideolojik davranıyorlar", "bu yapılanlar ideolojik" ve "ideolojik bunlar" benzeri ifadeler; kullanılmış olduğu şartlar veya kişiler adına suçlayıcı olduğu gibi dışlayıcılığı da dile getirir. Böylece ideolojinin ne olduğunu ortaya koyabilmenin kendisinin de ideolojik bir konumu meydana çıkaracağını ifade eder. Yine Öztürk'e göre genelde ideolojinin din, kültür ve mitoloji benzeri sembolik anlamların etkin bulunduğu alanlar ile bağlantıda olması, görünür hale gelmesini engellemektedir (Öztürk, 2015, s.74).

1.2. Tarihsel Süreci

Fransız Aydınlanmasında İdeoloji terimi, "Fikirlerin Bilimi", "Düşüncelerin Bilimi" olarak kullanmıştır. Çelik'in ifadesi ile sosyal ve de eğitsel reformların niteliğiyle yaygınlaştırılmasına dönük olan tartışmaların hakim olduğu Fransız Aydınlanmasında, Fransız materyalistler ideallerini ve felsefelerini tanımlamak için ideolojiyi kullanmaya başlamışlardır. Çelik'e göre "Fikirlerin Bilimi" anlamında olan ideoloji terimi, ilk olarak Fransız filozoflarca kullanılmıştır. Bu filozoflar, düşünce (idea) ve biliminin (logos) tercümesi şeklinde "ideologie"yi, bu bilim ile uğraşmaları sebebiyle kendileri için de "ideologues" sözcüklerini kullanmışlardır (Çelik'ten aktaran Çoban, 2013, s.36).

İdeoloji terimini ilk kez kullanan ise kullanan Fransız Filozof Antonie Destutt de Tracy (1755-1836) olmuştur. Tracy'e göre, eski toplumların ideolojisi olarak görülen din, artık dünyayı açıklama ve kavramaya yeterli gelmemektedir. Dinlerdeki bu kafi gelmeyen açıklama biçimine karşılık artık yeni toplumlarda açıklamaya dayanak teşkil edecek yeni ideolojileri de oluşturmak lazımdır. Tracy, ideolojiye olumlu manada bakar ve ideolojiyi bireyin tinsel kabiliyetlerinin araştırılması maksadıyla kullanılması gerekli olan bir bilim şeklinde görür. İdeoloji, bu durumuyla doğal olarak meta-fiziksel her şeyden - din de buna dahil- uzak kalmalıdır (Parlak'tan aktaran Öztürk, 2007, s.64).

1.2.1.Napolyon Bonapart

Kılıçaslan'a göre Fransız Aydınlanmasında, fikirlerle düşüncelere objektif ve genel bir yaklaşım şeklinde kullanılmış olan ideoloji, daha sonralarda olumsuz ve dar manalarda kullanılmıştır. Terim "topluma, dünyaya, bireye dönük tutumlar, duygular ve fikirler sistemi" şeklinde daraltılmış; yine bu terim, "bir gruba, kişiye, topluma ait olan özel çıkarları haklılaştırmaya yarayan fikirler sistemi" şeklinde tanımlanıp negatif bir anlam yüklenmiştir (Kılıçaslan, 2013, s.109). İdeoloji terimini, bilimsel teriminden çıkarıp dar ve olumsuz anlamda kullanan ise ilk ideologlardan olan Napolyon Bonaparte'dir. Napolyon Bonaparte, önceleri sıkı bir ideolojistken, daha sonraları bu düşüncelerinden vazgeçerek bu akıma düşman hale gelmiştir. Napolyon'a göre, "*ideolojistler iyi bir toplumsal modeli bireylere kabul ettirmekten başka hiçbir bir şey yapmamaktadır. Ancak bunu yapar iken bu fikirlerin gerçeklik ile uyuşup uyuşmadığını bir yana bırakarak spekülasyonlar ile uğraşırlar"* (Topakkaya, 2007, s.166).

İdeoloji terimini olumsuz anlamda kullanan Napolyon: "*kanunların kaynağını, insanın kalbinin bilgisi ve de tarihin derslerinde aramanın yerine, halkların hukukunu ısrarlı şekilde araştırdığı ilkesel sebeplere dayanıp yazmaya çalışan ideoloji yani bu karanlık meta-fizik, Fransa'mızdaki tüm talihsizliklerden sorumludur"* ifadesini kullanmıştır (Barth'tan aktaran Kılıçaslan, 2013, s.108). Napolyon, Arslan Topakkaya'ya göre ideolojistleri realiteden uzak "hayalciler" şeklinde de suçlamaktadır. Napolyon, ideolojiyi felsefik bir teorinin siyasal egemenliğe karşı meydan okuması şeklinde kabul etmekte; temel olanınsa yalnızca siyasal güç olduğuna inanmaktadır. Napolyon'un ideolojistlere dönük bu eleştirileri ideolojinin negatif bir mana kazanmasına sebep olmuş ve ondaki bu negatif tutum kimi yazarlarca da benimsenmiştir. Mesela L. Fontanes, ideolojistleri metafizik düşmanlığı ve ateizmle suçlamış ve onların dile getirdiği toplum modelinin realiteden uzak bir model olduğunu ifade etmiştir (Topakkaya, 2007, s.166).

Napolyon, ideologları siyasal zekaları düşük olan masa başı meta-fizikçileri, yalnızca zihinleri ile dünyayı değiştirebileceklerini düşünen kimseler şeklinde nitelemiştir. Daha da ileri gidip, 1801'de ideologları siyasi otoriteyi çökertmekle uğraşan "gevezeler" şeklinde suçlamıştı. Yine 1802 yılında Kilise Devlet Antlaşması ile yerini sağlamlaştırdığında ideologları artık saf dışı etmiş, onları ateistler koleji şeklinde ilan etmiş ve de liberal - devrimci fikirlerin yayılmış olduğu eğitim kurumu "La Classe des sciences ınorales et politiques de l'Institut national"in çözülmesi sürecini başlatmıştır (Bulut, 2011, s.187). Metafiziği reddederek onun eleştirisi ile doğmuş olan ideoloji ilginç bir ironi ile Napolyon tarafından metafizik olmakla suçlandı. Napolyon'un artık bundan sonra, çok değil bir kaç sene evvel desteklemiş olduğu ideologlar adına sarf ettiği yıkıcılık, hainlik ve ihbarcılık benzeri negatif ifadeler; ideolojiye teorik seviyede yüklenmiş olan negatif manalardan çok, siyasal vaziyet gereği kendisine rakip olarak düşündüğü ideologları alt etme ve de halka kendisini inandırma adına kullanmış olduğu bir yöntemdir. Fakat Napolyon'un ideolojiye getirdiği bu eleştiriler, sonraları ideolojinin negatif kullanımına gösterilen ilk örnektir (Öztürk, 2007, s.64).

1.2.2. Marx ve Engels

K. Marx ve F. Engels hiç şüphesiz ideoloji kavramının tarihi gelişim süreci yönünden mühim bir yeri olan ve de bu kavrama popülarite kazandıran filozoflardır. İkisi de Napolyon ile 1848 Devrimi bağlamında tartışılmakta olan ideolojiden hareket ederler.

Buna rağmen, sosyal bilimcilerdeki ortak kanı ideolojinin çağdaş manada kullanımını K. Marx'a borçlu bulunduğumuzdur. İdeolojiye dair tartışmalarda K. Marx'a ait kavramsallaştırma son derece önemlidir bir yere sahiptir. İdeoloji, Marx ile beraber yeni bir manaya kavuşmuştur (Topakkaya, 2007, s.167).

Marx, ideoloji terimini açıklarken, ideoloji teriminin kendisinin bir yanlış bilinç olduğunu ifade eder. Ona göre düşüncelerin, anlayışların ve bilincin üretimi, her şeyden evvel de doğrudan doğruya bireylerin maddi eylemlerine ve de karşılıklı maddi münasebetlerine, reel hayatın diline bağlı bulunmaktadır. Bireylerin düşünceleri, anlayışları, karşılıklı zihni münasebetleri, bu hususta onların maddi eylemlerinin ürünü şekline meydana çıkar. Bir ulusun politik dilinde, kanunlarının, dininin, ahlakının, metafiziğin dilinde ifadesini bulmakta olan zihni üretim adına da aynı şey mevcuttur. Sahip bulundukları fikirleri, anlayışları üretenler insanların bizzat kendileridir. Fakat bu kişiler, sahip bulundukları üretici güçlerin belli seviyedeki ilerlemişliğinin ve de bu ilerlemişlik seviyesine tekabül eden karşılıklı münasebetlerinin koşullandırdığı gerçek, aktif kişilerdir. Bilinç, hiç bir surette bilinçli varlık harici bir şey olamaz. Bireylerin varlığı, onların gerçekteki yaşamsal süreçleridir. Kişiler ve de sahibi bulundukları ilişkiler bütün ideolojilerinde adeta camera obscura'daymış gibi baş aşağı bir şekilde görülüyor ise, varlıkların gözdeki, ağ tabakasının üstünde durmalarının onları dolaysız fiziki yaşam süreçlerinin yansıması olması gibi, bu da, bireylerin tarihi yaşam süreçlerine aynı şeylerin olmasından ileri gelir. Savaş Çoban'a göre burada Marx, realitenin ters çevrimine değinip ideolojinin realitenin bir tür çarpıtılması olduğunu açık bir biçimde vurguladığını ifade etmektedir. Ters dönmüş imge metaforu ve ayna imgesi insanların kendi çıkarlarını sahte bilinç yüzünden başka yerlerde aramalarına neden olmaktadır. Daha sonra fikrini değiştiren Marx'a göre sahte bilinç, kişilerin bir tür yanlış görme meselesi değil de, sosyal yapının maddi temeli tarafınca belirlenmesi durumudur. Malların imalatından dolaşımına değin bütün maddesel süreçler ideolojinin temelini teşkil eder; yani mallardaki fetişist niteliklerin, belli bir bilincin oluşması ve de yayılımına sebep olduğunu ifade etmektedir (Marx'tan aktaran Çoban, 2013, s.37-38).

İdeolojik düşüncede Marx'a göre, maddesel gerçeklikten fikirlere değil fikirlerden maddesel gerçekliğe doğru bir hareketlilik vardır. Daha önemlisi ise, bu biçimde sürecin ters çevrilmesi gerçekliğin zihinsel zeminde gizlenerek çarpıtılmasına sebep oluyordu. Fikirlerin, kavramsallaştırmaların ve de bilincin üretimi ilk olarak kişilerin doğrudan

maddi etkinliğe ve de maddi etkileşime, kısaca reel hayatın diline bağlı bulunmaktadır. Düşünmek, anlamak ve bireylerin zihni etkileşimleri bu yönden kişilerin maddi davranışının doğrudan ürünü şekline meydana çıkar. Bu durum, politikanın, kanunların, etiğin, dinin, meta-fiziğin dilinde ifade edilmekte olan, bir toplumun zihinsel boyutlu üretimi adına da geçerlidir. Marx'a göre, fikirleri ideolojik hale getiren, bu fikirlerle maddi üretim süreçlerini karakterize eden çelişkilerin arasında olan bağdı. Bu çelişkilerse, özünde kol ve kafa emeğinin arasında olan ayrımdan kaynaklanmaktadır. Bu ayrım ile beraber ortaya meydana gelen sınıfçı toplum yapısıysa bireyle toplumun çıkarlarının arasında bir uyuşmazlık ortaya çıkarıyor, bu çelişkilerin bilişsel zeminde yok edilmesi yani gizlenebilmesi adına muktedir sınıflar kendi menfaatlerini toplumun genelinin menfaatleri gibi göstermeye yaramakta olan ideolojileri üretiyordu. Kısaca, bir fikrin ideolojik olması adına, realitelerin egemen sınıfın menfaatleri adına gizlenmesi ya da çarpıtılması gerekmekteydi (Marx'tan aktaran Kılıçaslan, 2013, s.110-111).

Marx ve de Engels'e göre, tarih boyunca üretim vasıtalarını ve parayı ellerinde bulundurmakta olan hakim sınıflar, kendi fikirlerini tek doğruymuş gibi halka empoze etmeye çalışmaktadırlar. Toplumun bilincinde egemen olanın ideolojisi tek doğru ideoloji gibi görülmektedir. Marx ve Engels "Hakim sınıfın fikirleri, bütün zamanlarda hakim olan fikirlerdir de, bir başka ifadeyle, toplumda hakim maddi gücü bulunan sınıflar, hakim olan manevi güçtür de. Maddi üretim vasıtaları elinde olan sınıf, zihinsel üretim vasıtalarını da emrine alır, bunlar birbirlerinin içine o kadar geçmiş vaziyettedirler ki, zihinsel üretim vasıtaları kendilerine verilmeyenlerin fikirleri de aynı zamanda bu hakim sınıfa bağımlı bulunmaktadır" (Marx ve de Engels'ten aktaran Bulut, 2011, s.191-192).

Kılıçaslan'a göre kendinden evvelki hakim olan sınıfın yerine geçen yeni sınıflar, kendi hedeflerine ulaşmak adına da olsa, kendisine ait çıkarları, toplumdaki tüm üyelerin ortak menfaati gibi göstermek durumundadır. Bir başka deyişle; bu egemen sınıflar, düşüncelerine evrensellik şekli verme ve de onları mantıklı, evrensel yönden geçerli fikirler şeklinde gösterme zorundadırlar (Kılıçaslan, 2013, s.109). Bu nedenle toplumda var olan ideoloji, zihinsel üretim araçlarını elinde bulunduran egemenlerin ideolojisi olduğu için, egemen sınıfın çıkarına olacaktır. İdeoloji yönetici sınıfın işçileri sonsuza kadar kandırmak ve böylelikle onların önceden belli tarihi rollerini oynamalarını

engelleme adına dayattığı bir aldatmacadan ibaret değildir. İdeolojiler, maddesel gerçekliklerin dünyasındadır ve kendileri de birer maddi güçtür (Hall'dan aktaran Çoban, 2013, s.40).

1.2.3. Vladimir Lenin

Kılıçaslan'a göre Lenin'in ideolojik olan iyi değildir, genellemesini bırakarak özelde bir ideolojinin iyiliğini veya kötülüğünü belirleyen şeyin hangi sınıfların menfaatlerine hizmet ettiğidir, şeklindeki yaklaşımının kendi görüşündeki arkadaşları tarafından da benimsediğini ifade etmektedir (Kılıçaslan, 2013, s.114).

Vincent, Lenin ve de XX. yy Marksistlerin birçoğuna göre, ideolojinin belirli bir toplumsal sınıfın iç beraberliğini temin eden, onları isteklerini ifadeye ve onları da elde etmeye yönelten kendilerine has düşünceleri şeklinde tanımlanmaya başladığını belirtmektedir. Ona göre bu sayede ideoloji, tüm olumsuz anlamlardan kurtulmaktadır. Artık ideoloji ne zorunlu şekilde yanlış bilinç ve mistifikasyonu ima etmekteydi, ne de bilimin ve gerçeğin zıddıydı. Hatta bilimsel sosyalizm, proleter sınıfa ait ideoloji şeklinde kabul görmekte ve de sosyalist ideoloji, sınıf mücadelesindeki etkili bir silah biçiminde görülmekte idi (Lenin'den aktaran Bulut, 2011, s.193).

Marx'ın aksine Lenin, proletarya bilincinin oluşması adına bilimsel sosyalizmin yeterli gelmediğine; nitekim bu bilincin teşkili için de bir diğer vasıtaya ihtiyaç olduğuna inanır. Lenin'e göre, bu vasıta ideolojinin ve de ideolojinin somut bir yansıması olan parti teşkilatlanmalarıdır. İdeoloji, bu manada, işçi sınıfındaki sınıfsal ilgilerinin bir ifadesi olan halk ideolojisinin tersine, bilimsel sosyalizmin neticelerinin bilinçli ve stratejik bir biçimde uygulanmasına olanak veren bir vasıta konumundadır (Lenin'den aktaran Topakkaya, 2007, s.170).

1.3. İdeoloji ve Medya İlişkisi

1.3.1. Gramsci ve Hegemonya Çerçevesinden Medyanın Değerlendirilmesi

Marksist ideoloji kuramının gelişimindeki ehemmiyetli dönüm noktalarından biri de Antonio Gramsci'dir. Gramsci'nin ideolojiyi ne şekilde algıladığını; yeni üretmiş olduğu veya Marksist literatürde kullanılmakta olan kimi kavramları yeniden ele almak sureti ile yeni manalar yüklediği organik aydın, hegemonya, üst yapı ve alt yapı, sivil toplum

ve devlet benzeri eski kavramların üstünden takip edebilmek olanaklıdır (Bulut, 2011, s.195).

Dağtaş, Gramsci'nin proletaryanın Batı Avrupa'da Rusya'da olduğu gibi bir devrimi gerçekleştiremeyecekleri fikrinden hareketle yeni bir sosyalist stratejiyi geliştirdiğini ifade etmektedir. Bu yeni stratejideyse direnç, hegemonya ve rıza benzeri unsurlar büyük ehemmiyet taşırlar. Ona göre, Ortodoks Marksizm, Batı'daki egemen olan burjuva devletini emekçileri baskı altına alan bir "vasıta" biçiminde görmüş olduğunu dile getirir. Gramsci ise, burjuva devletindeki totaliter yönün yanı sıra "ikna eden" bir yönünün de olduğunu ifade etmekte, bu iknayı ise hegemonya ile izah etmektedir (Dağtaş, 1999, s.343).

Antonio Gramsci, hegemonya kavramını üst yapının özel yani devlete ait bulunmayan seviyelerinin rolleri içerisine dahil eder ve bu toplumsal hegemonyayı da kapitalist toplumlardaki sosyal düzeni muhafazanın başlıca vasıtası olarak, zora başvurmadan ayrı bir yere koyar. Hegemonya, özetle rızanın üretilmesi demektir (Marshall, 1998, s.299-300). Kellner'e göre, hegemonya hem belli siyasal güçler vasıtasıyla hegemonyal gücü ele geçiren egemenliğin kurucu güçlerinin hem de mevcut hegemonyaya karşı koyup yıkabilecek olan antihegemonik kuvvetlerin, toplulukların ve de düşüncelerin tariflerinin analizlerini içermektedir (Kellner, 2016, s.136). Eaglaton ise Hegemonyayı, hakim olan iktidarın kendi yönetimi adına, egemenliğinin altında olan bireylerin rızalarını elde etmede başvurduğu tüm pratik stratejiler şeklinde açıklamaktadır (Aktaran Özer, 2011, s.35).

Fairclough'a göre, egemen sınıflar hegemonyayı, ideolojiyle çalıştırmaktadırlar; kısmi olarak ideolojiyle işleyen kanun, eğitim sistemi, polis, ordunun yanında aile, basın benzeri üst yapı kurumları hegemonyanın kurulduğu temel alandır. Bu alanda ideolojinin vasıtasıyla işlemektedir. Fakat, hegemonya, sürekli ve verili değildir; yitirilebilir de (Fairclough'tan aktaran Özer, 2011, s.35). Bu yüzden Hegemonya sürekli kazanılmalıdır. Çoban'a göre ideolojiden daha geniş bir kavramdır hegemonya, ideolojiyi de içerir ancak ideolojiye indirgenemez. Ona göre daha çok bir iktidardaki grubun iktidarını koruyabilmesi ve yeniden üretebilmesi için egemenliği altındaki insanların uzlaşımını ve rızasını kazanmak içi başvurduğu stratejiler alanı olarak tanımlamaktadır. (Çoban, 2013, s.55).

Gramsci, ideolojiyi organik ve de keyfi şeklinde ikili bir ayrımla inceler. Organik ideolojiler, toplumsal bütünlüğü sağlamaya yönelik bilinç formları iken; keyfi ideolojiler kişisel spekülasyonlara dayalı tasarımlar olduğunu ifade etmektedir. Organik ideolojileri; toplumsal devamlılık için yapısal bir zorunluluk olarak değerlendiren Gramsci, bu ideolojileri kapitalist toplumda egemen sınıfın iktidarını sağlayan ve bu iktidar etrafında toplumsal bütünleşmeyi olanaklı kılan ideolojik bir yapılanma olarak görür (Sancar'dan aktaran Aksoy, 2016, s.65).

Hegemonya Hall'a göre, toplumdaki ana ekonomik süreçlerin üstünde ciddi bir üstünlüğü sağlamış bulunan egemen sınıf ittifakının veya yönetici sınıfın toplumun yaşam biçimini, anlayışını, kültür ve medeniyet seviyesini bir zümrenin menfaatlerine uygun şekilde dönüştürmese dahi, bütüncül biçimde egemen üretim sisteminin ve toplumsal gelişimin genişlemesini destekleyecek yönde evirebilecek ve yeniden şekillendirecek süreçlerdeki üstünlüğünü kapsar. Ona göre bu önderlik düşüncesinde ehemmiyetli olan, hegemonyadaki hukuki ölçütlerden çok, alt sınıfların ve de sosyal grupların rızalarının kazanılması vasıtasıyla temin edilmesidir (Hall'dan aktaran Dağtaş, 1999, 346). Hegemonyal anlayış, hükümetin veya liderliği elinde bulunduran unsurların fikir ve de anlayışlarını topluma dikte edilmesinden çok, bu fikir ve anlayışları her boyutta kurumsallaştırıp, saklı bir şekilde, özenli bir tarzda deyim yerinde ise hissettirmeden yeniden kendisini üretebilmesini mümkün kılmasıdır (Öztürk, 2015, s. 70). Bu nedenle insanların istenilen yönde hareket etmesini sağlamak için kullanılacak araç rızayı imal etmektedir çünkü baskı uzun süreli değildir.

Hegemonyayı, belirli bir topluluğun birlik oluşturmaları ve öteki grupların üstünde egemenlik kurma mücadeleleri şeklinde tanımlayan Gramsci, idareci sınıfın egemenliğinin zorlama veya doğrudan kontrolün haricinde ve de bunlardan daha etkin bir şekilde bağımlı olan grupların rızası ile temin edildiğini ifade etmiştir. Belirttiği bu rızayı temin eden aygıtlaraysa "hegemonik aygıtlar" ismini vermiş ve bunların vasıtasıyla hakim ideolojinin doğal ve geçerli bir söyleme dönüştüğünü belirtmiştir (Çoban, 2013, s.55). Hakim sınıf kendi hegeomanyasını ideolojiyi kullanarak bu sayede toplumun tüm kesimlerine ve toplumsal ilişkilere empoze eder ve devamlılığını sağlamaktadır.

Burjuva devleti Eaglaton'a göre, mecbur kaldığı takdirde açık şiddete başvurabilir; ancak böyle yaptığındaysa ideolojik güvenilirliğini yitirme tehlikesine maruz kalabilir.

Sosyal hayatın dokusuna tamamen yayılan ve böylelikle bir görenek, alışkanlık ya da kendiliğinden gerçekleşen etkinlikler gibi "tabiileşmiş" ve de görünmez bir vaziyette kalma iktidar adına genel olarak daha tercih edilecek bir haldir. (Eaglaton'dan aktaran Dağtaş, 1999, s.346). Gramsci, zor'un vasıtalarına devletin sahip bulunduğunun ve gerektiğinde bunları kullanabileceğinin bilinmesinin siyasal iktidardaki madalyonun bir başka yüzü olduğunu ifade eder. Ona göre öteki yüzde rızaya yer almaktadır. Halkın, "zor" tehdidi haricindeki yöntemler ile rızalarının temini, iktidarın meşruiyetinin ve de buna bağlı şekilde devamlılığının sağlanması noktasında hayati koşullarındandır (Gramsci'den aktaran Çoban, 2013, s.65).

Gramsci devleti şöyle tanımlar: " devlet= politik toplum+ sivil toplum, yani zorlamayla güçlendirilmiş hegemonyadır…" Gramsci, hususiyetle üst yapı kuramının üstünde durur ve bundan yola çıkarak da hegemonya kavramını meydana getirir. Gramsci, üst yapı kuramını incelemiş olduğu Hapishane Defterleri isimli çalışmasında üst yapının politik toplum ve de sivil toplum şeklinde 2 düzeyden meydana geldiğini anlatır (Çoban, 2013, s.53-61).

Gramsci, yine ideolojiyi sivil toplumu çözümlemede kullanır ve sosyal bir grubun, toplumun tümü üstündeki politik ve kültür hegemonyası, devletin etik bir kapsamı olarak "sivil toplum" derken ideoloji ve sivil toplumu neredeyse örtüşen kavramlar şeklinde kabul eder. Gramsci'ye göre, sivil toplum egemen grubun toplumun bütünü üstündeki politik ve de kültür hegemonyası olarak etik ve düşünsel boyutunu teşkil eder (Özbek'ten aktaran Öztürk, 2015, s.69). Böylelikle egemen ideoloji hukuk, eğitim, din, siyasi parti, aile ve sendika benzeri sivil toplum unsurlarıyla birlikte kapitalizmin gereksinimi olan kişileri zorlamayacak biçimde rızayla üretir (Öztürk, 2015, s.69).

Gramsci'ye göre; sivil toplum iktidarını korumak ve yeniden üretmek için rızaya dayalı bir yöntem izlemektedir, politik toplum yani devlet ise daha çok baskı yani zor aygıtlarını kullanmaktadır (Çoban, 2013, s.53). Hakim gruplar, kurmuş oldukları ideolojik ve kültürel hegemonyanın vasıtasıyla onay ve rıza üstüne kurulan sivil toplumu yönlendirip kendine ait ideolojik tutumları toplumun geneline kabul ettirirler. Egemenlerin zor aygıtını teşkil eden politik toplumla hegemonya aygıtını teşkil eden sivil toplum birleşir ve devleti meydana getirirler. Bu da, iktidara sahip olan grubun, öteki grupları tek başına idare etmesine rağmen, toplumun genelinin ortak kararları ile yönetildikleri yanılsamasına sebep olur (Öztürk, 2015, s.71). Gramsci'ye göre, Doğu

toplumlarında devlet her şeydir, sivil toplumsa ilkel ve zayıftır, Batı toplumlarındaysa sivil toplum geçirmiş olduğu sıkıntılara karşı mukavemetli ve sağlam bünyeli; devlet ise bu sivil toplum için sadece dış hendeğini meydana getiren bir vasıtadır (Gramsci'den aktaran Çoban, 2013, s.54).

Sivil toplumla sağlanmış olan hegemonyalarda omurga işlevini aydınlar görür. Gramsci'nin organik aydın şeklinde isimlendirdiği fikirler üreten ve taşıyan bu kimseler, burjuvazi veya da proletaryadaki hegemonyayı topluma yayma, onunla bütünleştirme hususunda önemli bir işlevi yerine getirirler (Çoban, 2013, 54). Egemen sınıfın dünya görüşü Gramsci'ye göre, organik vasıtasıyla öyle yayılır ki, tüm toplumdaki ortak anlayış veya toplumun içerisinde yaşamış olduğu duygu yapısı durumuna gelir. Bu biçimde teşkil edilen hegemonya, egemen sınıfın zora başvurmadan hakimiyetini devam ettirmesini sağlamaktadır (Kılıçaslan, 2013, s.115). Aydınların üstünde yaptığı çözümlemelerde Gramsci organik aydınların yanına geleneksel aydın kavramını da koyar. Bu geleneksel aydınlarsa kendilerinin bağımsız olduğunu düşünürler, ancak temelde bunlar pre-kapitalist ilişkiler ile kapitalist ilişkilerin arasında gidip gelmektedirler böylelikle de kurulu olan düzene hizmette bulunurlar. Organik aydınlarsa emekçilerin ve de burjuvazinin politik, ideolojik ve kültürel işlevlerini düzenleme rolünü üstlenirler. Gramsci'nin hegemonya ismini verdiği alanda bu rol meydana çıkar. Devlet, zor mekanizmaları ile beraber rıza içeren hegemonyadan oluşur (Çoban, 2013, s.54).

Fairclough'a göre hegemonyayı hakim sınıflar, ideolojiyle çalıştırırlar. Kısmi olarak ideolojiyle işlemekte olan kanun, polis ve ordunun yanı sıra aile, eğitim, basın vb. üst yapı kurumları hegemonyanın başarıya ulaştığı alanlardır, bu alansa ideolojinin aracılığı ile işler (Fairclough'dan aktaran Özer, 2011, s.35). İdeolojinin oluşturmak için kullanılan en önemli aygıtlardan biri medyadır ve en önemli strajtejisi ortakduyu üretmektir. Esas hegemonyal strateji, ortakduyunun inşasıdır. Fiske göre şayet yöneticilerin düşünceleri sınıf temelli değil, ortakduyu şeklinde kabul edilebilir ise, bu sınıfa ait ideolojik hedefler gerçekleşmiş olur ve ideolojik işleyiş de gizlenir (Fiske'ten aktaran Dağtaş, 1999, s.345).

Medya, kısmi bir özerkliği elinde bulundurması sebebiyle, yönetici güçlerce bu ciddi kültürel aygıt direkt denetlenemez. Böylelikle ideoloji, bütünleştirici bir güç şeklinde hizmette bulunur. İdareci zümrenin hakimiyetini sürdürebilme vasıtalarına göndermede

bulunan bir terimdir hegemonya. Medya, devamlı şekilde tutarlı bir ideolojiyle sosyal yapıyı, yönetilenlerin baskı altına girmelerine rızalarıyla katılımları vasıtasıyla yeniden üreten ve haklı hale getiren bir takım ortak duyusal değer ve mekanizmalar üretip hegemonyal bir işlevi yerine getirirler (Shoemaker ve Reese, 1991, s.112).

Hall'a göre, medya şayet özel bir parti ve ona ait düşünceleri savunur ise partizanlık ile itham edilir. Fakat bu partilerin menfaatleri ve de güçleri devlet ile örtüşür ve meşruiyet kazanır ise medya tarafınca desteklenirler. Medyanın tarafsızlığı, özel menfaatlerin genelleştirilmesinden ve de halkın rızasını kazanmadan sonra meşrulaşmış olan bir süreci gerekli kılar. Böylelikle özel menfaatler genelleşip meşrulaşır ve artık idareci sınıfın genel çıkarı durumuna dönüşür (Hall'dan aktaran Dağtaş, 1999, s.347).

Egemen sınıflar, eleştirel yaklaşıma göre zor kullanma kabiliyetine sahiptir. Bunun yanında bağımlı olan sınıfların rızalarını şekillendirmek ve de kazanmak adına etkili bir örgütlenmeye girişirler. Bu örgütlenmelerin sonucuysa egemen sınıfların iktidarlarını meşru ve de tabii hale getirmektedir. Bu örgütlenmeyi temin eden hegemonyayı teşkil edense kitle iletişim vasıtalarıdır. Eleştirel yaklaşım, yine bu iletişim vasıtalarının, hakim ideolojinin meşru hale getirilmesini sağlar iken, toplumu belli bir yönde yapılandırma işlevini gördüğünü de belirtir. Bunları gerçekleştirirken kitle iletişim vasıtalarının hakim ideolojiye zıt düşünceleri de gayrimeşru ilan etmelerinin de bu vasıtaların işlevlerinin arasında olduğu eleştirel yaklaşım tarafından belirtilir. Klasik Marksist görüş, kitle iletişim vasıtalarını üstyapı kurumları şeklinde kabul eder. Kitle iletişim vasıtaları, altyapının teşkilinde rol oynar, der (Kılıçaslan, 2013, s.136).

Gramsci, Batı toplumlarında sosyalizmin kurulmasına dönük devrimci mücadelenin başarılı olması adına devrimcilerin bir karşı-toplumsal iktidar ideolojisi veya yeni bir bütünselci, kültürel yapıyı geliştirmeleri gerekliliiğini vurgular (Dağtaş, 1999, s.343). Gramsci, hegemonya oluşturmada ideolojinin bir vasıta olduğunu fakat bu vasıtanın sadece burjuvazinin değil işçilerin de kullanabilecekleri bir vasıta olduğunu söylemiş ve sınıf bilincinin karşı-hegemonya oluşturularak yapılabileceğini ileri sürmüştür (Sucu, 2012, s.32). Gramsci, burjuvazideki hegemonyanın proletaryadaki bireysel inançları, normları ve de emelleri şekillendirdiği görüşünde olduğu için, ısrarla burjuvazinin hegemonyasına karşı olacak bir mücadelenin yalnızca entelektüel ve siyasi seviyede olanaklı olabileceğini belirtiyordu. Gramsci'nin önerisi, işçi sınıfındaki organik

entelektüellerin, karşıt bir hegemonyayı kurup burjuvazinin hegemonyasını destekleyenlere dönük bir mücadeleye girmeleridir (Bulut, 2011, s.197).

1.3.2. Althusser ve İdeolojik Medya

Althusser İdeolojiyi kavramsallaştırırken Gramsci'nin açtığı yolda ilerlemiştir. Gramsci'de ideolojinin oluşumu ile ilgili tezler yoktur. O, ideolojiyi bir veri olarak ve gördüğü gibi ele almaktadır. Oysa Althusser'de ideolojinin oluşumu ile ilgili açıklamalar çok geniş ve önemli bir yer tutar (Kazancı, 2003, s.43).

Althusser'e göre İdeoloji "bireylerin gerçek var oluş koşullarıyla kurdukları hayali ilişkinin bir temsilidir. İdeoloji bireylerin gerçek var oluş koşullarıyla kurdukları hayali ilişkiyi gösterir." Althusser, İdeolojinin ise neden gerçekliğe denk düşmediğini şu ifadelerle açıklar: "Gündelik dilde dinsel ideolojinin, hukuki ideolojinin, ahlaki ideolojinin, siyasal ideolojinin vb. birer dünya görüşü oldukları söylenir. Elbette ki bu ideolojilerden birini hakikat gibi yaşamıyorsak bu durumda, bir ilke toplumun mitoslarını inceleyen bir etnolog gibi, eleştirel biçimde söz ettiğimiz ideolojinin, yani bu dünya görüşlerinin büyük ölçüde hayali olduğunu ve gerçekliğe denk düşmediğini kabul ederiz" (Althusser, 2014, s.69).

Althusser'e göre her ideolojinin, zorunlu biçimde hayali olan çarpıtılmasında temsil ettiği şey, var olan üretim ilişkileri değil, her şeyden önce bireylerin üretim ilişkileri ve bunlardan türeyen ilişkilerle kurduğu hayali ilişkidir. Demek ki ideoloji de temsil eden, bireylerin var oluşunu yöneten gerçek ilişkiler sistemi değil, bu bireylerin içinde yaşadıkları gerçek ilişkilerle kurdukları hayali ilişkidir (Althusser, 2014, s.71).

Althusser yapısalcı bir marksist düşünür olarak ideolojiyi "pratik" olarak görmüştür. Althusser Marx'ın ekonomi ağırlıklı kuramını yapı ve bilinçdışı kavramlarını kullanarak açıklamaya çalışmıştır. Marx'a göre ideoloji yönetici sınıfın, işçi sınıfı üzerindeki hakimiyetini sağlamlaştırdığı, "yanlış bilinç" oluşturan fikirlerdir. Marx'a göre işçi sınıfı burjuvaziyi yıkacak ve sömürünün olmadığı bir toplumsal sistem yaratacaktı. Böyle bir toplumsal sistemde yanlış bilince de yer yoktur. Ancak yirminci yüzyılda kapitalizmin içsel bir devrimle yıkılmayacağı ve Rusya'daki devrimin Avrupa'ya ve Batı dünyasına yayılmayacağı ortaya çıktı. Kapitalizm, üyelerinin çoğunluğunu hala ikincil konumda tutmaya ve azınlık çıkarları doğrultusunda sömürmeye devam ediyordu. Bu durumu açıklayabilmek için, Althusser gibi Marksist düşünürler daha gelişkin bir ideoloji

kuramı geliştirdiler. Bu kuram ideolojiyi toplumun ekonomik temeliyle çok yakın bir neden-sonuç ilişkisinden özgürleştirdi ve onu bir sınıfın diğerine kabul ettirdiği bir fikirler sisteminden ziyade, tüm sınıfların katıldığı ve her yana yayılmış pratikler olarak yeniden tanımladı (Dağtaş, 1999, s.347). Fiske göre ancak, tüm sınıfların bu pratiklere katılması, bu pratiklerin artık, egemen sınıfın çıkarlarına hizmet etmediği anlamına gelmemektedir. Aksine, bu hizmeti tümüyle yerine getirmektedir. Althusser'in yaptığı tanıma göre ideoloji, Marx'ın inandığından çok daha etkilidir. Nitekim, dışarıdan değil içeriden işlemektedir ve tüm sınıfların düşünce yaşam biçimlerine derinden işlemiştir (Althusser'den aktaran Özer, 2011, s.32).

Althusser'in ideoloji kuramını yalnızca ekonomik sisteme dayandırmayıp sosyal ve felsefi olarak da ele alması Marx'ın ise ideolojiye genel olarak ekonomik sistemler içerisinde bakması Marx'ın ideoloji kuramında eksiklikler olduğunu göstermektedir. İdeoloji yalnızca ekonomik değil sosyolojik, felsefi, politik ve siyasi bir düzendir ve bu etkenler ideolojinin temelini oluştururlar (Sucu, 2012, s.34). Marx, her toplum yapısını belirleyen iki düzeyin olduğunu düşünür: Altyapı ve Üstyapı. Bu yapıyı Althusser bir bina örneği ile açıklar: ' herkes tüm toplumların yapısının üzerine üstyapının iki katının yükseldiği bir temeli olan bir bina olarak tasarlanmasının kolay bir mecaz, mekana ilişkin bir mecaz olduğunu kolaylıkla kabul edilebilir: bu bir topiktir. Her mecaz gibi bu mecaz da, bir şeyi gösterir, bir şeyle ilgili bir fikir verir. Neyi? Şunu: Temel dayanmasalardı üst katların tek başlarına havada duramayacaklarını (Althusser'den aktaran Çoban, 2013, s.45). Althusser, klasik Marksizm'deki alt yapının üst yapıyı belirlediği düşüncesine yeni bir yorum getirmiştir. Altyapı, üstyapıyı belirlemektedir ancak belirleme son kertede olmaktadır ve tek yanlı değil, karşılıklıdır. Ekonomik altyapıdan görece bağımsız ideoloji, devlet gibi üst yapı kurumları birbirini de etkileyebilmektedir (Althusser'den aktaran Özer, 2011, s.30).

Althusser'e göre; ideoloji, bireylerin gerçek var oluş koşullarıyla kurdukları imgesel ilişinin imgesel bir tasarımlanmasıdır. İdeoloji maddi bir var oluşa sahiptir. Her ideoloji ancak bir özne aracılığı ile ve özneler için var olabilir (Çoban, 2013, s. 41). Althusser'e göre ideoloji bireyleri özne olarak çağırır. İdeoloji ancak somut özneler için vardır ve ideolojinin bu hedefi ancak özne sayesinde, başka deyişle, özne kategorisi ve bunun işleyişi sayesinde mümkündür (Althusser, 2004, s.78). Althusser özneyi şu şekilde ifade eder: "Genellikle kabul edildiği üzere özne terimi, gerçekten şu iki anlama gelir. 1.

Özgür bir öznellik: hareketlerinin yaratıcısı ve sorumlusu bir girişim merkezi. 2. Başka bir şeyin öznesi olmuş, ona tabi olmuş varlık: daha yüksek bir otoriteye boyun eğmiş, yani özgürce boyun eğmeyi kabul etmek dışında her türlü özgürlükten yoksun varlık" (Althusser, 2014, s.89).

Althusser'i asıl ilgilendiren, ideolojik olanın yanlış olması olasılığı değil, ideolojinin toplumsal düzlemde yerine getirdiği işlevdi. Ona göre, ideolojinin işlevi kişileri özgür ve özerk 'özneler' olduklarına ikna etmektir. 'Özne' kavramıyla kast ettiği, hem bağımsız bir bireydir hem de ' daha üstün bir otoriteye boyun eğen ve dolayısıyla da boyun eğişini kabul etmek dışında hiçbir özgürlüğü olmayan, tabi bir varlık(tır). (Marx'dan aktaran Kılıçaslan, 2013, s.116). Özneler, edilgin olarak kendi adları ile çağrıldıkları ideoloji içerisinde, ideoloji tarafından belirlenirler. Kim oldukları, kökeni ideoloji tarafından kurulur. Onlara dünyada gerçekten bir yer işgal ettiklerini kabul ettirebildikleri ölçüde uygun özneler kurarlar (Althusser'den aktaran Sucu, 2012, s.34). Demek ki, ideolojide tasarımlanan, bireylerin var oluşunu yöneten gerçek ilişkiler sistemi değil, bu bireylerin boğun eğerek yaşadıkları gerçek ilişkilerle kurdukları imgesel ilişkidir. (Althusser'den aktaran Çoban, 2013, s.42).

Althusser için ideoloji; toplumsal formasyonu meydana getiren üç ana düzeyden biridir ve 'insanın kendi hayatıyla yaşayan ilişkisi' demektir. Althusser'de diğer iki düzey, ekonomik düzey ve siyasal düzey olarak tanımlanır (Bulut, 2011, s.198). Ekonomik pratik, maddi geçim araçlarının ve ekonomik üretim ilişkilerinin üretilmesi demektir. Bu pratik üretici güçlerin biçimi ve üretim ilişkileri tarafından oluşturulur. Politik(siyasal) pratik toplumsal grupların karşılıklı ilişkilerini, toplumsal örgütlenme biçimlerini ve bu biçimler arasındaki egemenlik ve baş eğme ilişkilerini üretir (Dağtaş, 1999, s.348). İdeolojik Düzey ise Toplumsal formasyonun üçüncü katmanıdır. Ekonomik yapılaşma ve ona bağlı pratikle, sistemin fiziki ve anlık gereksinmesi karşılanır. Maddi gereksinmeler karşılanır. Siyasal pratik de bu durumu ve statükoyu gözetir. Oysa sistemin bir dönemden öteki döneme geçişini sağlamak için, daha doğrusu sistemin sürekliliğini sağlamak için ek bir yapılanmaya, çabaya, oluşuma ihtiyaç vardır. Bu oluşum, ideolojik yapı ve çabadır. Sistemin bütün özellikleriyle bugünden yarına aktarılmasını ideolojik sistem sağlamaktadır. Dönemler arasında bağlantıyı ideoloji kurar. İdeoloji, sistemi zaman ve mekan bakımından birbirine bağlayan adeta bir harç dokudur. Bu harç aynı zamanda çeşitli düzeyleri de birbirine bağlar. Hatta bu harç, bir

süre sonra sıva rolünü de üstlenerek tüm düzeyleri birbirine bağlamakla kalmaz, aynı zamanda onları örter (Kazancı, 2003, s.42).

Althusser'e göre egemen sınıf, var oluş koşullarını devam ettirebilmesi için maddi, siyasal ve ideolojik koşulları sürekli üretmesi gerekir. Başka bir ifade ile egemen sınıf, devlet aygıtları üzerinde hegemonyasını sürekli sağlaması gerekmektedir. Ona göre, egemen ideolojinin yeniden üretimi, basit bir tekrar, basit bir yeniden üretim değildir, hatta verili kurumların, işlevleri açısından değişmezcesine tanımlanmış kurumların, otomatik, mekanik olarak, genişletilmiş bir yeniden- üretimi de değildir; dağınık ve çelişik halde bulunan önceki ideolojik unsurların, sınıf mücadelesi içinde ve bu mücadele sayesinde kazanılmış bir birlik içinde, yeni karşıt eğilimlere ve önceki biçimlere karşı, yenilenmesi ve birleştirilmesi için yapılan sözleşmedir (Althusser, 2014, s.13). Egemen ideoloji varlığını ve sürekliliğini otomatik bilinç yüklemeye borçludur. Yükleme alanı tümüyle egemen ideolojiye aittir. Karşıt ideolojiler kendiliğinden işleyen yükleme alanlarının dışında kalırlar ve kendilerine ancak dış alanda yer tutmaya çalışırlar. Çünkü başka seçenekleri yoktur. Egemen ideoloji her şeyi kaplar ve kapsar (Kazancı, 2003, s.38-39). Egemen güçler bir yandan önceden kurulan yapıda muhalifler tarafından oluşturulan yarıkları tamir ederken bir yandan da yeni muhalif söylem ve eylemleri inceleyerek olası saldırılara karşı yeni yapılar oluşturarak kendilerini yeniden üretirler. Kısacası, yeniden üretim kurulu düzenin kurallarına boyun eğmenin yani egemen ideolojiye tabi olmanın da yeniden üretimidir (Çoban, 2013, s.37). Althusser'e göre emek gücünün yeniden üretimi yalnızca niteliklerinin yeniden üretimini değil aynı zamanda kurulu düzenin kurallarına boyun eğmesinin de yeniden üretimini gerektirir, yani işçiler için egemen ideolojiye boyun eğmelerinin yeniden üretimini, sömürü ve baskı görevlileri için ise egemen ideolojiyi düzgün kullanma yeteneğinin yeniden üretimini gerektirir, ki böylece yönetici sınıfı egemenliğini söz ile sağlayabilsin (Althusser, 2014, s.40).

Devletin bu toplumsal yeniden üretimi tüm toplumun rızasını sağlama alan yapı olmasından dolayı ve sermayenin süregiden hegemonyasını ve yönetici sınıf bloğunun uzun vadeli çıkarlarını gözetmede nötr olarak kavranmasından dolayı, Althusser bu süreçte işe karışan tüm aygıtları (katı anlamda devlet tarafından örgütlenmiş olup olmadıklarına bakmaksızın) "devletin ideolojik aygıtları" olarak adlandırır (Hall'dan aktaran Dağdaş, 1999, s.349). Althusser, "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları" adlı

makalesinde, Gramsci'nin devlet konusunda açtığı yoldan gitmektedir. Makalede adı geçen 'Devletin İdeolojik Aygıtları' büyük ölçüde Gramsci'nin 'hegemonya aygıtı' kavramıyla paralellik göstermektedir (Bumin'den aktaran Öztürk, 2015, s.71). Diğer bir deyişle Politik Toplum Devletin Baskı Aygıtları; Sivil Toplum Devletin İdeolojik Aygıtları ile aynı zemindedir.

Althusser, egemen sınıfın hegemonyasını sürdürebilmesi için devlet aygıtlarına neden hakim olunması gerektiğini şu şekilde açıklar: "Devletin ideolojik aygıtları, bir sınıf mücadelesinin hem verildiği hem de bu mücadelenin konusu olmak zorundadır, bu mücadele ise, toplumsal oluşuma egemen olan genel sınıf mücadelesinin, egemen ideolojinin aygıtlarında sürdürülmesidir. Eğer Devletin İdeolojik Aygıtlarının işlevi egemen ideolojiye aşılamaksa, demek ki bir direniş vardır, direniş varsa, demek ki bir mücadele vardır ve de bu mücadele sonuçta sınıf mücadelesinin dolaylı ya da dolaysız, bazen yakın, çoklukla da uzak yankısıdır" (Althusser, 2014, s.14). Bu aygıtlar insanı, ideolojik olarak yoğurup onun belirli bir biçimi almasına yardımcı olurlar. Bireyi istenilen biçimde düşünmeye yönlendirir, zorlar, hatta mecbur kılarlar. Bu çaba genellikle çok yönlüdür. Son amaç üretim ilişkilerini, sistemin ana dayanaklarını yeniden üretmektir. Bilinmelidir ki, ekonomik çıkarları savunmak politik eylemle olanaklıdır. Ama insanların politik eylemlere girişmesi için de ideoloji gereklidir (Miliband'den aktaran Kazancı, 2003, s.45).

Althusser, Devletin İdeolojik Aygıtlarının, egemen ideoloji yani egemen sınıfın ideolojisi altında, her zaman homojen bir yapıya sahip olduğunu ifade eder. Marks'ın düşüncesiyle paralel bir biçimde, devlet (baskı) aygıtını elinde bulunduran sınıf, Devletin İdeolojik Aygıtlarınında kontrolünü elinde tutmaktadır. Ancak Althusser'e göre, Devletin İdeolojik Aygıtları daha önemli bir niteliğe sahiptir. Çünkü hiçbir sınıf, Devletin İdeolojik Aygıtları içinde ve üstünde hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını sürekli olarak elinde tutamaz (Althusser'den aktaran Aksoy, 2016, s.67).

Devletin baskı aygıtının rolü, sömürü ilişkileri olan üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin siyasal koşullarını özünde zor kullanarak sağlamaktan ibarettir. Devletin baskı aygıtı aynı zamanda baskı yoluyla devletin ideolojik aygıtlarının işleyişinin de siyasal koşullarını sağlar. Egemen ideolojinin, yani devlet iktidarını elinde tutan egemen sınıfın ideolojisinin rolü de ağırlıklı olarak bu noktada gerçekleşir ve devletin baskı ve ideolojik aygıtları arasındaki uyum egemen ideolojinin aracılığıyla sağlanır. Kısacası

devletin tüm ideolojik aygıtlarının yöneldiği tek bir hedef vardır o da üretim ilişkilerinin yeniden üretimi, yani kapitalist sömürü ilişkilerinin yeniden üretimidir (Althusser'den aktaran Kazaz ve Çoban, 2010, s.195-196). Egemen güç tüm ideolojik aygıtları ile hem kendi maddi üretim biçimini hem de düşünsel üretim biçimini toplumsala rıza ya da baskı ile aktarır, sonuçta kendini yeniden üretmesi buna bağlıdır. Egemen güç rıza ile toplumun düşünsel dünyası üzerinde hegemonyasını kurmak ve devam ettirmek için ideolojik aygıtlarını kullanır (Çoban, 2013, s.47).

Althusser'e göre Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA), Devletin Baskı Aygıtıyla aynı şey değillerdir. Bu ayrımı şu ifadelerle dile getirir: "Marksist teoride devlet aygıtının şunları kapsadığını anımsatalım: Hükümet, idare, Ordu, Polis, Mahkemeler, Hapishaneler vb. Biz bundan böyle bunlara Baskıcı Devlet Aygıtı adını vereceğiz. Baskı sözcüğü, söz konusu devlet aygıtının, en azından uç durumlarda şiddet kullanarak işlediğini belirtir" (Althusser, 2014, s.50). Althusser Devletin İdeolojik Aygıtı dediğinde ise gözlemcinin karşısına, birbirinden ayrı ve uzmanlaşmış kurumlar biçiminde dolaysız olarak çıkan belirli sayıda gerçekliği belirtmektedir. Bu aygıtlar Dinsel DİA, Okul DİA'sı, Aile DİA'sı, Hukuki DİA, Siyasal DİA, Sendikal DİA, Haberleşme DİA'sı, Kültürel DİA'dır (Althusser, 2014, s.50).

Althusser Devletin Baskı Aygıtları ile Devletin İdeolojik Aygıtları arasındaki farkı iki aşama ile ifade eder: İlk aşamada, bir tek baskıcı devlet aygıtı olmasına karşın, birden çok sayıda DİA olduğunu gözlemleyebiliriz. Ve Aralarında bir birlik olduğunu varsaysak bile, DİA'ların bu çokluğunu bütünleştiren birlik dolaysızca görülmez. İkinci aşamada, birleşik olan Baskıcı Devlet Aygıtının tümüyle kamu alanında yer almasına karşın, DİA'ların büyük bölümünün özel alanda bulunduğunu saptayabiliriz. Kiliseler, partiler, Sendikalar, Aileler ve bazı Okullar, gazetelerin ve kültürel kuruluşların çoğu vb. özeldir (Althusser, 2014, s.51).

Althusser Kamu ve Özel hukuk ayrımının burjuva hukukunda geçerli olduğunu ve burjuva hukukunda iktidarını uyguladığı alanlarda geçerli olan bir ayrım olduğunu ifade etmektedir. Ona göre Devletin alanı bu ayrımın dışında kalır çünkü devlet alanı hukuk ötesidir: egemen sınıfın devleti olan devlet ne kamusaldır ne de özeldir, tam tersine her türlü kamusal ve özel ayrımın ön koşuludur. Aynı şeyi Devletin İdeolojik Aygıtları için dile getirir. DİA'ları gerçekleştiren kurumların özel ya da kamusal olması pek önemli değildir. Önemli olan işleyişlerdir. Özel kurumlar aynı DİA'lar gibi işleyebilirler.

DİA'lar, Baskıcı Devlet aygıtından aşağıdaki şu temel farkla ayrılırlar: Baskıcı Devlet Aygıtı "şiddet kullanarak" işler, oysa DİA'lar "ideoloji kullanarak" işlerler. (Althusser, 2014, s.52).

Althusser'e göre her iki aygıtta kesin sınırlarla birbirinden ayrılmazlar, her ikisinde de baskı ve ideoloji bir arada görülebilse de işleyişlerinde ağırlık hangisinde ise buna göre sınıflanırlar (Althusser'den aktaran İnal, 1996, s.59). Althusser Devlet için "Gerçekten de ister baskıcı ister ideolojik olsun, devletin her aygıtı hem şiddet hem de ideoloji kullanarak işler; ama Devletin İdeolojik aygıtları ile baskıcı devlet aygıtını birbirine karıştırmamayı gerektiren çok önemli bir fark vardır arada. Bu fark baskıcı devlet aygıtının, öncelikle baskıya ağırlık vererek işlemesi, ancak ikincil olarak ideoloji kullanarak işlemesidir. Aynı biçimde ancak yer yönde, devletin ideolojik aygıtlarının da öncelikle ideolojiye ağırlık vererek işlediğini, ikincil anlamda ise baskı kullanarak işlediğini söylemek gerekir; bu baskı uç durumlarda, ama yalnızca uç durumlarda, çok hafifletilmiş, gizlenmiş hatta sembolik olsa bile salt ideolojik aygıt yoktur. Dolayısıyla kiliseler ve okul, ceza, ihraç, seçme vb. gibi uygun yöntemlerle, yalnız kendi çobanlarını değil, sürülerini de yola getirdiğini (Althusser, 2014, s.52)."

İdeolojik sistem ancak ve ancak bir başka ideolojik sistem tarafından yıkılabilir. İdeolojiyle mücadele yine bir başka ideoloji ile mümkündür. Ancak Althusser bu konuda kurguladığı sistemin bir gereği, bağımlı bir sonucu olarak ideolojinin hayat pratiği olması nedeniyle değişmesinin olanaksız olmasa bile çok zor olduğunu belirtir. Sistemi olduğu gibi reddeden ideolojilerin zora dayalı, baskıcı olmadıkları takdirde başarılı olmaları, yani egemen ideolojinin yerine geçmeleri olanaksızdır (Kazancı, 2003, s.40). İktidarı tam anlamıyla ele geçiremeyen muhalifler, egemen ideolojinin yayılma sürecinde verilen her boşlukta yeni ideolojik söylemler üretir. Egemen ideolojinin işlevlerinden biri ise hem muhalif ideolojik söylemleri yok etmek hem de yeniden oluşabilecek ideolojik söylemlere müdahale etmektir. Bu sayede muhalif söylem başlamadan müdahale edilmiş olur. İktidarın tam olarak sağlanması mümkün olmadığı için muhalif ideolojiler de egemen ideolojinin boş bıraktığı alanlara sızarak ve bazen iktidarın bazı alanlarını kullanılmaz hale getirerek karşı hegemonya üretirler. Muhalifler ideolojiler devletin ideolojik aygıtlarının işleyişini yavaşlatır/ yıpratır, boş bırakılan alanları kullanıp, dönüştürerek kendi ideolojilerine hizmet edecek şekilde biçimlendirirler. Bununla birlikte; egemenler DİA'larının karşı hegemonya hizmet

etmeye başladığını gördüğünde ya işlevlerini azaltır ya da ortadan kaldırırlar, yani DİA'lar iktidar için vazgeçilmez değildir. Ancak eğer karşı hegemonya iktidar karşısında gücünü koruyamazsa ya da kendi iktidarını kuramazsa iktidar baskı aygıtlarını kullanarak ve DİA'larını yeniden şekillendirerek yani bir anlamda yeniden üreterek yerini sağlamlaştırarak karşı hegemonya geriletir ya da yok eder (Çoban, 2013, 48).

Kazancı'ya göre Althusser'in, İdeolojinin oluşumu ve toplumsal rolü ile ilgili ortaya koyduğu gerçekler ve vardığı sonuçlar bugün de tazeliğini ve geçerliliğini korumaktadır. Ancak ideolojiyle böylesine önemli bir biçimde uğraşmış olmasına karşın Althusser'in kitle iletişim araçlarıyla ilgili görüşleri ve çalışmaları son derece sınırlıdır ve birkaç paragrafa indirgenecek kadar az, fakat özlüdür (Kazancı, 2003, s.38). Althusser'in ifade ettiği şekliyle; üretimin yapıldığı tüm aygıtlar, devlet tarafından örgütlenmiş olsun olmasın Devletin İdeolojik Aygıtlarıdır. Bu ideolojik aygıtların en önemlilerinden birisi de medyadır (Çoban, 2013, s.131). Althusser'in çerçevesinde medya, ideolojinin hakimiyeti altında işlemektedir. Medya, daha klasik olan baskıcı devlet aygıtlarına karşılık olarak, ideolojik devlet aygıtıdır. Böylece, medyanın etkinliği, yukarıdan dayatılan bir yanlış bilinçlilikte ya da değiştirilen tutumlarda değil, fakat koşulların temsil edilmesi ve deneyimlenmesini sağlayan bilinç dışı kategorilerde yatmaktadır (Curan'den aktaran Özer, 2011, s.33).

Büyüklü küçüklü ve çeşitli görüşlere sahip sermaye gruplarının ve tekellerinin sahip oldukları güçle bütün kontrolü ellerinde tuttukları medya sektörünün, burjuva devletle ve siyasi yapıyla da son derece karmaşık ilişkileri mevcuttur (Çoban, 2013, s.35). Egemen iktidar yapıları, egemen maddi güçler, medya sahipleri ve bunların siyasi yapıyla olan bağlantıları egemen söylemin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Toplumsal süreçler egemen yapıların istediği şekilde formüle edilmektedir. Bu bağlamda ekonomik saiklerle de değerlendirilebilecek medya, ideolojik sürecin ve hegemonyal mücadelenin sergilendiği ideolojik bir aygıt olarak ifade edilir (Durgun ve Bayraktar, 2017, s.41). Burjuvazinin ideolojik hegemonyasını kurmasının ve sürdürmesinin araçlarından biri olan medya, toplumun sürekli değişen koşullarına uygun olarak ideolojik yeniden üretimini gerçekleştirmesini ve bu ideolojiyi toplumu oluşturan bireylere ulaştırarak ve onların bu düşünceleri sahiplenmesini sağlayarak, ideolojik hakimiyeti ve denetimi sağlar (Çoban, 2013, s.131).

Devran'a göre Medya, hangi olayın haber değeri olduğuna, dolayısıyla haber yapılacağına kendisi kadar vermekte ve olayları kendi çerçevesi, önceliği ve söylemiyle inşa ederek izleyiciye sunmaktadır. Medya haberlere konu olan olaylara ilişkin kendi dünya görüşünü yeniden üreterek var olan ideolojisini, farklı olayları ve konuları araçsallaştırarak yeniden üretmekte ve egemen hale getirmektedir. Dolayısıyla bize ulaşan enformasyon, o medya kurumunun filtrelerinden geçilerek şekil almış versiyonlarından başka bir şey değildir (Devran, 2010, s.121). Toplum, medyanın ideolojik süzgeçlerinden gelen enformasyona karşı güçlü duramamasının nedeni tek bir noktadan akışın sağlanmamasıdır. Eğer otorite belirli ise ona her zaman baş kaldırılır ve yıkma amacı güdülür. Ama otorite anonim ise size ne yapmanız ve nasıl davranmanız gerektiğini söylüyor ama belirsiz ise ona rıza gösterilir işte bu rıza gösterilen anonim otorite kitle iletişim araçlardır (Fromm'dan aktaran Kılıçaslan, 2013, s.135).

1.3.3. Stuart Hall ve Medya

Kültürel çalışmaların medyayla ilişkisinin düzeyinin belirlenmesinde Stuart Hall önemli bir rol oynamıştır. Hall'un, Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin başına geçmesiyle birlikte "kültürel çalışmaları medya alanına yönelttiği ya da medyayı kültürel çalışmalara çektiği" ifade edilebilir (Özer, 2011, s.46).

İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın medya metinlerine yaklaşımını, doğal olarak medyaya ilişkin bakış açıları belirler. İngiliz Kültürel Çalışmaları medyayı, toplumda hakim ideoloji ve değerleri yeniden üreten bir kurum olarak görür. Bu yaklaşım medya metinlerinin ideolojik analizinin gerçekleşmesini sağlamıştır (Dağtaş, 1999, s.335). Merkezin temel eğilimi, yapısalcı Marksist bakış açısını, dilbilimsel gelişmelerin ışığında tekrar ele alarak ideoloji, dil ve özne sorununu dinamik ve bütüncül bir yaklaşımla tanımlamak olmuştur. Medya çalışmaları açısından merkezin asıl önemi, alımlama sorununu tartışmaya açmak ve iletişim araçlarında yer alan farklı türlerin okunma biçimlerini, kodlama/ metin/ Kodaçımlama modeli içinde sorgulamaktır (İnal, 1996, s.43). Araştırma alanı gibi temel araştırma nesnesi olarak belirlenen metin kavramı da geniş olan Kültürel Çalışmalar, metin analizlerinde; medya metinlerinin okunması, bir metnin hangi kültürel ve türsel okuma türlerinin olası olduğunun ortaya konulması ve hangi koşullar altında, hangi bağımlılıkların bulunduğunun gösterilmesini amaçlamaktadır (Hepp'ten aktaran Alver, 2012, s.258).

Kültürel çalışmaların ortaya çıkışı içinde güç/iktidar sorununun kavramsallaştırılmasında temel paradigmayı "egemen ideoloji"nin metinlerde kurulması ve alımlama sürecinde metinlerin başat konumunun sorgulanması olmuştur (İnal, 1996, s.91). Kültürel çalışmalar içerisinde ortak temalardan biri olan medyanın, egemen ideolojinin üretim alanlarından biri olduğuna ilişkin vurgunun anlamlandırmayla bağlantılı olarak değerlendirilmesi yararlı olabilir. Nitekim kültürel çalışmalar çerçevesinde yer verilen temalardan biri olan "anlam"a dair vurgu önemlidir**.** (Özer, 2011, s.46-47).

Hall'a göre gerçek, gerçekliğin belirli bir tarzda kurulmasıydı. Medya 'gerçekliği' yalnızca yeniden üretmiyor, tanımlıyordu. Gerçeklik tanımları, tüm bir (geniş anlamda) dilsel pratikler yoluyla desteklenip üretiliyordu ve bu dilsel pratikler aracılığıyla 'gerçek'in seçilmiş tanımları temsil ediliyordu. Ama, temsil etme çok farklı bir nosyon. Temsil etme, aktif bir seçme ve sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işini ima eder: Yalnızca zaten var olan anlamı aktarma değil, ama daha aktif bir, şeylere anlam verme işini ima eder. Söz konusu olan bir anlam pratiğidir, anlam üretimidir. Daha sonraları 'anlamlandırma pratiği' olarak tanımlanan iş. Medya, anlamlandırma failiydi (Hall, 1984, s.84). Bu alıntıda medyanın temsili niteliği, anlam üretim sürecinin temelde seçme ve birleştirme yoluyla kurulmasına dayandırılmaktadır. Bu çerçevede medya temsillerinde bir olaya veya duruma dair olası diğer anlamlar yerine belirli bir anlamın kurulmuş olmasına dikkat çekilmektedir. Bu haliyle temsil kavramı, bir olaya veya duruma ilişkin kurgulanan bir anlamın belirli bir göndergesel çerçeve içine yerleştirilmesi şeklinde de düşünülebilir (Çam, 2008, s.200).

Hall için anlam, toplumsal bir üretimdir, pratiktir. Dünyanın anlamlı kılınması gerekir. Dil ve simgeleştirme, anlamın üretildiği araçlardır. Hall'a göre Anlamlandırmanın toplumsal bir pratik olmasının nedeni medya kurumları içinde, üreticilerin bir ürün koymak için, ellerindeki anlam üretimi araçlarını belli bir tarzda kullanmalarını sağlayan bir toplumsal örgüt evrimleşmişti. Hall'a göre anlam üzerine girişilen etkili mücadele, kendisine en uygun sonuç olarak dil ve gerçeklik arasında oluşturulmuş bir eş değerlilik sisteminin inşa edilmesi pratiğini üretir (Hall, 1984, s.88-104). Hall'a göre gerçeklik, dilin dışında vardır, ama dil tarafından ve dil içinde yönlendirilir. Bilebileceğimiz ve söyleyebileceğimiz her şey söylem içinde üretilmek zorundadır.

Söylemsel "bilgi", dil içindeki "gerçeğin" şeffaf temsilinin değil, gerçek ilişkiler ve koşullar hakkındaki dilin ürünüdür. Söylemsel bir pratiğin neticesidir (Hall, 1993, s.90).

Hall'a göre, medyanın en önemli işlevi, anlamın toplumsal inşasında üstlendiği ideolojik işlevdir. Bu ideolojik işlevi göz ardı eden hiçbir araştırma medyanın toplumsal süreçte oynadığı rolü tam olarak ortaya koyamaz (İrvan, 2014, s.77). İdeoloji, belli bir söylem içerisinde gerçekliği üretmektedir. Bunun anlamı, ideolojinin tahakküm ilişkilerini söylem içerisinde sistematik olarak kurduğu yönündedir. Egemen sınıfın ideolojisi tümüyle egemendir ve hem egemen sınıfı hem de tahakküm altındaki sınıfı adlandırmaktadır. Anlamı dil içerisinde harekete geçiren de söz konusu ideolojidir (Özer, 2011, s.48-49).

Hall'a göre ideolojinin işlendiği temel ortam dil ve bilinç pratiğidir çünkü anlam dil yoluyla verilir. İlişkilerimize atfettiğimiz ve sayesinde nasıl yaşadığımızı ve hangi pratiğe girdiğimizi bilinçte kavradığımız bu 'anlamlar' basitçe bireylerin teorik ve ideolojik gösterimleri değildir. Bu şekilde 'anlam vermek' temel olarak kendimizi, tecrübemizi ve koşullarımızı zaten nesnelleştirilmiş ideolojik söylemlere, ideolojik alanı dolduran dil yoluyla sergilenen ve düzenlenen mamül ve önceden oluşturulmuş 'tecrübe etmeler' dizilerine yerleştirmektir (Hall, 1979, s.200). Dil hem gerçekliğin açıklanmasında hem de ideolojilerin oluşumunda ve muhafaza edilmesinde önemli bir işlev görür. Bu yüzden politikacılar varlıklarını biraz da dili kullanmalarına bağlarlar. Çünkü dilin kullanımı ve toplumun iknası ile iktidarda kalma arası önemli bir ilişki söz konusu olduğu için siyasi liderler medyayı kullanarak söylemlere hakim olmaya çalışırlar (Jones ve Peccei'den aktaran Devran, 2010, s.25). Fowler'a göre basın, belli açılardan gerçeği ortaya koyar ve bu yüzden gerçeğin oluşmasına da yardım eder. Kuramsal bakış açısından basın, dünyaya, yapılandırılmış olarak aracılık eden ve tüm söylemlerde bulunan bir sürecin örneğidir (Fowler'dan aktaran Özer, 2011, s.76).

Başat sınıf franksiyonlarının lehine olan, sivil hayat ve devlet alanlarında kurumsallaştıran 'gerçeklik tanımları' bizatihi tabi sınıfların 'yaşanan gerçekliği'ni oluşturur hale gelmiştir. Bu yolla 'tüm bir toplumsal bloğun ideolojik birliğini koruyan' ideoloji, bir toplumsal formasyondaki 'sıva'yı sağlamış olur (Hall, 1979, s.214). Bu bağlamda gerçeklik iktidarın sunduğu gerçekliktir ve iktidar sermaye sahiplerindedir. Sermaye sahipleri medyalar aracılığıyla ideolojileri her gün tekrar tekrar farklı şekillerde sunmaktadır. Gerçekliğin algılanması bile medya aracılığıyla topluma

öğretilmekte ve insanlara gerçek değil onun yerine kurgulanan gerçek gösterilmektedir (Çoban, 2013, s.159-163). Burada medyanın seçmesi bir şekilde dolaşıma soktuğu toplumsal bilgi, büyük normatif ve değerlendirici sınıflandırmalar içinde, yeğlenen anlamlar ve yorumlar içinde tasnif edilir ve düzenlenir (Hall, 1979, s.225). İdeolojik sürecin işlerliği açısından medyanın olayları tanımlama gücü, birbirleriyle ilintili bir dizi karmaşık pratikten beslenmektedir. Söz konusu pratikler, adlanlandırma (isim verme), sınıflandırma, neyin normal neyin sapkın olduğunu tayin etme, seçmeci bir temsil anlayışıyla izleyici için belli bir bütünlük imgesi sunma veya inşa edilen gerçekliği tutarlı hale getirme gibi anlamlandırmayla ilişkili bir dizi pratiği kapsamaktadır (Çam, 2008, s. 201).

İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın önemli bir temsilcisi olan Stuart Hall, ideolojiyi anlamlar çerçevesinde geçen bir mücadele alanı olarak görür. Bu bağlamda Gramsci'nin bireylerin kendi konumlarının bilincine vardıkları, mücadele ettikleri bir alan olarak gördüğü ideoloji nosyonuna dayanır. Hall, ideolojinin kökenlerini bulmaktan ziyade somut etkilerini tanımlamaya çalışır (Dağtaş, 1999, s.338). Hall'a göre Gramsci'nin 'kapitalist toplumsal formasyonlarda, devletin, sermayenin en önde gelen fraksiyonunun egemenliği altında, egemen ideolojinin birliğinin inşa edildiği ve böylece hegemonyanın güvence altına alındığı yer' olduğu yönündeki düşüncesini izlemektedir (Golding ve Murdock'dan aktaran Çoban, 2013, s.156). Başka bir ifadeyle 'Hegemonya' tek bir birleşik 'yönetici sınıf' tarafından değil, ancak sınıf franksiyonlarının tikel bir konjonktürel ittifakı tarafından desteklenebilir; böylece başat ideolojinin içeriği başat sınıflarının bu karmaşık iç formasyonunu yansıtacaktır (Hall, 1979, s.215).

Hall'a göre Hegemonya, devletin baskıcı yönünün –aynı zamanda kısmen 'ideoloji yoluyla işleyen' yasa, polis, ordu- yanı sıra üst yapılara ait failler –aile, eğitim sistemi, kilise, medya ve kültürel kurumlar- aracılığıyla başarılır. Hegemonyanın olayların 'verili' ve sürekli bir durumu olmayıp, aktif bir şekilde kazanılması ve sağlamlaştırılması gerektiği olgusu, 'hegemonya' kavramının anlaşılabilmesi açısından bir hayati bir önem taşır: Hegemonya yitirilebilir de (Hall, 1979, s.215). Egemenler hem iktidarı hem de tüm iletişim kanallarını ellerinde bulundurmaktadır. Gerçeği belirleyen onlardır ve tüm medya onların ideolojisi çerçevesinde yayın hayatını sürdürmekte, onlar

da hegemonyalarını sürdürmek ya da yeniden üretmek için bu kanalları kullanmaktadır (Çoban, 2013, s.256).

İdeolojiler dil ile yeniden inşa edilmekte, iletilmekte ve böylece hegemonyanın devamı sağlanmaktadır. Başka bir ifadeyle hegemonya anlamlar veya bireylerin şeyleri anlamlandırma biçimleri üzerinde kurulduğu için, dil bu süreçte gücün ve iktidarın oluşumunda merkezi konumdadır. İdeolojiler dile sadece egemen grupların kullandıkları sözcüklerle yüklenmez. Aynı zamanda bizlerin topluma girebilmek için kullandığımız sözcükler olarak da dile yüklenmektedirler (Mathenson'dan aktaran Devran, 2010, s.26). Çünkü belli bir ideolojinin egemen olduğu bir topluma girebilmek için, o egemen ideolojinin etkili olduğu dili kullanmamız gerekmektedir. Böylece egemen ideoloji yeni sözcüklerle yeniden ifade edilerek toplumun bütün bireylerinin dilinde dolaşmakta ve toplumun bütün katmanlarına kadar girebilmektedir. Belli bir konuda sürekli aynı yönde kullanılan söylem, kendisinin işaret ettiği ideolojinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır (Devran, 2010, s.27).

Hall'a göre medyanın günlük işlemlerinde yansız ve bağımsız olmak için güçlülerden emir almamaları ya da dünya hakkındaki açıklamalarını başat tanımlara uygun kılacak şekilde bilinçli olarak eğip bükmemeleri gerekir. Ama 'herkesin anlaştığı şey'in genel sınırlarına ya da çerçevesine duyarlı olmaları da gerekir; ve medya yalnızca bu sınır ya da çerçeve içinde meşru olarak var kalabilir: Oydaşma (Hall, 1984, s.117). Hall'e göre medya öbür sınıflarının imgelemlerini inşa eder ve sınıf farklılıklarını bir bütünlük, çoğulluk içinde birlik yaratacak şekilde dokur. Medya çoğulluğu sunar, ama bunu yalnızca söz konusu farklılık ve alternatiflerden bir oydaşma medyana getirecek şekilde yapar. Söylem, tartışmanın içinden yine oydaşma dönüşebilecek öğeleri seçer ve geriye kalanları marjinalliğin sessizliğine mahkum eder (Sholle'den aktaran Kılıçaslan, 2013, s.132).

Medya, ortak duyunun sağlanmasında işlevseldir (Fiske'ten aktaran Özer, 2011, s.36). Hall'e göre medya öbür sınıflarının imgelemlerini inşa eder ve sınıf farklılıklarını bir bütünlük, çoğulluk içinde birlik yaratacak şekilde dokur. Medya çoğulluğu sunar, ama bunu yalnızca söz konusu farklılık ve alternatiflerden bir oydaşma medyana getirecek şekilde yapar. Söylem, tartışmanın içinden yine oydaşma dönüşebilecek öğeleri seçer ve geriye kalanları marjinalliğin sessizliğine mahkum eder (Sholle'den aktaran Kılıçaslan, 2013, s.132).

Hall'a göre aslında yayıncıların övündükleri bağımsızlık ve yansızlık, yayıncılığın biçimsel usulleriyle bizzat bu usulleri yetkili kılan devlet ve siyasal sistem arasındaki bu daha geniş çakışmaya bağımlıdır. Ama, kendilerini 'oydaşma' içinde yönlendirirken ve aynı zamanda oydaşma üzerinde biçimlendirici bir tarzda işleyip oydaşmaya şekil vermeye girişirken, medya, 'rızanın üretimi' –oydaşmayı yansıtırken aynı zamanda şekillendirmek- dediğimiz diyalektik sürecin asli bir parçası haline gelir. Zaten medyayı, devlet içinde temsil edilen başat toplumsal çıkarların güç alanı içinde yönlendiren de bu 'rızanın üretimi' sürecidir (Hall, 1984, s.117). Hall'a göre şayet medya çekişmeli kamusal ya da siyasal sorunlarla uğraşırken sistematik olarak tikel bir siyasal partinin ya da kapitalist çıkarların tikel bir bölümünün bakış açısını benimsemiş olsaydı, haklı olarak partizanlıkla suçlanırdı. Bu partiler ya da çıkarlar devlet katında meşru bir nüfuz kazandıkları ve bu nüfuz 'çoğunluk iradesi'nin biçimsel uygulanımıyla meşru olarak sağlama bağlandığı sürece tikel partilerin ta da çıkarların stratejileri 'ulusal çıkar'la çakışma halinde temsil edilebilir ve bundan dolayı medyanın varsayabileceği meşru temeli ya da çerçeveyi oluşturabilir (Hall, 1984, s.118).

Hall medya iletilerinin üretimi ve tüketimini "yeniden üretim" kavramı çerçevesinde ele alır. Bu bağlamda üretim pratiklerine ilişkin kullanılan bilgiler, tarihsel olarak tanımlanan teknik beceriler, profesyonel ideolojiler, kurumsal bilgi, tanım ve varsayımlar iletinin kendisini biçimlendirir (Hall'dan aktaran Dağtaş, 1999, s.337). Buna kodlama- kodaçımlama demektedir. Hall'un 'Kodlama-kodaçımı' olarak geliştirdiği kuram iki anlam örgüsünden yola çıkmaktadır. Kodlama medya tarafından verilen -ve alıcılar tarafından benimsenmesi istenilen- anlamı, kodaçımı ise alıcı kitle tarafından üretilen anlamı ifade etmektedir (Şeker ve Şimşek, 2012, s.114).

Kodlama ve Kodaçımlama modeli ile medya metinlerinde ve söylemde, anlamın üretilmesinin ya da yeniden üretilmesinin temel tasarımını yapan Hall, kitle iletişimini, çok sayıda bağımsız momentleri birleştiren yapıların içindeki karmaşık bir süreç olarak kabul etmektedir. Öncelikle medya metinlerinin üretildiği bilgi çerçevesini ve üretim ilişkilerini göz önünde bulundurmakta ve medya metininin kendisinin bir okuma biçimi ortaya koyduğunu düşünmektedir. Ancak bundan sapma olması olsadır; bu izleyicinin metin ile bilinçli ideolojik tartışmasına göre değişmektedir (Hall'dan aktaran Alver, 2012, s.265).

Hall' göre Medya, mesajların üretilmesi, karmaşık söylemlerde düzenlenmiş göstergelerin üretilmesi için (Simgesel 'mal') toplumsal, ekonomik ve teknik olarak örgütlenmiş aygıtlardır. Ona göre simgesel mesajların üretimi, kapsamlı bir şekilde anlam ileten göstergeler sistemi olarak anlaşılan dilin aktarımından geçmeksizin gerçekleştirilmez. Hall'a göre olaylar kendi başlarına anlam bildirmez: olayların anlaşılabilir kılınması gerekir ve toplumsal anlaşılabilirlik süreci tam da 'gerçek' olayları (ister gerçeklikten alınmış olsun, isterse kurmaca olarak) simgesel biçime tercüme eden pratiklerden oluşur. Hall bu süreci kodlama süreci olarak ifade etmektedir. Hall için Kodlama tam da olaylara anlamlar yükleyen kodları seçmek, olayları kendilerine anlam yükleyen göndergesel bir bağlama yerleştirmek demektir (kurmaca kodlar da bu işi yerine getirir; kodlama 'gerçeklik' ve doğalcılık kodlarıyla sınırlı değildir) (Hall, 1979, s.228).

Hall'a göre medya metinlerinin kodlanması, belli profesyonel normlara, süreçlere, kurumsal ilişkilere ve televizyon kamerası gibi teknik donanıma bağlıdır. Mesajlar kodlandıktan sonra, alıcıların onu anlam stratejilerine bağlı olarak açabilmelerini anımsatmaktadır (Hall'dan aktaran Özer, 2011, s.192). Hall, kodlama sürecinde üretilen anlamla izleyicinin kodaçımlama sürecindeki anlam üretme etkinliklerinin her zaman simetrik olamayacağını da vurgulamaktadır. Ona göre bu uyumsuzluğun başlıca nedeni, yayıncılarla izleyiciler arasındaki yapısal ilişki ve konum farklılıklarıdır. Diğer bir neden ise yayıncıların ve izleyicilerin izafet çerçevelerinin farklılığıdır (Aktaran Şeker, 2009, s.107). Bir diğer ifadeyle Hall'a göre kuşkusuz, mesajın kelimesi kelimesine anlaşılmaması gibi bir yanlış anlam olduğunu ifade etmektedir. Ona göre izleyici kullanılan terimleri bilmez, tartışmanın ya da açıklamanın karmaşık mantığını izleyemez, dile yabancıdır, ona kavramlar çok yabancı ya da anlatı kafa karıştırıcı gelir. Ama yayıncılar daha çok izleyicinin, onların –yayıncının- istediği şeyi anladığından emin olmak ister. Düşündükleri, izleyicinin "baskın" ya da "tercih edilmiş" kodla hareket etmediğidir. İdealleri, "mükemmelen şeffaf iletişim"dir. Karşı karşıya oldukları şey ise, "sistematik olarak tahrif edilmiş iletişim"dir. Hall için "Anlam" yoksa, "tüketim" de gerçekleşmeyecektir. Anlam pratik içinde ifadesini bulmamışsa, hiç etkisi olmayacaktır (Hall, 1993, s.86-95).

Mesaj, bir etki oluşturabilmesi, bir ihtiyacı karşılayabilmesi ve bir kullanıma hizmet etmesi için, öncelikle söylem olarak gösterene uygun hale getirilmeli ve anlamlı bir

biçimde kodlanmalıdır. İşte bu kodlanmış anlamlar bütünü algılama, alımlama, duygu, ideoloji ve davranışlarda çok karmaşık sonuçlarıyla beraber, bir etki oluşturur, eğlendirir veya ikna eder (Aydın, 2007, s.125). Mesajın "etkili" olabilmesi (etki nasıl tanımlanırsa tanımlansın), bir "ihtiyacı" tatmin etmesi ya da "kullanıma" sunulması için, anlamlı bir söyleme uydurulması ve anlamlı şekilde kodaçımlanması gerekir. Bu kodaçımlanmış anlamlar setidir ki çok karmaşık algısal, bilişsel, duygusal, ideolojik ya da davranışsal sonuçlarıyla "etkilidir", tesir eder, eğlendirir, yol gösterir ya da yönlendirir. "Belirlenmiş" bir momentte yapı bir kod kullanır ve bir "mesaj" iletir; bir diğer belirlenmiş momentte "mesaj" kodaçımlanarak toplumsal pratiklerin yapısına girer (Hall, 1993, s.88).

Belli kodlar bir dil topluluğu ya da kültür içinde çok geniş dağılım gösteriyor ve çok erken yaşlarda öğreniliyor olabilir. Bunlar gösterge ile asıl şey arasındaki bir oluşumun etkisiyle kurulmuş değil de, "doğal olarak" verilmiş gibidir. Basit görsel göstergeler bu anlamda "yaklaşık bir evrenselliğe" ulaşır; açıkça "doğal" görsel kodların dahi kültürel özellikler taşıdığını bilmemize rağmen. Aslında bu durum, hiçbir kodun araya girmediği değil, kodların derinlemesine *doğallaştırıldığı* anlamına gelir. Doğallaştırılmış kodların işleyişi dilin şeffaflığını ve "doğallığını" değil, kullanımdaki kodların derinliğini, alışılmışlığını ve yaklaşık-evrenselliğini açığa vurur. Doğallaştırılmış kodlar "doğal" olarak tanınırlar. Bu, söz konusu kodlama pratiklerini örtülemek şeklinde, ideolojik bir etki doğurur. Ama görünüşüne kanmamak gerekir (Hall, 1993, s.90). Bu türden bir ifadeden çıkarılabilecek belki de en önemli sonuç, ideolojinin basitçe medya mesajı içerisine gömülü önyargılar ve çarpıtmalar olarak değerlendirilmemesi gerektiğidir. Çünkü buradaki ideoloji tartışması medya mesajlarını belli bir kesimin çıkarını ifade edecek şekilde gerçeğin ve doğruların saptırılması olarak ele almadığı gibi, bu mesajları belli bir ideolojinin simgesi olarak da değerlendirilmez. Bunun yerine medya mesajlarının belirli bir ideolojik alan içerisinde dilsel açıdan kodlanmakta ve düzenlenmekte olduğu ön plana çıkarılmaktadır. Bu yüzden ideoloji daha çok içerisinde belirli mesajların, tanımların ve anlamların görünür olmasına ve yaygınlık kazanmasına olanak sağlayan bir anlam biçiminde kavranmaktadır (Çam, 2008, s.202-203).

Hall bir ayrıma giderek kodlama-kodaçımlama sürecinde egemen ideolojinin inşası düz anlamlarda değil yan anlamda gerçekleşmektedir. Hall bu ayrımı gerçekleştirirken yalnızca analitik olarak düşünmektedir. Ona göre çözümleme yaparken, herhangi bir dil

topluluğunda zaman içinde herhangi bir zamanda, göstergenin ele alınan veçhelerini kabaca ayırt eden bir ilke uygulamak yararlı olmaktadır; böylece göstergenin "birebir" anlamı (düzanlam), göstergeye ilişkin olarak türetilmesi mümkün olan anlamlardan (yananlam) ayırt edilebilir (Hal, 1993, s.91). Barthes'e göre, göstergelerin yananlamsal düzeyleri, "kültür, bilgi, tarih ile yakın bir iletişim içindedir ve çevresel dünya, onlar aracılığıyla dilsel ve anlamsal sistemi istila eder. Bunların, ideolojinin parçaları olduğunu söylenebilir." (Barthes'dan aktaran Hall, 1993, s.93). Bir göstergenin geniş bir toplumsal anlamlar, ilişkiler ve çağrışımlar alanına gönderme yapmasını sağlayan yananlamsal (connatative) kodlar, her şeyden önce toplum üyelerinin toplumun kurumlarına, inançlarına, düşüncelerine ve meşrulaştırımlarına dair sahip oldukları toplumsal pratiklerin ve sorgulamaksızın kabul edilen bilginin, dil ve kültürün utkuna sokuldukları ve yaygın bir şekilde dağıtıldıkları araçlardır. Bu kodlar, toplumsal hayatın yüzünü kaplayan ve onu sınıflandırılabilir, kavranabilir, anlamlı kılan çapraz referans çevrelerini, anlamın ve yananlarnın çökelmelerini oluşturur. Bu kodlar bir kültürün "anlam haritaları"nı oluşturur (Hall'dan aktaran Dağtaş, 1999, s.340). Kodlanmış metinlerin düzanlamları tamamen kapalı kodlardan oluşmakla birlikte yananlamları sınırlı da olsa çokanlamlılık barındırmaktadır. Yan anlamların eşit olarak dağıtılmadığı medya metninde egemen ideolojiyi barındıran baskın bir anlam ağı bulunmaktadır (Şeker, 2009, s.106).

Egemen söylemlerin yapısı çok önemli bir noktadır. Toplumsal yaşamın farklı alanları, egemen ve tercih edilen anlamların hiyerarşik olarak örgütlendiği söylemsel alanlar biçiminde haritalandır mış gözükmektedir. Beklentilerimizi bozan ve sağ duyuya dayanan kurgularımıza karşı olan yeni sorunlu olaylar "anlam oluşturmadan önce" kendi söylemsel alanlarına yerleştirilmelidir. Onları "haritalandırmanın" en genel biçimi, yeni olanı, sorunlu toplumsal gerçekliğin var olan haritalarından birine ya da diğerine yerleştirmektir. Biz, egemen diyoruz ancak belirlenmiş demiyoruz, çünkü her zaman herhangi bir olayı bir haritalandırma dışında sınıflamak açımlamak ve düzenlemek olasıdır. Bu haritalandırmalar, egemenlik içinde yapılanmışlardır, ancak kapalı değillerdir (Hall'dan aktaran İnal, 1996, s. 157). Bu uzunca alıntıdan da anlaşılacağı gibi Hall, herhangi bir metinin egemen söylemler içinde yapılanmış olsa da farklı okumalara kapatmadığını vurguluyor (İnal, 1996, s. 157). Kültürel çalışmalar içerisinde medya metinlerinin tek yönlü bir ideolojik etkileme düzeyinde değil,

tartışmalı ve karşıt okumalara da izin verdiği Hall tarafından açıklanmıştır. Bu açıdan, Hall, medya metinlerinin baskın, tartışmalı ve karşıt çeşitlemelere bağlı olarak okunabileceğini belirtmiştir (Hall'dan aktaran Özer, 2011, s.192-193). Medya metinleri egemen söylemler içinde yapılanmış da olsalar, farklı okuma biçimleri mümkün. Kimi izleyiciler bu metinleri tartışarak, kimileri de bütünüyle karşı çıkarak okuyabilmektedirler (İnal, 1996, s. 157).

Hall medya metinlerinin üç tür okunmasından söz eder. "Egemen/hakim (hegemonic/dominant) okuma" bunlardan birisidir ve bu görüş benimsendiğinde medya metinlerinin egemen ideolojiyi yeniden ürettiği varsayılır. Hall'a göre ikinci okuma şekli "tartışmalı" (negotiated) okuma"dır ve bu kez izleyici/alıcı metnin belli kısımlarını kendi görüşlerine uygun bulurken, belli görüşlere karşı çıkar (Hall'dan aktaran Dağtaş, 1999, s.341). Müzakereli versiyon içindeki kodaçımlama, uyumlu ve karşıt elementlerin bir karışımını içerir: Büyük anlamlandırmalar yapmak için egemen tanımların meşruluğunu kabul ederken, daha kısıtlı, durumsal bir düzeyde, kendi kurallarını koyar-kuralın istisnalarıyla çalışır. Son olarak, izleyicinin söylemi harfi ve yananlamsal olarak mükemmelen anlaması, ama mesajı global olarak aksi yönde kodaçımlaması mümkündür. Kişi mesajın bütüncüllüğünü bozarak, tercih ettiği kodla, alternatif bir referans çerçevesi içinde yeniden kurar. Kişi karşıt kod olarak adlandıracağımız bir kod içinde hareket etmektedir. En önemli politik momentlerden (bunlar açık nedenden ötürü, yayın örgütlerindeki kriz noktalarıyla da uyuşur) biri, normal şekilde anlamlandırılan ve müzakereli bir şekilde kodaçımlanan olayların bir şekilde okunmaya başladığı noktadır. Burada "anlamlandırma politikası" –söylem içindeki mücadele- başlamıştır (Hall, 1993, s.96-97).

Gramsci, Althusser ve Hall medyayı toplumdaki egemen sınıfın tahakkümünü devam ettiren ideolojik bir aygıt olarak ele almaktadır. Medya, bu tahakkümü sürdürürken oluşturduğu ideolojik araçlardan biri ise haber metinleridir. Haber metinlerinin içerisine yerleştirilen ideolojik unsurlar egemen sınıfın söylemini yeniden üretimini sağlamaktadır.

1.4. Haber ve İdeoloji İlişkisi

İktidarını elinde tutmak ve yaymak isteyen hakim sınıf ideolojiyi kullanır ve ideolojik araçlarla topluma dayatır. İktidarı ellerinde bulunduranlar ideolojilerini yayma ve

yeniden üretmek için toplumun rızasına ihtiyaç duyarlar ve bunun için medyayı etkin biçimde kullanırlar (Çoban, 2013, s.150). Bu noktada temelde vurgulamamız gereken sorun, medya ve haber analizlerinde, toplumsal güç/iktidar ilişkilerinin kurulma sürecinde medya ve haberlerin oynadığı role ilişkin eleştirel bir yaklaşımın seçilmesi gerektiğidir. Bu da toplumsal güç/iktidarın üretimine ilişkin sorgulamacı bir bakış açısını da beraberinde getirmektedir. Haber medyası, daha önce belirttiğimiz gibi toplumsal olayları bizlere yansıtan araçlar olmayıp, toplumsal güç/iktidarın kurulduğu, inşa edildiği araçlardır. Günlük pratikler, zamansal ve mekânsal sınırlamalara karşı haber üretimi, profesyonel ideolojinin sınırlarını çizdiği "gerçeklik" sorunsalı içinde kalmakta ve kapitalist ekonomi içinde kar eden kuruluşlar olarak haber medyası, toplumda dördüncü güç olmak yerine, var olan güç/iktidar ilişkilerinin sürdürülmesinde güç/iktidar sahibi kişi ve kurumlara bağımlı bir konumda kalmaktadır (İnal, 1996, s.75).

Keane'e göre çoğulcu demokrasilerde Yasama, Yürütme ve Yargı'dan sonra yasal olarak olmasa da, medyaya 4. Güç işlevinin atfedilmesi, liberal-çoğulcu iletişim yaklaşımında haber araştırmalarının, haberin yansız olarak verilip verilmediği üzerine yapıla gelmesine zemin oluşturmuştur. Bu araştırmaların gerisinde, basın özgürlüğü mücadelesinin verildiği dönemdeki ön kabullerin yer aldığını belirtmek mümkündür: Basın, siyasal iktidarı gözetleyip denetleyecek ve düşünce pazarı oluşturacak (İrvan, 1995, s.76-77). Bu işlevlerini ise, objektif habercilik yaparak yerine getirecek. Objektiflik için ise, hakkaniyetli ve dengeli haber nötr bir dille verilecek, olay ve yorum farkına gidilecek; böylece yanlı olmayacak (Özer, 2012, s.123). Lodziak'a göre haberin söyleminde ideolojik üretimin yapıldığını gündeme taşıyan eleştirel medya kuramcılarının ortak olarak dile getirdikleri sav ise şu şekildedir: Kapitalist toplumların kendi kendilerini yeniden üretebilmeleri, egemen ideolojiye büyük çoğunluğun rıza göstermesiyle olmaktadır. Medya ise, çoğunluğun egemen ideolojiye rıza göstermelerini sağlamada yardımcı olmaktadır (Lozziak'tan aktaran Özer, 2012, s.129).

Eleştirel yaklaşımın temel sorunsalları arasında yer alan ideoloji konusu "medyanın ideolojik bir güç olduğu" gibi bir kabulden hareket eder. Zira bu düşünce ekseninde toplumda birleştirici ve bütünleştirici bir güç olarak kabul gören ideolojiyi yaymadaki en önemli araçlardan birinin medya olduğu fikri süregelmektedir. Bu düşünceler göz önünde bulundurulduğunda, ideolojik düzeyde özellikle, medyanın toplumdaki güçlü çıkar gruplarının uzantıları olarak işlev gördüğü ve egemen ideolojinin yeniden

üretiminde ve denetim sisteminin sürdürülmesinde etkin bir rol oynadığı görüşü hüküm sürmektedir (Shoemaker ve Reese, 2002, s.127). Başka bir deyişle, edebiyattan, sinemadan, tv dizilerinden farklı özellikleri olan haberin söyleminde ideolojik üretim yapılmaktadır. Haberdeki mesajların görünmeyen yüzünü okumak, ideolojik pratiklere ulaşmak demektir (Özer, 2012, s.129).

Tüm dünyada haber yapan ve yayan önemli merkezler egemenlerin denetimi altındadır. Ülkelerin iç iletişim alanları da devletin tam denetimi altındadır (Çoban, 2013, s.250). Medya kendi yapısı, çıkarları, iktidar ve diğer güç odakları ile olan ilişkileri nedeniyle haberlerin farklı boyutlarını öne çıkarmakta; bazı boyutlarını ise görmezden gelmektedir (Devran, 2010, s.120). Stuart Hall da "Medya sadece kendisi için haber değerli olan haberleri seçip şeffaf bir biçimde hedef kitleye iletilmez. Haber aslında çok karmaşık bir sürecin en son ürünüdür." diyerek haber hazırlama ve yayınlama sürecinin zorluğuna dikkat çekmiştir (Hall'dan aktaran Devran, 2010, s.121). Başka bir anlatımla haberciliğin sosyal, ekonomik ve politik bir boyutu olduğu için her bir haber farklı bir içerikle ve bakış açısıyla inşa edilerek iletilmektedir. Dolayısıyla farklı gazete ve televizyonlar aynı haberi farklı bir şekilde hazırlanmakta ve sunmaktadır. Çünkü kurumun yapısı haberin hazırlanışını, sunuş biçimini ve söylemini belirlemektedir. Kurumsal söylem haberin söylemini belirlerken, kendi söylemini de haber üzerinden yeniden üreterek hedef kitleye iletmektedir (Devran, 2010, s.121).

Medya her anlamda hayatın bir parçasıdır ve insanların temel haber ve haberleşme kaynağı durumundadır (Çoban, 2013, s.152). Haber, toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunların ne olduğu, çözüm yollarının neler olabileceği konusunda okuyucuyu bilgilendirmeye yönelik bir içerik sunmaktadır. Bu içerik, tüm sorunları ve tüm olası çözüm yıllarını okuyucuya yansıtmaktan çok, güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşların söylemleri dolayımı ile sorunları halka aktarmaktadır (İnal, 1996, s.146). Medyada yayımlanmak amacıyla seçilen bir haberin türü, dili, üslubu, söylemi, formatı ve takdim biçimi hiçbir rastlantıya yer vermeyecek bir şekilde medya uzmanlarınca titizlikle belirlenmektedir. Aynı zamanda haber içeriğindeki her kavram, deyim ve ifade gazetecilerin bilinçaltında yatan ideolojik çerçevelerine ve sınıflandırma kalıplarına dayanmaktadır (Toruk ve Sine, 2012, s.356).

Haber metinlerinde egemen söylemlerin nasıl kurulduğunu anlamak için haberde kullanılan dilin incelenmesi gerekir. Haber dilinde endüstriyel bir yapı içerisinde

egemen olan belli kodlar ve profesyonel değerler kullanılır. Bu kodlar kullanılarak haber metinleri aracılığıyla egemen bir söylem biçimi geliştirilir. Haberlerin en önemli dilsel özelliği haber metinlerinin ister yazılı ister görsel-işitsel medya olsun gündelik yaşamda insanların kullandığı dili kullanmasıdır. Ancak bu gündelik dil, haber metinlerinin üretilmesi sürecinde farklı dilsel kullanım biçimlerine dönüştürülür. Örneğin her gazetenin veya televizyonun kendine özgü bir dili vardır. Bu dil aracılığıyla kendi okuyucu/izleyici kitlesine ulaşır. Bir gazete ele alındığında o gazetenin resimleri ve yazıları sayfaya yerleştirme biçimi, yazı karakterlerinin basıldığı puntonun büyüklüğü, kullanılan başlıklar, alt başlıklar ve ara yazılar, açıklama yazıları ile fotoğrafların sayfa üzerinde harmanlanması egemen söylemin oluşmasına katkıda bulunur. (Bulut ve Yaylagül, 2004, s.124).

Belli yayın kuruluşları belli anlatısal biçimlere öncelik verebilirler. Okuyucu ile sıkı bir diyaloğun kurulduğu haber metinlerinde güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşların söylemleri anlatıcının dilinden halkın sesine dönüştürülür. Bu dönüşüm sürecinde kaynaklar, anlatıcı ve halk arasında bir diyalog oluşur. Haberin ikna ediciliği bu diyaloglara dayanır. Egemen söylemlerin uylaşıma dönüşüm sürecinde haber medyası, artık çoğulcuların ve çoğulcu düşünceye dayanan profesyonel ideolojinin iddia ettiği gibi "gerçeklerin yansıtıcısı" değil, belli gerçeklik tanımlarını, belli durum tanımlarını yeniden kuran bir araç konumundadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde medya, ne ana damar iletişim kuramlarının öne sürdüğü gibi gerçekliği yansıtan bir ayna, ne de "Ortodoks" Marksist düşüncenin öne sürdüğü gibi egemen sınıfın bir aracı değildir. Haber medyası toplumsal gerçekliği kırar ve yeniden kurar (İnal, 1996, s. 115).

İdeolojiler, büyük ölçüde söylem aracılığıyla yayılmaktadır. İdeoloji, toplumsal oluşum olarak ancak dil ile ortaya çıkabilmesi, ancak dilde anlatım bulması nedeniyle söylem ile doğrudan ilişkilidir (Ilgın'dan aktaran Özer, 2011, s.49)**.** Sözcük seçimleri ve cümle yapıları tüm iletişim araçlarında yer alan haberler için önemlidir. Dil bir mücadele alanıdır. Toplumda var olan güç/iktidar ilişkilerinin kurulduğu ve sürdüğü ortam dil ve söylemlerdir (İnal, 1996, s.102). Haberler dünyanın dil içerisindeki temsilidir; çünkü dil göstergebilimsel bir koddur ve değerler yapısını empoze eder. Her zaman aynı olayı farklı bir dille ve söylemle ifade etmek mümkündür. Söylemi belirleyen temek faktörler ise kişinin ideolojisi, yaşam biçimi, ileti aracının kendisi, ileti aracının ideolojik yapısı ve hedef kitlenin karakteristik özellikleridir. Bu nedenle gazete haberleri, yaşadığımız

dünyanın gerçeklerinin aslına uygun bir biçimde yansıması olmayıp genel anlamda fikirler, inançlar, değerler, teoriler, öneriler ve ideolojilerdir. Çünkü haberlerde kullanılan dil, kendisine yüklenilen anlamları hedef kitleye kendisinden bir şeyler katmadan ileten yansız bir araç olmayıp oldukça inşa edici bir araçtır. (Fowler'dan aktaran Devran, 2010, 118).

Muhabirler haberlerini yazarken, o konuda daha önce kullanılan sözcükleri kullanırlar ve o sözcükleri ve anlamları tekrar yürürlüğe sokarak var olan anlamları yeniden üretirler. Başka bir anlatımla haber metinleri, anlamlarını kendi kendilerine kazanmaz, etrafındaki öteki metinlerle ve daha önceki metinlerle olan ilişkisinden alırlar. Muhabirler kullandıkları söylemlerle kendilerini ve adlarına söylemde bulundukları kurum, grup veya kişileri konumlandırmaktadırlar. Dolayısıyla haberlerin söylemlerini irdeleyerek söz konusu medya kuruluşunun hangi ideolojiye desteklediğini, iktidarla olan ilişkilerini, kendi çıkarlarının neler olduğunu şu ya da bu ölçüde anlayabilmek mümkündür. Söylemler ayrıca gazetelerin siyasi iktidarın gücü karşısındaki dirençlerinin ne ölçüde olduğuna da ışık tutmaktadır (Devran, 2010, s.118- 119).

Kuşkusuz muhabirlerin metinlerin söyleminin nihai belirleyicisi olmadığını da vurgulamak gerekir. Çünkü haber editötü ve haber müdürü de metnin şekillenmesinde etkilidirler (Devran, 2010, s.119). Editoryal bağımsızlığın birçok ülkede kullanılmadığına ilişkin örnekler bulunmaktadır. Bunu en büyük nedeni, me sahiplerinin kurumlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istemeleridir (Ö 2012, s.26).

Dış haberlerde Avrupalı veya Avrupalı olmayan belli bir biçimde konumlandırılmaktadır. Avrupalılar üstün, demokrat, rasyonel, hoşgörülü vb. bireyler olarak, Avrupalı olmayanlar ise antidemokrat, terörist, irrasyonel, şiddet yanlısı ve uzlaşmaz şeklinde tanımlanmaktadırlar. Biz haberde biz ve ötekine ilişkin ideolojik yükleme yapılırken bizim olumlu, ötekinin ise olumsuz söz ve eylemi öne çıkartılmakta; bizim olumsuz, ötekinin ise olumlu olan söz ve eylemi azımsanmakta veya görmezden gelinmektedir (Devran, 2010, s.126).

2.BÖLÜM

ULUSLARARASI HABER AJANSLARI ve LİDER TİPOLOJİSİ BAĞLAMINDA RECEP TAYYİP ERDOĞAN

2.1. Ajansların Genel Özellikleri

Türk Dil Kurumu güncel Türkçe Sözlüğü'nde haber ajansı "Haberleri toplama, yayma ve de üyelerine dağıtım işiyle uğraşmakta olan kuruluş" şeklinde ifade edilmektedir (http://www.tdk.gov.tr). UNESCO ise haber ajanslarını şu şekilde tanımlar: "Yasal statüleri ne olursa olsun, genel manada, gerçekleri gösteren ve de tanımlayan aktüalite belgelerini bularak, bunları kitle haberleşme vasıtalarına onları ikna etmenin haricinde kalmak noktasına yayan, kanunların hükmüne ve ticari kurallara uygun, mümkün olduğu seviyede tam ve yansız bir hizmettir." (Tokgöz, 1972, s.144).

Haber ajansının 3 ana görevi vardır: Haber veya haber adına gereken malzemeleri toplama, Haber üretme, Toplanılan habere ait malzemeleri veya üretilmiş olan haberleri, hedef kitledeki üyelere, abonelere ve paydaşlara dağıtma; müşterilerine satma (Girgin, 2002, s.4). Haber ajansları; haber, fotoğraf, görüntü, grafik üretim merkezidir, çok yoğun ve seri üretim yapan birer haber fabrikası gibi çalışmaktadırlar. Gazete, dergi, radyo ve televizyonun yanı sıra sosyal medyanın (yeni medyanın) en önemli haber kaynağıdır. Ülke içinde ve ülkeler arasında etkin bir haberleşme ağı oluşturan haber ajansları gelişen teknoloji ile abonesi olan bütün kitle iletişim araçlarına anında ulaşmakta, yeni ve taze bilginin avantajını her zaman elinde tutmaktadır (Şahin, 2012, s.113-114).

Haber ajansları, gazete, dergi, radyo, televizyon, internet gazetesi gibi medya organlarına ulusal ya da uluslararası düzeyde haber toplayıp abonelerine götürmektedir. Aboneler de bu hizmet karşılığında haber maliyetini paylaşmaktadır. Kaynakları çok yaygın bile olsa bütün kitle iletişim araçları önemli ölçüde haber ajanslarına bağımlıdırlar (Gönenç, 2015, s.7). Medya sektörü (dergi, gazete, radyo, TV, internet medyası, sosyal medya vb.) her gün ve de her saat tüketilecek yüzlerce habere, fotoğrafa

ve de görüntüye gereksinim duyar. Ancak bu taleplerin tamamının kendilerine ait kaynaklardan, kendi muhabirleri üzerinden temin etmeleri çeşitli koşullar yönünden olanaklı bulunmamaktadır. (Şahin, 2013, s.209). Haber ajansları, bu sebeple teknik ilerlemelerden ciddi bir şekilde faydalanmak ve de kalifiye personeller istihdam etme sureti ile iletişim ağlarını genişletip, hem kitle iletişim vasıtalarından hem de özel ve kamu kuruluşlarından, global düzeyde müşterilerle aboneler edinmişlerdir. Haber ajansları, bu ilerlemelere paralel bir şekilde, toplumdaki yükselen haber alma ihtiyacını de dikkate alarak alıp ürün çeşitliliğini yükseltmişler ve de insanın olduğu her sektörde görünür olmaya başlamışlardır (Gönenç'ten aktaran Girgin, 2002, s.37-38).

Tokgöz'e göre, uluslararası iletişimdeki ana omurga kabul edilen haber ajansları, kitle iletişim vasıtaları adına süratli haber akışını temin eden oldukça mühim yapılanmalardır. Nitekim ellerindeki teknolojik imkanların gelişmişliği sebebiyle haber toplama, alma ve de yayma faaliyetlerini, diğer kitle iletişim vasıtalarına nazaran daha süratli bir şekilde ifa etmekte, yine almış oldukları ve de ilettikleri haberleri de daha uygun maliyetlerle elde edebilmektedirler (Tokgöz'den aktaran Girgin, 2002, s.33). Özellikle uluslararası haber ajansları dünya genelindeki kapsamlı haber ağları ile, gerçekleşen hadiseleri anlık olarak abonelerine ulaştırabilen iletişim vasıtalarıdır (Gönenç, 2015, s.7). İlerleyen uydu teknolojilerinin yanında internetten gerçekleşen abonelere dönük yayınlarla, haberlerin ulaşamadığı bir coğrafya artık kalmamıştır. Yeni yazılımlar ile fotoğraf, haber, ses, görüntü ve grafikler eş zamanlı olarak iletilebilmektedir. Bilgisayarda bir haber açıldığı taktirde, yanında tüm destek bileşenlerini de görmek olanaklı duruma gelmiştir. Canlı yayınlara dair olanaklarını da arttıran bu ajanslar televizyon haberciliğinde mühim birer kaynak durumuna gelmişlerdir (Şahin, 2013, s.198).

Dünyadaki haber akışı içinde haber ajanslarının yeri çok önemlidir. Büyük uluslararası haber ajansları, ki bunlar 1982'ye kadar 5 büyükler olarak anılmışlardır, dünya haber akışının dengesini gelişmiş ülkeler lehine çeviren üretim kapasitesine sahiptirler.

- United Press International (UPI) (ABD)
- Associated Press (AP) (ABD)
- Reuter (İNGİLTERE-ABD)
- Agence France Press (AFP) (FRANSA)
- ITAR – TASS (YENİ ADI TASS) (RUSYA) (Şahin, 2012, s.220-221).

2.1.1.Ajansların Tarihçesi

2.1.1.1. Havas

Dünya genelinde gerçek manadaki ilk haber ajansı, ticari maksatla kurulmuş olan Havas'tır. Waterloo bozgununun ardından müflis bir tüccar ve banker olan, La Gazette de France'in eski ortaklarından Charles-Louis Havas (1783 - 1858) 1832 yılında Paris'te "Yabancı Gazeteleri Tercüme Bürosu"nu faaliyete sokmuştur (Françasie'den Girgin, 2002, s.5). Havas, bu bürosunda pek çok Avrupa ülkesindeki muhabirden yararlanarak ulaştığı haberleri abonelerine ücret karşılığında satmaya başlamıştır. Paris, Londra ve Brüksel arasında Havas'ın sürdürdüğü bu iletişim telgrafın icadıyla büyük bir ivme kazanmıştır. Bu ajans, Paris'teki bulunan gazetelere, iş adamlarına, bankalara hizmet sunan ilk uluslararası haber ajansıdır. Charles Louis Havas, 1832 yılında bütün Avrupa'yı dolaşarak muhabirler bulmuştur. 1830 yılından itibaren Kral Louis Philippe'in iktidarında Fransa'da basın özgürlüğü yaygınlaşmış, buna bağlı olarak da gazete tirajları artmıştır (Gönenç, 2015, s.11-34).

Ana hedef kitlesinde; iş çevreleri, bankacılar, tüccarlar, diplomatlar, borsa ajanları ve gazeteler bulunan Havas, ideolojik fikirleri satmayı arzulayan bir düşünür gibi olmamıştır. Bu ajans, Fransız Hükümeti'ne ait resmi bildirilerin yanında genelde Alman, İngiliz, İspanyol ve de İtalyan gazetelerinden yapılmış olan çevirileri, Avrupa'nın önemli şehirlerinde kendisi adına çalışmakta olan muhabirlerin gönderdikleri haberleri, en tarafsız şekliyle sunmuş, yan tutmaktan ve haberlere yorumlarda bulunmaktan imtina etmiştir (Pierre Albert'den aktaran Girgin, 2002, s.5).

1924'e kadar Havas, Paris diplomasisi ve de kazanılan zaferin tesiriyle, habercilikteki saygın yerini muhafaza etmiştir. Fakat iletişimdeki yoğun rekabet sebebiyle, bu ajanstaki iletişim bölümü zararı 1925'ten itibaren artmaya başlayınca bu defa Fransız hükümeti, verdiği desteği arttırmıştır. Bu uygulamaysa Havas'ın, 1940 yılında Vichy yönetimi tarafından devletleştirilmesine kadar devam etmiştir (Pierre Albert'den aktaran Girgin, 2002, s.8). 1939 yılından sonra Havas, 200'den fazla gazeteye reklam hizmeti vermeye başlamıştır. 1945 yılından sonra bu durum yasa dışı sayılmış ve reklam ile haber bölümleri birbirinden bütünüyle ayrılmışlardır. Güçlüklerle geçen savaş döneminden ve yaşana bu bölünmelerden sonra ajansta parçalanmalar başlamıştır. Bunun sonucunda da Agence France Presse kurulmuştur (Gönenç, 2015, s.38).

2.1.1.2. Agence France Presse (AFP)

Kökeni 1835'te kurulan Havas'a dayanır. İkinci Dünya Savaşı sonrası, 1944 yılında kamusal yapıda bir kooperatif olarak kurulmuştur (Şahin, 2012, s.211). Fransa'da kurulan geçici hükümet, Ajans'a bir statü kazandırılması konusunda karar almıştır. Bu geçici statü ilk kez 30 Eylül 1944'te çıkarılan yasayla belirlenmiştir. Bu yasa ve 11 Ekim 1944'te çıkarılan diğer bir yasa ile de ajansın bağımsızlığını garanti altına almıştır (Gönenç, 2015, s.38). AFP'deki bağımsızlaştırma faaliyetleri 1954'te başlar. Aynı yılın Eylül ayında, hükümet tarafınca genel müdürlüğe getirilen Jean Marin'e bu hususta çalışmalarda bulunması talimatı verilir (Girgin, 2002, s.141). 1957'deki bir yasa ile yayında ve mali yapıda özerk statüye kavuşmuştur. (Şahin, 2012, s.211). İki yıldan fazla süren bir çalışmanın ardından 1957'de, Fransız Parlamentosu tarafından kabul edilen bir yasa ile AFP, finansal ve yayın bağımsızlığı bulunan, Ticaret Yasasının kuralları bağlamında idare edilen, özerk bir kamusal kişiliğe kavuşturulmuştur (Charon, La Presse Quotidienne'den aktaran Girgin, 2002, s.141).

Haber ajanslarının en eskisi olan Agence France Press, 165 yılı aşkın bir süredir varlığını sürdürmektedir. Havas Ajansı'nın mirasçısı olarak görülen Agence France Presse, günümüzde dünya haber ajanslarının en önemlilerinden biri sayılmaktadır. 1953'te Stalin'in ölümü, 1997'de Lady Diana'nın trajik ölümünü, 1999'da Ürdün Kralı Hüseyin'in ölümünü, Ben Johnson'un diskalifiye edilmesini, Afganistan'ın eski diktatörü Necibullah'ın asılmasını ilk duyuran, 1991 Ağustos'undaki darbeden sonra Mihail Gorbaçov'la Karadeniz kıyısındaki evinde ilk görüşmeyi yapan da yine Agence France Presse (AFP)'dir. Günümüzde AFP eğer 3 büyük ajanstan biri durumuna geldiyse ve bu konumunu koruyabiliyorsa bu 1985 yılında gerçekleştirdiği telefoto hizmetine borçludur. AFP gerek Fransa içine gerekse Fransa dışına sipariş üzerine fotoğraf yollamaktadır. AFP'nin arşivinde 1930'şu yıllardan bu yana 7.000.000 fotoğraf bulunmaktadır (Gönenç, 2015, s.31-33).

Genelci yani her türden haberler veren bir haber ajansı olan Agence France Presse, günümüzde gündemin her alanında varlığını etkin bir biçimde sürdürmektedir. Politika, diplomasi, ekonomi, çeşitli olaylar fakat en çok günlük yaşam, kültür, bilim, gösteri dünyası alanlarında etkinlik göstermektedir (Gönenç, 2015, s.32). Aboneleri arasında kitle iletişim vasıtalarının yanında çeşitli finans kurumları, borsalar, bankalar, özel şirketler ve diğer kuruluşlar bulunur. Ulusal ajansların büyük çoğunluğunun abone

olduğu AFP, dünya genelinde, Avrupa'nın dışında Afrika, Orta Doğu, Asya ve Amerika'da geniş muhabir ağıyla etkin haber örgütlenmesini yapmıştır (Şahin, 2012, s.211-212).

AFP'nin farklı bürolarından gelen fotoğraf ve grafikler belli başlı 5 kutup aracılığıyla müşterilere dağıtılmaktadır. Paris, Washington, Hong Kong, Lefkoşe, Montevideo. AFP'nin anlaşmalı olduğu, 20'si Avrupa, 14'ü Afrika, 5'i Yakın Doğu, 6'sı Amerika olmak üzere 54 ajans bulunmaktadır. Yakın ve Orta Doğu haber aktarım hattı ise Lefkoşe, Yakın Doğu ve Kuzey Afrika'ya yöneliktir. Bu hat üzerindeki haber sayısı günlük 50-70 bin sözcüğü bulmaktadır. Afrika Haber aktarım hattı üzerinden yayınlanan haberlerin sayısı ise günde 50.000 ve 70.000 sözcük arasındadır. Gündemdeki önemli hadiseleri günde 4 defa tüm haber aktarım hatlarından yararlanır (Gönenç, 2015, s.55-58).

Agence France Press İcra Kurulu Başkanı Fabrice Fries; Küresel Haber Yöneticisi ise Phil Chetwynd'dir (https://www.afp.com/en/agency/management-team). AFP'nin günümüzde toplam çalışan sayısı 2296'dır ve bunlardan 1513 tane gazeteci dünyadaki günlük haber akışını sağlamaktadır. Ayrıca AFP'nin 2019 tarihi ile 80 farklı ülkede 201 bürosu bulunmaktadır. Agenge France Press, dünya genelinde günlük yaklaşık 5000 haber, 3000 fotoğraf, 250 video, 75 grafik yayınlamaktadır. Dünya genelinde abone sayısı 4827'dir ve bunların %74'ü medya sektörü, kalan %26'sı ise medya dışı sektörlerdir. Son yayınlanan istatistiklere göre AFP, 2016 yılında dünya genelinde yaklaşık 300,5 Milyon Euroluk satış gerçekleştirmiştir (https://www.afp.com/en/agency/about/afp-numbers).

2.1.1.3. REUTERS

REUTERS haber Ajansı'nın kurucusu olan İsrael Beer Josaphat, Yahudi bir din adamının oğlu olarak 1816'da Almanya'da doğmuştur. 1844'te ise Hristiyanlığa geçerek ismini Paul Julius Reuter şeklinde değiştirmiştir. İlk olarak amcasına ait Göttingen'de bulunan bir bankada, 1848'de de bir müdet Havas'ta çevirmenlik yapan, böylelikle finansal konularda uzmanlaşan P. J. Reuter, ajansına ait ilk ofisi Federal Almanya sınırında olan Aixe La Chapelle'de 1849'da yılında açar. Reuter, ilk dönemlerde Almanya'dan toplamış olduğu finansal ve de ekonomik haberleri, Brüksel ile Anvers'e ulaştırmıştır. Daha sonraları Brüksel'e taşınan ofis, 1851'de de

"Telegraphic Office" ismiyle Londra'daki Kraliyet Borsa Merkezi'nde faaliyete geçmiştir (Mantien ve Conso'dan aktaran Girgin, 2002, s.134-135).

1858 yılında Avrupa'da artık telgrafın yaygınlaşması ile beraber REUTERS da gerçek bir haber ajans niteliğini elde etmiştir. Daha sonra 1866 yılında Atlas Okyanusu hattı ile Kuzey Amerika'ya 1872 yılında Uzakdoğu'ya 1874 yılında da Güney Amerika'ya kadar genişlemiştir (Gönenç, 2015, s.29). Aynı yılda, ilk başlarda P. J. Reuter'in girişimleri ve de çabalarına şüpheyle yaklaşan İngiliz gazetelerden yedisi, on beş günlük bir denemenin ardından REUTERS ajansına aboneliklerini gerçekleştirmişlerdir. Bir sonraki sene, III. Napolyon'un Avusturya İmparatorluğu'na karşı açtığı savaşın haberini ilk veren ajans olan REUTERS, uluslararası bir üne kavuşur. REUTERS, 1865 yılında "Reuter's Telegram Company" isimli, on bin hissesi olan bir anonim şirkete dönüştürülür. REUTERS, yine aynı yıl içerisinde ABD Başkanı olan Abraham Lincoln'e dönük suikasti Avrupa'ya ilk ileten ajans olarak, ciddi bir başarı elde etmiştir. (Girgin, 2002, s.135).

1899 yılında kurucusunun ölümü üzerine yerine oğlu Herbert Reuter geçmiş, haber ve abone ağı Avrupa, Amerika, Uzakdoğu, Güney Amerika'dan sonra Hindistan, Yeni Zelanda ve Avusturalya'ya uzanmıştır. 1915'te oğul Reuter'in ölümü üzerine İngilizler tarafından limited şirkete dönüştürülmüş ve ailenin kontrolünden çıkmıştır. Bu yapıda Reuter şirket adı REUTERS'e dönüşmüştür. İngiliz Gazete ve Yayıncılar Birliği ve PA'nın (İngiliz Haber Ajansı) yanı sıra AAP (Avusturalya Haber Ajansı), NZP (Yeni Zelanda Haber Ajansı) iştirakiyle kooperatif şirket haline gelmiştir (Şahin, 2012, s.207).

1925-41 yılları arasında REUTERS'in çoğu hissesi Press Association'ın elinde olmuştur. 1941 yılında Press Association'ın hisselerinin yarısı 'Newspapar Propriators' Association tarafından satın alınırken REUTERS artık bir yatırım ortaklığı ya da tröst durumuna gelmiştir. 15 Mayıs 2007 tarihinde Kanada firması olan Thomson Corporation REUTERS ile değeri 17,2 milyar dolar olan iki şirketi birleştirme anlaşmasına varmıştır. Şirketin adı birleşmeye uygun olarak Thomson- REUTERS olarak değiştirilmiştir. Bu birleşme ile Thomson ailesi Thomson- REUTERS'ın hisselerinin %53'üne sahiptir. Thomson'un diğer azınlık hissedarları %23, REUTERS'in hisseleri %24'tür (Gönenç, 2015, s.31-32). REUTERS, dünya genelinde 200'ün üzerinde bürosu bulunmaktadır ve 2500 gazeteci, 600 fotoğraf muhabiri çalıştırmaktadır. İstatistiklere bakıldığında ise yıllık yaklaşık 2,5 milyon haber, 100 bine

yakın video, 700 bine yakın fotoğraf yayınlanmaktadır (https://agency.reuters.com/en/about-us.html). REUTERS'ın medya ortakları ise şunlardır: AccuWeather, Aflo, Afrika24 Media, BBC News, CustomWeather, Field Level Media, Hollywood Tv, Ivanhoe Broadcast News, Jukin Media, Medpage Today, Next Animation Studio, Opta, Panoramic, Perform Content, Pixathlon, Red Bull Media House, Scanpix, USA Today Sports, Varitety (https://agency.reuters.com/en/about-us/media-partners.html). REUTERS, 2018 yılında bir satış gerçekleştirdi ve hisselerinin %55'ini 20 Milyar Dolar karşılığında bir yatırım şirketi olan Blackstone'a devretmiştir (https://agency.reuters.com/en/about-us.html). Blackstone ayrıca banka ve sigorta alanlarında da yer almaktadır.

Washington, REUTERS'in Londra'nın ardından en önemli haber merkezidir. Yazılı olan haberler "REUTERS Dünya Servisi" tarafınca üretilir, yine yirmi kadar yerel haber servisi sunulmaktadır (Girgin, 2002, s.136). REUTERS, ekonomi, mali ve borsa haberleri ile bugün dünyada liderliği elinde bulundurmaktadır. Habercilik hizmetini, fotoğraf, görüntü ve radyo haberleri ile destekleyen ajans, dünyada çapında kurumsal müşterilerine 600 bin ekranla hizmet götürmektedir. Abonelerinin yüzde 90'ı finansal kuruluşlar, bankalar, borsalar ve diğer ekonomik kuruluş, şirket ve yatırımcılardan oluşturmaktadır, geri kalan yüzde 10'u ise kitle iletişim araçları ve diğer haber ajanslarıdır (Şahin, 2012, s.208).

Türkiye'de de REUTERS hizmet sunumu Osmanlı'nın son dönemlerinde başlamış, THR ile ilerlemiş, yine THR ile 1920-1924 arası Anadolu Ajansı'nın dış haberlerine kaynaklık etmiştir (Şahin, 2012, s.208-209). 1980'lerde Türkiye'deki serbest piyasa ekonomisi bağlamındaki ilerlemeler alt yapıyı da süratli bir ilerleme süreci içine sokmuştur. 1983 yılında REUTERS Online Finansal servisi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın davetlisi olarak Türkiye'ye gelir. Bundan sonra para ve döviz piyasalarındaki gelişmeleri online olarak Türkiye'ye de vermeye başlamıştır (Gönenç, 2015, s.30). 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın, sonraları İstanbul Altın Borsası ve İzmir Ticaret Borsası'nın faaliyete girmesiyle, döviz ve para piyasalarındaki gelişmelerin yanında banka, aracı kurum, döviz büroları ve de bireysel talepler ile online finansal hizmet sektörü çok süratli bir gelişim süreci içerisine girmiştir (Girgin, 2002, s.139). Halen Türkiye'de binlerce yatırımcı, banka, borsa şirketi, resmi kuruma haber ve finans verileri satışını yapan REUTERS, medya

kuruluşlarına da hizmet vermektedir. Türkiye'deki haber ajanslarının da abone olduğu REUTERS'in, 2004 yılında Maliyeye beyan ettiği Türkiye geliri 50 milyon dolar olmuştur. Bu rakamın 2010'lu yıllarda 100 milyon doları aştığı tahmin edilmektedir. REUTERS'in Türkiye'de en büyük müşterileri arasında bankalar yer almaktadır (Şahin, 2012, s.208-209). REUTERS, Türkiye'de 66 sözcükten, 5 milyon sözcüğe kadar süratle aktarılan bilgiler ile 4000'in üstündeki kullanıcıya hizmet sunmaktadır. REUTERS "Türkiye Yatırım Servisi" Türkiye ve de dünya finansal piyasalarıyla alakalı haberler ve bilgiler vermektedir. Halihazırda Türkiye'deki en geniş servis ağı REUTERS'a aittir. REUTERS'a ait Ankara, İstanbul, İzmir ve K.K.T.C'de büroları bulunmaktadır (Gönenç, 2015, s.30). REUTERS'in haberlerinin çevirisinin yapılıp abonelere sunulduğu A.A ekonomi servisinde, toplam ekonomi haberlerinin ortalama yüzde 25'ini REUTERS kaynaklı haberler ve borsa verileri oluşturur (Şahin, 2012, s.209).

2.1.1.4. Associated Press (AP)

Associated Press, dünyada kooperatif şeklinde örgütlenip, kar amacı gütmeden sadece üyelerine hizmet maksadıyla kurulmuş olan ilk haber ajansıdır. Associated Press, 1848 yılında, James Gordon Bennett öncülüğündeki, New York'ta yayınlanan Journal of Commerce, Express, Courier and Enquirer, Herald, Tribune ve Sun isimli altı gazeteyi temsil etmekte olan on kişinin ortak girişimi ile "New York Associated Press" ismi altında kurulmuş, 1892 yılından sonra da artık "Associated Press" ismini almıştır (Akpınar'dan aktaran Girgin, 2002, s.126). Bu haber ajansının kuruluş sebebi ABD'de bulunan gazetelerinin o yıllardaki finansal sıkıntılarıdır. Telgrafın o yıllarda bulunuşu gazetelere ciddi bir kolaylık getirse de bu hizmete ait ücretlerin yüksekliği gazete bütçelerini önemli bir şekilde sarsmıştır. Bu sebeple gazete sahipleri haberlere ait maliyetleri minimuma indirme adına kar gayesi olmayan kooperatif niteliklerinde bir ajans kurup ortak şekilde çalışmayı kararlaştırmışlardı (Gönenç, 2015, s.27).

Associated Press'in merkezi New York Rockefeller Center'da bulunmaktadır. Kar gayesi gütmeyen ve kooperatif niteliğindeki bu ajansta iki tür üye mevcuttur. a) asıl üyeler, b) katılmış üyeler. Katılmış üyelerin, Associated Press'e yerel haberler geçmek mecburiyetleri yoktur ve oy hakları da bulunmamaktadır. Asıl üyeler ise (Genel Kurul), tüzüklerine göre sayıları on sekiz ile yirmi dört arasındaki değişen Yönetim Kurulu'nu seçmektedirler. Yönetim Kurulundaki asgari üç üye, nüfusu elli binden düşük olan şehirlerde yayınlanan bağımsız (fazla nüfuslu kentlerdeki yayınlanan büyük gazeteler

tarafınca denetlenmeyen ve de onlarla herhangi bir ilişkisi olmayan) gazete temsilcileridir. Altı üye, üç sene için, her sene genel kurulun nisan ayında yaptığı toplantıda seçilirler. Yönetim Kurulu, ekim, ocak ve nisan ayları olmak üzere, senede üç defa toplanır. Gerekli durumlarda olağanüstü toplantılar da gerçekleştirebilir. Mevcut tüzük, Yönetim Kurulu'na 2 sene görev süresi olan üç üyeyi seçebilme hakkını vermiştir. Oy hakkı olan bu üyeler, geleneksel olarak televizyon ve radyo temsilcilerinin arasından seçilirler. Yönetim kurulu, yine kendi içinde bir başkanla asgari beş kişiden oluşan yürütme kurulunu seçer. Ayrıca başkanın iki yardımcısı mevcuttur (Girgin, 2002, s.129-130). Kooperatife üye gazetelere yayının yapıldığı coğrafyadaki nüfus baz alınarak özel bir abonelik fiyatı uygulanmaktadır. Üye dışı abonelere daha yüksek fiyat tarifesi söz konusudur (Şahin, 2012, s.204).

Associated Press'in İcra Kurulu başkanı Gary Pruitt'tir (https://www.ap.org/about/our-people/leadership-team). İstatistiklere göre AP, günlük ortalama yaklaşık 2000 haber yayınlamaktadır. Yıllık istatistiklerde ise yaklaşık 50 bin video, 1 Milyon Fotoğraf yayınlamaktadır. Dünya genelinde ise 263 bölgede faaliyet göstermektedir. AP'nin aktardığına göre dünya nüfusunun yarısından fazlası AP'nin yayınladığı haberlere ulaşmaktadır (https://www.ap.org/about/our-story/).

2.1.1.5. İnformatsionoi Telegrafnoi Agentsvo Rossijkoie (ITAR-TASS)

SSCB'nin resmî haber ajansı olan TASS (Telegrafnoi Agentsvo Sovietskavo Soiouza) ile Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından sonra Bağımsız Devletler Topluluğu tarafınca kurulmuş olan ITAR (İnformatsionoi Telegrafnoi Agentsvo Rossijkoie) ajansı, ITAR-TASS ismi altında 1992 yılında birleşirler. Bu birleşmenin neticesinde TASS ulusal ajans şeklinde kalmış, milletlerarası servislerse ITAR tarafınca yürütülmeye başlanır (Seçim ve Turhan'dan aktaran Girgin, 2002, s.150-151).

Çarlık döneminde 1894'te Rus Telgraf Ajansı, 1902'de ise Ticari Telgraf Ajansı kurulmuştur. 1904'te her iki ajans birleştirilip Saint Petersbourg Ajansı (SPTA) oluşturulmuş, 1914'te kurumun adı Petrograd Telgraf Ajansı'na dönüştürülmüştür (PTA). 1917 Sovyet Devriminnin ardından Sovyet Basın Bürosu ile birleşen PTA, Rosta Telgraf Ajansı, ROSTA (Rossijkoie Telegrafnoie Agentburo) adını almış ve Marksist- Leninist ideoloji propagandasını üstlenmiştir (Şahin, 2012, s.212). 10 Temmuz 1925 tarihinde SSCB Merkezi Yönetim Komitesi prezidyumu Sovyetler

Birliği Telgraf Ajansı'nın kurulması yönünde karar vermiştir. TASS'a tüm Sovyetler Birliği ile yurtdışında politik, finansal, ticari ve öteki haberlerle Sovyetler Birliği ve de yabancı ülkeler ile alakalı ilgi uyandıran bilgilerin yayımı görevi verilmiştir (Gönenç, 2015, s.127). SSCB'nin kuruluşu, ülkedeki bilgi servislerinin de yeniden tanzimini gerekli kılmıştır. Bu sebeple, Sovyetler Birliği Telgraf Ajansı (TASS), 10 Temmuz 1925 tarihinde kurulur. 1990'ların başlarına kadar, SSCB'ye bağlı olan on beş Cumhuriyet'in, Doğu Bloğu ve de 3. Dünya Ülkeleri'nin ana haber kaynağı özelliğini taşımakta olan TASS, dünyadaki Alman haber ajansı "Transozean Gesellschaft"ın ardından Devlet tarafınca kurulmuş olan ikinci ajanstır (Girgin, 2002, s.151).

TASS 1980'li yıllara kadar dünyanın en büyük 5 uluslararası ajansından biriydi. 1989'da ilk özel ajansın kurulmasıyla gücünü kaybetmiştir (Gönenç, 2015, s.128). 1991'de SSCB'nin dağılması sonucu Rusya BDT'nin kurduğu ITAR (İnformatisionoi Telegrafnoi Agenstsvo Rossijkoie) ile TASS birleşerek 1992'de ITAR-TASS' dönüşmüştür ve halen faaliyetine devam etmektedir (Şahin, 2012, s.213). Eylül 2014 yılı itibari ile eski günlerine geri dönmek ve dünyada etkili olabilmek için yeni atılımlar yaptı ve eski ismi TASS'ı geri aldı. Genel Müdürü Sergey Mikhaylov'dur ve dünya genelinde yaklaşık 1500 gazeteci çalıştırmaktadır (http://tass.com).

SSCB dağılmadan evvel, 3880'i gazetelerden oluşmak üzere TASS'a ait toplamda 13000 abone mevcuttu. 1955'te kırk ülkede faaliyette olan TASS'ın geçtiği haberler, 1990'ların başlarında, seksen ülkedeki 325 yabancı ajansa, gazete, radyo ve TV istasyonuna gönderiliyordu. TASS, kırk ülkeden iki yüz aboneye fotoğraf servisi yapıyordu. Topladığı haberleri telsiz, teleks ve de uydular vasıtasıyla ileten ajansın, ülke içerisinde üç yüz şehri birbirine bağlayan üç yüz bin kilometrelik tele-skriptör ağı bulunmaktaydı. TASS yine, yirmi beş, radyo istasyonu ile elli ülkeye yedi farklı dilde günlük toplamda beş yüz elli saat yayın gerçekleştirmekteydi (Girgin, 2002, s.151).

Bini aşan kadrolu muhabiri ve binlerce yerel muhabiri ile kurduğu haber ağı ile ürettiği haber, fotoğraf ve görüntüleri Rusya Federasyonu'nun yanı sıra dünya çapında 10 bini aşan müşteriye hizmet vermektedir. Abone gelirleri toplam gelirlerinin yüzde 40'ını oluşturan ajansa sağlanan devlet desteği yüzde 60 civarındadır. Ajans aynı zamanda emlakçılık, taşınmazların kiraya verilmesi faaliyetlerinden de gelir sağlamaktadır (Şahin, 2012, s.213). Bütçesinin yüzde altmışı kamudan geri kalanıysa abonelik gelirlerinden gelmektedir. ITAR-TASS'taki günlük yayın dört milyon sözcüğe

yaklaşmaktadır (Gönenç, 2015, s.128). Bu yayınlarsa; Bağımsız Ülkeler Topluluğu, Rusya, Sosyalist Ülkeler, Avrupa, Amerika, Afrika, Asya ve Orta doğu yayınları altında ayrılmıştır (Girgin, 2002, s.152).

Sovyet coğrafyasındaki 15 devletin hepsinin ayrı ayrı haber ajansı kurulmuştur, ancak ITAR-TASS (Yeni ismi TASS) ile bu ulusal ajansların haber alışveriş ilişkileri sürmektedir (Şahin, 2012, s.213-214). Bu ajanslarsa şunlardır: Kırgızistan (KIRTAG), Ukrayna (BATAN), Özbekistan (GRUZIN), Belarus (BELTA), Kazakistan (KAZIAG), Litvanya (ELI), Azerbaycan (AZERINFORM), Tacikistan (TADJIKTA), Moldova (ATEM), Tacikistan (TADJIKTA), Estonya (ETA), Türkmenistan (TURKMENINFORM), Ermenistan (ARMENPRESS) (Seçim ve Turhan'dan aktaran Girgin, 2002, s.153). Bu bölgede ITAR-TASS'ın (Yeni ismi TASS) etkinliği ortak dil olan Rusçanın yaygınlığından kaynaklanmaktadır. Bu ulusal ajanslar dış haberlerde ITAR-TASS'a (Yeni ismi TASS) bağımlıdırlar (Şahin, 2012, s.214).

2.1.1.6. Anadolu Ajansı (AA)

Osmanlı topraklarının düşmanlar tarafından işgal altında bulunduğu senelerde Anadolu Ajansı, Kuva-yi Milliye'nin sesini, ilk olarak Anadolu'ya ve daha sonra bütün dünyaya duyurma ihtiyacından doğar (Girgin, 2002, s.87). Milli Mücadelede cephede kazanılmış olan zaferlerin yurt dışına duyurulamaması ve de Milli Müücadelenin gayesinin anlatılamaması sıkıntısını çözüme ulaştırmak yeni ve ulusal bir ajansın kurulmasıyla mümkün olmuştur. Bu noktada bir çalışma içerisine giren Yunus Nadi ve Halide Edip Adıvar AA'nın kurulması hususunda görüş birliğine varmış ve bu konuyu da Mustafa Kemal Atatürk'e iletmişlerdir (Adıvar'dan aktaran Bengi, 2012, s. 302). Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK, milli davayı dünyaya ulaştırmak ve yurtiçinde de halkı ulvi hedefe yöneltme adına, bilgilendirme ve aydınlatma vazifesini yapacak olan bir haber ajansı teşkil etmeyi ehemmiyetli vazifelerden birisi şeklinde ele almış, TBMM toplanmadan evvel 06/04/1920 tarihinde Ankara'da Anadolu Ajansı'nı kurmuş ve yayınladığı bildiri ile bunu Türk halkına duyurmuştur. Anadolu Ajansı, ilk faaliyetlerine Müdafa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyesi'nden ve de araçlarından faydalanarak bir kaç kişiden müteşekkil olan dar bir kadro ve şapograf ile başlamıştır. AA'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanmasına ve de Milli Hükümet'in kurulmasına kadar geçen birinci devredeki çalışmaları, o günlerde çok ehemmiyetli olan 2 husus üzerinde toplanmıştı; a) kamuoyunu yanlış yerlere sürükleyip, milli birliği zarar vermek maksadıyla dıştan ve

içten yapılan kışkırtmalarla yalanlara karşı Türk ulusunu uyandırmak. b) milli kurtuluşu sağlamaya dönük kararları ve de girişimleri zamanında halka bildirebilmek (Öztoprak'tan 45'ten aktaran Şahin, 2014, s.117).

Anadolu Ajansı, kamuoyunu yanlış yollara sürükleyebilecek, milli birliği sıkıntıya düşürecek dahili ve harici haberlere karşı halkı uyandırmak, milli kurtuluşu temin edecek olan kararlar ve hareketleri, TBMM'nin kararlarını zamanında halka ulaştırmak sureti ile hükümet ve halk arasında olan bağlantıyı tesis etmekle görevli kılınmıştır (Gönenç, 2015, s.138). AA, Kurtuluş Savaşı yıllarında çok mühim görevleri ifa etmiştir. Haber bültenleri, teksir yöntemi ile Ankara'da çoğaltılarak, çoğu defa da elle yazılıp önemli merkezlerde bulunan ağaç gövdelerine ve de camilerin avlularında olan kara tahtalara yapıştırılmıştır. Bağlantı sağlanabilen yerlere telgraf ile ulaştırılır iken, Anadolu'nun ücra köşelerine ise, at sırtındaki görevlilerce taşınmıştır. Böylelikle AA'nın yayınladığı haber bültenleri, bir taraftan Ankara'daki hadiseleri, Türk ulusuna ulaştırıp hükümetle halkın arasında olan bağlantıyı tesis etmiş, böylece milli bilincin yükselmesinde aktif bir rol üstlenmiş, bir taraftan da Anadolu'daki bağımsızlık mücadelesinin ve doğmakta olan yeni Devlet'in de haklı sesini bütün dünyaya iletmiştir. (Topuz'dan aktaran Girgin, 2002, s.87).

AA'nın hükümetin elinden çıkıp bir şirkete intikali 1924 yılındaki bütçe yasası görüşmeleri esnasında gündeme geldi. 1 Mart 1925 tarihinde de Anadolu Ajansı Türk A. Ş. Kurulmuş oldu. Anadolu Ajansı, böylece genç Cumhuriyet'in ilk özerk kuruluşu olma özelliğini de kazandı (Tekeli'den aktaran Şahin, 2012, s.135). Anadolu Ajansı Türk A. Ş.'nin kurucuları arasında şu isimler yer almaktadır: "Ahmet Ağaoğlu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Mahmut Soydan, Falih Rıfkı Atay, Ruşen Eşref Ünaydın, Tevfik Koperler, Hikmet Bayur, Alaaddin Bey (İlk Genel Müdür), Hidayet Akımsar (İstanbul Temsilcisi), Enver Nurettin (Edirne Temsilcisi), Kemalettin Kami Kamu (Baş Yazar) (Alemdar,'dan aktaran Gönenç, 2015, s.138). 1925 yılında Anadolu Ajansı'na kazandırılmış olan şirket statüsüyle AA'nın çalışmaları esnasında gerçekleştirebileceği ve de devleti sorumluluğa sokabilecek vaziyetleri ortadan kaldırabilme adına ona kendi sorumluluklarını bileceği ve buna göre de hareket edeceği bir yapının kazandırılması hedeflenmiştir (Alemdar'dan aktaran Şahin, 2014, s.117).

Anadolu Ajansı'nın 1943-1965 yılları arasını kapsayan ikinci dönemi ise hem gelişme hem de istikrarsızlık dönemi olarak nitelendirilmektedir. İstikrarsız olarak

nitelendirilmesinin nedeni ise sürekli olarak bir yönetim sorunuyla karşılaştığı anlamda değildir. Türkiye'nin içinde bulunduğu politik çalkantılar, iktidar değişikliklerinin yarattığı ortam A.A için önemli sorunlar oluşturmuştur. Bu iktidar değişiklikleri ajansın üzerinde politik etkiyi arttırmıştır. Ajans yönetimindeki istikrarsızlık genel politik ortamın bir sonucudur (Gönenç, 2015, s.140-141). II. Dünya Savaşı'nın ardından meydana çıkan siyasi dalgalanmalar, ajansa dönük olan müdahaleleri de arttırmıştır. 1950 ile 1960 yılları arasında nerdeyse yönetim kurulunun bütün üyelerinin değiştirilmesi durumu ajansın üstündeki siyasal etkinliğin artmış olduğu izlenimini yansıtmıştır. Yönetim kurulunun yanında genel müdürlerin de sıkça değiştirilmesi yine bu dönemde gerçekleşir (Alemdar'dan aktaran Şahin, 2014, s.117).

Anadolu Ajansı 1965-1980 yılları arasındaki dönemde, ülkemizin yakın tarihinde meydana gelen olaylarla iç içe girmiştir. Bu dönemde yetersizliklerle karşılaşmış ancak gelişimini sürdürmeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra artan siyasi bunalımlardan dolayı ülkenin içinde meydana gelen istikrarsızlık Anadolu Ajansı'nı da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu dönemde de Anadolu Ajansı çeşitli baskılara maruz kalmıştır (Gönenç, 2015, s.141). 1977 yılından sonra yönetim sorunuyla ilgili AA ve hükümet arasında uyuşmazlıklar meydana çıkmış, 1984'te Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM) Hakkındaki KHK'ye, Anadolu Ajansı'yla yapılacak olan haber alım sözleşmesiyle alakalı bir madde ilave edilmiş ve BYEGM'den bir denetçinin görevlendirilmesi kararı alınmıştır. 2014 yılındaki çıkarılmış olan yasaya kadar, mevcut sıkıntıları giderecek bir hukuki düzenlemeye de gidilememiştir (Şahin, 2014, s.118).

AA, 1957'de kurulmuş olan ve Avrupa'daki haber ajanslarının arasındaki teknik ve mesleki işbirliği imkanlarını ilerletmeyi hedefleyen Avrupa Haber Ajansları Birliği'ne (EAPA) üyedir. 1963'te kurulan Asya - Pasifik Haber Ajansları Birliği'ne (OANA) de üyeliği bulunan AA, 1992 yılındaki kuruluş toplantısı İstanbul'da gerçekleşen Akdeniz Haber Ajansları Birliği (AMAN) ve 1993'te Ankara'da kurulmuş olan Türkçe Konuşan Ülkeler Haber Ajansları Birliği (TKA), 1994'te Sofya'da kurulan Balkan Ülkeleri Haber Ajansları Birliği (ABNA) ile 1997 yılında İran'da teşkil edilen Ekonomik İşbirliği Örgütü Üyesi Ülkeler Haber Ajansları Birliği'ndeki (ECONA) kuruculardandır (Bengi'den aktaran Girgin, 2002, s.102). Akdeniz ülkeleri haber ajanslarının Akdeniz Haber Ajansları Birliği altında birleşmesine de öncülük yapan AA, daha sonralarıysa Türkî Cumhuriyetlerin haber ajansları ile işbirliğinde bulunarak, Orta Asya'ya

Türkiye'nin sesini ulaştırma ve bu ülkelerdeki gerçekleşen olayları da Batı medyasına aktarmak maksadıyla Türkçe Dilli Ülkeler Haber Ajansları Birliği'nin de kurulmasını sağlamıştır (Şahin, 2012, s.166). Anadolu Ajansı yine, İspanya'nın (EFE), İtalya'nın (ANSA), Bulgaristan'ın (BTA), Yunanistan'ın (ANA), Rusya Federasyonu'nun (ITAR-TASS), Çin Halk Cumhuriyeti'nin (XIN HUA), Japonya'nın (KYODO), Mısır'ın (MENA), Malezya'nın (BERNAMA) ve KKTC'nin (TAK) ajanslarının da aralarında olduğu yetmiş kadar bölgesel ve ulusal haber ajansı ile, haber değişimi prensibine dayanan bir işbirliğinin de içerisindedir (Girgin, 2002, s.102).

Anadolu Ajansı'nın yurt içinde 81 il, 7 ilçe olmak üzere toplam 88 ofisi bulunmaktadır (https://www.aa.com.tr/tr/p/yurt-ici-burolar). Yurt dışı yayın merkezleri ise Amerika (New York), Avrupa (Brüksel), Orta Doğu (Kudüs), Afrika (Addis Ababa), Asya-Kafkasya (Bakü), Pasifik (Cakarta), Alt Kıta (Islamabad)'tır. Dünya genelde ise 29 Yurt dışı ofisi, 18 Temsilciliği bulunmaktadır (https://www.aa.com.tr/tr/p/yurt-disi-burolar). Mevcut Yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Müdürü Şenol Kazancı'dır (https://www.aa.com.tr/tr/p/kunye).

2.1.1.7. United Press International (UPI)

United Press International (UPI), "İsteyen herkesin, ücretini ödeyip bir ajanstan haber satın almaya hakkı vardır" prensibiyle 21 Haziran 1907 tarihinde, "United Press Association" (UP) ismi altında kurulmuştur. Dünyadaki "özel şahıslara ait kurulmuş en büyük ajans" niteliğindeki UPI'nin abone sayısı bir ara yedi binleri bulmuştur (Girgin, 2002, s.131). Diğer büyük ajans olan UPI (United Press International)'ın tarihçesine bakıldığında, ünlü gazete patronu Scripps'in 1907'de, "United Press", diğer ünlü gazete patronu Hearst'ın ise "International News Service" ajanslarının hizmete girdiğini ve bu iki ajansın 1958'de birleşerek, günümüzde UPI'yi oluşturduklarını görünmektedir (İnceoğlu, 1993, s.116).

Dünyadaki mevcut haber trafiğinin, Amerika Birleşik Devletleri'nde 59 yıldır AP, diğer ülkelerdeyse genellikle devlet tarafınca desteklenen ajansların elinde bulunduğu bir zamanda, tepki olarak kurulmuş olan UP, haberlerinde muhabirin ismini veren, daha ziyade yerel haberleri kullanan, özel haberleri çoğaltan, röportajlar yayımlayan, fotoğraflara özen gösteren ve şekilsel özelliklere ağırlık veren ilk haber ajansı olmuştur. II. Dünya Savaşı esnasında elli iki ülkede bin 715 abonesi olan ajans, savaş esnasında

dış abonelerinden kimilerini kaybetmese de, 1944'te UP'nin yabancı abonelerinin sayısı 543'e kadar çıkmıştır (Girgin, 2002, s.131).

1978'de beş milyon dolar zarar eden ve Basın Danışmanlık Kurulu'na arka çıkan Scripps, bir sene sonra UPI'nin satışa çıkarılmış olduğunu bildirmiştir. Reuter's ve diğer haber ajansları bu satış ile ilgileniyor gibi görünmüşler ise de pek bir sonuç alınamamıştır. 1975-l985 yılları arasında 221 günlük gazete abonesini kaybeden UPI'nin yedi yıl süren iflas ve karışıklık durumu yayıncıların ve halkın güvenini sarsmıştır (İnceoğlu, 1993, s.117). Scripps şirketi, 1982 yılında UPI'yi, gazetecilik tecrübeleri bulunmayan, ancak İnsan Haklan savunucusu ve de Vietnam Savaşı aleyhtarı iki gence satmıştır. Ancak birtakım karmaşalara sahne olmuş olan Ajans, 1983'de 14.8 milyon, 1984'de 11.1 milyon dolarlık zarara uğramış, bulunduğu taahhütlere rağmen giderek büyüyen borç ve açıklarını durduramamıştır (İnceoğlu, 1993, s.117).

UPI'nin başarısızlığındaki en önemli faktör eleştirmenlere göre, USA'daki haber ajansları hizmetlerinin doğal yapısından kaynaklıdır. UPI, her zaman kar gayesi olan bir kuruluş iken, rakibi olan AP ise aboneler tarafından destek gören, giderleri karşılanan ve kar gütmeyen bir ajanstır. AP maddi olarak her zaman güçlü olduğundan, daha fazla personel istihdam etmiş, geniş sahalara yayılmış böylelikle de çok yönlü bir haberciliği yapabilmiştir (Girgin, 2002, s.133).

1985 yılında UPI, bin sekiz yüz elli işçisine maaşlarını karşılayacak yeterli fonları olmadığından ödemeleri yapamayacağını iletmiş ve alacaklılardan korunmak için iflas istemi ile mahkemeye başvurmuştur. Meksika'daki 62 günlük gazetenin sahibi olan Mario Vazquez Rana 1986'da UPI'yi ele geçirir. 1988 yılında UPI'nin aylık kaybı bir milyon dolar olmuş, Vazquez % 95 hisseyi elinde tutarken, ajans yönetimini yatırım grubu olan ve Vazquez'le UPI'yi 1986 yılında alma adına rekabete giren World News Network'a bırakmıştır (İnceoğlu, 1993, s.118). 1988 yılında ise WNW onbeş milyon USD değerinde teçhizat ve diğer masraflar adına Avrupa ve Amerika'dan sermaye arama yoluna gitmiştir. 1990'da UPI'nin nerdeyse bütün hisseleri UPI'yi kurtarma maksadıyla oluşturulmuş olan bir yatırım grubu olan Infotechnology'e geçmiştir.(%99) (İnceoğlu, 1993, s.118). UPI 1990'dan itibaren el değiştirmiş, son olarak Suudi Arabistan kaynaklı şirket olan Middle East Broadcasting Center'ın kontörlüne geçmiştir. Dünya çapında etkinliğini tamamen kaybetmiş, ABD'de sınırlı olarak tv filmleri ağırlıklı hizmet vermektedir (Şahin, 2012, s.212).

2.1.2. Haber Ajansları ve Siyaset İlişkisi

Kitle iletişim vasıtaları, ortaya çıkmış olduklarından beri belli bir ideolojinin bağlamında haber söylemlerini gerçekleştirmektedirler. TV, radyo ve gazetelerden farklı olarak bu ajanslardan tarafsız, bağımsız, açık ve yorum katılmamış biçimde haberler üretmeleri talep edilmektedir. Fakat milletlerarası ajansların haberciliklerinde, iligili haberlerin devlete ait ideolojinin, milli menfaatlerin ve de dış politikanın ekseninde yazılması ciddi bir sıkıntıdır (Öztürk, 2017, s.217). Kitle iletişim vasıtaları bilişimsel düzeydeki haberleşmede etkili olmaları sebebiyle, kamusal ilişkilerde önemli bir rol oynarlar. Siyasi iktidarlar, bu noktada kitle iletişim vasıtalarını işletilmeleri yönünden, denetimlerinin altında tutmayı amaçlamaktadırlar. Bir başka ifadeyle, kitle iletişim vasıtalarından devlet yönetiminde en üst seviyede faydalanma bakımından gayret göstermektedirler (Tokgöz, 1981, s.25).

Kuruluşları ve işleyişleri yönünden haber ajansları kurulmuş oldukları ülkelerin, yasal prosedürlerine göre değişiklikler gösterirler. Ulusal bir haber ajansına sahip kimi ülkelerde bu ajanslar doğrudan devlet denetiminin altındadır. Kimi ülkelerdeyse bu ajanslar TV, gazete ve radyo örgütlerinin kurmuş olduğu kooperatifler şeklinde örgütlenmekte ya da özerk vasıflı kamu kuruluşları biçiminde işletilmektedirler (Tokgöz'den aktaran Şahin, 2012, s.114). Devletler, haber ajanslarının kuruluşlarından bir müddet sonra "biraz" fakat aşırıya da gitmeden, kendi denetimlerinin altında olması gerektiğini fark etmişlerdir. Bundan dolayı önceleri olan doğrudan veya dolaylı baskılar, haberlerdeki niteliği önemli oranda negatif şekilde etkilemiştir. Kimi hükümetlerse bu hedefleri gerçekleştirme adına, önemli gördükleri haber ajanslarının kurucularını dolaylı veya doğrudan desteklemişlerdir. Fakat bu desteklerinin, ilgili ajansların görünüşteki tarafsızlıklarına zarar vermemesi adına da itina göstermişlerdir. Bu ajanslar, böylelikle devlet destekli olan yayın politikaları ile kuruldukları ulus devletlerin milli kimliklerinin teşkilinde, ilerlemesinde ve de tanınmasında en mühim vasıta olma hususiyetini elde etmişlerdir (Boyd Barrett ve Rantanen'den aktaran Girgin, 2002, s.36).

Haber ajansları zaman içinde dünyanın gündemini belirleyen bir sistem oluşturmuşlardır. Gündemi oluşturan haberlerin karşılıklı değişimi yoluyla uluslararası siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel çevreleri besleyerek onlara hayat vermektedirler (Gönenç, 2015, s.3). Haberlerin hangilerinin basılacağını, yayınlanacağını veya

hangilerinin insanların aklına dahi gelmemesi gerektiğini belirlemekte olanlar, genelde haber ajanslarıdır. Bazı yerel ve özel haberlerin haricinde, kitle iletişim vasıtalarının gündemlerini, habercilik bölümlerinin çalışma hızını ve de yöntemlerini haber ajansları belirler (Schneider ve Raue'dan aktaran Girgin, 2002, s.33-34).

Haber hizmetlerinin niceliğinde artışa rağmen, tüm dünyada basılıp yayınlanan haberlerin pek çoğu bir kaç büyük ajans tarafınca dağıtılır. Nitekim habercilikteki gelinen seviyeyi muhafazanın bir gerekliliği olan düzenli şekilde haberler üretilen yerlerde tecrübeli muhabirler istihdam etmek veya beklenilmedik bir zamanda gerçekleşen önemli ve büyük olayların olduğu yerlere muhabir gönderme imkanına sadece büyük ölçekli ajanslar sahip bulunmaktadır (Gönenç, 2015, s.13-14). Sunulan bu hizmette sakıncalı bir yön de bulunmaktadır. Bu da ajanslara ait haberlerin, diğer kitle iletişim vasıtaları arasında olan rekabetçi ortamda, bir boyutuyla tekdüzeliğe sebep olmasıdır. Nitekim ajansların üretmiş oldukları haberler ve de bu haberlere dair malzemeler, pek çok müşteriye aynı anda iletilmektedir. Alınan bu haberlerin direkt kullanılması ise, rekabetçi bir ortamdaki diğer kitle iletişim vasıtalarının, kendilerine has olan bir görünümü oluşturmalarını engellemektedir (Girgin, 2002, 4-5).

Haber ajansları ulusal ve uluslararası haber akışında belirleyici rol oynayarak vatandaşların bilinç ve yargıların oluşmasına katkıda bulunmaktadırlar. Haber ajansları aynı zamanda verdikleri haberlerin niteliğiyle kamuoyu oluşmasına yardımcı olurlar (Gönenç, 2015, s.3). Örnek olarak, bu haber ajansları Angola ve Mozambik'teki iç savaşlarda, gerçeğe uymayan, yerel güçlerin yenildikleri, şeklinde haberleri vererek dünyadaki kamuoyuna "yanlış bilgiler" vermişlerdir. Bu türden uygulamalar sıkça yapılmakta, hususiyetle ülkelerarası münasebetler içerikli olan haberlerde, haber ajansının ait olduğu ülkedeki dış politika stratejisi, haberlerdeki ana ölçütü teşkil etmektedir. Bu da, uluslararası nitelikler taşısalar dahi, bu ajansların "milli" işlevlerini unutmadıklarının bir göstergesidir (Girgin, 2002, s.39).

Bugün için de, güvenilir kabul edilen kimi uluslararası ajansların da, belli dönemlerde, ait oldukları ülkelerin menfaatleri sözkonusu olduğu takdirde, bu özelliklerini kolaylıkla terk ettikleri belgeler ile tespit edilmiştir. Bu söz konusu haber ajansları, sıkça siyasi ve de ekonomik sebeplerle, kendi ülkelerinin veya ülkelerinin üye olduğu taraf, blokların sözcülüğünü üstlenmekten çekinmemişlerdir. Bu türdeki uygulamalar, sıcak savaşların yanında soğuk savaş esnasında da sıklıkla görülmüştür (Girgin, 2002, s.2-3). Mesela

çok kuvvetli bir haber ajansı siyasi, iktisadi temayüllerine uyan fikir ve düşünceleri veya istedikleri haberleri dünyaya yayarlar ve istemediklerini de yaymazlar (Balkanlı'dan aktaran Şahin, 2012, s.116).

Dünya çapında yüzlerce haber ajansının bulunduğu bir ortamda, bazı ajanslar çok önde giderken bazılarının adı bile duyulmamış, çok yerel kalmışlardır. Bunun çeşitli nedenleri vardır, en önemlisi haber ajansının bulunduğu ülke ve o ülkenin ekonomik, siyasi şartlarıdır. Bir başka önemli nokta o haber ajansının işlevi ve abonelerine sunduğu hizmetin kalitesidir (Şahin, 2012, s.219). Devamlı bir gelişme ve de teknik yenilenmenin içerisinde bulunan ve böylesine etkili bir gücü olan bu uluslararası nitelikli haber ajansları, diğer çok uluslu girişimler ile kıyaslandığında, finansal güçleri ile son sıralarda yer alırlar. Fakat bu şirketlerdeki güç, finansal büyüklüklerinde değil, modern toplumların temel değişkenini, yani haberleri kendi tekellerinde bulundurmalarındadır. Nitekim dünya üstündeki kitle iletişim vasıtalarının tamamına yakını, bu ajansların 1859'da iş birliği anlaşmaları imzalamak suretiyle başlatmış oldukları ve çağımızda da kısmî devam ettirdikleri habercilik tekelleri yüzünden, kendi ülkeleri haricindeki haberlerin önemli bölümünü, özgün haber kaynaklarından evvel bu ajansların bültenlerinden sağlamaktadırlar (Boyd Barrett ve Rantanen'den aktaran Girgin, 2002, s.37).

Uluslararası haber ajansları ürettikleri haberler ile dünya kamuoyu gündemi belirlemektedir. Bu haberler genellikle uluslararası camiada ağırlıkları olan ülkelerin ya da siyasi liderlerin haberlerine yer vermektedir. Avrupa, Ortadoğu ve Rusya denkleminde en önemli siyasi karakterden biri olan Recep Tayyip Erdoğan, dış politika stratejileri ile uluslararası haber ajanslarında yer almaktadır.

2.2. Recep Tayyip Erdoğan'ın Siyasal Hayatı

Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan siyasette ilgilenmeye başladığı dönemden itibaren siyasal partilerin merkezinde yer almış ve kişisel kariyerinde önemli başarılar elde etmiştir. 1970 yılların sonralarında başlayan aktif siyasi hayatında üye olduğu partilerin her kademesinde görev almış ve sırasıyla Belediye Başkanlığı, Başbakanlık Cumhurbaşkanlığı görevlerine seçilmiş ve Türkiye'nin iç ve dış politikasına yön veren en önemli kişilerden biri olmuştur.

2.2.1. Siyasete Atıldığı Yıllar

Lise ve de yükseköğrenim dönemlerinde MTTB öğrenci kollarında aktif olarak görevler almış olan Recep Tayyip Erdoğan, 1976'da Milli Selamet Partisi Beyoğlu Gençlik Kollları Başkanlığı'na ve yine aynı sene İstanbul Gençlik Kolları Başkanlığı'na seçilmiştir (https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/). İstanbul Gençlik Kolları Başkanlığı'na seçildiği tarihte henüz yirmi iki yaşındadır ve bu görevini de siyasal partilerin kapatılmış olduğu 12 Eylül askeri darbesine kadar devam ettirmiştir (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan). 1980'e kadar bu görevleri devam ettiren Recep Tayyip Erdoğan, siyasal partilerin kapatılmış olduğu 12 Eylül 1980 döneminde, özel sektörde bir müddet müşavirlik ve de üst düzey yöneticilik yaptı (Ferik, 2015, s.65).

1983 yılında Milli Selamet Partisi'nin devamı niteliğinde olan Refah Partisi'nin kuruluşunun ardından R. Tayyip Erdoğan'ın yıldızı yine öncelikle Beyoğlu ilçe başkanlığı, ardından da İstanbul il başkanlığı üstünden parlamaya başlamıştır. (https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44061258). 1985 yılında düzenlenmiş olan kongrede Merkez Karar ve Yürütme Kurulu üyesi seçilir iken aynı sene partide İstanbul il başkalığı görevine de getirildi. 1986'daki milletvekili ara seçimlerinde Refah partisi İstanbul adayı şeklinde girmiş olsa da seçilememiştir. 1989'daki mahalli seçimlerde Beyoğlu belediye başkanlığına adaylığını koydu. Yüzde 22.83 oy alan R. Tayyip Erdoğan, yüzde 29.29 oy alan Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin adayı olan Hüseyin Aslan'ın gerisinde kaldı ve Beyoğlu belediye başkanlığına seçilemedi (https://www.haberturk.com/recep_tayyip_erdogan-kimdir#).

İki seçimde de üst üste istediği sonuçları alamayan R. Tayyip Erdoğan, 20 Ekim 1991'deki genel seçimlerde yeniden milletvekili adayı idi. Refah Partisi'nin % 16 oy ile çıkarmış olduğu altmış üç milletvekilinden birisi oldu ve mazbatasını aldı. Fakat partisinin ikinci sıra adayı olan Mustafa Baş, Yüksek Seçim Kurulu'na itiraz etti ve R. Tayyip Erdoğan'a ait mazbata iptal edildi (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan).

2.2.2. 1994 Belediye Seçimleri ve Hapse Girme Süreci

1994 yerel seçimlerinde R. Tayyip Erdoğan, Refah Partisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına aday oldu. Recep Tayyip Erdoğan'ın kendi partisindeki adaylık yarışında

Nevzat Yalçıntaş, Temel Karamollaoğlu ve Ali Coşkun gibi çok önemli rakipleri vardı. Ayrıca Anavatan Partisinden Refah Partisine katılmak için Cemil Çiçek, Korkut Özal, Abdülkadir Aksu ve de Ali Coşkun'dan oluşmakta olan dörtlü ittifak; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığına Ali Coşkun'un adaylığı şartını koştu. Refah Partisi lideri Necmettin Erbakan ise Ali Coşkun ismine daha yakındı. Refah Partisi İstanbul İl Yönetimi, kamuoyu yoklamalarına ve halkın yoğun isteğine dayanarak Recep Tayyip Erdoğan adında uzlaştı ve parti merkezi başka bir isim üzerinde çalışıyordu. Recep Tayyip Erdoğan, bütün rakiplerini geçerek Refah Partisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı oldu (Ferik, 2015, s.79).

27 Mart 1994'teki mahalli seçimlerde R. Tayyip Erdoğan, % 25.19 oy alarak İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına seçildi. Dört buçuk yıllık belediye başkanlığı ise okumuş olduğu bir şiir sebebiyle hapse girdiği için sona erdi. 12 Aralık 1997 tarihinde, Siirt'te gerçekleştirdiği bir konuşma esnasında okuduğu şiirde "Minareler süngü, kubbeler miğfer / Camiler kışlamız, müminler asker / Bu ilahi ordu dinimi bekler / AllahüEkber, AllahüEkber" dizeleri savcıları harekete geçirdi (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan).

Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcılığı, R. Tayyip Erdoğan'ın hakkında TCK'nın 312 / 2 maddesince "halkı din ve ırk farkı gözetip kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etme" suçlaması ile hazırlamış olduğu iddianameyi 12 Şubat 1998 tarihinde tamamladı. 31 Mart 1998'de 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası istemi ile açılan davada R. Tayyip Erdoğan'ın yargılanmasına başlandı. Açılan bu dava 21 Nisan 1998'de sonuçlandı, Erdoğan'ın ilgili iddianamedeki suçu işlemiş olduğu yönündeki verilen hüküm ile R. Tayyip Erdoğan'a bir yıl hapis ve 860 milyon TL ağır para cezası verildi. Ardından da duruşmadaki hali ve de tavırları göz önüne alınıp cezası on ay hapis ile 176 milyon TL para cezasına dönüştürüldü. Verilen bu kararın ardından siyasi yasaklı hale de gelen Erdoğan, bir siyasi parti ile beraber ya da bağımsız olarak seçimlere girmeyecekti. 25 Eylül 1998'de Yargıtay tarafınca verilen gerekçeli kararda ise R. Tayyip Erdoğan'ın söylemlerinin "savaş çağrısı" niteliğinde olduğu ifade edilmekteydi. İnfaz yasasına göre aldığı hapis cezası 4 ay 10 güne indi, çeşitli ertelemelerin ardından Belediye Başkanlığı görevini bırakıp 26 Mart 1999'da Kırklareli'nin Pınarhisar ilçesinde bulunan Pınarhisar Cezaevi'ne girdi. 24 Temmuz'da ise cezasını tamamlayarak tahliyesi yapıldı (https://www.haberturk.com/recep_tayyip_erdogan-kimdir#).

2.2.3. Parti Kurma Süreci

R. Tayyip Erdoğan'ın okuduğu şiire ilişkin dava sürerken, 16 Ocak 1998 tarihinde Refah Partisi "laiklik karşıtı eylemlerin odağı olma" suçlaması ile kapatıldı. Daha sonra yeni kurulmuş olan Fazilet Partisi'nde ise yenilikçi ve gelenekçi ayrımı iyice görünür hale geldi. Refah Partisi'nin yerine kurulmuş olan Fazilet Partisi'nin Mayıs 2000'deki ilk kongresine siyasî yasaklı olan R. Tayyip Erdoğan katılamadı. Bunun üzerine yenilikçi kesim, gelenekçi aday Recai Kutan'ın karşısına Abdullah Gül'ü çıkarmış oldu (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan). Partinin yapılan ilk kongresinde N. Erbakan'ın adayı olan gelenekçi Recai Kutan 633 oyla yeniden genel başkan seçilse de, Refah-Yol hükümeti döneminde Devlet Bakanlığı yapan Abdullah Gül de 521 oy aldı. R. Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül'ü destekleyenlerin arasında öne çıkarken, bu kongre AKP'nin 14 Ağustos 2001'de kuruluşuna giden yolun da başlangıcını yaptı (https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44061258).

Yine Fazilet Partisi'nin de, Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla kapatılmasının ardından, bağımsız kalmış olan milletvekilleri de, yeni parti kurma faaliyetlerini "yenilikçiler" ve "gelenekçiler" şeklinde isimlendirilen iki kanattan sürdürdüler (https://www.haberturk.com/recep_tayyip_erdogan-kimdir#). 22 Haziran 2001'de kapatılan FP yerine, daha bir ay dolmadan 20 Temmuz 2001 tarihinde Gelenekçiler kanadının 51 milletvekilinin de katılımı ile Saadet Partisi (SP) kuruldu. Kapatılan FP'nin kongresinde Abdullah Gül'ü destekleyen Recep Tayyip Erdoğan'ın da "Erdemliler Hareketi" adını verdiği Yenilikçiler kanadı, Saadet Partisi'ne katılmadı. 14 Ağustos 2001'de Yenilikçiler'den ve R. Tayyip Erdoğan'ın aralarında bulunduğu 74 Kurucular Kurulu üyeleri tarafından Adalet ve Kalkınma Partisi kuruldu (Ferik, 2015, s.110-111).

R. Tayyip Erdoğan'ın liderliğindeki Ak Parti kendisini muhafazakâr demokrat kimliğe sahip bir kitle partisi şeklinde tanımlamıştı. AKP'nin kısa süre içinde tek başına iktidar olmasında o dönemdeki iç ve dış konjonktürlerin önemli tesiri oldu. 2000 ve 2001 yılındaki ekonomik krizler ve Devlet Bahçeli'nin zorlaması ile 3 Kasım 2002'de gerçekleşen erken seçim mevcut hükümetteki koalisyon ortaklarını da eritti (https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44061258). Ak Parti içerisinde hem Milli Görüş'ten gelen yenilikçi yüzler, hem de merkez sağdan ve özellikle Anavatan kökenli kişiler bulunuyor idi. R. Tayyip Erdoğan Ak Partinin durduğu yeri muhafazakar

demokrat şeklinde ifade etti ve mitinglerinde eski lideri olan N. Erbakan'ın yerine artık T. Özal ve A. Menderes'le bağlantı kurdu (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan). AK Parti kuruluşunun ilk yılındaki 2002 genel seçimlerinde 3/2'ye yakın meclis çoğunluğu ile (363 milletvekili) tek başına iktidar oldu (https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/). Bu seçimde Ak Parti yüzde 34.28 oyla 363 milletvekili, CHP yüzde 19.38 oy oranıyla 178 milletvekilini çıkardı. Geçen dönem koalisyon hükümetinin ortakları DSP %1,21 oy oranı, MHP %8,35 oy oranı, ANAP %8,35 oy oranı alarak ülke seçim barajı olan %10'un altında kalarak TBMM'ye giremedi (Ferik, 2015, s.140).

R. Tayyip Erdoğan, siyaseten yasaklı olduğu için seçimlere katılamadı ve milletvekili de seçilemedi. Seçimin ardından 58. Hükümet, Abdullah Gül'ün başbakanlığında kurulmuş oldu. Bu hükümet döneminde R. Tayyip Erdoğan'a ait siyasî yasağının kaldırılması adına TBMM'ye kanun teklifi sunuldu. Ancak bu kanun değişikliği Meclis tarafınca oy çokluğu ile kabul edilse de dönemin Cumhurbaşkanı olan A. Necdet Sezer kanunu "öznel, soyut ve kişisel" olması gerekçesi ile onaylamadı. Ardından aynı yasa değiştirilmeksizin mecliste yeniden kabul edildi ve Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer de kanun değişikliğini bu defa onayladı. Yasanın kabul edilmesiyle birlikte R. Tayyip Erdoğan'ın milletvekili seçilmesi hususunda kanuni bir mani kalmadı. İlgili seçimlerde Siirt'ten milletvekili seçilmiş olan Fadıl Akgündüz'ün vekilliğinin düşürülmesinden sonra Siirt'teki gerçekleşen seçimlerin tekrarı kararlaştırıldı. Bu seçimlerde Akp'nin ilk sıradan adayı olan Mervan Gül'ün adaylıktan çekilmesiyle R. Tayyip Erdoğan partisinin birinci sıra adayı olarak bu seçimlere girdi ve oyların da yüzde 85'ini aldı. R. Tayyip Erdoğan'ın milletvekili olmasının arkasından Başbakan Abdullah Gül, R. Tayyip Erdoğan'ın başbakan olabilmesi için Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer'e istifasını verdi. Cumhurbaşkanı Sezer bu defa hükümet kurma görevini R. Tayyip Erdoğan'a verdi ve genel seçimlerin ardından yaklaşık üç ay sonra R. Tayyip Erdoğan Başkanlığındaki 59. Hükümet kurulmuş oldu (https://www.haberturk.com/recep_tayyip_erdogan-kimdir#).

2.2.4. 2007 ve 2011 Seçimleri

R. Tayyip Erdoğan liderliğinde olan Ak Parti, 2007'deki genel seçimlerde oy oranını % 47'ye çıkarttı. Seçimlerden evvel "e-muhtıra" diye bilinen, Genelkurmay Başkanlığı resmi internet sitesinde 27 Nisan 2007'de hükümete karşı yayınlanmış olan bildiri, yeni dönemdeki sivil - asker ilişkilerini farklı bir boyuta taşıdı. Akp kurmaylarınca

gerçekleştirilen toplantının ardından, ordunun bu hamlesi karşısında geri adımların atılmaması benimsendi. Hükümet sözcüsü olan Cemil Çiçek açıklamasında, "Başbakanlığımıza bağlı bulunan bir kurum olan Genelkurmay Başkanlığı'nın herhangi bir noktada hükümete dönük bir ifadeyi kullanması demokratik hukuk devleti içerisinde düşünülemez" dedi (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan).

Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığına gitmesi yolunda ilk adım 27 Nisan 2007 tarihinde gerçekleştirdi İlk tur oylamalarından sonra yeterli sayı elde edilemedi ve diğer tur 6 Mayıs 2007'ye ertelendi. Yargıtay Eski Başsavcısı olan Sabih Kanadoğlu, Cumhuriyet gazetesinde 26 Aralık 2006 tarihinde yayınlanan yazısında, 367'nin yalnızca karar yeter sayısı olmadığını, toplantı yeter sayısı olduğunu da ortaya atmıştı. Sabih Kanadoğlu, yapılan oylamalara asgari 367 milletvekilinin katılımının gerektiğini, aksi takdirde ise sonuçların geçerli olmayacağını ifade etmişti (https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48189677). CHP'nin Anayasa mahkemesine başvuru üzerine Cumhurbaşkanlığı seçiminde 367 toplantı yeter sayısı olması gerektiğine karar verildi ve CHP seçimleri boykot etmesinden dolayı seçim gerçekleştirelemedi. Bunun üzerine AKP erken seçim çağrısında bulundu ve 22 Temmuz 2007'de seçime gidildi. Ak Parti Cumhurbaşkanının seçilememesi sebebiyle erken seçime gitme kararı aldı. Bu seçimde Ak Parti oyların % 47'sini aldı. Bu defa barajı aşmış olan MHP de meclise girdi. Seçimin ardından Ak Parti'ye destek MHP'den gelmiş oldu. MHP Genel Başkanı Ak Parti istediği kişiyi aday gösterebilir, biz Meclis'e gireriz böylece 367 sorunu da olmaz açıklaması ile kriz de çözülmüş oldu. Birinci turda 341, 2. turda ise 337 oyu almış olan Abdullah Gül; 448 milletvekilinin katılmış olduğu 3. turda 339 oy alarak 11'inci Cumhurbaşkanı oldu (https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48189677).

12 Haziran 2011'de TBMM 24. Dönem üyelerinin seçilmesi adına genel seçimler yapıldı. Otuz dört yıllık bir aradan sonra Türkiye'nin erken gerçekleştirilmeyen ilk genel seçimlerinde, 2010 yılının Nisan ayında seçim kanunda yapılmış olan değişiklikler uygulandı. Genel seçimde 15 siyasi parti yarıştı. Seçimlere katılım oranı %87,16 oldu. AK Parti, %49,83 oy oranı ile 327 milletvekili çıkararak genel seçimlerin galibi oldu. AK Parti, arka arkaya 3. defa genel seçimleri kazanarak, Recep Tayyip Erdoğan'ı Atatürk'ten sonra Türkiye'yi en fazla süre yöneten ikinci lider yaptı (Ferik, 2015, s.247). R. Tayyip Erdoğan, Adnan Menderes'ten sonra cumhuriyet tarihinde üst üste 3 dönemde

seçim kazanmış olan ve başbakanlığı yürüten ikinci isim oldu. Hatta bunu Menderes'ten farklı olarak bunu iktidarda iken oylarını arttırarak yaptı (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan).

2.2.5. 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi

10 Ağustos 2014'te Türk siyasal tarihinde ilk defa doğrudan halkın oyları ile ve de ilk turda Türkiye Cumhuriyeti'nin on ikinci Cumhurbaşkanı seçilmiş oldu (https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/).10 Ağustos 2014'te yapılan ve vatandaşlar tarafından %77,05 katılım oranının olduğu Türkiye'nin 12. Cumhurbaşkanlığı seçimini Başbakan Erdoğan kazandı. Başbakan Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı seçimini 20 milyon 670 bin 826 oyla, %51,65 oy oranıyla kazandı. Halkın ilk kez seçtiği bu Cumhurbaşkanlığı seçiminde, MHP ile CHP'nin desteğini alan Ekmeleddin İhsanoğlu 15 milyon 434 bin 167 oyla, %38,57 oy oranıyla 2'inci, öteki aday HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş ise 3 milyon 914 bin 359 oyla, %9,78 oy oranıyla 3'üncü sırada yer aldı (Ferik, 2015, s.310).

28 Ağustos 2014'te 12. Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan, TBMM Başkanı Cemil Çiçek'ten mazbatasını aldıktan sonra TBMM Genel Kurulunda ant içerek görevine başladı (Ferik, 2015, s.327). Görevindeki ilk yılında tarafsızlığı, hükümetin üstündeki tesiri ve de Çankaya Köşkü'nün yerine kullandığı Beştepe'deki Külliye ile ilgili eleştiri ve suçlamalar ile geçti (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan).

2.2.6. 7 Haziran 2015 Seçimleri ve 1 Kasım'a Giden Süreç

AKP, ilk defa R. Tayyip Erdoğan başında bulunmadan girdiği 7 Haziran 2015 seçimlerinden dokuz puanlık bir düşüş ile çıktı. Aldığı % 41 oyla yine en fazla oyu alan parti oldu fakat 258 milletvekiliyle tek başına iktidar olamadı (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan). Haziran 2015 genel seçimlerine kadar, Türkiye siyasal bir durağanlık yaşadı. Ak Parti'nin, oylarının azalması ve de tek başına meclis çoğunluğuna ulaşamaması R. Tayyip Erdoğan'sız eski gücünü yitirdiği şeklindeki yorumları da birlikte getirmiş oldu (https://www.dw.com/tr/erdoğanın-siyasi-hayatının-dönüm-noktaları/a-38893206).

7 Haziran 2015 tarihinde TBMM 25. Dönemdeki 550 yeni üyesini belirleme adına yapılan genel seçimlerin sonuçlarında hiçbir parti iktidar olabilmek için gereken 276 vekil sayısına ulaşamadı. 2002'den beri iktidarda bulunan Ak Parti meclisteki çoğunluğu kaybetti fakat % 40,8 oy ve 258 vekil sayısıyla seçimde birinci parti oldu. CHP % 24,9 ile 132 vekil, MHP % 16.2 ile 80 vekil, HDP ise yüzde 13,1 oy oranı ile 80 milletvekili elde etti. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın hükümeti kurmayla görevlendirmiş olduğu dönemin AKP Genel Başkanı olan A. Davutoğlu, CHP ve MHP ile görüşmelerinden sonuç alamadı. Erdoğan, ikinci parti CHP'ye görevi vermeyeceğini belirtti. Ancak hükümetin kurulması için anayasanın öngördüğü süre içinde koalisyon kurulamayınca 1 Kasım'da yeniden seçime gitme kararı alındı (https://www.cnnturk.com/turkiye/7-hazirandan-7-hazirana-1-yilda-neler-oldu?page=2). Bu defa Ak Parti yüzde 49.5, CHP yüzde 25.3, MHP yüzde 11.9, HDP % 10.8 oy dağılımı gerçekleşti ve AKP tekrar tek başına iktidarı aldı (http://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/03/KONDA_1Kasım2015SandikveSecmenAnaliziRaporu.pdf).

2.2.7. 15 Temmuz Darbe Girişimi ve 16 Nisan Referandumuna Giden Süreç

Türkiye, 15 Temmuz 2016 tarihinde 12 Eylül'den otuz altı sene sonra Türk Silahlı Kuvvetleri içerisindeki bazı Fetullahçı Terör Örgütü üyesi generaller ve de askerî personellerin dahil oldukları darbe girişimi ile karşı karşıya kaldı. Bu ihanet girişimiyse halkın sokağa dökülmesi ve ordu içerisindeki çoğunluğun destek çıkmaması üstüne hezimete uğradı. Bu girişimin bilançosuysa oldukça ağır oldu. Ülkenin bu en uzun kırk sekiz saati içerisinde 248 yurttaş şehit oldu, 2196 yurttaşsa yaralandı (https://www.yenisafak.com/15-temmuz-feto-darbe-girisimi-hakkinda-her-sey-h-2618794). 15 Temmu'da yapılan askerî darbe girişimi yalnızca hükümete dönük değildi. TBMM'nin bombalanmış olduğu, köprülerinse kapatıldığı bu girişim esnasında Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan da tatil için gittiği Marmaris'te suikast riskini yaşadı. Cumhurbaşkanı'nın kalmış olduğu otel darbeciler tarafınca basıldı. Ancak R. Tayyip Erdoğan kısa bir süre önce otelden ayrılmış olduğu için kurtulmuş oldu (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan).

Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının sandık başına gittikleri 16 Nisan 2017 referandumuna dair süreç, uzun yıllardır süregelen sistem tartışmaları ve anayasa değişikliğinin ardından, AKP'nin T.C. Anayasası'nın kimi maddelerinde değişiklik yapılması hususunda bir teklif hazırlayarak TBMM Başkanlığı'na sunmalarıyla artık

resmiyet kazanmıştır (Arklan ve Rençber, 2018, s.230). AK Parti ve MHP bir ay kadar bir süre beraber çalışıp ortaya yirmi bir maddelik bir çalışma çıkardılar. Meclisteki süreçte bu teklif on sekiz maddeye indirildi. MHP'nin içerisindeki fireye karşın, MHP-AKP ortaklığıyla Meclis'ten geçti. Cumhurbaşkanlığı sistemi ismi verilen ve de Türk tipi şeklinde nitelendirilmekte olan başkanlık sistemi önerisini en çok savunan isimler Erdoğan ve Başbakan Binali Yıldırım oldu (http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan). 16 Nisan 2017 tarihinde referandumla oylanacak sistem, üst kademe kadroların her beş yılda bir Cumhurbaşkanının tercihine göre atanacağı, nihayetinde seçilecek Cumhurbaşkanın şekillendireceği bir bürokrasiye işaret etmektedir. Yeni sistemde Bakanlar Kurulu da, Meclisin kontrolü olmaksızın sadece Cumhurbaşkanına karşı sorumlu bir teknokratlar kuruluna dönüşecektir. Böylece, kamu yönetimi modeli Türkiye'ye özgü ('Türk tipi') bir model tasarlanmıştır (Aras, 2017, s.15).

Değişiklik ön görülen maddeler ise şunlardır;

- ✓ Yargının bağımsız olması ilkesine tarafsızlık da eklenmiştir.
- ✓ 550 olan milletvekillerinin sayısı 600'e yükseltildi.
- ✓ Milletvekili seçilme yaşı olan 25, 18'e indirildi. Milletvekili olma koşullarından askerliğini yapma şartı çıkarıldı. Askerlik ile ilişiği bulunmayanlar (askerlik çağına gelmeyenler ya da gelmişse erteletenler) milletvekilliğine aday olabilecek.
- ✓ Dört sene olan genel seçimin dönemi beş seneye yükseltildi. Böylelikle milletvekillerindeki görev süresi cumhurbaşkanının süresine eşitlenmiş oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi aynı günde yapılacak. Cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turunda %50,01 çoğunluk sağlanamaz ise 2. oylamada yalnızca cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacak.
- ✓ Bakanlar Kurulu ifadesi ile beraber KHK kavramı da çıkarıldı. Meclis'teki afla ilgili nitelikli çoğunlukta sayı 330'dan 360'a çıkarıldı.
- ✓ Meclis'teki denetim unsurlarından olan sözlü soru ve gensoru kaldırıldı. Seçilmeye engel teşkil eden suçlardan Yüce Divan'da mahkumiyet alınmadığı müddetçe hiç bir bakan ve de hükümet beş sene boyunca düşürülemeyecek. Meclis İçtüzüğü'ndeki yazılı verilen soruların on beş günde yanıtlanması kuralı Anayasaya taşındı.

- ✓ Cumhurbaşkanı seçilen kişinin partisiyle ilişiğinin kesilir şartı kaldırıldı. Bu düzenleme ise hemen uygulanacaktır. Siyasî parti gruplarının yanında, son seçimdeki toplam oyları % beşi bulan partiler ya da minimum yüz bin seçmen de Cumhurbaşkanlığına aday gösterebilecektir.
- ✓ Cumhurbaşkanı'na Devlet Başkanı unvanı yazıldı. Devletteki organların uyumlu çalışmalarını gözetmesi işlevi, "temin eder" ifadesi ile kuvvetlendirildi. Cumhurbaşkanı, mevcut bakanlıkların yeniden yapılanması ve de yürütme ile ilgili olan konularda kararnameler çıkarabilecek.
- ✓ Cumhurbaşkanlarının yargılanabilmesi adına TBMM'de üç yüz bir imza ile soruşturma önergesinin verilmesi, üç yüz altmış gizli oy ile soruşturma açılması ve de dört yüz gizli oy ile Yüce Divan'a gönderimi kararının alınması gereklidir. Yüce Divan'da mahkumiyet alan cumhurbaşkanlarının görevleri sona erer. Yüce Divan'da verilen ceza ya da suç türü milletvekili olmaya engel teşkil etmiyorsa cumhurbaşkanı görevine devam edebilir. Yine Cumhurbaşkanları görevlerinin bitiminden sonra aynı koşullarda yargılanabilir.
- ✓ Cumhurbaşkanı yardımcılarıyla bakanlar, cumhurbaşkanınca milletvekili seçilme vasfı taşıyanların arasından atanacaktır. Yardımcılarla bakanlar, görevleri ile ilgili olan suçlamalarda cumhurbaşkanıyla aynı koşullarda yargılanacaktır. Görevleri haricinde iddia edilen suçlamalardaysa milletvekillerindeki dokunulmazlığa sahiptirler. Yine Bakanlar, milletvekillerinden atanırlar ise vekillikleri sona erecek. Cumhurbaşkanının yokluğu durumunda vekaleten görevlendirdiği yardımcı, bütün yetkilere sahip olacak.
- ✓ TBMM, üç yüz altmış milletvekilinin oyu ile seçim yenilenmesine karar verebilecek. Bu durumda genel seçimlerle birlikte Cumhurbaşkanı seçimi de yapılacak. Yine Cumhurbaşkanı da Meclisin yenilenmesine karar verebilecektir.
- ✓ OHAL durumu cumhurbaşkanı tarafından ilan edilecektir. OHAL'de süresi en çok altı ay olacaktır ve bu karar da aynı gün Meclisin onayına sunulacaktır. OHAL'de Cumhurbaşkanının çıkartacağı kararnameler, "temel hakları sınırlayamaz, kanun ile düzenlenen konuları içeremez" benzeri tahditlere bağlı bulunmayacak. Bu KHK'ler Meclise sunulacak ve üç ay içerisinde karara bağlanmaz ise de kendiliğinden yürürlükten kalkacaktır.

- ✓ Savaş durumu haricinde askeri yargılamalar kaldırıldı. Disiplin mahkemelerinin haricinde askerî mahkemeler kurulamayacaktır.
- ✓ Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Hakimler ve Savcılar Kurulu'na dönüştü. Üyelerinin sayısı yirmi ikiden on üçe, daire sayısıysa üçten ikiye indirildi. Bu Kurulun başkanı olan Adalet Bakanı ile tabii üye müsteşar haricindeki dört üyeyi de yine cumhurbaşkanı atayacaktır, geriye kalan yedi üyeyi isee Meclis seçecektir. Meclis seçiminde ilk oylamada dört yüz, 2. oylamada üç yüz altmış çoğunluğu aranacaktır.
- ✓ Ülkenin bütçesini Cumhurbaşkanı hazırlayıp TBMM'ye sunacaktır. Bütçenin çıkartılamaması durumunda yeni bütçenin kabulüne kadar önceki yıldaki bütçe uygulanacaktır.
- ✓ Tek madde ile otuz altı maddede değişiklikler yapıldı ve yirmi bir madde de kaldırılmış oldu. Anayasa'dan başbakan ile Bakanlar Kurulu çıkarıldı. Cumhurbaşkanlığı DDK'nin yetkisine idarî soruşturmalar açma eklendi, denetim TSK da yetki alanına dahil edildi. MGK'dan Jandarma Genel Komutanı çıkarıldı ve Anayasa Mahkemesi'ndeki üye sayısıysa on yediden on beşe indi.
- ✓ Cumhurbaşkanı istediği zamanda parti üyesi olabilecek. (https://www.ntv.com.tr/turkiye/referandum-ile-oylamaya-sunulan-anayasa-degisikligi-maddeleri,4Yv2Bh4ui0yzjFmi_egDcw).

16 Nisan 2017'de gerçekleştirilecek olan yedinci referandum için TBMM Genel Kurulu'nda 10 Aralık 2016'da anayasa değişikliği teklifinde bulunmuş ve ikinci tur görüşmeleri 21 Ocak cumartesi günü tamamlanmıştır. TBMM Genel Kurulu'nda teklifin tamamı üstünde yapılmış olan oylamaya toplam 488 milletvekili katılmış, kabul 339, ret 142, 5 boş ve 2 oy geçersiz sayılmıştır (Şimşek, 2018, s.358). Mecliste teklifin kabulü ve ardından 10 / 02 / 2017'de Cumhurbaşkanının değişiklik paketinin hal koyuna sunumu kararını alması ile referandum yoluna girilir (Arklan ve Rençber, 2018, s.230). 16 Nisan 2017 tarihli referandumda YSK'nin açıklamış olduğu kesin sonuçlara göre, evet yüzde 51.41, hayır yüzde 48.59 oranında oy almıştır. Bu referandumun sonuçları ile T.C. Anayasası 19. defa değiştirilir. Bu 18 maddelik değişiklikte esas konu, hükümet sistemidir. Referandumun sonucunda, anayasa değişikliğinin kabulüyle beraber, parlamenter sistemden çıkılıp başkanlık sistemine geçilmiştir (Coşkun'dan aktaran Doğan, 2019, s.431).

2.3. Recep Tayyip Erdoğan'ın Dış Politika Adımları

Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan 2003 yılında kurduğu 59. Hükümetten itibaren dış politikaya önem verdi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politika kararlarının merkezinde yer almıştır. Avrupa Birliği üyelik süreci, Rusya ile siyasi olarak yakınlaşma gibi konularda her zaman belirleyici bir siyasetçi olmuştur.

2.3.1. Avrupa Birliği İle Siyasi İlişkiler

2.3.1.1. 2000li Yıllar ile Karşılıklı Gelişen Siyasi İlişkiler

10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi AB ile Türkiye ilişkilerindeki dönüm noktasıdır. Bu Zirvede Türkiye'ye dair olan adaylık resmen onaylanmış ve öteki aday ülkeler ile eşit pozisyonda olacağı kesin olarak ifade edilmiştir. Helsinki'deki bu Zirvede, öteki aday ülkelerde olmuş olduğu gibi Türkiye adına da Katılım Ortaklığı Belgesi'nin hazırlanması kararı alınmıştır. Türkiye'ye yönelik hazırlanmış olan birinci Katılım Ortaklığı Belgesi 08/03/2001'de Avrupa Birliği Konseyi'nce onaylanmıştır. Bu Belgede bulunan önceliklerin gerçekleştirilmelerine dönük program takvimini kapsayan Ulusal Program, 19/03/2001'de Hükümet tarafınca onaylanıp 26/03/2001'de Avrupa Komisyonu'na gönderilmiştir. (https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html). Aday ülke şeklinde ilanın verdiği motivasyon ile ciddi reformları gerçekleştiren Türkiye, Avrupa Birliği tarafınca 03/10/2005'te üyeliğinin ileri aşaması olan müzakerelerin başlatılmasıyla ödüllendirilir. Türkiye'nin, Müzakere Çerçeve Belgesi'ndeki katılım müzakerelerini tamamlanmasından sonra, bireylerin serbest dolaşımı, tarım ve yapısal politikalar gibi sahalarda uzun müddetli geçiş süreçleri, derogasyonlar ve hususi düzenlemelerin olabileceğinin ifade edilmesi ise, Türkiye açısından bu müzakerelerin sıkıntılı başlamasına sebep olur (Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.406).

1999'daki Zirve'de Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık statüsünü elde etmesiyle birlikte ülkede yaşam standartlarının geliştirilmesini, hukukun üstünlüğünü ve demokratikleşmenin derinleştirilmesini amaçlayan siyasi reformlara hız verilmiştir. Avrupa Birliği müktesebatının bağlamında gerçekleştirilen anayasal reformlar, 2002 ve 2004 yıllarının arasında 8 Uyum Paketiyle 2001 - 2004 - 2010 yıllarındaysa kapsamlı 3 Anayasa Değişiklik Paketi ile yapılmıştır. Yine altı adet Yargı Reformu Paketi de Parlamento tarafınca kabul edilmiştir. Siyasal reformlarla kişi hak ve hürriyetleri

alanında ileri düzeyde kurumsallaşma sağlanmıştır. İdamın kaldırılması, işkence ile kötü muamelede sıfır tolerans prensibi, kadınlara ait hakların güvenceye alınması, fikir ve ifade özgürlüğünün alanları genişletilmesi, ana dilde eğitim hakkının sağlanması benzeri hassas konularda ciddi adımlar atılmıştır (Çakır'dan aktaran Oran, 2018, s.430). Böylelikle, Avrupa Birliği ve Türkiye arasında olan bu inişli çıkışlı ilişki, önemli bir dönüm noktasını aşıp artık yeni bir boyuta geçmiştir. (https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html).

2.3.1.2. Müzakerelerin Durması ve Karşılıklı Güvensizlikler

2005'ten sonra üyelik sürecinde Türkiye'nin en önemli engeli Kıbrıs meselesi oldu. Gerekli görüşmelerden sonra AB'nin Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi Olii Rhen, Kıbrıs meselesi ile ilgili uyarılarda bulundu. Yaşanan anlaşmazlıklardan sonra 2006 yılı itibari ile 35 Fasıldan 8'inin durdurulmasına karar verildi (Karahan, 2019, s.102-103). Siyasi kriterlerin yerine getirilmesiyle 2005 yılında başlayan müzakerelerin Kıbrıs sorunu yüzünden 2006 yılında kesintiye uğraması Türk vatandaşlarının AB'ye güvenini azaltıp Türkiye'ye yönelik çifte standartların mevcut olduğu inancını güçlendirmiştir. Bu tür siyasi gelişmelere rağmen Türkiye açısından AB sürecinin önemi azalmamıştır (Çakır'dan aktaran Oran, 2018, s.430).

Müzakerelerin başlamasına rağmen, Türkiye'nin üyeliğiyle ilgili aşılması zor bir direnç görülmüştür. Bu süreçte Türkiye'nin AB üyeliğini istemeyen kimi Avrupa Birliği kurumları ve de üye devletlerin engelleme gayretleri hedeflerine ulaşmıştır (Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.406). Almanya Şansölyesi G. Schröder ile Fransa Cumhurbaşkanı J. Chirac döneminde açılmış olan müzakereler, Almanya Şansölyesi A. Merkel ve Fransa Cumhurbaşkanı N. Sarkozy dönemlerinde aynı ivmeyle devam etmemiştir (Noi, 2012, s.16). Müzakerelerin başlangıcından müddet sonra Türkiye'nin Avrupa ülkesi olmadığını ve de asla Avrupa Birliği'ne üye olamayacağını iddia eden N. Sarkozy'nin Fransa'da Cumhurbaşkanı seçilmesiyle de müzakereler artık durma noktasına gelir. Bu süreçte Fransa'nın Türkiye'yle ilgili negatif bakışının Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye dönük genel tutumunda belirleyiciliğinde, Almanya'da Türkiye aleyhtarı olan A. Merkel hükümetinin başa geçmesinin de etkisi olmuştur. Avrupa Birliği ülkelerinden Fransa ve Güney Kıbrıs tarafınca konulmuş olan blokajlar ile pek çok müzakere başlığının açılması ihtimali de ortadan kalkmıştır (Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.406). Tam üyeliğin yerine Türkiye'ye imtiyazlı ortaklık uygulamasını savunmakta olan

Sarkozy ve Merkel dönemlerinde AB üyelik müzakerelerindeki pek çok faslın da açılması engellenmiştir. Bu sürecin yavaşlaması Türkiye'de AB'ye şüpheli bakılmasına ve de Avrupa Birliği karşıtlığının da yükselmesine sebep olmuştur (Noi, 2012, s.16).

2008 yılında ortaya çıkan dünya ekonomik krizinin Avro bölgesini derinden vurmasıyla tetiklenen ekonomik ve sosyal sorunlar, AB üyesi ülkelerde küreselleşme ve karşılıklı bağımlılık sürecinden hoşnutsuzlukları gün yüzüne çıkarmış, devletleri korumacı politikalara yöneltip içe kapanmaya itmiştir. Kısacası, Türkiye'nin AB üyeliği hedefi ve katılım müzakereleri Avrupa'nın kendi içinde yaşadığı yapısal siyasi ve ekonomik sorunlardan etkilenmiştir (Oran, 2018, s.430). Avrupa Birliği'nin içerisinde olduğu ekonomik krizin başka bir negatif yansıması ise AB devletlerinde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğine karşıtlıklarıyla bilinen aşırı sağcı partilerin krizden faydalanarak oylarını artırmalarıdır. Bu durum ise hem öteki partilerin de Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine karşıt söylemlerle oy kazanma amaçlı seçimlerde kullanmalarına hem de var olan bu karşıtlığın daha da yükselmesine sebep olabilir (Noi, 2012, s.17).

2.3.1.3. Müzakerelerin Durmasından Sonraki Gelişmeler

Bütün bu gelişmeler, son dönemlerde Avrupa Birliği ile Türkiye'nin arasında olan dış politikadaki diyaloğu azaltmıştır. Türkiye ve Avrupa Birliği münasebetlerinin olumlu yönde olduğu dönemlerde, Türkiye, dış politikasını yalnızca kendi adına mühim olan hususlarda değil pek çok konuda Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ile aynı boyutta tutacak adımları atardı. Türkiye'nin ODGP üzerindeki müzakerelerini Kıbrıs Rum Kesimi'nin bloke etmesi ile, Türkiye ve Avrupa Birliği arasında ODGP ile ilgili görüşmeleri gerçekleştirme imkanı de artık ortadan kalkmıştır (Noi, 2012, s.17).

Ortadoğu'da 2010 sonrası meydana çıkan güvensizlikle çatışma ortamı, AB ülkeleri ve Türkiye'de görülen kanlı terör saldırıları, Türkiye'deki iktidar ile AB arasında olan gerginlikler, Gezi Protestoları esnasında kimi Avrupa Birliği üyesi devletlerin tutumu, Avrupa'daki atan ırkçılık ve İslam karşıtlığı, Suriyelilerin Avrupa'da sebep oldukları göçmen krizi, Türkiye'nin IŞİD'e destek verdiğine dair kimi AB ülkelerindeki asılsız iddialar AB üyelik müzakerelerini olumsuz şekilde etkilemiştir (Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.407).

Özellikle 2015 yılının başında Suriye kaynaklı mülteci krizi kitlelerce insanın Avrupa devletlerinin kapısına dayanmasını beraberinde getirmiş, kriz Türkiye ve AB ülkeleri üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır. Suriye'nin 'başarısız bir devlete' dönüşerek ülke içinde siyasi kontrolünü yitirmesi topraklarını uluslararası terör örgütlerinin yatağı haline getirmiştir. 15 Ekim 2015 tarihinde Avrupa Konseyi, sorunla mücadeleyi daha iyi yönetebilmek için yeni bir eylem planı tasarlayarak, mülteci akınına kaynaklık eden ve transit ülke konumunda olan devletlerle işbirliğini yoğunlaştırma kararı almıştır. Bu süreçte, AB üyesi devletler yeniden tanımlanan tehditler sonucunda mülteci krizinde en fazla sorumluluk alarak Suriye halkının yanında olan devletlerin başında gelen Türkiye ile işbirliğinin geliştirilmesinin önemini kavramışlardır. Türkiyesiz Avrupa sınır güvenliğinin sağlanması oldukça zor görünmektedir. Dolayısıyla, 18 Ekim 2015 tarihinde Alman Şansölyesi Angela Merkel'in Türkiye'yi ziyaretiyle AB'nin yapacağı 3 milyar euroluk yardımla Türkiye'nin mültecileri kendi topraklarında tutması karşılığında üyelik müzakerelerin yeniden canlandırılması üzerine anlaşmaya varılmıştır (Müftüler ve Baç'tan aktaran Oran, 2018, s.431). Fakat bu süreçte, Türkiye üstünden Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelere olan mülteci akınının önemli seviyede durdurulmasına rağmen, ön görülen parasal yardımın yalnızca belli bir bölümünün yapılması haricinde öteki konularda Türkiye'ye verilmiş olan taahhütlerle ilgili olarak herhangi bir somut ilerleme kaydedilememiştir (Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.408).

2.3.1.4. 15 Temmuz Darbe Girişiminden 16 Nisan Referandumuna Giden Süreç

15 Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe girişimi, AB ve Türkiye arasında olan münasebetleri son dönemlerde en fazla etkileyen gelişmedir. Bu askeri darbe girişimi, Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerinde toplumsal, siyasal ve ekonomik bir travmaya sebep olmuştur. Bu darbe girişiminin öncesinde de, zaten sorunlu bir ilişkileri olan taraflar arasındaki kriz darbe girişiminin ardından daha da derin bir hal almıştır (Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.409).

Darbenin hemen ardından zemin kazanan, Batı'nın Türkiye'yi yalnız bıraktığı algısına karşı tepkiler hükümet yanlısı çevrelere Batı güçlerine karşı komplolar üzerinden istikamet arayan bir siyasi kampanya yürütme cesaretini vermiş, bu durum, diyaloğa ve karşılıklı fayda üzerinden bir gündem belirlemeye yönelik nihayetinde idealde kalan süreçleri arka plana itmiştir (Uras, 2017, s.8).

AB, vize serbestliği konusunda Türk halkının beklentilerini karşılayamadığı gibi, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında halkın hassasiyetlerine beklenildiği gibi bir karşılık verememiştir. AB Konseyi, darbeden üç gün sonra kalkışmayı kınamış ve Türkiye'nin meşru kurumlarına olan tam desteğini yinelemiştir. Bununla birlikte, Avrupa Birliği, darbe girişimi sonrası Türkiye'deki uygulamalara ilişkin kaygılarını ifade etmiş, Türkiye'ye idam cezasının kaldırılması ve adil yargılanma hakkı dahil olmak üzere tüm insan haklarına, temel özgürlüklere ve demokrasiye saygı gösterilmesi için çağrıda bulunmuştur (Oran, 2018, s.437). AB yetkili kurumlarıysa idam cezasının Türkiye'de yeniden gündeme gelmesi halinde üyelik müzakere sürecinin ciddi anlamda zarara uğrayacağını belirtmiştir. Örneğin AB Komisyonu Başkanı olan J. Claude Junker Türkiye'deki idam cezasının yeniden yürürlüğe girmesi halinde Türkiye ile üyelik müzakerelerinin durdurulacağını açıklamıştır. Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ise AB'nin idam cezasına ilişkin söylemlerinin gereksiz olduğunu vurgulamış ve Türkiye'nin AB'ye tam üye olmak için yıllardır ciddi çaba sarf ettiğini ve bütün bu çabalara rağmen istenilen sonuç elde edilemediği için artık Türk halkının üçte ikilik bir kesiminin AB ile ilişkilerini sonlandırılmasını düşündüklerini belirtmiştir (Akçay, 2017, s.4). Bu gelişmere bağlı olarak Kasım 2016'da, Avrupa Parlamentosu Türkiye'de gelişen siyasi olaylara bağlı olarak müzakerelerde yeni alanların açılmamasına karar verdi (Karahan, 2019, s.105).

Ayrıca, 16 Nisan 2017'de Türkiye'de yapılan referandumun propaganda sürecinde de AB üyesi devletlerle gerilen ilişkiler Türk siyasilerinin Avrupa-karşıtı söylemini keskinleştirmiştir (Oran, 2018, s.438-439). 2017 Nisanı'nda anayasal değişikliklerle ilgili yapılacak referandumun öncesinde çok sayıdaki Türk vatandaşının olduğu Avrupa ülkelerinde, Türk bakanlarla milletvekillerinin programlarına engel olunması da, yine Avrupa'nın Türkiye'ye dönük olumsuz tavrının bir kanıtıdır. Hollanda ve Almanya benzeri AB ülkelerinin bu tutumlarına karşılık olarak, R. Tayyip Erdoğan'ın ise, Almanya'nın Nazi geçmişini hatırlatmakta olan ve halen Nazizmin Avrupa'da yaşam şansı elde ettiğini belirten bir açıklaması olmuştur (Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.413). Bu engellemelerde kamu güvenliğinin temini gerekçe olarak gösterilse de, AB ülkelerinin bu tutumlarının arkasında anayasa değişikliklerinden memnun olmamaları ve bu değişikliklerin R. Tayyip Erdoğan'ın siyasal etkisini artırmaya dönük bir çabası şeklinde görmeleri de etkili olmuştur (Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.413).

2017 yılı itibari ile Avrupa'da yapılan seçimler, dünyadaki siyasi gelişmelere bağlı olarak artan aşırı sağ, göçmen politikalarında değişiklerden dolayı AB ülkelerinde çalkantılara sebep oldu. Örneğin, Almanya Başbakanı A. Merkel ve de rakibi Sosyal Demokrat Parti lideri M. Schulz Almanya'da düzenlenecek seçimler öncesi karşı karşıya geldikleri televizyon tartışmasında Türkiye'nin AB'ye üye olmaması gerektiğini, bu yüzden üyelik müzakerelerinin sona erdirilmesi yönünde çaba göstereceklerini ifade etmiştir. Bu gelişmeler, 15 Temmuz sonrası süreçte Türkiye ve AB için tam üyelik tartışmaları yerine "stratejik ortaklık" seçeneğinin ilişkilerde gündemi oluşturacağını ve "hedef değişiminin" tartışıldığı yeni bir döneme girildiğini göstermektedir (Oran, 2018, s.439).

15 Temmuz askeri darbe girişiminden sonra Türkiye ve kimi AB üyesi ülkelerin arasında sıkıntılar yaşanmıştır. Bu ülkelerin başında ise Almanya gelmektedir. Türkiye'nin en önemli ticaret ortağı olması ve de 3 milyon civarında Türkün de Almanya'da olması Türkiye ve Almanya ilişkilerini farklı bir pozisyona getirmektedir. 15 Temmuz sonrasında Almanya ile Türkiye arasında olan ilişkiler durulamamıştır. (Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.413).

Darbe girişimi sonrası FETÖ'ye karşı uzatılan OHAL sürecinin yanı sıra IŞİD ve PKK terörüyle mücadele kapsamında yürütülen politikalar Türkiye'nin Avrupa'dan daha fazla tepki almasına neden olmuştur (Oran, 2018, s.438). Bununla birlikte 9 Kasım 2016'da Avrupa Komisyonu Türkiye'nin İlerleme Raporunu yayınlamıştır. Raporda Türkiye'nin Avrupa Birliği adına kilit önemde bir ülke olduğu belirtilmiştir. Raporda 15 Temmuz'da olan darbe girişimi kınanmış ve ülkedeki demokratik kurumların desteklendiği söylenmiştir. Bununla birlikte darbe girişimi sonrasında alınan önlemlerden dolayı AB, Türkiye'yi hukukun üstünlüğü ve temel hak ve özgürlükleri en üst düzeye çıkarmaları konusunda uyarmıştır. Çünkü darbe girişimi sonrasında alınan önlemler hukuka ve anayasal düzene aykırı bulunmuştur. Diğer yandan raporda Türkiye ile AB arasında 16 başlığın açıldığı ve 1 tanesinin geçici olarak kapatıldığı belirtilerek 15. (Enerji), 26. (Eğitim ve Kültür), 31. (Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası) ve 23. (Yargı ve Temel Haklar) başlıklara ilişkin çalışmaların devam ettiği söylenmiştir. Ayrıca müzakere sürecinin hızlanması Türkiye'nin Müzakere Çerçeve Belgesi'nde yer alan yükümlülükleri yerine getirmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır (Akçay, 2017, s.4).

15 Temmuz sonrasında, Avrupa Birliği kurumları ve de üye ülkelerle görülen sorunlar, Türkiye'nin İran ve Rusya benzeri ülkeler ile yakın ilişkiler kurmasını da beraberinde getirir. Bilindiği gibi Avrupa Birliği'ne üye olmayı isteyen devletlerden, dış politikalarında Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'yla uyumlu hareket etmeleri beklenmektedir. Türkiye'nin dış politikasındaki bu değişim ise, artık Avrupa Birliği ile münasebetlere ve üyeliğe eskisi kadar ehemmiyet verilmediğinin bir göstergesi şeklinde görülebilir (İçener'den aktaran Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.414). Bu süreçteki etkili olan bir başka önemli durum da 2000'lerle birlikte ilerleyen ve Suriye meselesiyle zirveye çıkan Rusya ve Türkiye arasında gerçekleşen yakınlaşmadır. Bütün bu gelişmeler bağlamında, üyeliğe dair verilen taahhütleri güvenilir görmeyen Türkiye'deki, üyelik adına çaba reformlar yapma motivasyonu ciddi şekilde azalmıştır. Türkiye ve AB münasebetlerindeki kriz ortamı, iki tarafta da, üyeliğin hedeflendiğinin unutulmasına sebep olmuş durumdadır (Baykal ve Arat'dan aktaran Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.408).

2.3.2. Rusya İle Siyasi İlişkiler

2.3.2.1. 2002 Yılı ile Gelişen Siyasi Süreç

Rusya ile Türkiye arasındaki münasebetlerde 2000'ler pek çok noktada öne çıkmaktadır. 2000'ler iki ülkenin de geçmişten çıkarmış oldukları dersler ile aralarındaki güveni kuvvetlendirme bağlamında arayışa girdikleri dönemdir. Genel olarak bakılırsa bu dönemde münasebetlerde alanının genişlemiş olduğu, siyasal görüşmelerin çoğaldığı gözlenmektedir. Bu yıllarda iki ülkenin de fırsatları iyi değerlendirdikleri söylenebilir. Rusya'da V. Putin döneminin başlaması, Türkiye'de ise AKP'nin iktidara gelmesiyle beraber Türk - Rus ilişkileri de ivme kazanmıştır (Yılmaz ve Yakşi, 2016, s.35-36).

Bu yeni söylem, AKP'nin iktidara gelmesi ve dış politika süreçlerini belirleyen faktörlerde bazı değişikliklere gidilmesi sonucunda daha belirginleşmiştir. Soğuk Savaş dönemindeki lider kadrosunun artık sürecin dışında olmasının yanında, yeni politikacıların yeni bir anlayışla hareket etmeye başlamaları, Türk ve Rus ilişkilerinde farklı bir ivmenin yakalanmasını temin etmiştir (Çelikpala, 2015, s.129).

Bu yeni dönüşümde, Batılı Türkiye söyleminin yanında Doğulu, Avrasya ülkesi Türkiye söylemine geçilmesinin medeniyet algısının Müslüman-Türk kimliği vurgusu ile bir

durum alması etkilidir. Rusya'nın ise Batılı fakat Batı'nın haricindeki bir aktör şeklinde tanımlanması, Türkiye için Rusya'yı ortak menfaatlere sahip, iş birliğine yatkın yeni bir ortağa evirmiştir. Özetle, Soğuk Savaş sonrasında görülen gelişmeler iki tarafın da politikalarını etkilemiş, Rusya – Türkiye ilişkileri işbirliği ile ortaklığa vurgu yapan yeni bir boyuta geçmiştir. (Çelikpala, 2015, s.129).

2001'deki 11 Eylül saldırıları ile 2003'te Türkiye'nin 1 Mart Tezkeresi ile Irak Savaşı'na karşı duruşu, Türk ve Rus ilişkilerinde belirleyici rol üstlenmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında, Ankara ve Moskova uluslararası terörizme karşı savaşa hazır bulunduklarını belirtmişlerdi. TBMM'nin 1 Mart 2003 tarihinde ABD askerlerinin Türkiye üstünden Irak'a yeni bir cephe oluşturmalarını reddetmesiyle Türkiye, Rusya için gerektiğinde müttefiklerine karşı gelebilen bağımsız bir aktör şeklinde görülmüştür. (Demirtepe; Özdal; Özertem vd. 2013, s.21).

2004'e yılına, Rusya ve Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesi adına ilk adım atıldı. V. Putin, devlet başkanı olarak Türkiye'ye ilk ziyaretini yaptı. Bu, Rusya'dan Devlet Başkanı seviyesinde Türkiye'ye yapılmış olan ilk ziyarettir. V. Putin, 2002'den sonra Türk dış politikasında Batılı yaklaşımdan uzaklaşıldığını, çok boyutlu yeni bir dış politikaya başladığını gören ilk devlet başkanıdır (http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/putin-donemi-turk-rus-iliskileri). Putin'in 2004'te gerçekleştirdiği ziyaret, otuz iki yıllık bir aranın ardından Türkiye'ye devlet başkanı düzeyinde yapılan Rusya'nın ilk ziyaretidir. V. Putin'in değerlendirmesiyse dönüşümün ipuçlarını barındırmaktadır (Çelikpala, 2015, s.133-134). Putin'in ilk ziyareti ve de Cumhurbaşkanı Sezer'le ikili görüşmelerinin ardından, 2005'te de Başbakan R. Tayyip Erdoğan Rusya'ya gitti. Yanında da altı yüz iş adamı bulunmaktaydı. Kıbrıs meselesinde önceleri Yunanistan ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nden yana olan Putin, bu ziyaretlerle beraber artık söylemlerini değiştirdi. (http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/putin-donemi-turk-rus-iliskileri).

2.3.2.2. Gürcistan Meselesi ile Yaşanılan Kırılganlıklar

Rusya ve Türkiye arasındaki münasebetlere etki eden bir diğer faktörse 2008 yılındaki Rusya - Gürcistan Savaşıdır. Bu savaş esnasında ABD, Karadeniz üstünden Gürcistan'a insanî yardımlar ulaştırma adına hareket etmek istediğinde Rusya, Montrö Anlaşması'nı gündeme getirir. Bu anlaşmadaki "Karadeniz'deki kuvvetlere ait olmayan savaş

gemileri, her ne amaçla ne olursa olsun yirmi bir günden uzun süre Karadeniz'de kalamazlar" hükmü sıkça Rusların vurguladığı bir husus olmuştur. Türkiye, bu savaşta Montrö Anlaşmasına uygun davranmış ve de gerekli koşullar sağlanmadığından ABD'nin iki büyük hastane gemisinin Boğazlardan geçerek Karadeniz'e girmelerini önlemiştir (Yılmaz ve Yakşi, 2016, s.37).

Bu durum, Türkiye'deki Rusya'yla münasebetlerinin yanında iki ülkenin Avrasya merkezli olan işbirliğinin de sorgulandığı bir test şeklinde görülebilir. Türk Ermeni münasebetlerinde yeni bir döneme girilmesi, bu durumun Azerbaycan ile olan ilişkilere etkisi, Karadeniz güvenliğinin kıyısı olan ülkeler tarafından temini amacı ile şekillendirilen programların geleceği benzeri konular, Rus ve Türk münasebetlerinin geleceği çerçevesinde yeniden ele alınmıştır. Öte taraftan Rusya'nın yaptığı operasyonunun sonuçları Türkiye ile Rusya'nın Avrasya'daki siyasal durum ve problemlerin çözümünde söylenildiği gibi aynı düşünmediklerini de göstermektedir. Türkiye, Batılı müttefikleri ile beraber Gürcistan'daki toprak bütünlüğünü savunur iken Rusya ise bunu tek taraflı değiştiren faktör olmuştur (Çelikpala, 2015, s.135). V. Putin, Ticarî münasebetlerin süratle arttığı bir dönemde Sovyetler dönemindeki topraklarına sahiplik refleksi ile NATO karşıtı olan bir adım atmış oldu. NATO'ya üye olan Türkiye'nin Rusya karşısındaki tarafta yer alması, ticarî iş birliğine etki etmedi. 2008'deki bu durum, daha sonra yaklaşık 7 senelik Rusya ve Türkiye ilişkilerinin de başlangıcı oldu (http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/putin-donemi-turk-rus-iliskileri).

2.3.2.3. 2010 Yılında Atılan Ticari Adımlar

2003 yılındaki Irak Krizinde zirvesini gören uluslararası sahadaki ötekileştirilmenin bir neticesi olarak, ziyaretler ve imzalanan belgeler ile biçimlenen 2006 - 2009 arası, ilişkilerin kurumsallaştığı bir dönemdir. Bu dönemde, Türkiye'nin 2000'li yıllarda süratle artmakta olan enerji ihtiyacı, her iki tarafı da ortak menfaatleri etrafında birleştirir hale getirmiştir. Öyle ki bu dönemdeki görüşmeler ve de yapılan anlaşmaların hepsinin enerji merkezli işbirliğinin altında yürütülmesi dikkatleri çekmektedir. Türkiye, Rusya adına güvenilecek bir müşteri, Rusya da Türkiye adına nerede ise tek güvenilir kaynak sağlayıcı olmuştur (Çelikpala, 2015, s.134-135).

2010 yılında Ticari gelişmelere bağlı olarak büyük bir atılım yapıldı. 12 Mayıs 2010 yılında Ankara ve Moskova arasında, Türkiye'nin ilk nükleer santral inşa etmek ve Karadeniz'den Akdeniz'e uzanacak bir petrol boru hattı kurma amacıyla bir dizi anlaşma gerçekleştirildi. Bu anlaşmalara bağlı olarak iki ülke arasında, 30 güne kadar karşılıklı vizesiz olarak seyahat anlaşmasına varıldı (Karahan, 2019, s.107). İkili münasebetler, iki ülkenin arasında ilk olarak 1920 yılında kurulmuş olan diplomatik münasebetlerin doksanıncı yılı olması sebebiyle 2010'da derinleşerek kurumsal hale getirilmiştir. İkili münasebetlerdeki lokomotif olan ticarî ilişkilerde hedef 40 milyar dolarlık ticaret hacmini beş yıl içerisinde yüz milyar dolara ulaştırmaktır. Doğalgaz merkezli enerji iş birliğininse nükleer enerjiyi de kapsayacak şekilde boyutlandırılması da dikkatleri çeken ve de üstünde ciddiyetle durulan bir husustur (Çelikpala, 2015, s.135).

2.3.2.4. Ukrayna Krizi

2012'de V. Putin yeniden Rusya Devlet Başkanı seçilmesinin ardından, Ukrayna'da kriz patlak verdi. Rusların yoğun şekilde yaşadıkları Ukrayna'nın doğusundaki başlamış olan çatışmalarda V. Putin sert bir tavır takındı. Türkiye ile Rusya arasında siyasal alanda bir gerilim söz konusu oldu (http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/putin-donemi-turk-rus-iliskileri). Ukrayna'daki gelişmeler ve de Rusların Kırım'ı ilhakları yeni bir test oldu. Türkiye, Rusya'nın gerçekleştirdiği askeri müdahaleyi ve Kırım'ı ilhakını eleştirdi fakat öteki NATO ülkelerindeki Rusya'ya dönük yaptırımlara ise uymadı (https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-rusya-iliskilerinin-son-16-yili/698807).

Suriye iç savaşı ve Ukrayna krizindeki görüş farklılıkları derinleşse de, V. Putin, 5. Üst Düzey İş birliği Konseyi toplantısında Ankara'ya geldi. Bu toplantıda, Avrupa ülkelerinin yaptırımları sebebiyle Güney Akım projesinin iptal edileceği, onun yerine de Türkiye'den geçecek olan Türk Akımı projesinin üstünde durulduğu belirtildi (https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-rusya-iliskilerinin-son-16-yili/698807).
Avrupa'ya Karadeniz üstünden Rus doğal gazını iletmeyi planlayan fakat başlanamayan Güney Akım'ın iptal edileceği, onun yerineyse Türkiye ve Trakya üstünden Yunanistan'a gazı Avrupa'ya taşıyacak Türk akımı projesine çalışıldığını bildirdi. V. Putin, Suriye'de krize rağmen Türkiye'yle çıkar iş birliğine zarar vermemeye dikkat etmiştir. Fakat bu vaziyet, 2015 yılı sonlarına dek sürdü. Dış politikada olan görüş

ayrılıkları ile krizdeki derinleşme neticesinde, bu politikalar çok da sürdürülemedi (http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/putin-donemi-turk-rus-iliskileri).

2.3.2.5. Suriye Krizi

Suriye Krizi tüm Ortadoğu'yu sarmaya ve taraflar yeni stratejiler kurmaya başladığı dönemde Türkiye, ilişkilerinin üst düzeyde olduğu Rusya ile uçak krizi yaşadı. Moskova'dan kalkan ve içlerinde Rus vatandaşlarının da bulunduğu 35 yolcu taşıyan uçağın inişe zorlanması, Türkiye-Rusya ilişkilerinde gerilimin kısa süreli de olsa yükselmesine neden olan örneklerden biri olmuştur. Başbakan Erdoğan uçakta Rus askeri teçhizatlarının olduğunu belirtmişse de Moskova iddiaları reddetmiş ve uçaktaki kargonun sadece yedek parçalardan ibaret olduğunu ifade etmiştir. Yaşanan "uçak krizi" sonrasından Ekim 2012'de gerçekleştirilmesi planlanan Üst Düzey İşbirliği Konseyi'nin (ÜDİK) toplantısının Rusya Devlet Başkanı Putin'in sağlık sorunları dolayısıyla ertelenmesi, çoğu çevrelerde "yolcu uçağı kriziyle" bağlantılanırdıysa da krizin gerçekleşmesinden birkaç gün sonra Putin'in ziyaretinin 3 Aralık 2012'ye ertelendiği açıklanmıştır. Söz konusu açıklama, ikili ilişkilerde bir kopuşun yaşanmayacağına dair güçlü bir mesaj anlamına gelmiştir. Her ne kadar basın "uçak krizi"ne yoğunlaştıysa da liderler konunun üzerinde durmamaya özen göstermiştir. Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Vladimir İvanovski Putin'in Ankara ziyareti öncesinde yaptığı açıklamada, Moskova'dan Şam'a hareket eden uçağın indirilmesi konusunun Başkan Putin'in gündeminde olmayacağını açıklaması da liderlerin krizin daha da derinleşmesini önleme yönünde bir karar aldığını göstermiştir. (Demirtepe; Özdal; Özertem vd. 2013, s.23).

Rusya ve Türkiye arasında siyasal, sosyal ve ekonomik ilişkiler 2015 yılındaki jeti krizine kadar daha önce görülmemiş bir üst seviyeye tırmanmıştır. Bu dönemde ikili ilişkilerde her sorunun ya da problemin diyalog yoluyla çözülebileceği düşünülmekteydi fakat özellikle Ortadoğu ve Karadeniz bölgesinde yaşanan siyasi süreçlerde iki ülke ayrışmaktaydı. Bu bölgelerde örtülü bir rekabet, zaman zaman da açıktan bir karşı karşıya gelme söz konusu idi. Suriye iç savaşının patlak vermesiyle birlikte Türkiye'nin Esed muhaliflerini, Rusya'nın ise Esed rejimini desteklemesi bu tür bir rekabetin bariz bir göstergesi idi. Bununla birlikte bölgesel politikalarda kıyasıya rekabet eden ve farklı askeri bloklara mensup olan iki ülke, ikili ilişkilerini üst düzey işbirliği seviyesinde tutmakta idi (Yılmaz ve Yakşi, 2016, s.37).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Türkiye'de gerçekleşen G-20 zirvesinde Türkiye ile iş birliğine önem verdiği son yer oldu. G-20 zirvesinde gerçekleştirilen yüz yüze görüşme ise son görüşmeydi. Bu görüşmeden 10 gün sonra Türk Silahlı Kuvvetlerine ait özel jetler Rus savaş uçaklarını vurdu ve ikili ilişkilerde yeni bir dönem başlamış oldu. Suriye'yi bombalamaya başlayan Rus uçakları, birkaç kez Türk hava sahasını ihlal edince, Türkiye tarafından uyarıldı. Bu gelişmeler üzerine Cumhurbaşkanı Erdoğan ile dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu, Rusya'yı uyaran sert açıklamalarda bulundu. Bunlara rağmen, Kasım 2015'te Antalya'daki G-20 zirvesine katılan Putin ile Erdoğan ikili görüşme gerçekleştirdi. Antalya'daki Erdoğan-Putin görüşmesinden 10 gün sonra, Türkiye, 24 Kasım 2015'te Suriye sınırında Türk hava sahasını ihlal eden Rus uçağını düşürdü ve uçağın pilotu hayatını kaybetti. Bu olayın ardından Rusya Başbakanı Dmitri Medvedev, Türkiye'ye yönelik yaptırım emri verirken Putin de Rus vatandaşlarına Türkiye'ye gitmeme çağrısı yaptı (https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-rusya-iliskilerinin-son-16-yili/698807).

Bu gelişmelere bağlı olarak Rusya, Türkiye bir dizi ekonomik yaptırım uyguladı. Türk vatandaşlarının vizesiz seyahat askıya alınması, Türk İşadamlarına Rusya'da getirilen bazı kısıtlamalar, Türk ürünlerine getirilen ithalat yasağı, Rus Turizm Operatörlerinin tatil paketlerini iptal etmeleri ve Rusya'nın Türkiye'de yapacağı bir dizi ziyaretin iptal edilmesi ilişkileri iyice gerdi (Karahan, 2019, s.108-109).

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Rus Savaç uçağını vurmasından sonra Rusya siyasi misilleme olarak sözde Ermeni Soykırımı iddialarını gündeme getirdi ve sözde soykırımı inkar edenlere ceza verilmesini ön gören teklifi yasalaştırdı. Duma meclisindeki milletvekilleri Türkiye'yi soykırım yapmakla suçlmamış ve kamusal alanda soykırımı inkar edenlere para cezası ve hapis cezası verilmesini istemiştir (Yılmaz ve Yakşi, 2016, s.42-43).

Kasım 2015'ten Haziran 2016'ya kadar süren Türkiye-Rusya ilişkilerindeki kriz dönemi, haziranda Erdoğan'ın Putin'e gönderdiği mektupla son buldu. Mektupta Erdoğan, Putin'e, düşürülen Rus uçağı ile ilgili derin üzüntü duyduğunu iletti ve hayatını kaybeden pilotla ilgili taziyelerini sunup "kusura bakmasınlar" ifadesini kullandı. Ardından Putin, Erdoğan'ı aradı ve iki lider ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda mutabık kaldı. Rusya icraata da geçti ve Putin'in, Rus hükümetini Türkiye ile ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda görevlendirdiği duyuruldu. Görüşme sonrasında Rus

vatandaşlarına Türkiye'ye tur satışı yasağı kaldırıldı (https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-rusya-iliskilerinin-son-16-yili/698807).

2.3.2.6. Darbe Girişimi Sonrası Siyasi İlişkiler

Türkiye darbe girişimi sırasında ve sonrasında genel olarak Batılı müttefiklerinden özelde ise, AB üyesi ülkelerden beklediği desteği görememekten şikâyet etmiştir (Usluer'den aktaran Kakışım ve Erdoğan, 2018, s.409). Ayrıca, 16 Nisan 2017'de Türkiye'de yapılan referandumun propaganda sürecinde de AB üyesi devletlerle gerilen ilişkiler Türk siyasilerinin Avrupa-karşıtı söylemini keskinleştirmiştir (Oran, 2018, s.438-439).

Türkiye'de 15 Temmuz 2016 gecesi yaşanan darbe girişimi Türk siyasi hayatında ciddi siyasi sarsıntıya neden olmuş, terörle mücadele kapsamında olağanüstü hal (OHAL) ilan edilmiştir. Türkiye, bu süreçte AB'den beklediği desteği bulamamış, bu durum dış politikasında Avrupa-karşıtlığını arttırmıştır. Ayrıca Avrupa'da son dönemde yükselen popülizm ve yabancı-düşmanlığı 2017 yılında AB üye ülkelerinde gerçekleşen seçimlerde siyasilerin Türkiye karşıtı söylemleri propaganda malzemesi yapma neden olmuştur (Oran, 2018, s.436).

19 Aralık 2016'da Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrei Karlov, bir sergi salonunda suikasta uğradı ve gözler iki ülkenin siyasi ilişkisine çevrildi. Aynı dönem Putin ve Erdoğan'ın "provokasyon" açıklaması ile siyasi ilişkilerin zarar görmesi engellenmiştir. Lavrov "Bu barbarca suçu işleyenlerin Rusya-Türkiye ilişkilerindeki normalleşme sürecini bozma, özellikle de Suriye'deki terörle etkin mücadeleyi önleme amacı olduğundan eminiz. Bu girişim faydasız. Toplantıda atacağımız adımlar bu suçun arkasındakilerin planlarını boşa çıkaracak" demişti. Saldırı, İran-Rusya-Türkiye Dışişleri Bakanlarının Moskova'da yapacağı üçlü Suriye toplantısına saatler kala gerçekleşti. (https://www.stratejikortak.com/2016/12/rusya-turkiye-ve-iran-gorusmesi-karlov-kimdir.html). Diğer yandan bu suikastın iki devlet arasındaki krizi büyütebileceğine yönelik de birçok yorum yapıldı fakat iki ülkenin meseleyi hızlı bir biçimde karşılıklı üst düzey görüşmelerle tırmandırmaktan uzak bir yöntem benimsemesi kriz beklentilerini de boşa çıkardı (https://www.setav.org/5-soru-rus-buyukelci-karlova-duzenlenen-suikast/).

3. BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Söylem Nedir?

Söylem, dilbilimciler tarafından farklı biçimlerde tanımlanmakla birlikte en çok kullanılan tanım "birbirine bağlanmış ve birden çok cümleyi içeren dil parçası" şeklindedir. Söylem kimi zaman konuşma olarak da tanımlanmaktadır. Sosyolojide söylem, inanç sistemleri ve değerler hakkındaki konuşma biçimini ifade etmek için kullanılmaktadır. Örneğin, kapitalizm söylemi gibi (Devran, 2010, s.56).

Michael Foucault'ya göre söylem, tüm dünyayı ve insanları şekillendiren ancak sınırları belirlenebilecek ve sarsılabilecek olan düşünceler, inanışlar, yargılar, değerler, semboller, kelimeler, harfler, kurumlar, normlar, gelenekler ve dilden oluşan ve içerisinde birçok hiyerarşik yapıyı, güç ilişkisini bulunduran dev bir organizmadır (Elliot'tan aktaran Baş ve Akturan, 2017, s.27).

Anlam, insandan bağımsız bir gerçeklik birimi olmayıp, algılanan dünyaya göstergeler aracılığı ile yüklediğimiz değerlerle oluşmaktadır. Bu nedenle, gerçekliğin nasıl algılandığı, hangi değerlerle anlamlandırıldığı, ilgili olarak, bu süreçlerin dil yoluyla nasıl aktarıldığı, dilbilimin yanı sıra, felsefe, antropoloji, sosyal psikoloji, sözbilim, bilişsel bilimler, yazın incelemeleri, edimbilim, göstegebilim gibi disiplinlerin de inceleme konuları içinde yer almaktadır (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s.164-165).

Aslında söyleme ilişkin tartışmalar Ferdinand de Saussure'ün dile dair ortaya koyduğu dil teorisinin değerlendirilmesiyle başlamaktadır. Daha önce de vurgulandığı gibi Saussure dil (langue) ile söz (parole) terimlerini kullanmış ve dilin sözden ayrılması gerektiğini ifade etmiştir. "Dil toplumsal bir olgu iken söz bireysel bir olgudur" ve dilin kullanım biçimiyle ilişkilidir. Saussure'e göre dil kavramları belirten bir göstergeler sistemi olup her bir göstergenin bir göstereni ve bir de gösterileni vardır. Dilin temel işlevi bu göstergeler aracılığıyla düşüncelerin iletilmesini sağlamaktır. Saussure'ün gösterge kavramına yaptığı bu vurgu söylem teorisi açısından önemli bulunmaktadır (Devran, 2010, s.57).

Dil, ideoloji ve anlam arasındaki ilişkileri ilk açıklamaya çalışan, göstergebilimsel ideoloji kuramının kurucusu, Valentin Nikolayeviç Voloşinov olarak anılmaktadır.

Voloşinov'un dil ve ideoloji sorununun iki farklı yaklaşım değil bir bütün olarak kavranması gerektiğine ilişkin görüşleri, sonradan eleştirel dilbilim çalışması yapanları etkileyecektir. (Karaduman, 2017, s.33). Volosinov'a göre ideolojik her şey bir gösterene sahiptir ve her bir gösterge kendi dışında bir şeyleri temsil, tarif ya da ikame eder. Dolayısıyla gösterge olmaksızın ideolojiden de söz edilemez (Devran, 2010, s.57-58).

Voloşinov'u izleyen Althusserci Fransız Dilbilimci Michel Pècheux ise; söylemi ideolojik yapı tarafından biçimlendiren bir model geliştirmiştir. Pècheux, söylemin anlamı oluşturma mekanizmasını iki temel kavramla açıklar: Söylemsel formasyon ve söylemsel süreç. Söylemsel formasyon, bir toplumsal formasyon içinde söylenebilecek olan ve söylenmesi gerekeni belirleyen yapıdır. Söylemsel süreç ise, dilsel öğeler arasında hareketliliği tanımlar. Söylemin, ideoloji ile ilişkiye geçmesinde anlamlandırmanın önemini vurgulayan Pecheux, her dil kullanımının değişik söylemsel anlambilim (semantik) kuralları bulunduğunu ve gerçekliğin anlamlandırılmasında, her ideolojinin kendi dinamiğini kullandığını söyler. Pecheux'un modeli, Marxist ideoloji çözümlemesi ile söylem çözümlemesini yaklaştırmaya çalışan bir model olarak görülebilir (Karaduman, 2017, s.34).

Söylem bir iletinin tüm boyutlarını, sadece iletinin içeriğini değil, onu dile getireni (kim söylüyor), otoritesini (neye dayanarak), dinleyiciyi (kime söylüyor?) ve amacını (söyleyenler söyledikleri ile neyi başarmak istiyor) kapsar. Söylem belirli bir zaman dilimi içinde belli insan grupları arasında olan ve diğer insan grupları ile ilişkili olarak geliştirilen fikirleri, ifadeleri ve bilgileri içerir. İktidarın uygulanması böyle bir bilginin kullanımına içkindir. Söylem, konuşma ve sohbette dâhil olmak üzere tüm iletişim biçimlerini kuşatır. Bununla birlikte sohbet ve konuşma münhasır söze dökülen önermelerle sınırlı değildir, günlük uygulamalar içinde sosyal dünyayı görme, sınıflandırma ve ona tepki verme yollarını da içerir (Punch'tan aktaran Çelik ve Ekşi, 2008, s.100).

İdeoloji terimi, söylem analizi metodunun merkezi kavramlarından biri olurken, söylem, ideoloji ve iktidar kavramları arasındaki ilişki birçok çalışmada yer almıştır. İdeoloji dilinin gündelik yasamdaki hegemonik ilişkilerde de sürdürüldüğü ve ideolojinin örgütlü politik pratikler kadar, gündelik yaşamın bütün alanlarının (ev, işyeri, okul, medya) oluşturduğu genel kabul görmektedir (Karaduman, 2017, s.34).

İdeoloji ve söylem arasında ilişki her zaman ideolojiden söyleme uzanan tek yönlü bir ilişki değildir. Söylemin de ideolojinin sürdürülmesini sağlayan, bireysel ve toplumsal bilişsel şemaları –farkına varılarak ya da varılmadan- etkileyen önemli bir gücü bulunmaktadır. Bu nedenle, toplumsal-kültürel, toplumsal- psikolojik ve toplumsal politik süreçler açısından söylemin hangi amaçlar doğrultusunda ve nasıl yapılandırıldığı kadar, düşünce ve eylemleri neden ve nasıl yönlendirdiği de önemli kazanmaktadır. Bu nedenle, söylem hem zihni temsil eden hem de zihni yönlendiren bir güç olarak ortaya çıkmaktadır (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s.166).

Dil ve ideolojik sistem birbiriyle etkileşen ve döngüsel bir yapı içinde birbirinin oluşumunda yer alan kavramlardır. İdeoloji anlamlandırmalarında simgesel düzen kendini dil aracılığıyla ifade ederken, dilin kullanımı ile oluşan söylemin çözümlemesi toplumsal düzenin dinamiklerini anlamada veriler sunmaktadır. Söylem, ideolojilerin oluşumunda kilit bir rol oynar ve toplumsal iktidar söylem tarafından yeniden üretilmektedir. Medya metinlerinin (özellikle anlatı türü olarak haberin) yapısını oluşturan içerikleri ve kullanılan stratejileri ortaya çıkarmada söylem önemli bir çıkış noktası sağlamaktadır. Özellikle 1970'li yıllardan sonra medya çalışmalarında daha sıklıkla yapılan eleştirel haber analizleri, Kültürel Çalışmalar'ın da etkisiyle dil, anlam, ideoloji ve söylem bağlamlarında değerlendirilmeye başlamış, medya metinlerini çözümlerken toplumsal güç ve iktidar ilişkilerinin metin içeriklerinde nasıl inşa edildikleri araştırılmıştır. Haber metinleri dilsel yapılanması ve kurgulanan söylem yapıları, içinde ideolojiyi barındırmaktadır (Karaduman, 2017, s.31).

Söylem analizi söylemi esas almakta ve günlük cümlelerin veya metinlerin söylenme bağlamında incelenmesinde dayanmaktadır. Postmodernizmin bir ürünü olan söylem analizi sosyal psikoloji ve "simge bilim (semiotics) ekseninde gelişmiştir. Söylem analizi metin ve konuşma biçiminde kullanılan dilin detaylı olarak analiz edilmesidir. Bu analiz bir proje, söylem veya araştırma metodunun arkasındaki ontolojik ve epistemolojik çıkarımlara ulaşmayı sağlayan bir araştırma yöntemidir. Söylem analizi probleme ilişkin kesin çözümler sunmaz. Ancak probleme yukarıdan bakarak, daha kavrayıcı bir bakış açısı ile algılama imkanı sağlar (Baş ve Akturan, 2017, s.28).

Çeşitliliğine ve çeşitli disiplinlerdeki farklı bakış açılarına rağmen yazarlar söylem analizinin bazı temel ilkelerine ve ortak özelliklerine işaret etmektedir. Punch, genel

anlamda üç ilkenin tüm söylem çalışmaları için geçerli olduğu üzerinde durur. Bunları şu şekilde açıklar:

1. Söylem kurallıdır, kurallarla yönetilir ve içsel olarak yapılandırılmışlardır,

2. Söylem kaçınılmaz olarak sosyal ve tarihsel bir matris içinde konumlanmış, kültürel, siyasal, ekonomik, sosyal ve kişisel gerçeklerin söylemi belirlediği konuşmacılar tarafından üretilir.

3. Söylemin kendisi bu sosyal ve tarihsel matrisin önemli yerlerini kurar veya biçimlendirir. Diğer bir ifade ile söylem, insan deneyimlerini yansıtır ve aynı zamanda da bu deneyimlerin önemli kısımlarını yapılandırır. Bu nedenle söylem analizi, söylemin etkilediği veya söylem tarafından yapılandırılan insan deneyimlerinin herhangi bir parçasıyla ilgili olabilir (Çelik ve Ekşi, 2008, s.108-109).

Haberlerde yer alan ideolojik kodların gün yüzüne çıkarılabilmesi için taşınan örtük anlamların incelenerek çözümlenmesi gerekmektedir. Genellikle söylem analizi yöntemi kullanılarak yapılan bu çalışmalar bir takım yanlışlıkları dile getirmeleri açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca haberlerde işlenen örtük yorumları aydınlatmak için ideolojilerin söylemde kendilerini gösterme yollarının ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir. Toplumsal gerçeklik ve medya gerçekliğinin yeniden üretilerek yapılandırıldığı ideolojik bir mücadele alanı olan haber metinlerinin olayları nasıl ele aldığı haber-hakikat ilişkisiyle de açıklanmaktadır (Toruk ve Sine, 2012, s.352).

Söylem yapıları içerisinde ideoloji yer alır ve ideolojik yeniden üretim ve günlük söylemlerde elzem bir rol oynar. Bu sebeple ideolojilerin söylemde nasıl yer aldığı veya gizlendiği ve böylece toplumda nasıl yeniden üretilebileceği eleştirel haber araştırmaları için önem arz etmektedir. (Karaduman, 2017, s.36).

3.1.1. Eleştirel Söylem Analizi

İdeoloji ve söylem arasında ilişki her zaman ideolojiden söyleme uzanan tek yönlü bir ilişki değildir. Söylemin de ideolojinin sürdürülmesini sağlayan, bireysel ve toplumsal bilişsel şemaları –farkına varılarak ya da varılmadan- etkileyen önemli bir gücü bulunmaktadır. Bu nedenle, toplumsal-kültürel, toplumsal- psikolojik, ve toplumsal politik süreçler açısından söylemin hangi amaçlar doğrultusunda ve nasıl yapılandırıldığı kadar, düşünce ve eylemleri neden ve nasıl yönlendirdiği de önemli

kazanmaktadır. Bu nedenle, söylem hem zihni temsil eden hem de zihni yönlendiren bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Söylem çözümlemesi içinde disiplinlerarası yaklaşımlarla gelişen ve ideoloji yüklü olduğu öne sürülen dilsel yapıları dilbiliminin yöntemlerinden yararlanarak sistemli bir biçimde açıklamayı amaçlayan çalışmalar günümümüzde Eleştirel Söylem Çözümlemesi olarak adlandırılmaktadır (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s.166).

Van Dijk'e göre eleştirel söylem çözümlemesi, toplumsal sorunlara yönelen, iktidar ilişkilerinin söylemsel karakterini ortaya çıkarmaya odaklı, söylemi tarihsel ve ideolojik bir işleyiş olarak gören ve bundan hareketle, metin ve toplum arasındaki ilişkiyi yorumlayıcı ve açıklayıcı bir çerçeve kurmaya kalkışan bir çözümleme yöntemidir (Dijk'tan aktaran Baş ve Akturan, 2017, s.32).

Van Dijk'e göre eleştirel söylem çözümlemesi güç, hâkimiyet, hegomanya, sınıf farkı, cinsiyet, ırk, ideoloji, ayrımcılık, çıkar, kazanç, yeniden oluşturma, dönüştürme, gelenek, sosyal yapı ya da sosyal düzen gibi temaları ön plana çıkaran ve araştırma alanı olarak bu konuları işleyen söylem analizi yöntemidir. Eleştirel söylem analizi güç ilişkileri, değerler, ideolojiler, kimlik tanımlamaları gibi çeşitli toplumsal olguların dilsel kurgulamalar yoluyla bireylere ve toplumsal düzene nasıl yansıdığı ve nasıl işlendiği ile ilgilenir (Dijk'tan aktaran Çelik ve Ekşi, 2008, s.113).

"Derrida'nın yapı-çözücü kuramından, Foucault'nun güç ve iktidar ilişkisi içinde açıklandığı toplumsal kuramlar bağlamındaki gerçeklik sorgulamasına, feminst kuramdan politikaya uzanan geniş bir alt yapı içinde dilbilimsel söylem çözümlemesi yöntemlerini kullanmaktadır. Bu bağlamda, eleştirel söylem çözümlemesi, örneğin, cinsler arasındaki konumsal farklılıklar, etnik, ulusal ya da ırkçı yaklaşımlar, kuramsal ya da bireysel güç ve yaptırım, toplumsal değerlerin zihin kontrolündeki rolü, toplumsal koşullanma gibi konuların medya söylemi, politik söylem, cinsbağlamlı söylem vb. gibi türlerde görünümlerini incelemektedir" (Büyükkantarcıoğlu'dan aktaran Günay, 2013, s.79).

Fairclough ve Wodak eleştirel söylem çözümlemesinin temel ilkelerini şu biçimde sıralar:

1. Eleştirel söylem çözümlemesi toplumsal sorunlara yönelir,

2. Güç ilişkileri söylemseldir,

3. Söylem toplumu ve kültürü kurar,

4. Söylem düşüngüsel çalışma yapmaktadır,

5. Söylem tarihseldir,

6. Metin toplum arasındaki ve küçük ve büyük ölçek arasındaki ilişki bağıntılıdır.

7.Söylem çözümlemesi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır.

8. Söylem bir toplumsal davranış biçimidir (Günay, 2013, s.81).

Genel olarak eleştirel söylem analizinin özellikleri şunlardır:

1. Eleştirel söylem analizi de diğer bütün marjinal araştırma yöntemlerinde olduğu gibi kabul görmek için daha iyi bir açıklama sunmalıdır.

2. Eleştirel söylem analizi gündemde olanlarla değil, sosyal problem ve politik konular ile ilgilenmelidir.

3. Eleştirel söylem analizinde terimlerin gösterdiği sosyal ilişki ve yapı açıklanmaya çalışılır.

4. Eleştirel söylem analizi toplum içimdeki güç ve hakimiyeti ilişkilerini ortaya çıkarmaya çalışır.

5. Eleştirel söylem çözümlemesinde, en güçlü anlam kavramlarından biri imadır. Kelimeler, cümleler ve diğer metinsel açıklamalar, bilginin haberdeki gösteren kavramları ya da önermeleri ima etmektedir. İma ediş, ideolojik etki açısından çok önemlidir (Baş ve Akturan, 2017, s.33).

Söylem analizi ve eleştirel söylem analizi arasında temel bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi odak noktasıdır. Eleştirel söylem analizi, politik amaca hizmete engelleyici her türlü fikir ve araştırmayı reddederken söylem analizi daha tarafsız bir yaklaşım sergilemektedir. İkincisi, söylem analizinde araştırmacılar çalışmalarını kendi yorumlarına dayandırmalarına karşın eleştirel söylem çözümlemesi uygulamacıları özellikle söylemin kitleler üzerindeki etkilerini çalışmalarına yansıtmışlardır. Bu noktadaki varsayım; benzer metinleri farklı okuyucuların farklı

biçimlerde okuyacakları ve dolayısıyla okuyucunun yorumu olmaksızın metinlerin kendi başlarına bir anlamları olmadığıdır (Baş ve Akturan, 2017, s.33).

Eleştirel söylem analizi temelinde iki farklı yöntemi içerisinde barındırmaktadır. Bunlardan birincisi İngiliz Kültürel Çalışmaları‟nın önemli figürlerinden biri olan Stuart Hall‟ün oluşturduğu toplumsal analizin ortaya getirdiği söylemsel oluşumlar üzerinde yoğunlaşan sosyoloji ağırlıklı yaklaşımdır. İkincisi ise Hollandalı dilbilimci Van Dijk‟ın haber analizlerinde kullandığı ve Van Dijk yöntemi olarak adlandırılan dilin gramerine duyarlı olarak haberi makro ve mikro yapılarında inceleyen yaklaşımdır (Gölcü, 2009, s.87).

3.1.1.1 Van Dijk Eleştirel Söylem Analizi

Haber söyleminin ideolojik olduğundan yola çıkan dilbilimci Teun v. Dijk, haber metin analizlerinde uygulamak için geliştirdiği eleştirel söylem çözümlemesi formülasyonuyla haber söylemi içinde yer alan ideolojik pratikleri, güç ve iktidar ilişkilerini, anlamsal inşayı ortaya çıkarma adına haber araştırmalarına önemli katkılar sağlamıştır (Karaduman, 2017, s.31). Van Dijk iktidarın yalnızca söylem “içinde” ya da söylem “yoluyla” görünmeyip, aynı zamanda söylemin “berisindeki” bir toplumsal güç olarak önemli olduğunun vurgulanması gerektiğini ifade etmektedir (Dijk, 2005, s.320).

Van Dijk’e göre söylem toplumsal pratiklerin en önemlisidir ve bunları doğrudan bir şekilde açıklayabilen ve dolayısıyla da ideolojileri aktarabilen tek şeydir. Bu nedenle söylem kuramı olmadan ideoloji kuramı kökten eksiktir. Ve tersine olarak, söylemin toplumdaki rolünü anlamak için aynı zamanda, genelde toplumsal temsillerin, özelde ideolojilerin yeniden üretimindeki temel rollerini de bilmemiz gerektiğini belirtmektedir (Dijk, 2015, s.100).

Dijk’ın önerdiği eleştirel söylem çözümlemesi modelinde üretildiği toplumun, politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal dinamikleriyle birlikte bir bağlam içerisinde incelenmesi gereken haber söyleminde, güç ve iktidar ilişkilerinin, toplumsal eşitsizliklerin, söylemsel yapı ve stratejilerle nasıl inşa edildiğini analiz etme çabası yatmaktadır. Her ne kadar dilbilimciler açısından eleştiri alan noktaları olsa da, eleştirel haber araştırmaları için van Dijk’ın yaptığı çalışmalar haber söylemi incelemeleri için toplumsal yapı anlamlandırmasında öncü ve çoklu perspektifler sunmaktadır (Dijk’tan aktaran Karaduman, 2017, s.33).

Söylem üzerinde araştırma yapan eleştirel araştırmalar söylemin etkililiğinin farkına varmak için bir dizi tatmin edici amaca ihtiyaç duymaktadır. Bu açıdan bakıldığında eleştirel söylem analizinin amaçları Van Dijk tarafından şöyle sıralanır:

•Eleştirel söylem analizi diğer bütün marjinal araştırma yöntemleri tarafından kabul görmek için vaka analizlerinde diğer marjinal araştırmalardan daha iyi olmalıdır

•Eleştirel söylem analizi var olan paradigmalar ve üsluplar yerine genellikle sosyal problemler ve politik sorunlara odaklanır

•Sosyal problemlerin deneysel yeterliğinin eleştirel analizi, genellikle çok disiplinlidir.

•Eleştirel söylem analizi sadece söylem yapılarını tanımlamak ve ona açıklık getirmek yerine, söylem yapılarını özellikle sosyal yapıya ve sosyal etkileşimdeki başarıya dayalı olarak açıklamaya çalışır.

•Eleştirel söylem analizi daha çok toplumdaki güç ve hakimiyet ilişkilerinin yasallaştırılması, onaylanması, meşrulaştırılması, dönüştürülmesi, yeniden yapılandırılması ya da bunlara meydan okunması üzerine odaklanır. (Çelik ve Ekşi, 2008, s.114-115).

Van Dijk'in söylem çözümlemesi modeli iki bölümden oluşmaktadır: "Makro yapı ve Mikro yapı." Makro yapı bölümü, iki başlık altında incelenmektedir: "Tematik Çözümleme ve Şematik Çözümleme." Haberler, hikayeler ya da savlar gibi, bir hiyerarşik şemayı takip etmektedir. Haber üretimi, profesyonel rutinler, zaman, yetişmiş insan ve baskıya girişin ağır sınırlılıkları altında her gün binlerce defa yapılmaktadır. Bu da, bir şema tarafından organize edilmektedir (Dijk'tan aktaran Özer, 2011, s.83).

Makro yapı çözümlemesinde metnin teması, tematik yapısı ve konusu gibi söylemin bütün boyutları ele alınmaktadır. Başka bir anlatımla metnin bölümleri ve paragraflarının söylemleri üzerinde odaklanılmaktadır. Makro düzey çözümlemesinde metnin paragrafları birer cümle halinde ifade edilmekte ve ardından bu cümleler birkaç cümleye ve en sonunda tek bir cümleye indirgenilerek metnin ne ifade etmek istediği ortaya konulmaktadır. Tematik yapıda, metin içerisinde yer alan sebep sonuç ilişkisine (condition/cause veya consequence) ve metnin en baştaki konusundan en alta kadar ya da en üst düzey konudan en alt düzeydeki detay konulara kadar söz edilen hususlara değinilmektedir (Devran, 2010, s.65).

Söz konusu şema içerisinde başlık-haber girişi birlikte özetleme yapmaktadır Aynı zamanda bunlar, bütünüyle metnin makro yapısının anlamını ifade etmek zorunda olan özetlemenin yanında, metne giriş görevini de yürütmektedir. Zira, ana olay, katılımlar ve zaman girişte yer almakta ve özetleme ile giriş birlikte şemanın daha üst seviyesini göstermektedir. Şemaya, metin de dahildir. Ayrıca, başlık ve haber girişlerinden haberin temasını öğrenmek mümkündür. (Özer, 2011, s.83). Makro yapı çözümlemesinde alıntılara ve alıntılara yer verilerek inandırıcılık arttırılması hedeflenmektedir. Ayrıca fotoğraf kullanımı ile haber metinleri desteklenmektedir.

Mikro yapı çözümlemesinde ise, sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümlemeleri yapılmaktadır. Sentaktik çözümlemede cümlelerin kullanım yapılarına bakılmaktadır. Aktif ya da pasif yapıyla kurulan bir cümlenin anlamı farklı olabilmektedir. Bundan önce, bir anlamı olmaktadır. Bölgesel uyumda art arda gelen cümlelerin ve cümlenin bölümlerinin birbirleriyle olan ilişkilerine bakılmaktadır. Nedensel ilişkide cümle içinde nedensel bağlar aranmaktadır; işlevsel ilişkide genel bir ifadeli bir cümlenin açılımının bir sonraki cümlede yer alıp almadığı kontrol edilmektedir. Burada uygun anlatım, özetleme, zıtlık ve örnekleme yapılıp yapılmadığına bakılmaktadır. Ayrıca, burada, ideolojik bulgulara da rastlanabilmektedir (Özer, 2011, s.83-84).

Eleştirel söylem çözümlemesini özetlersek:

A. Makro Yapı
1. Tematik Yapı

a.Başlık/lar

b.Haber Girişi

1.Spot/lar

2. Spot olmadığında haber metninin ilk paragrafı alınmalıdır. Haber tek paragraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak alınabilir.

c. Fotoğraf

2.Şemantik Yapı

a. Durum

1. Ana olayın Sunumu

2.Sonuçlar

3. Ardalan Bilgisi (Önceki olay da dahil)

4. Bağlam Bilgisi

b. Yorum

1. Haber Kaynakları

2. Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması

b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması

2. Bölgesel Uyum

a. Nedensel İlişki

b. İşlevsel İlişki

c. Referansal İlişki

3. Sözcük Seçimleri

4. Haber Retoriği

a. Fotoğraf

b. İnandırıcı bilgiler

c. Görgü tanıklarının İfadeleri (Özer, 2011, s.85).

Söylem düzenini denetleyen bu genel strateji aynı zamanda metnin ya da konuşmanın şematik yapısını geleneksel olarak tanımlayan çeşitli kategorileri de etkileyebilir. Manşet, Başlık ya da Özet tipik şekilde bir metnin başında farkına varıldığı için en önemli anlamı ifade eden önermelerle doldurulmaya eğilimlidir. Bu, basındaki haber öyküleri, bilimsel makaleler, günlük anlatımlar, vb. de böyledir. Bazen en önemli bilgi örneğin bir Özet, Sonuçlar ya da Tavsiyeler olarak, sona gelir ancak temel fikir bilginin öneminin sonradan konumun (baş, son, en üste, vs.) önemiyle ilgili olan anlamın önemiyle ilişkili olmasıdır. Ve ideolojik ilintiye sahip bir biçimde yorumlanabilecek genel kural da budur (Dijk, 2000, s.65).

Van Dijk'e göre sözcük ve tümcelerin tonlama ve vurgusu; sayfa düzeni, genişliği ve yazı karakteri, gibi yapıların yaratabileceği etki gibi anlamları çarpıcı hale getirebilir. Sözdizimsel yapılar tanımı gereği sözcükler, tümcecikler ve tümceler hiyerarşisi ve düzeniyle ilgilidir ve bu nedenle belirli eylemlerin failliği ve sorumluluğu gibi bir takım anlamları vurgulayabilirler. Bu yapılar öyle şekilde kurgulanabilir ki; yapılandırdıkları ideolojik anlamları vurgular ya da vurgulamaz (Dijk'tan aktaran Toruk ve Sine, 2012, s.358).

Haberlerin söylemlerinin çözümlenmesinde özellikle metinlerin sözcüksel boyutu irdelenmektedir. Belli sözcüklerin özellikle tercih edilmesi yazarın niyetinin ve ideolojisinin ne olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin, "mücadeleci" yerine "hırçın", "dindar" yerine "dinci", "terörist" yerine "özgürlük savaşçısı"nın kullanılması gibi. Veyahut bir konunun tarihi ya da tartışmalı olduğunun vurgulanması gibi. Örneğin, "tarihi açılım", "tartışmalı" veya "sıkıntılı dönem" ifadelerinde olduğu gibi (Devran, 2010, s.66).

Van Dijk'a göre haberler de seçmeci kaynak kullanımı, tek düze haber temposu ve haber başlığının seçimi yoluyla toplumsal iktidarın içinde kurulduğu ve yeniden üretildiği metinlerdir. Bu bağlamda haber üretimi, olayların yanlı ya da yansız olmasının aksine söylem sürecinin bir formudur. Genelde haberler görgü tanıklarının ifadelerinden, diğer medya kuruluşları ve ajanslardan gelen bilgilerden oluşmaktadırlar. Böylelikle haberin yapılanması süreci, genellikle mevcut söylemlerin yeniden üretilmesidir (Dijk'tan aktaran Toruk ve Sine, 2012, s.357).

Dijk'ın önerdiği eleştirel söylem çözümlemesi modeli haber odaklıdır ve araştırmalarında çoklu perspektifler ortaya koymaktadır. Çözümlemelerinde sadece dilsel yapıyı değil ardalanında güç ve iktidar ilişkilerini, toplumsal eşitsizlikleri ve ideolojileri ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle haber odaklı çözümleme yapan Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi tercih edilmiştir.

Eleştirel söylem analizi haber metinlerinin içerisinde ideolojik unsurları ortaya çıkarmayı amaçlaya bir yöntemdir. Bu yöntem ile Türkiye'nin yönetim şeklinin yeniden belirlendiği ve uluslararası camiada büyük etkisi olan 16 Nisan 2017 referandum sürecini ve referandum sonrası Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın REUTERS ve TASS'ta nasıl ele alındığı incelenecektir. Batı merkezli REUTERS ve Rusya merkezli TASS ajanslarının gerek bölgesel gerek uluslararası alanda haber üretim alanlarının merkezi olması ve haber üretim konusunda birçok ülkeyi etkilemesi dikkate alınmıştır. Her iki ajansın bağlı bulundukları ülkelerin dış politikalarına uygun ideolojik söylemler oluşturduğu varsayılmaktadır.

Bu çalışmada REUTERS haber ajansı ile TASS haber ajansının Türkiye'de yaşanan anayasa değişikliği ve Cumhurbaşkanı Erdoğan temsil edildiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda 16 Nisan 2017-30 Nisan 2017 tarihleri arasında 16 Nisan referandumu ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı konu alan haber metinlerini makro ve mikro analizler yapılarak ideolojik söylemler ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu tarihler arasında 16 Nisan referandumu ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı konu eden 37 haber değerlendirmeye alınmaktadır. REUTERS haber ajasında yayınlanan 20 haberin 17 tanesi eleştirel; TASS haber ajansında ise 17 haberin 14 tanesi pozitifi bakış açısı ile ele alınmaktadır.

3.2. BULGULAR VE ANALİZLER: REUTERS VE TASS AJANSLARINDA YER ALAN RECEP TAYYİP ERDOĞAN HABERLERİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

3.2.1. Makro Yapıya Yönelik Analizler

3.2.1.1. Başlıklar

REUTERS haber ajansının haber başlıkları incelendiğinde, 16 Nisan referandumu ve sonrasında farklı günlerde olumsuz haber başlıkları kullandığı ve referandum sonucuna ilişkin yaşanan problemleri ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yetkileri ile eleştirilere yer verildiği görülmektedir. Uluslararası gözlemcilerin raporlarına, Batı dünyasındaki siyasetçilerin söylemlerine sık sık yer verilmesi haber ajansının referandum süreci ile ilgili konuda taraflı olduğu ve iç politikada yaşanan siyasi süreci olumsuzlaştırmaya çalıştığı görülmüştür. Başlıklarda olumsuz söylemler tekrar edilerek toplum yönlendirmeye çalışılmaktadır.

EU Commission calls on Turkey to seek national consensus

AB komisyonu Türkiye'yi ulusal fikir birliğine çağırıyor (17 Nisan 2017) (REUTERS)

European leaders say vote shows 'deeply divided' Turkey

Avrupalı liderler oylamanın Türkiye'yi 'son derece bölünmüş' gösterdiğini söyledi (17 Nisan 2017) (REUTERS)

Turkey must investigate referendum doubts: European Commission

Avrupa Komisyonu: Türkiye referandum şüphelerini araştırmalı (18 Nisan 2017) (REUTERS)

Erdogan death penalty vow likely to be tough sell in divided Turkey

Erdoğan'ın ölüm cezası bölünmüş bir Türkiye 'de muhtemelen zor bir satış (süreç) olacak. (19 Nisan 2017). (REUTERS)

Turkey says European rights court has no jurisdiction over referendum

Türkiye, Avrupa hakları mahkemesinin referandum konusunda yetkisi olmadığını söyledi. (19 Nisan 2017) (REUTERS)

Impossible to know scale of unstamped Turkish votes: lawyer

Barolar Birliği: Mühürsüz Türk oylarının ölçeğini bilmek imkânsız (19 Nisan 2017) (REUTERS)

Turkey's election board rejects appeals to annul referendum

Yüksek Seçim Kurulu (Türkiye'nin seçim kurulu), referandumu iptal etmek için yapılan temyiz talebini reddetti. (19 Nisan 2017) (REUTERS)

Erdogan says Turkey won't wait at Europe's door forever

Erdoğan, Türkiye Avrupa'nın kapısında sonsuza dek beklemeyeceğini söyledi (20 Nisan 2017) (REUTERS)

Turkish opposition appeals referendum on Erdogan Powers

Türk muhalefeti Erdoğan'ın yetkileri (güçleri) ile ilgili referanduma itiraz etti. (21 Nisan 2017). (REUTERS)

German conservatives urge end to EU-Turkey talks after pro-Erdogan vote

Alman muhafazakârlar, Erdoğan yanlısı oylama sonrasında AB-Türkiye müzakerelerine son verilmesi çağrısında bulundu. (23 Nisan 2017) (REUTERS)

EU executive urges change of tack in relations with Turkey

AB yöneticisi Türkiye ile ilişkilerde tutum değişikliği çağrısında bulundu. (24 Nisan 2017) (REUTERS)

Erdogan says will resume membership of ruling AKP once referendum results announced

Erdoğan, referandum sonuçlarının açıklanmasının ardından iktidardaki AKP üyeliğini sürdüreceğini açıkladı (25 Nisan 2017) (REUTERS)

Erdogan says Turkey could reconsider its position on Europe

Erdoğan, Türkiye'nin Avrupa'daki konumunu yeniden değerlendirebileceğini söyledi (25 Nisan 2017) (REUTERS)

EU Ankara negotiator calls for suspension of Turkey accession talks

AB Ankara arabulucusu Türkiye üyelik müzakerelerinin askıya alınması çağrısında bulundu (26 Nisan 2017) (REUTERS)

Merkel urges Turkey to respond to reported referendum irregularities

Merkel, bildirilen referandum usulsüzlüklerine Türkiye'yi cevap vermeye çağırdı (27 Nisan 2017) (REUTERS)

Turkish referendum on Erdogan powers passed by 51.4 percent: final figures

Son Rakamlar: Erdoğan'ın yetkileri-güçleri ile ilgili referandum yüzde 51,4 oranında açıklandı (27 Nisan 2017) (REUTERS)

Turkish opposition lawmaker appeals to European court over referendum

Türk muhalefet milletvekili referandum konusunda Avrupa mahkemesine başvurdu (28 Nisan 2017) (REUTERS)

France, Germany want new Turkey ties but dodge EU membership

Fransa ve Almanya yeni Türkiye ilişkileri istiyor, ancak AB üyeliğinden kaçınıyor (28 Nisan 2017) (REUTERS)

Turkey blocks access to Wikipedia

Türkiye, Wikipedia 'ya erişimi engelledi. (29 Nisan 2017) (REUTERS)

Turkey fires 3,900 in second post-referendum purge

Türkiye, referandum sonrası ikinci tasfiyede 3.900 kişiyi işten çıkarttı. (29 Nisan 2017) (REUTERS)

REUTERS haber ajansı, referandum süreci ile ilgili yayınladığı haberlerde olumsuz bir dil kullanarak okuyucularına ve abonelerine referandum süreci- Erdoğan'ın yetkileri ile ilgili bir olumsuzlaştırmaya çalışmaktadır. Referandum sürecinde yaşanan mühürsüz oy tartışmaları ile AGİT yöneticilerinin raporları doğrultusunda getirilen eleştiriler haberleştirilmiş fakat bu haberlere karşın iç politikada referandumu destekleyen partilerin ya da seçmenlerin açıklamalarına çok az yer verilmektedir. Ağırlıklı olarak

Avrupalı liderlerin- gözlemcilerin açıklamalarına ve Türkiye'deki muhalif partilere-muhalif yöneticilerin söylemlerine yer verilmiştir.

REUTERS Haber Ajansı Avrupa Birliği Komisyonu, Avrupalı Liderler, Barolar Birliği, Muhalefet Partisi, Avrupa Birliği Yöneticisi, Avrupa Birliği Arabulucusu, Avrupa Mahkemesi gibi resmi kurumlara, yöneticilere veya Türkiye içerisinde muhalif kurumlara ve yöneticilerin isimlerini başlıklarda kullanarak haberin güvenirliği arttırmaya ve Türkiye'deki süreç olumsuzlaştırmaya çalışmıştır. Haber başlıklarında kurumların ya da kişilerin açıklamalarına doğrudan yer verilmesi ve olumsuz söylemlerin oluşması ile bir negatif hava yaratılmaya çalışılmaktadır.

Haber başlıklarında yoğunlukla usulsüzlük, bölünmüş bir Türkiye, mühürsüz oylar, şüphe, ölüm cezası tartışmaları, itirazlar ve iptal görüşmeleri, Avrupa Birliği ile yolların ayrılması gündemde tutulmuştur. Bu haber seçimi ve başlıklarda kullanılan olumsuz bir hava Türkiye'de siyasi anlamda bir olumsuz süreç yaşandığı ve referandum süreci-yetkiler konusunda negatif bir algı oluşturulmaya çalışmaktadır.

Haber başlıklarında ağırlıklı olarak referandum sürecinde yaşanan usulsüzlük iddialarına ve Avrupa Birliği üyelik sürecinde karşılıklı olarak olumsuz söylemlere yer verilmiştir. Avrupalı siyasetçilere ve yöneticilerin ifadeleri ve karşılık olarak Tayyip Erdoğan'ın söylemlerine ver verilerek Avrupa Birliği ve Türkiye'nin ilişkilerinde olumsuz hava vurgulanmaya çalışılmıştır. Özellikle referandum ile yeni yetkilerin elde edilmesi ve referandum sürecinde yaşayan usulsüzlük iddialarının üzerinde durulması Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yönetimi ile ilgili olumsuzlaştırıldığı anlaşılmaktadır.

TASS haber ajansının haber başlıklarına bakıldığında referandum süreci, Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili olumlu haberlere yer verildiği görülmektedir. Özellikle TASS'ın seçtiği ve yayınladığı haberlerde Rusya ve Rusya'ya siyasi olarak yakın olan ülkelerin liderlerin olumlu ifadelerine yer vererek süreci desteklediği görülmektedir. Türkiye'nin iç meselesi, egemenlik meselesi, saygı söylemleri vurgulanarak demokratik bir sürece vurgu yapılmaktadır.

Referendum on expanding presidential powers begins in Turkey

Türkiye'de cumhurbaşkanlığı yetkilerinin genişletilmesine referandumu başladı (16 Nisan 2017) (TASS)

Most Turks favor amendments to country's constitution — Erdogan

Türklerin çoğu, ülkenin anayasasında yapılacak değişikliklere destek verdi – Erdoğan (16 Nisan 2017) (TASS)

Supporters of presidential system claim victory in Turkish referendum

Cumhurbaşkanlığı sisteminin destekçiler Türkiye referandumunda zafer iddia etti. (17 Nisan 2017) (TASS)

Lukashenko congratulates Erdogan on successful constitutional referendum

Lukashenko Erdoğan'ı başarılı anayasa referandumu için tebrik etti. (17 Nisan 2017) (TASS)

Russian senator says Erdogan to face growing domestic resistance after referendum

Rus senatör: Erdoğan'ın referandumdan sonra artan iç direnişle yüzleşeceğini söyledi. (17 Nisan 2017) (TASS)

Kremlin calls to respect Turkey's choice at referendum on expanding presidential Powers

Kremlin, cumhurbaşkanlığı yetkilerini genişletme konusundaki referandumda Türkiye'nin tercihine saygı duyulmasına çağırdı. (17 Nisan 2017) (TASS)

Russian MP believes Turkish referendum won't affect Moscow-Ankara ties

Rus milletvekili Türk referandumunun Moskova-Ankara ilişkilerini etkilemeyeceğine inanıyor. (17 Nisan 2017) (TASS)

OSCE observers say Turkey's referendum fails to live up to Council of Europe standards

AGİT gözlemcileri, Türkiye'nin referandumunun Avrupa Konseyi standartlarına uymadığını söyledi. (17 Nisan 2017) (TASS)

Press review: Referendum gives Erdogan more muscle and US strike splits public opinion

Press Review: Referandum Erdoğan'a daha fazla güç kazandırdı ve ABD ***grevi*** *kamuoyunu bölüyor. (18 Nisan 2017) (TASS)*

Putin congratulates Erdogan on Turkey's referendum results

Putin, Erdoğan'ı Türkiye'nin referandum sonuçlarından dolayı kutladı. (18 Nisan 2017) (TASS)

Putin and Erdogan emphasize need to strengthen Syrian ceasefire

Putin ve Erdoğan, Suriye'nin ateşkes güçlendirmesi gerektiğini vurguladı. (18 Nisan 2017) (TASS)

Press review: Erdogan's bid for more power splits West and NATO beefs up Afghan contingent

Press Review: Erdoğan'ın daha fazla iktidar teklifi Batı'ya ve NATO'nun Afganistan'ı harekete geçirmesine yol açtı (19 Nisan 2017) (TASS)

Erdogan plans to visit Russia on May 3

Erdoğan 3 Mayıs'ta Rusya'yı ziyaret etmeyi planlıyor. (21 Nisan 2017) (TASS)

Envoy calls Turkey's Euphrates Shield operation 'aggression against Syria'

Elçi, Türkiye'nin Fırat Kalkanı operasyonuna 'Suriye'ye karşı saldırganlık' çağrısında bulundu. (21 Nisan 2017) (TASS)

Erdogan hopes to discuss contract on S-400 missile systems with Putin

Erdoğan, S-400 füze sistemleri konusundaki sözleşmeyi Putin ile görüşmeyi umuyor (24 Nisan 2017) (TASS)

Nezavisimaya Gazeta: Turkey moves to pull Uzbekistan into its orbit

Nezavisimaya Gazeta: Türkiye Özbekistan'ı yörüngesine çekmek için harekete geçti. (26 Nisan 2017) (TASS)

Putin, Erdogan to discuss fight against terrorism, Syrian settlement in Sochi

Putin, Erdoğan terörle mücadeleyi, Suriye'ye yerleşim Soçi'de tartışacak (28 Nisan 2017) (TASS)

REUTERS haber ajansına karşı TASS haber ajansı referandum süreci ve sonrası ile ilgili pozitif söylemlere ağırlık vermiştir. *"Most Turks favor amendments- Türklerin çoğu destek verdi", "Supporters of presidential system- Cumhurbaşkanlığı sisteminin destekçileri", "successful constitutional referendum- başarılı anayasa referandumu", "Putin congratulates Erdogan Putin"in Erdoğan"ı tebrik etmesi"*, *"respect Turkey's choice Türklerin seçimine saygı"* ifadeleri süreci desteklemeye çalışıldığı görülmüştür.

REUTERS haber ajansının Avrupalı liderlerin ve gözlemcilerin usulsüzlük iddiaları ile ilgili haberlerin ağırlık verilmesine karşın TASS haber ajansı Rusya ve diğer ülkelerin referandumu konusunda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı tebrik etmesine ve referandumun başarılı bir şekilde geçtiğine ağırlık vermiştir.

TASS haber ajansının bazı başlıklarda olumsuz haberlerin yayınlamasına karşın Türkiye'de yaşanan siyasi sürece bir egemenlik söylemi üzerinden değerlendirerek olumlamaya çalışmaktadır.

REUTERS haber ajansı başlıklarında "*Erdogan Powers- Erdoğan'ın yetkileri- gücü", "pro-Erdogan vote- Erdoğan yanlısı oylama",* ifadelerine karşın TASS haber ajansı *"presidential Powers- Cumhurbaşkanlığı yetkileri- güçleri", Supporters of presidential system- Cumhurbaşkanlığı sisteminin destekçileri* ifadelerini tercih etmiştir. REUTERS haber ajansı referandumun Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı ve yetkilerini ön plana çıkarırken TASS haber ajansı ise sistemi ön plana çıkarmaya çalışmıştır.

REUTERS haber ajansı referandum süreci ile ilgili başlıklarında "*referendum doubts- referandum şüpheleri", "unstamped Turkish votes- mühürsüz Türk oyları", "referendum irregularities- referandum usülsüzlükleri" sözcüklerini ön plana çıkararak referandumun meşruiyeti ile ilgili olumsuz algı yaratmaya çalışmaktadır.* Buna karşın TASS haber ajansı ise referandum ile ilgili tanımlamalarında herhangi olumsuz bir vurgu yapmamıştır. REUTERS AGİT yöneticilerinin referandum süreci ile ilgili raporunu haberleştirdiğinde "usulsüzlük" sözcüğüne kullanmasına karşın TASS haber ajansı ise "standartlara uymadı" söylemini tercih etmiştir. REUTERS referandum ile

ilgili negatif sözcük seçimleri yapmasına karşın TASS haber ajansı ise olumsuz olabilecek haberlerde ya nötr ya da pozitif sözcük seçimlerini tercih etmiştir.

3.2.1.2. Haber Girişleri

Van Dijk'e göre haber girişleri haberin özetlendiği ve izleyiciye- okuyucuya konu hakkında genel bir fikir verdiğini ifade eder. Haber girişleri de başlık analizinde yapılan çözümleme modeline göre incelenir.

REUTERS haber ajansı referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haber girişlerinde; referadum ile ilgili usülsüz iddiaları ve itirazlar, mühürsüz oylar ve referandum maddeleri ile ilgili eleştiriler, referandum süreci ile ilgili Avrupalı siyasetçilerin söylemleri, Avrupa Birliği katılım sürecinde Avrupa ve Türkiye'nin karşılıklı eleştirileri, iç politikada muhalif partilerin ve Barolar Birliğinin açıklamaları konularına yer verildiği görülmüştür.

Turkey should seek a broad national consensus on constitutional amendments, given the narrow majority supporting them and the extent of their impact, the European Commission said on Sunday.

Avrupa Komisyonu Pazar günü yaptığı açıklamada, Türkiye'nin onları destekleyen az bir çoğunluğun ve etki dereceleri göz önüne alınarak anayasa değişiklikleri konusunda geniş çaplı bir ulusal fikir birliği sağlaması gerektiğini söyledi. (REUTERS - 17 Nisan 2017)

Germany and France said on Monday the close result in Turkey's referendum on expanding President Tayyip Erdogan's powers showed the division in Turkish society, while others questioned Europe's relations with the country.

Almanya ve Fransa Pazartesi günü yaptığı açıklamada, diğerleri Avrupa'nın ülke ile ilişkilerini sorgularken, Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın güçlerini genişletme konusundaki referandumunun yakın sonucunun Türk toplumunda bölünmeler olduğunu gösterdi dedi. (REUTERS - 17 Nisan 2017)

The European Commission called on Turkey on Tuesday to investigate alleged irregularities in Sunday's referendum boosting the powers of President Tayyip Erdogan and urged him to show restraint after his narrow victory.

Avrupa Komisyonu Salı günü, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yetkilerini arttıran dar-kısıtlı-az bir farkla zaferinden hemen sonra kısıtlamalar gösteren Pazar günü yapılan referandumdaki usulsüzlük iddialarını soruşturmaya çağırdı. (REUTERS - 18 Nisan 2017)

Immediately after winning Sunday's referendum, President Tayyip Erdogan promised to reinstate the death penalty, a reform put in place 15 years ago that was seen as fundamental to Turkey's efforts to join the European Union.

Pazar günkü referandumun kazanılmasından hemen sonra, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, 15 yıl önce yapılan ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılma çabaları için temel olduğu görülen bir reform olan ölüm cezasını geri getirme sözü verdi. (REUTERS - 19 Nisan 2017)

Turkey's justice minister said on Thursday that any opposition challenge to a referendum that expanded President Tayyip Erdogan's powers would be rejected by the constitutional court, and Europe's human rights court had no jurisdiction on the matter.

Türkiye Adalet bakanı Perşembe günü yaptığı açıklamada, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yetkilerini genişleten referanduma herhangi bir muhalefet itirazına anayasa mahkemesi tarafından reddedileceğini ve Avrupa'nın insan hakları mahkemesinin bu konuda hiçbir yetkisi olmadığını söyledi. (REUTERS - 19 Nisan 2017)

It will be impossible to tell how many unstamped ballots were accepted in Turkey's referendum to expand President Tayyip Erdogan's powers, or their impact on the tight result, because no records were kept, the head of the bar association said.

Barolar Birliği başkanı Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yetkilerini genişletmek için Türkiye'nin referandumda kaç tane damgasız oy kullanıldığını ya da kritik sonuç üzerindeki etkilerinin söylenmesi hiçbir kayıt tutulmadığı için imkânsız olacağını söyledi. (REUTERS - 19 Nisan 2017)

Turkey's electoral authority on Wednesday rejected appeals to annul a referendum granting President Tayyip Erdogan wide new powers, but the main opposition CHP party said it would maintain its legal challenge to the result.

Çarşamba günü Yüksek Seçim Kurulu (Türkiye'nin seçim kurulu), Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a bütün yetkiyi veren bir referandumun reddedilmesi yönündeki temyiz başvurusunu reddettiğini açıkladı ancak ana muhalefetteki CHP partisi sonuçlara karşı yasal mücadelesini sürdüreceğini söyledi. (REUTERS - 19 Nisan 2017)

Turkey will not wait at Europe's door forever and is ready to walk away from EU accession talks if rising Islamophobia and hostility from some member states persist, President Tayyip Erdogan told Reuters in a wide-ranging interview on Tuesday.

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, REUTERS'e Salı günü verdiği geniş çaplı bir röportajda eğer ki İslamofobi ve bazı üye devletlerin düşmanlığı sürdürüldüğü sürece, Türkiye'nin Avrupa'nın kapısında sonsuza kadar beklemeyeceğini ve AB'ye katılım görüşmelerinden vazgeçmeye hazır olduğunu söyledi. (REUTERS - 20 Nisan 2017)

Turkey's main opposition party said it filed a court appeal on Friday against a decision by electoral authorities to accept unstamped ballot papers in the tightly contested referendum granting President Tayyip Erdogan wide new powers.

Türkiye'nin ana muhalefet partisi, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a geniş çapta yeni yetkiler veren, sıkıca tartışılan referandumda mühürsüz oy pusulalarını kabul eden seçim makamlarının aldığı karara karşı, Cuma günü temyiz başvurusunda bulunduğunu belirtti. (REUTERS - 21 Nisan 2017)

Two senior German conservative politicians have called for the European Union to end discussions with Turkey about EU membership after a vote that handed new powers to Turkish President Tayyip Erdogan.

İki üst düzey Alman muhafazakâr siyasetçi, Türkiye Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a yeni yetkiler veren bir oylama sonrasında Avrupa Birliği'nin Türkiye'yle AB üyeliği konusundaki tartışmalarını sona erdirme çağrısı yaptı. (REUTERS - 23 Nisan 2017)

The European Union executive urged EU governments on Monday to consider changing its relationship with Turkey after a referendum that handed President Tayyip Erdogan sweeping powers put Ankara's stalled membership talks deeper into cold storage.

Avrupa Birliği yetkilisi, Pazartesi günü AB hükümetlerini, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a tam yetki veren, Ankara'nın durgun üyelik müzakerelerinin daha soğuk depoya koymasına yol açan referandum sonrasında Türkiye ile ilişkilerini değiştirmeyi düşünmeye çağırdı. (REUTERS - 24 Nisan 2017)

Turkish President Tayyip Erdogan said in an interview with Reuters that he can and will return to the ruling AK Party once the High Electoral Board (YSK) announces official results of a referendum that will give him sweeping powers.

Türkiye Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, REUTERS'le yaptığı röportajda, Yüksek Seçim Kurulu'nun (YSK) ona tam yetkiyi veren resmi referandum sonuçlarını açıklamasının ardından iktidardaki AK Parti'ye dönebileceğini ve döneceğini de söyledi. (REUTERS - 25 Nisan 2017)

President Tayyip Erdogan told Reuters on Tuesday that Turkey would reconsider its position on joining the European Union if it was kept waiting much longer and if the current hostile mentality of some member states persists.

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan Salı günü REUTERS'e verdiği röportajda, Türkiye'nin daha uzun süre bekletilmesi ve bazı üye devletlerin mevcut düşmanlık zihniyeti devam ederse, Avrupa Birliği'ne katılımına konusundaki tutumunu tekrar gözden geçireceğini söyledi. (REUTERS - 25 Nisan 2017)

The European Union should formally suspend Turkey's long-stalled talks on membership if it adopts constitutional changes backed at a referendum last week, a leading member of the EU parliament responsible for dealings with Ankara said on Wednesday.

Avrupa Birliği'nin Çarşamba günü yaptığı açıklamada, AB parlamentosunun önde gelen bir üyesinin geçtiğimiz hafta referandumda anayasa değişikliklerini kabul etmesi halinde, Türkiye'nin uzun süren üyelik konuşmalarını durdurması gerekiyor dedi. (REUTERS - 26 Nisan 2017)

German Chancellor Angela Merkel urged Turkey on Thursday to answer questions raised by European observers over a referendum that expanded President Tayyip Erdogan's powers and also said the EU must reflect on what future ties it wants with Ankara.

Almanya Başbakanı Angela Merkel, Türkiye'yi Perşembe günü Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın güçlerini genişleten referandumla ilgili Avrupalı gözlemciler tarafından yöneltilen soruları yanıtlamaya çağırdı ve AB Ankara'yla gelecekte hangi bağları kurmak istediğini düşünmeli dedi. (REUTERS - 26 Nisan 2017)

Final results from Turkey's referendum on expanding President Tayyip Erdogan's powers showed 51.4 percent support for the "Yes" vote to approve the sweeping constitutional changes, the High Electoral Board said on Thursday.

Yüksek Seçim Kurulu, Perşembe günü yaptığı açıklamada, Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yetkilerini genişletme konusundaki referandumundan elde edilen nihai sonuçların, "Evet" oylamasında geniş kapsamlı anayasa değişikliklerini onaylamak için yüzde 51,4 destek sağladığını belirtti. (REUTERS - 27 Nisan 2017)

A lawmaker from Turkey's main opposition CHP said on Friday he had submitted an appeal to the European Court of Human Rights demanding the annulment of a referendum that granted President Tayyip Erdogan sweeping executive powers.

Türkiye'nin ana muhalefeti CHP'den bir milletvekili Cuma günü yaptığı açıklamada, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a geniş kapsamlı yürütme yetkisi veren referandumun iptali talebinde bulunduğunu belirtti. (REUTERS - 28 Nisan 2017)

France and Germany sought a new deal with Turkey on Friday to repair relations with President Tayyip Erdogan but would not say whether the Turkish leader's new powers and his crackdown on opponents had ended the country's EU ambitions.

Fransa ve Almanya, Cuma günü Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan ile ilişkilerini onarmak için Türkiye ile yeni bir anlaşma istediler ancak Türk liderinin yeni güçlerinin ve muhaliflerine yaptığı baskının ülkenin AB hedeflerine son verip vermediğini söylemedi. (REUTERS - 28 Nisan 2017)

Turkey has blocked online encyclopedia Wikipedia, the telecommunications watchdog said on Saturday, citing a law allowing it to ban access to websites deemed obscene or a threat to national security.

Türkiye, çevrimiçi ansiklopedi Wikipedia'yı engelledi, telekomünikasyon gözlemcisinin Cumartesi günü yaptığı açıklamada, ulusal güvenlik tehdidi oluşturan veya müstehcen olduğu düşünülen web sitelerine erişimin yasaklamasına izin veren bir yasadan alıntı yaptı. (REUTERS - 29 Nisan 2017)

Turkey on Saturday expelled more than 3,900 people from the civil service and military as threats to national security, in the second major purge since President Tayyip Erdogan was granted sweeping new powers.

Cumartesi günü Türkiye, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yeni yetkiler almasından bu yana yapılan ikinci büyük tasfiyede, kamu hizmetinden ve ordudan ulusal güvenliğe tehdit olarak gördüğü 3.000'den fazla kişiyi işten çıkardı. (REUTERS - 29 Nisan 2017)

REUTERS haber ajansının haber girişlerinde usulsüzlük iddiları üzerinde durduğu ve referandum sürecini olumsuzlaştırmaya çalıştığı görülmektedir. REUTERS'ın bu süreci haberleştirirken bu sürece karşı olan ve eleştiren kişilerin ya da kurumların söylemlerine ağırlık verdiği görülmektedir. Referandum süreci ve referandumda değişen maddeler ile ilgili dış siyasette Almanya ve Fransa'dan siyasetçilere ve AGİT yöneticilerinin söylemlerine; iç siyasette ise muhalif partilerin ve Barolar Birliği'nin açıklamalarına yer verilmektedir. Buna karşın referandum sürecini destekleyen partilerin ve kurumların açıklamalarına yer verilmediği görülmektedir. Bu sürecin güvenirliğini arttırmak için ise uluslararası ve ulusal kurumların açıklamaları ön planda tutulmaktadır.

REUTERS haber ajansı referandumda değişen maddeleri kurum üzerinden değil kişi üzerinden değerlendirdiği görülmektedir. "***expanding President Tayyip Erdogan's Powers-*** *Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın güçlerini genişletmesi", "**boosting the powers of President Tayyip Erdogan-** Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yetkilerini arttıran", "**granting President Tayyip Erdogan wide new Powers-** Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a bütün yetkiyi veren"* gibi sözcük tercihlerine bakıldığında sürecin demoktartik olmadığı ve değişen maddeleri Cumhurbaşkanı Erdoğan üzerinden değerlendirdiği görülmektedir.

Bir diğer değerlendirme ise referandum sonuçlarının birbirine yakın olduğu ve ulusal çapta bir fikir birliğine ulaşamadığıdır. "***narrow majority supporting them-*** *onları destekleyen kısıtlı seçnen", "**the division in Turkish society-** bölünmüş Türk toplumu",* söylemleri referandum sonucu ile ilgili olumsuzladığı görülmektedir.

Referandum süreci sonrasında Avupalı siyasetçilerin Türkiye'nin katılım sürecini askıya alma söylemlerine ağırlık verdiliği görülmektedir. Bu açıklamaların ön planda tutuarak Avrupa Birliği- Türkiye ilişkilerinde yol ayrımını vurgulamaktadır. "***Turkey will not wait at Europe's door forever-*** *Türkiye, Avrupa'nın kapısında sonsuza kadar beklemeyecek", "****Two senior German conservative politicians have called for the European Union to end discussions with Turkey about EU membership-*** *iki üst düzey Alman muhafazakar politikacı, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yle AB üyeliği konusundaki tartışmalarını sona erdirmesini istedi", "****a referendum that handed President Tayyip Erdogan sweeping powers put Ankara's stalled membership talks deeper into cold storage-*** *, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a tam yetki veren, Ankara'nın durgun üyelik müzakerelerinin daha soğuk depoya koymasına yol açan referandum" "****President Tayyip Erdogan told Reuters on Tuesday that Turkey would reconsider its position on joining the European Union-*** *Avrupa Birliği'ne katılımına konusundaki tutumunu tekrar gözden geçireceğini söyledi"* gibi karşılıklı söylemlere yer vermesi ilişkiler konusunda olumsuz durumların vurgulandığı görülmektedir. İlişkilerin bozulmasında Türkiye'nin iç politikada gerçekleşen olayların ve referandum sonucunun kurumsal değil kişisel sonuşarın temel teşkil ettiğini aktarmaya çalıştığı görülmektedir. Bozulan ilişkilere ilişkin söylemlerin yeniden üretilmesi ile Türkiye'nin AB yolunda ayrıldığı ve AB standartlarına uymadığı algısı yaratılmaktadır.

TASS haber ajansının haber girişlerine bakıldığında Rus siyasetçilerin ve Rusya'ya politik anlamda yakın olan ülkelerin açıklamalarına ağırlık verdiği görülmektedir. Rus siyasetçilerinin ve Rusya'ya politik olarak yakın olan ülkelerin açıklamalarında referandum sürecinin iç politika ile ilgili olduğu ve toplumun tercihlerine saygı duyulması gerektiği ifadelerine yer verilmektedir. Ayrıca siyasetçilerin referandum sonunda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı tebrik ettiği haberleri yer verildiği görülmektedir. REUTERS haber ajasının haber girişlerinde tercih ettiği olumsuz söylemlere karşlılık TASS haber ajansı referandum sürecini olumlamaya çalıştığı ve saygı konusunu merkeze koyduğu görülmektedir.

TASS haber ajansı "***expanding the powers of the president-*** *Cumhurbaşkanının yetkilerini genişleten",* "***the amendments to the constitution of the republic-*** *cumhuriyet anayasasında yapılan değişiklikler", "****amendments to the constitution-*** *anayasada yapılan değişikler", "****The referendum on constitutional amendments in***

Turkey- *Türkiye'deki anayasa değişiklikleriyle ilgili referandum"* söylemlerini kullanmıştır. REUTERS haber ajansının aksine süreci Cumhurbaşkanlığı sistemi üzerinden değerlendirerek daha objektif olmaya çalıştığı görülmektir. Bu süreçte yetkiler konusunda kuruma atfederek sürecin demokratik bir süreç olduğunu göstermeye çalıştığı görülmektedir.

REUTERS haber ajansının "***narrow majority supporting them-*** *onları destekleyen kısıtlı seçnen***"**, "***the division in Turkish society-*** *bölünmüş Türk toplumu"* gibi haber girişlerinde kullandığı söylemlere karşın TASS haber ajansı "***Most of the citizens of Turkey supported****- Türkiye vatandaşlarının çoğu destekledi", "****25 million citizens supported the amendments, which is by 1.3 million more than those who said "no"-*** *25 milyon vatandaş" hayır "diyene göre 1,3 milyon daha fazla olan değişikliği destekledi", "****slight majority-*** *hafif çoğunluk"* söylemlerine yer vermiştir. TASS haber ajansı rakamlarla ve destekçilere vurgu yaparak süreci olumladığı görülmektedir.

A referendum on constitutional amendments that expand the powers of the president and abolish the post of the prime minister began in Turkey on Sunday morning.

Cumhurbaşkanının yetkilerini artıran ve başbakanlık görevini kaldıran anayasa değişikliği referandumu Pazar sabahı Türkiye'de başladı. (TASS- 16 Nisan 2017)

Most of the citizens of Turkey supported the amendments to the constitution of the republic, Turkish President Tayyip Erdogan said on Sunday. "According to unofficial data, 25 million citizens supported the amendments, which is by 1.3 million more than those who said "no". Today, a historically important decision was taken on the system of leadership of the country, which has been disputed over last 20 years," he said.

Türkiye Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan Pazar günü yaptığı açıklamada, Türkiye vatandaşlarının çoğunun cumhuriyet anayasası değişikliklerini desteklediğini söyledi. "Resmi olmayan verilere göre, 25 milyon vatandaş" hayır "diyene göre 1,3 milyon daha fazla olan değişikliği destekledi. Bugün, son 20 yılda tartışmalı olan ülkenin liderlik sistemi hakkında tarihsel olarak önemli bir karar alındı "dedi. (TASS- 16 Nisan 2017)

The Central Election Commission of Turkey has announced the victory of supporters of amendments to the constitution of Turkey at the referendum with a landslide of

1.25 million votes, Sadi Guven, head of the Central Election Commission (CEC) told journalists today.

Yüksek Seçim Kurulu Başkanı Sadi Güven, Yüksek Seçim Kurulu'nun (Türkiye Merkez Seçim Komisyonu), referandumda yapılan değişikliklerin taraftarlarının 1.25 milyon oy alan oy kayması- oy göçü ile Türkiye anayasasında yapılan değişikliklerin zaferini açıkladığını söyledi

Belarusian President Alexander Lukashenko congratulated his Turkish counterpart Recep Tayyip Erdogan on successful constitutional referendum expanding the presidential powers, the press service of the Belarusian leader said on Monday.

Belarus Cumhurbaşkanı Alexander Lukashenko Pazartesi basın servisi günüde yaptığı açıklamada, Türk meslektaşı Recep Tayyip Erdoğan'ı Cumhurbaşkanı güçlerini genişleten başarılı anayasa referandumunda tebrik etti. (TASS- 17 Nisan 2017)

The outcome of the recent constitutional referendum is ambiguous for Turkey's President Recep Tayyip Erdogan as the resistance of those supporting the country's closer ties with the European Union as well as its parliamentary system is expected to grow, said Konstantin Kosachev, Chairman of the Russian Federation Council (upper house of parliament) Committee for Foreign Affairs.

Rusya Federasyonu (parlamentonun üst meclisi) Dış İlişkiler Komitesi Konseyi Başkanı Konstantin Kosache, yakın tarihli anayasa referandumunun sonucunun, Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, ülkenin Avrupa Birliği'yle yakın ilişkilerini destekleyenlerin ve parlamenter sistemin daha da artması beklendiğine direnç göstermesi konusunda belirsiz olduğunu belirtti. (TASS- 17 Nisan 2017)

Kremlin Spokesman Dmitry Peskov has called to respect the choice made by Turkey at Sunday's referendum on expanding presidential powers.

Kremlin Sözcüsü Dmitry Peskov, Pazar günkü referandumda cumhurbaşkanlığı yetkilerini genişletme konusundaki seçimine saygı duymaya çağırdı. (TASS- 17 Nisan 2017)

The chairman of the State Duma's international affairs committee, Leonid Slutsky, believes that the outcome of the Turkish referendum, in which the supporters of the

presidential type of government gained the upper hand with a slight majority, will cause no harm to relations of partnership with Russia.

Devlet Duma'nın uluslararası ilişkiler komitesi başkanı Leonid Slutsky, cumhurbaşkanlığı hükümetinin taraftarlarının az miktarda-az farkla çoğunluğa sahip olduğu Türkiye referandumunun sonucunun, ortaklık ilişkilerine zarar vermeyeceğine inanıyor. (TASS- 17 Nisan 2017)

The referendum on constitutional amendments in Turkey on Sunday was not in compliance with the standards of the Council of Europe, international observers from OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) said in a statement.

Pazar günü Türkiye'deki yapılan anayasa değişikliği referandumunda, AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi'nden (ODIHR) çıkan uluslararası gözlemciler tarafından yapılan açıklamada Avrupa Konseyi standartlarına uymadığı açıklandı. (TASS- 17 Nisan 2017)

Turkey is summing up the outcome of Sunday's constitutional referendum that has turned one of the leading powers in Eurasia from a parliamentary republic into an executive presidency, Kommersant writes.

Kommersant, Türkiye, Avrasya'nın önde gelen güçlerinden birini parlamento cumhuriyetinden cumhurbaşkanlığına dönüştüren Pazar anayasa referandumunun sonuçlarını özetliyor. (TASS- 18 Nisan 2017)

Russian President Vladimir Putin has congratulated his Turkish counterpart Recep Tayyip Erdogan on the victory of his supporters in referendum in Turkey, Kremlin spokesman Dmitry Peskov has said.

Kremlin sözcüsü Dmitry Peskov, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin 'in Türk meslektaşı Recep Tayyip Erdoğan'ı taraftarlarının Türkiye'deki referandumdaki zaferinden dolayı tebrik ettiğini söyledi. (TASS- 18 Nisan 2017)

Russian President Vladimir Putin and his Turkish counterpart Recep Tayyip Erdogan have emphasized the need to strengthen the Syrian ceasefire during Tuesday's telephone conversation, the Kremlin press service said in a statement.

Kremlin basın servisinden yapılan açıklamada, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Türk meslektaşı Recep Tayyip Erdoğan'ın Salı'nın telefon görüşmesi sırasında Suriye'nin ateşkes ateşini güçlendirmesi gerektiğini vurguladıkları açıklandı. (TASS- 18 Nisan 2017)

The Turkish referendum on transitioning from a parliamentary to a presidential form of government has driven a wedge into the West's unified policy on Turkey, Izvestia writes. US President Donald Trump congratulated Turkish President Recep Tayyip Erdogan on his victory, while European leaders said the procedure was out of line with Western standards. Some experts were quick to state that the "Turkish factor" has surfaced in relations between Washington and Brussels.

Izvestia, parlamentodan cumhurbaşkanlığı hükümetine geçişte Türk referandumunun Batı'nın Türkiye'deki birleşik politikasına sıkıntı çektiğini söyledi. ABD Başkanı Donald Trump, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı zaferinden dolayı tebrik ederken, Avrupalı liderler prosedürün Batı standartlarına uygun olmadığını söyledi. Bazı uzmanlar, "Türk faktörünün" Washington ve Brüksel arasındaki ilişkilerde ortaya çıktığını belirtmek konusunda hızlı davrandılar. (TASS- 19 Nisan 2017)

Turkish President Recep Tayyip Erdogan plans to visit Russia on May 3 and hold a meeting with Russian leader Vladimir Putin, the Turkish president's office told TASS on Friday.

Türkiye Cumhurbaşkanı Ofisi Cuma günü TASS 'e verdiği demeçte Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 3 Mayıs'ta Rusya'yı ziyaret etmeyi ve Rusya lideri Vladimir Putin ile bir toplantı yapmayı planlıyor. (TASS- 21 Nisan 2017)

Turkey's Euphrates Shield military operation is an aggression against Syria posing a threat to its sovereignty, Syrian Ambassador to Russia, Riad Haddad, said at a meeting with Deputy Chairman of Russia's Federation Council, Ilyas Umakhanov, on Friday.

Suriye'nin Rusya Büyükelçisi Riad Haddad, Rusya Federasyonu Konseyi Başkan Vekili Ilyas Umakhanov ile Cuma günü yaptığı bir toplantıda Türkiye'nin Fırat Kalkanı askeri operasyonu Suriye'nin egemenliğine tehdit teşkil eden Suriye'ye yönelik bir saldırganlık olduğunu belirtti. (TASS- 21 Nisan 2017)

Turkish President Recep Tayyip Erdogan expects to discuss a contract on buying S-400 missile systems with Russian President Vladimir Putin in Sochi on May 3, Turkey's Defense Minister Fikri Isik said on Monday.

Türkiye Savunma Bakanı Fikri Işık Pazartesi günkü açıklamasında Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 3 Mayıs'ta Soçi' de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile S-400 füze sistemi satın alma sözleşmesini görüşmeyi beklediğini söyledi. (TASS- 24 Nisan 2017)

Turkey is trying to compensate for the economic loss in the West by restoring ties in the East, the paper writes. According to Turkish experts, Ankara miscalculated the situation when it overestimated its planned accession to the EU in the 1990s. While Turkey's foreign policy was focused on reaching this goal, its influence in Central Asia was waning. Now it seeks to regain those positions, entering into a geopolitical rivalry with Iran and Saudi Arabia for a place in the Muslim world.

Gazete, Türkiye, Doğu'daki bağları eski haline getirerek Batı'daki ekonomik kayıpları telafi etmeye çalıştığını söyledi. Türk uzmanlara göre, Ankara 1990'larda AB'ye katılım planını abarttığında durumu yanlış hesapladı. Türkiye'nin dış politikası bu hedefe ulaşmaya odaklanırken, Orta Asya'daki etkisi zayıflıyordu. Şimdi, bu dünyayı yeniden kazanmaya, İran ve Suudi Arabistan ile jeopolitik bir rekabete girerek Müslüman dünyasında bir yer edinmeye çalışıyor. (TASS- 26 Nisan 2017)

Russian and Turkish Presidents, Vladimir Putin and Recep Tayyip Erdogan, will discuss the joint fight against terrorism and the settlement of the situation in Syria at a meeting in Sochi on May 3, the Kremlin press service reported on Friday.

Kremlin basın servisi Cuma günü yaptığı açıklamada, Rusya ve Türkiye cumhurbaşkanları Vladimir Putin ve Recep Tayyip Erdoğan'ın 3 Mayıs'taki Soçi'deki bir toplantıda terörle ortak mücadeleyi ve Suriye'deki durumun çözümünü tartışacaklar. (TASS- 28 Nisan 2017)

3.2.1.3. Fotoğraf

Haberlerde seçilen fotoğraflar konuyu destekleyen, yönlendiren, dramatikleştiren veya haberin etkisini daha da arttran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde REUTERS ve TASS haber ajanslarının yayınladığı fotoğraflar analiz edilecektir.

REUTERS haber ajansı referandum sürecini ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yetkilerini olumsuzladığı haberler fotoğraflar ile desteklemiştir. Fotoğraflarda "Hayır" vurgusunun ön planda tutulduğu, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ile ilgili fotoğraflarda yorgun ve mutsuz gösterildiği, fotoğraflarda milliyetçilik algısının ön plana çıkarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Haberlerde kullanılan söylemler ile fotoğrafların desteklenmesi REUTERS'ın sürece tarafsız olarak bakmadığı görülmektedir.

Resim 1. ***EU Commission calls on Turkey to seek national consensus-*** *AB komisyonu Türkiye'yi ulusal fikir birliğine çağırıyor (17 Nisan 2017) (REUTERS)*

EU Commission calls on Turkey to seek national consensus- *AB komisyonu Türkiye'yi ulusal fikir birliğine çağırıyor (17 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberinde AB komisyonunun ifadelerine yer verilmektedir. REUTERS haber ajansı AB komisyonunun referandum sonucunda alınan %51.4 "Evet" oyuna karşın %48.6 "Hayır" alınması ile ilgili söylemlerini haberleştirirken "Hayır"'ı destekleyen eylemcilerin fotoğraflarını kullanmıştır. Kullanılan söylemlere ek olarak fotoğrafta "Hayır"ın vurgulanması ve gazete üzerindeki "Bu böyle gitmez vurgusu" referandum sürecinde toplumun desteklemediği gösterilmeye çalışılmaktadır. REUTERS kullandığı bu fotoğraf ile okuyucularında inandırıcılığı arttırmaya çalıştığı görülmektedir.

Resim 2. ***European leaders say vote shows 'deeply divided' Turkey-*** *Avrupalı liderler oylamanın Türkiye'yi 'son derece bölünmüş' gösterdiğini söyledi (17 Nisan 2017) (REUTERS)*

European leaders say vote shows 'deeply divided' Turkey- *Avrupalı liderler oylamanın Türkiye'yi 'son derece bölünmüş' gösterdiğini söyledi (17 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde referandum sonucunun birbirine yakın olmasından dolayı Avrupalı siyasetçiler tarafından yapılan açıklamalara yer verilmektedir. Başlıkta Avrupalı liderlerin açıklamalarına yer verdiği belirtilirken haber fotoğrafında Almanya Başbakanı Angelina Merkel ve Dışişleri Bakanı Sigmar Gabriel birlikte konuştuğu fotoğrafa yer verilmiştir. REUTERS'ın referandum ile ilgili Avrupalı liderlerin açıklamalarına yer verirken fotoğrafta Alman siyasetçilerin vurgulanması Almaya'nın siyasi gücünü ortaya koymaktadır. Almanya'nın iç ve dış politikaki stratejileri AB politikalarını yön vermektedir.

Resim 3. **Erdogan death penalty vow likely to be tough sell in divided Turkey-** *Erdoğan'ın ölüm cezası bölünmüş bir Türkiye 'de muhtemelen zor bir süreç (sell) olacak. (19 Nisan 2017)* (REUTERS)

Erdogan death penalty vow likely to be tough sell in divided Turkey- *Erdoğan'ın ölüm cezası bölünmüş bir Türkiye 'de muhtemelen zor bir süreç (sell) olacak. (19 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberinde Türkiye'de yaşanan idam tartışmalarını konu etmektedir. Haber içeriğinde Türkiye'de yaşanan referandum süreci sonrası idam tartışmalarının zorlu geçeceği ve iç politikada büyük bir dirençle karşılacağı aktarılmaktadır. Ayrıca İstanbul, Antalya, Mersin vb. liman kentlerinde yaşayan seçmenlerin referandum sonucu getirdiği eleştirilere ve idam tartışmalarına karşı eleştirileri aktarılmıştır. Buna karşın idam yasasını isteyen partiler veya seçmenlerin görüşlerine yer verilmemiştir. Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yorgun halinin fotoğrafı kullanılarak haber içeriği desteklenmeye çalışılmıştır. İç politikadaki sert süreç görsel ile temsil edilmektedir.

Resim 4. **Turkey says European rights court has no jurisdiction over referendum- Türkiye,** *Avrupa hakları mahkemesinin referandum konusunda yetkisi olmadığını söyledi (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkey says European rights court has no jurisdiction over referendum- Türkiye, *Avrupa hakları mahkemesinin referandum konusunda yetkisi olmadığını söyledi (19 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde muhalefet partilerin ve AGİT gözlemcilerin referandum sürecinde iddia edilen usulsüzlük ile ilgili eleştirilerine ve AİHM'e başvurusuna karşın dönemin Adalet Bakanı Bekir Bozdağ'ın açıklamalarına yer verilmiştir. Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklama yaptığı ve Bekir Bozdağ'ın yanında olduğu fotoğraf servis edilmiştir. Fotoğrafra Cumhurbaşkanı Erdoğan ve dönemin Adalet Bakanı Bozdağ'ın sinirli ve mutsuz bir anı yayınlanmıştır. Fotoğraf ile ülke içerisinde yaşanan süreç olumsuz hava temsil edilmeye çalışılmıştır.

Resim 5. **Turkey's election board rejects appeals to annul referendum**- *Yüksek Seçim Kurulu, (Türkiye'nin seçim kurulu), referandumu iptal etmek için yapılan temyiz talebini reddetti. (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkey's election board rejects appeals to annul referendum- *Yüksek Seçim Kurulu, (Türkiye'nin seçim kurulu), referandumu iptal etmek için yapılan temyiz talebini reddetti. (19 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde YSK'nın iptal sürecini reddeddiğine ilişkin görselde AK Parti grup toplatışından bir fotoğraf kullanılmıştır. Haberde mühürsüz oy tartışmaları ile ilgili AGİT gözlemcilerinin ve Türkiye Barolar Birliği başkanın açıklamalarına yer verilirken "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir" vurgusu ön plana çıkarılması bir ironi oluşturmaya çalışıldığı görülmektedir.

Resim 6. **Erdogan says Turkey won't wait at Europe's door forever**- *Erdoğan, Türkiye Avrupa'nın kapısında sonsuza dek beklemeyeceğini söyledi (20 Nisan 2017) (REUTERS)*

Erdogan says Turkey won't wait at Europe's door forever- *Erdoğan, Türkiye Avrupa'nın kapısında sonsuza dek beklemeyeceğini söyledi (20 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde röportaj sırasında çekilen bir fotoğraf kullanılmıştır. REUTERS haber ajansı diğer haber fotoğraflarında olduğu gibi konuşma anında çekilen bir görüntü kullanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın farklı bir mimik ve yüz yapısının olduğu anı kullanarak olumsuzlaştırılmaya çalışılmıştır.

Resim 7 **Turkish opposition appeals referendum on Erdogan Powers**- *Türk muhalefeti (Muhalefet Partisi)Erdoğan Güçleri ile ilgili referanduma itiraz etti. (21 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkish opposition appeals referendum on Erdogan Powers- *Türk muhalefeti (Muhalefet Partisi)Erdoğan Güçleri ile ilgili referanduma itiraz etti. (21 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı görselde Cumhuriyet Halk Partisi lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun fotoğrafı kullanılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili fotoğraf seçimlerinin aksine Kılıçdaroğlu'nun mimikleinin net olduğu ve güldüğü fotoğraf tercih edilmiştir.

Resim 8. **EU executive urges change of tack in relations with Turkey-** *AB yöneticisi Türkiye ile ilişkilerde tutum değişikliği çağrısında bulundu. (24 Nisan 2017) (REUTERS)*

EU executive urges change of tack in relations with Turkey- *AB yöneticisi Türkiye ile ilişkilerde tutum değişikliği çağrısında bulundu. (24 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde Türkiye'deki referandum sürecinde yaşandığı iddia edilen usulsüzlük ve yetki tartışmalarının dışında AB yöneticilerinin üyelik dışında işbirliğinin arttırılması gerektiği ifade edilmektedir. Daha önceki haberlerde iç politikada yaşanan sürece eleştirel tutumda bulunurken tercih edilen yorgun, mimiklerin belli olmadığı ve tek başına olduğu fotoğraflar olmasına karşın bu haberde çocuklarla beraber güldüğü fotoğraf kullanılmıştır. REUTERS haber ajansı fotoğraf servisinde içerikli uyumlu fotoğraf tercih edildiği görülmektedir.

Resim 9. **Erdogan says will resume membership of ruling AKP once referendum results announced-** *Erdoğan, referandum sonuçlarının açıklanmasının ardından iktidardaki AKP üyeliğini sürdüreceğini açıkladı (25 Nisan 2017) (REUTERS)*

Erdogan says will resume membership of ruling AKP once referendum results announced- *Erdoğan, referandum sonuçlarının açıklanmasının ardından iktidardaki AKP üyeliğini sürdüreceğini açıkladı (25 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde referandum sonrası partisine tekrar döneceği açıklaması aktarılmaktadır. REUTERS haber ajansı haberde yine tek başına olduğu ve konuşma anında yansıyan bir fotoğraf tercihinde bulunmuştur.

Resim 10. **German conservatives urge end to EU-Turkey talks after pro-Erdogan vote-** *Alman muhafazakârlar, Erdoğan yanlısı oylama sonrasında AB-Türkiye müzakerelerine son verilmesi çağrısında bulundu. (23 Nisan 2017) (REUTERS)*

German conservatives urge end to EU-Turkey talks after pro-Erdogan vote- *Alman muhafazakârlar, Erdoğan yanlısı oylama sonrasında AB-Türkiye müzakerelerine son*

verilmesi çağrısında bulundu. (23 Nisan 2017) (REUTERS) başlıklı haberde Türkiye'deki yaşanan refrandum süreci sonrasında AB üyeliği konusunda 2 Alman siyasetçinin açıklamalarına yer verilmiştir. Açıklamada referandum sürecinde Türkiye'deki sistemin daha otoriter bir yapıya büründüğü ve üyelik sürecinde Türkiye ile yolların ayrılması gerektiği ifade edilmektedir. Haberde kullanılan görselde ise içeriği destekleyecek argümanlara sahiptir. Fotoğrafta Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çocuklarla beraber olduğu ve çocukların ellerindeki bayrakların Doğu ve Afrika ülkelerine ait olduğu görülmektedir. AB üyeliğnini askıya alınması tartışmalarında bu görselin kullanması ile Türkiye'nin tercih ettiği yol temsil edilmektedir.

Resim 11. **Erdogan says Turkey could reconsider its position on Europe-** *Erdoğan, Türkiye'nin Avrupa'daki konumunu yeniden değerlendirebileceğini söyledi (25 Nisan 2017) (REUTERS)*

Erdogan says Turkey could reconsider its position on Europe- *Erdoğan, Türkiye'nin Avrupa'daki konumunu yeniden değerlendirebileceğini söyledi (25 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın AB üyelik sürecine getirdiği eleştirel aktartılmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan AB üyelik sürecinde Türkiye'nin mevcut reformları yerine getirmesine karşın Türkiye'nin yıllardır AB "kapısı"nda bekletildiğini ifade etmektedir. Haber fotoğrafında ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın elinde gösterdiği bir görsel vurgulanmaktadır. Görselde ise kapılarının kapalı olduğu bir mekan bulunmaktadır. Haber içeriğinde "AB Türkiye'ye kapısını kapatıyor" vurgusu Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın elindeki görsel ile desteklenmektedir.

Resim 12. **EU Ankara negotiator calls for suspension of Turkey accession talks**- *AB Ankara arabulucusu Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin askıya alınması çağrısında bulundu (26 Nisan 2017) (REUTERS)*

EU Ankara negotiator calls for suspension of Turkey accession talks- *AB Ankara arabulucusu Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin askıya alınması çağrısında bulundu (26 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde Türkiye'nin referandum sürecine AB Ankara Temsilcisi- Arabulucusu Kati Piri'nin eleştirel açıklamaları aktarılırmasın karşın görselde herhangi bir olumsuzlaştırma imgesi görülmemektedir.

Resim 13. **Merkel urges Turkey to respond to reported referendum irregularities**- *Merkel, bildirilen referandum usulsüzlüklerine Türkiye'yi cevap vermeye çağırdı (27 Nisan 2017) (REUTERS)*

Merkel urges Turkey to respond to reported referendum irregularities- *Merkel, bildirilen referandum usulsüzlüklerine Türkiye'yi cevap vermeye çağırdı (27 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde usülsüz iddilarına karşın Almanya Başbakanı Merkel'in açıklamalarına yer verilirken kullanılan fotoğrafta herhahgi bir ideolojik belirtiye rastlanmamıştır.

Resim 14. ***Turkish referendum on Erdogan powers passed by 51.4 percent: final figures-*** *Son Rakamlar: Erdoğan'ın yetkileri-güçleri ile ilgili referandum yüzde 51,4 oranında açıklandı (27 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkish referendum on Erdogan powers passed by 51.4 percent: final figures- *Son Rakamlar: Erdoğan'ın yetkileri-güçleri ile ilgili referandum yüzde 51,4 oranında açıklandı (27 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde kesin referandum sonuçlarının açıklandığı aktarılmaktadır. Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın mimiklerinin belli olmadığı ve konuşma sırasında çekilen fotoğrafı kullanıldığı görülmektedir. REUTERS haber ajansı Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili eleştirel haberlerde bilinçli olarak iyi olmayan görseller tercih ederek olumsuzlamaya çalışmaktadır.

Resim 15. ***Turkish opposition lawmaker appeals to European court over referendum-*** *Türk muhalefet milletvekili referandum konusunda Avrupa mahkemesine başvurdu (28 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkish opposition lawmaker appeals to European court over referendum- *Türk muhalefet milletvekili referandum konusunda Avrupa mahkemesine başvurdu (28 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde CHP İzmir Milletvekili Musa Çam'ın partisi adına yaptığı başvuru ve açıklamalarına yer verilmektedir. Bu karşın haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı destekleyen seçmenlerin fotoğrafına yer verildiği görülmektedir. Muhalefet partisinin iptal başvurusuna karşın Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın destrekçilerinin olduğu fotoğrafın kullanılması Türkiye iç politikasında bir bölünmüşlük olduğu gösterilmektedir.

Resim 16. ***Turkey blocks access to Wikipedia-*** *Türkiye, Wikipedia 'ya erişimi engelledi. (29 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkey blocks access to Wikipedia- *Türkiye, Wikipedia 'ya erişimi engelledi. (29 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde referandum süreci sonrasında Wikipedia'nın engellendiği aktarılmaktadır. Haber görselinde ise " imagine a World without free knowledge- Özgür bilgisi olmayan bir dünya hayal et" vurgusu ön plana çıkmaktadır. Wikipedia'nın engellenmesi ile özgür bilgi vurgusu ile Türkiye olumsuzlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Resim 17. ***Turkey fires 3,900 in second post-referendum purge-*** *Türkiye, referandum sonrası ikinci tasfiyede 3.900 kişiyi işten çıkarttı. (29 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkey fires 3,900 in second post-referendum purge- *Türkiye, referandum sonrası ikinci tasfiyede 3.900 kişiyi işten çıkarttı. (29 Nisan 2017) (REUTERS)* başlıklı haberde iç politikada yaşanan süreçler aktarılmaktadır. REUTERS haber ajansı sürece ilişkin haberde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın görselini kullanarak olumsuzlaştırmaya çalışmaktadır.

REUTERS haber ajansı, Türkiye ve AB arasında yaşanan gerginlikleri ve referandum sürecinde yaşanan iddiaları haberleştirirken tarafsız bir şekilde yansıtmadığı görülmektedir. Bu süreçte AB liderlerinin ve Türkiye'deki muhalif kesimlerinin açıklamalarına yer verirken süreci olumsuzlaştırmaya çalıştığı görülmektedir. Ayrıca fotoğraf tercihlerinde de bu olumsuzlaştırmayı desteklemeye çalışmaktadır. Fotoğraflarda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı sinirli, yorgun, konuşma anında çekilen ve mimiklerin tam olarak belli olmadığı fotoğraflar tercih etmesi olumsuzlama olarak görülebilmektedir. REUTERS haber ajasının haberlerinde AB politikalarından bağımsız olmadığı ve AB-Türkiye hattında yaşanan gerginlikte AB tarafından tutum aldığı görülmektedir. AB ve Türkiye'deki muhalif partilerinin açıklamalarını destekleyen görseller kullanılmaktadır.

2002 yılından itibaren Türk-Rus ilişkileri, yaşanan bazı siyasi krizlere rağmen sürekli ilerleme kaydetmiştir. Özellikle son yıllarda Erdoğan-Putin yakınlığı kendi ülkelerinin dış politikasını belirlemektedir. Rusya'nın Batı, Ortadoğu stratejilerinde Türkiye önemli bir konuma sahiptir. Bu nedenle Rusya'nın en büyük haber ajansı olan TASS haber ajansı REUTERS haber ajasına göre haber fotoğraflarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı

olumlayan, liderliğini ön planda tutan ve destekçileri tarafından sevilen bir kişi olarak göstermeye ve olumlamaya çalışmaktadır. Ayrıca fotoğraflarda seçmenlerle bir arada görüldüğü ya da seçmenlerin desteğini gösteren görsellere yer verilmektedir.

Resim 18. ***Most Turks favor amendments to country's constitution — Erdogan-*** *Türklerin çoğu, ülkenin anayasasında yapılacak değişikliklere destek verdi – Erdoğan (16 Nisan 2017) (TASS)*

Most Turks favor amendments to country's constitution — Erdogan- *Türklerin çoğu, ülkenin anayasasında yapılacak değişikliklere destek verdi – Erdoğan (16 Nisan 2017) (TASS)* başlıklı haberde seçmenlerin Cumhurbaşkanı Erdoğan'a desteği ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın referandum sürecine ilişkin açıklamalar aktarılmaktadır. Haberde seçmenlerin çoğunun destek verdiği aktarılırken haber fotoğrafında ise seçmenlerin Cumhurbaşkanı Erdoğan'a elini uzatması ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gülümsemesi haberin içeriğinin inandırıcılığının arttırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Resim 19. ***Supporters of presidential system claim victory in Turkish referendum-*** *Cumhurbaşkanlığı sisteminin destekçileri Türkiye referandumunda zafer iddia etti. (17 Nisan 2017) (TASS)*

Supporters of presidential system claim victory in Turkish referendum- *Cumhurbaşkanlığı sisteminin destekçileri Türkiye referandumunda zafer iddia etti. (17 Nisan 2017) (TASS)* başlıklı haberde açıklanan sonuçlar ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet/Başkanlık sistemini destekleyen seçmenlerin ve sonuçlara ilişkin kurumların ve kişilerin açıklamalarına yer vermektedir. Usülsüzlük iddialarına karşı YSK'nın ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet/Başkanlık sistemini destekleyen kişilerin açıklamalarına yer vermektedir. Haber fotoğrafında ise yükseklere- zirveye bakan ve AK Parti'yi temsil eden işareti yapan seçmenleri göstermektedir. Seçmenlerin ellerindeki bayraklarla yukarıya doğru bakması başlıktaki zafer kelimesini temsil etmektedir ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı olumlamaya çalışmaktadır.

Resim 20. ***Russian senator says Erdogan to face growing domestic resistance after referendum-*** *Rus senatör Erdoğan'ın referandumdan sonra artan iç direnişle- karşı çıkmayla yüzleşeceğini söyledi. (17 Nisan 2017) (TASS)*

Russian senator says Erdogan to face growing domestic resistance after referendum- *Rus senatör Erdoğan'ın referandumdan sonra artan iç direnişle- karşı çıkmayla yüzleşeceğini söyledi. (17 Nisan 2017) (TASS)* başlıklı haberde Rus Senatör Konstantin Kosachev Avrupa Birliği ve "Hayır"ı destekleyen seçmenlerin referandum sonrasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı zorlayacağı açıklamaları aktarılmaktadır. Haber içeriğinde referandumun kazanılmasına karşın "Hayır" bloğunu destekleyen grubun azınsanmayacak kadar olduğu ifade edilmektedir. Haber içeriğinin aksine haberin görselinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı destekleyen bir seçmenin yer aldığı bir fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğrafta Cumhurbaşkanı Erdoğan'a desteğini bir şiir ile açıklayan seçmenin olduğu görülmektedir. Haber içeriği aksine Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yalnız olmadığı, seçmenlerin yanında olduğu anlatılmaya çalışılmaktadır.

Resim 21. ***Kremlin calls to respect Turkey's choice at referendum on expanding presidential Powers****- Kremlin, cumhurbaşkanlığı yetkilerini genişletme konusundaki referandumda Türkiye'nin tercihine saygı duyulmasına çağırdı. (17 Nisan 2017) (TASS)*

Kremlin calls to respect Turkey's choice at referendum on expanding presidential Powers*- Kremlin, cumhurbaşkanlığı yetkilerini genişletme konusundaki referandumda Türkiye'nin tercihine saygı duyulmasına çağırdı. (17 Nisan 2017) (TASS)* başlıklı haberde Kremlin Sözcüsü Dmitry Peskov'un referandum sonucuna saygı duyulması gerektiği açıklamalarına yer verilmiştir. "Evet" ve "Hayır" arasında yaklaşık 1.3 Milyon oy farkının olduğu ve seçmenlerin referandumu desteklediği açıklamasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın pankartları yanında olan seçmenlerin olduğu görsel kullanıldığı ve haberin içeriği bu görselle desteklenmeye çalışıldığı görülmektedir.

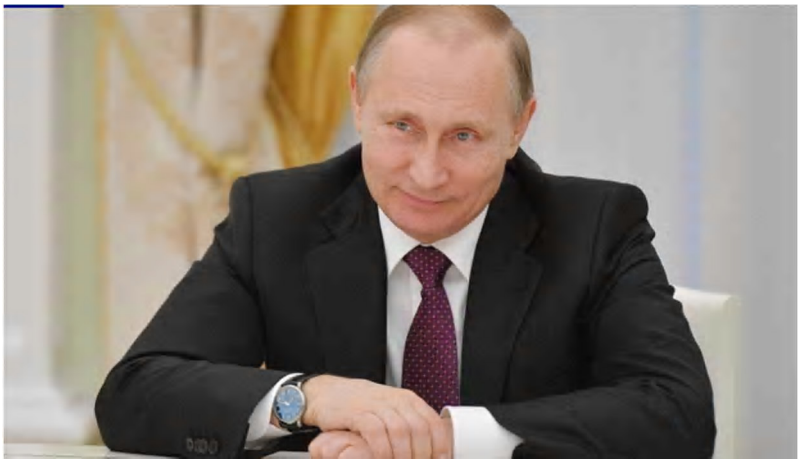
Resim 22. ***OSCE observers say Turkey's referendum fails to live up to Council of Europe standards-*** *AGİT gözlemcileri, Türkiye'nin referandumunun Avrupa Konseyi standartlarına uymadığını söyledi. (17 Nisan 2017) (TASS)*

OSCE observers say Turkey's referendum fails to live up to Council of Europe standards- *AGİT gözlemcileri, Türkiye'nin referandumunun Avrupa Konseyi standartlarına uymadığını söyledi. (17 Nisan 2017) (TASS)* başlıklı haberde AGİT gözlemcilerinin olumlu ve olumsuz açıklamalarına yer verilmektedir. Haber görselinde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı destekleyen seçmenlerin bulunduğu fotoğraf kullandığı görülmektedir. Gözlemcilerin referandumun Avrupa Konseyi standartlarına uymadığı açıklamalara karşı olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı olumlayan fotoğrafın kullanması bir karşı açıklama niteliğindedir.

Resim 22. ***Press review: Referendum gives Erdogan more muscle and US strike splits public opinion-*** *Basın Özeti: Referandum Erdoğan'a daha fazla güç kazandırdı ve ABD* ***grevi-müdahelesi- yaptırımı*** *kamuoyunu bölüyor. (18 Nisan 2017) (TASS)*

Press review: Referendum gives Erdogan more muscle and US strike splits public opinion- *Basın Özeti: Referandum Erdoğan'a daha fazla güç kazandırdı ve ABD* ***grevi-müdahelesi- yaptırımı*** *kamuoyunu bölüyor. (18 Nisan 2017) (TASS)* başlıklı haberde Kommersant gazetesinin referadum sonuçlarını değerlendirdiği ve referandum sürecini eleştiren açıklamalarına yer vermiştir. Haberde kullanılan görselde Kommersant gazetesi eleştirilerinin aksine Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kazanmasını aktaran görsele yer verilmiştir. Görselde "Hoş geldin Yeni Türkiye", "Erdoğan'ın Müthiş Zaferi" ve "Milletin Verdiği Karar En Güzel Karar" spotları ön plana çıkarılmaktadır. Ayrıca Türkiye haritası üzerinden referandum sonuçlarının görselleri belirtilmektedir. Bu görsel ile referandum süreci ve sonuçları olumlama çalışılmaktadır ve Kommersant'tan farklı bir görüş içerisinde olduğu görülmektedir.

Resim 23. ***Putin congratulates Erdogan on Turkey's referendum results-*** *Putin, Erdoğan'ı Türkiye'nin referandum sonuçlarından dolayı kutladı. (18 Nisan 2017) (TASS)*

Putin congratulates Erdogan on Turkey's referendum results- *Putin, Erdoğan'ı Türkiye'nin referandum sonuçlarından dolayı kutladı. (18 Nisan 2017) (TASS)* başlıklı haberde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı arayarak tebrik ettiği aktarılmaktadır. Haberde ise Vladimir Putin'in gülümesidiği bir fotoğrafın yayınlandığı görülmektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in bu fotoğraf ile referandum sonucundan memnun olduğu ve sürecin destekçisi olduğu gösterilmektedir.

Resim 24. ***Press review: Erdogan's bid for more power splits West and NATO beefs up Afghan contingent-*** *Press Review: Erdoğan'ın daha fazla iktidar teklifi Batı'ya ve NATO'nun Afganistan'ı harekete geçirmesine yol açtı (19 Nisan 2017) (TASS)*

Press review: Erdogan's bid for more power splits West and NATO beefs up Afghan contingent- *Press Review: Erdoğan'ın daha fazla iktidar teklifi Batı'ya ve NATO'nun*

Afganistan'ı harekete geçirmesine yol açtı (19 Nisan 2017) (TASS) başlıklı haberde Izvestia gazetesinin referandum sonuçlarını değerlendirmesi aktarılmaktadır. Haberde referandum sonucunun ABD ve AB'nin farklı yorulmadığı ve AB liderlerinin eleştirilerine rağmen ABD başkanı Donald Trump tarafından Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı tebrik ettiğini aktarmaktadır. Haberde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı destekleyen seçmenlerin olduğu bir fotoğraf yayınlanması ise AB'nin usulsüzlük açıklamalarına karşı bir cevap olarak değerlendirebilir.

Resim 25. ***Erdogan plans to visit Russia on May 3-*** *Erdoğan 3 Mayıs'ta Rusya'yı ziyaret etmeyi planlıyor. (21 Nisan 2017) (TASS)*

Erdogan plans to visit Russia on May 3- *Erdoğan 3 Mayıs'ta Rusya'yı ziyaret etmeyi planlıyor. (21 Nisan 2017) (TASS)* başlıklı haberde Türkiye Cumhurbaşkanlığı Ofisi'nin TASS'a verdiği röportajda 3 Mayıs'ta Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'i ziyaret etmeyi planladığını aktarmaktadır. Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın mutlu olduğu bir pozu yayınlanarak bu ziyaretten memnun olduğu aktarılmaya çalışılmaktadır.

Resim 26. ***Putin, Erdogan to discuss fight against terrorism, Syrian settlement in Sochi-*** *Putin, Erdoğan terörle mücadeleyi, Suriye'ye yerleşim Soçi'de tartışacak (28 Nisan 2017) (TASS)*

Putin, Erdogan to discuss fight against terrorism, Syrian settlement in Sochi- *Putin, Erdoğan terörle mücadeleyi, Suriye'ye yerleşim Soçi'de tartışacak (28 Nisan 2017) (TASS)* başlıklı haberde 3 Mayıs planan görüşmede tartışlılacak konuları aktarmaktadır. Haberde ise Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin yan yana olduğu bir fotoğrafı servis etmektedir. Fotoğraf ile özellikle Suriye konusunda Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Devlet Başkanı Putin'in yan yana olduğu ve birbirlerini desteklediği temsil edilmeye çalışılmaktadır.

3.2.2. Makro Yapıya Yönelik Şematik Analiz

3.2.2.1. Ana Olay ve Sunum

Bu tez çalışmasında REUTERS haber ajansının 16 Nisan 2017- 30 Nisan 2017 tarihleri arasındaki haberler analiz edildiğinde ana olay 16 Nisan referandumu ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olduğu görülmektedir.

Bu tarihler arasında REUTERS haber ajansı referandum süreci ve sonrasında yaşanan olaylarla ilgili birçok haber yayınladı. REUTERS haber ajansı referandum sürecini Parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçiş üzerinden değil Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yetkileri üzerinden değerlendirmektedir. Haberlerde ise "***expanding President Tayyip Erdogan's Powers-*** *Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın güçlerini genişletmesi", "**boosting the powers of President Tayyip Erdogan-** Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yetkilerini arttıran", "**granting President Tayyip***

Erdogan wide new Powers- *Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a bütün yetkiyi veren"* söylemler yeniden üretilmektedir. REUTERS haber ajansı AB liderlerinin ve AB kurumlarının açıklamalarına yer vererek tekrar eden söylemlerin inandırıcılığı sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca ***"alleged irregularities-*** *iddia edilen usülsüzlükler"* söylemi yeniden üretilerek referandum süreci ile ilgili olumsuzlama yapılmaktadır. Abonelerine ya da okuyucularına bu referandumun ve referandumda elde edilen yetkilerin demokratik olmadığı algısı yaratılmaya çalışılmaktadır. İddialarını desteklemek için AB siyasetçilerin, kurumların ve Türkiye'de muhalif partilerin, kurumların açıklamaların yer verirken referandum sürecini destekleyen siyasetçilere ya da kurumların açıklamalarına yer vermemekte ve görmezden gelmektedir. REUTERS haber ajansı "***narrow majority supporting***- *dar/kısıtlı/yakın çoğunluğun desteği*", "***In view of the close referendum result***- *yakın/birbirine yakın/ az fark referandum sonucu olarak", "**narrow victory-** dar/kısıtlı zafer"* vb. söylemler sık sık tekrar edilerek referandum sonucun ile ilgili olumsuzlama yapılmaktadır. REUTERS haber ajansı bu söylem seçimleri ile Türkiye'de yaşanan referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan' olumsuzlamaya çalışma ve tarafsızlığı kaybetmektedir. Haberlerde bu vurguların yapılması söylemin yeniden üretildiği görülmektedir.

Bu tez çalışmasında TASS haber ajansının 16 Nisan 2017- 30 Nisan 2017 tarihleri arasındaki haberler analiz edildiğinde ana olay 16 Nisan referandumu ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olduğu görülmektedir.

TASS haber ajansı belirlenen tarihler arasında Türkiye'deki referandum süreci ile ilgili birçok haber yayınladı. TASS süreci Parlamenter sistemten Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi/Başkanlık sistemi üzerinden değerlendirmektedir. TASS haber ajansı "**expanding presidential Powers-** *başkanlık yetkilerinin genişletilmesi", "***amendments to country's constitution-*** *ülke anayasasında yapılan değişiklikler", "**amendments to the constitution of the republic-*** *cumhuriyet anayasasında yapılan değişiklikler"* söylemlerini yeniden üretilerek süreci olumlamaya çalıştığı görülmektedir. AGİT gözlemcilerinin raporları ve iç politikada getirilen eleştireler karşın TASS haber ajansı referandum sonucu sayılsal verilerle desteklemektedir. ***"1.3 million more than those who said "no"-*** *"Hayır" diyenlerden 1.3 milyon daha fazla", "**25 million citizens supported the amendments-*** *25 milyon vatandaş değişikliklere destek verdi"* söylemler süreci olumlamaya çalışmaktadır. İddia edilen usulsüzlüklere

karşı referandum sonucuna saygı duyulması gerektiği ifade edilirken Rusya ve Rusya'ya yakın ülkelerden tebrik mesajları ön plana çıkarılmaktadır.

TASS haber ajansı referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haberlerde değişen birçok maddeyi aktarmaktadır. "***abolition of the Office of the Prime Minister-*** *Başbakanlık ofisinin kaldırılması",* ***"allow the president to continue being a member of a party-*** *cumhurbaşkanının partiye üye olmaya devam etmesine izin verme", "****give him the right to form the cabinet of ministers" "****Ona bakanlar kurulunu kurma hakkı verme"* vb. maddeler vurgulanarak sürece geniş ölçekte değerlendirmektedir. Haberlerde bu vurguların yapılması söylemin yeniden üretildiği görülmektedir.

3.2.2.2. Ardalan ve Bağlam Bilgisi

Van Dijk' e göre ardalan bilgisi olayların siyasal ve sosyal yönünü incelemektedir. Olayların hangi tarihlerde gerçekleştiği ve olayların bağlamlarını açıklamaktadır. REUTERS haber ajansının referanadum ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haberler incelediğinde ardalan bilgisinin yer almadığı görülmektedir. Haberler metinlerinde referandum sürecinin hangi ihtiyaçlardan ortaya çıktığı, parlamentere sistemde ne gibi sorunlarla karşılaşıldığı yer almamaktır. Bunun yerine referandum sonucuna ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın hangi yetkileri kazandığına dikkat çekilmektedir. Referandum neden gerçekleşti? Bu koşulları ortaya çıkaran problemler nelerdir? Başkanlık sistemi hangi tarihten itibaren tartışılmaya başlandı? Parlamenter sistemdeki eksiklikler nelerdir? Parlamenter sistem ile ilgili revize edilen ve sonuç alınmayan problemler nedir? Sorularına cevap alınamamıştır. Cevapsız kalan sorular nedeniyle okurlar sadece referandum sonucuna, Türkiye'de yaşanan siyasal sürece ve REUTERS haber ajasının açıklamaları ile kısıtlı bilgi elde etmektedir.

REUTERS haber ajasında refernadım süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili herhangi bir bağlam bilgisine rastlanmamıştır.

TASS haber ajasında referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan olumlanmaya çalışılmasına karşın herhangi bir ardalan bilgisine rastlanmamıştır. Parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi/ Başkanlık sistemine geçiş sürecinde TASS haber ajansı bu sistem değişikliğinin neden gerçekleştiğini ortaya koymamaktadır. Referandum neden gerçekleşti? Bu koşulları ortaya çıkaran problemler nelerdir? Başkanlık sistemi hangi tarihten itibaren tartışılmaya başlandı? Parlamenter

sistemdeki eksiklikler nelerdir? Parlamenter sistem ile ilgili revize edilen ve sonuç alınmayan problemler nedir? Sorularına cevap alınmaması sonuca dikkat çekilmesine neden olmaktadır.

TASS haber ajasında refernadım süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili herhangi bir bağlam bilgisine rastlanmamıştır.

3.2.2.3. Haber Kaynakları

REUTERS haber ajasının referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili kullandığı kaynaklar şu şekildedir:

"Avrupa Komisyonu" 17 Nisan 2017

"Almanya Başbakanı Angela Merkel ve Dışişleri Bakanı Sigmar Gabriel", "Fransa'nın Cumhurbaşkanı François Hollande", "Venedik Komisyonu", "Avusturya Dışişleri Bakanı Sebastian Kurz", "AGİT gözlemcileri" 17 Nisan 2017

"Avrupa Komisyonu" 18 Nisan 2017

"Türkiye Barolar Birliği", "Gezici anketör başkanı Murat Gezici", 19 Nisan 2017

"Adalet Bakanı Bekir Bozdağ", "Cumhuriyet Halk Partisi" 19 Nisan 2017

"Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan", 19 Nisan 2017

"Yüksek Seçim Kurulu", "CHP Genel Başkan Yardımcısı Bülent Tezcan", "Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu" 19 Nisan 2017

"Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan" 20 Nisan 2017

"Başbakan Angela Merkel'in Hristiyan Demokratlar Partisi (CDU) üyesi ve dış ilişkiler komitesi başkanı Norbert Roettgen", "Bavyera içişleri bakanı ve CDU'nun Bavyera kardeş partisinin üyesi olan Joachim Herrmann", 23 Nisan 2017

"Birliğe katılmak isteyen ülkelerle müzakerelerden sorumlu olan Genişleme Müdürü Johannes Hahn" 24 Nisan 2017

"Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan" 25 Nisan 2017

“AB Ankara sorumlusu-görüşmesi ve Hollandalı sol-merkezli Avrupalı milletvekili Kati Piri” 26 Nisan 2017

“Almanya Başbakanı Angela Merkel” 27 Nisan 2017

“Yüksek Seçim Kurulu” 27 Nisan 2017

“Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili Musa Cam” 28 Nisan 2017

REUTERS haber ajansı kaynak kullanımında referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili özellikle Avrupalı Siyasetçilere, Avrupa Birliği kurumlarına ve Türkiye’deki muhalif parti, kurum ya da kişilerin açıklamaların yer verildiği görülmektedir. Kaynak kullanımında referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili olumsuz söylemlere yer verildiği görülmektedir. Sürece ilişkin sadece Cumhurbaşkanı Erdoğan, Adalet Bakanı Bekir Bozdağ ve Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun açıklamaların yer verdiği görülmektedir. REUTERS haber ajansının refernadum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın aleyhinde haberler yaptığı tespit edilmektedir.

TASS haber ajasının referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili kullandığı kaynaklar şu şekildedir:

“Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan” 16 Nisan 2017

“Yüksek Seçim Kurulu Sadi Güven” 17 Nisan 2017

“Belarus Cumhurbaşkanı Alexander Lukashenko” 17 Nisan 2017

“Rusya Federasyonu Konseyi Başkanı Konstantin Kosachev” 17 Nisan 2017

“Kremlin Sözcüsü Dmitry Peskov” 17 Nisan 2017

“Duma Meclisi’nin Uluslararası İlişkiler Komitesi Başkanı Leonid Slutsky” 17 Nisan 2017

“AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi” ” 17 Nisan 2017

“Kommersant Gazetesi”, “Rusya Bilimler Akademisi Dünya Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nden (IMEMO) araştırma görevlisi olan Stanislav Ivanov”, “Siyaset Uzmanı Volkan Özdemir” “Siyaset Uzmanı Timur Akhmetov”, “Ulusal Politika

Bilimler Siyaset Bilimi Bölümü Öğretim Üyesi İktisat Yüksek Okulu Leonid Isaev" 18 Nisan 2017

"Kremlin sözcüsü Dmitry Peskov" 18 Nisan 2017

"Kremlin Basın Servisi" 18 Nisan 2017

"Izvestia Gazetesi", "Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi Üyesi Cengiz Aktar", 19 Nisan 2017

"Türkiye Cumhurbaşkanlığı Ofisi" 21 Nisan 2017

"Nezavisimaya Gazetesi" 26 Nisan 2017

TASS haber ajansı kaynak kullanımında referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haberleri genellikle devlet kurumlarına ve siyasal uzmanlara dayandırıldığı görülmektedir. Kaynakların referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili pozitif söylemleri okuyuculara aktarılmaktadır. Birçok haberde kaynakların pozitif söylemleri sık sık tekrar edilerek ve tırnak içerisinde açıklamalarına yer vererek referandum süreci olumlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Sürece eleştiri getiren Avrupalı Siyasetçilere ve kurumlara, AGİT gözlemcilerine, Cumhuriyet Halk Partisine, Türkiye Barolar Birliğine çok az yer verildiği görülmektedir. Bu süreçte TASS haber ajansının Cumhurbaşkanı Erdoğan lehinde bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir.

3.2.3. Mikro Yapıya Yönelik Analiz Çalışması

3.2.3.1. Sentaktik Analiz

Sentaktik analiz haber metinlerindeki cümlelerin gramatik yapısını araştırmaktadır. REUTERS ve TASS haber ajanslarının refenrandum süreci ile ilgili duruşu ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a yaklaşımı değerlendirebilmek için haberlerdeki cümlelerin aktif/pasif/, uzun/kısa, basit/karmaşık yapılarına bakmak gerekmektedir.

REUTERS haber ajansı haber metinlerinde uzun, etken ve edilgen cümle yapılarını kullanmaktadır. Metinler kaynakların açıklamalarından oluşturulduğu ve metinlerin merkezinde kaynakların görüşleri olduğu görülmektedir. REUTERS haber ajansı referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haberlerde iddia edilen usülsüzlükler ve yeni yetki tartışmaları üzerinde yoğunlaşırken kaynakların açıklamaları

ve görüşleri ile süreci destekleme eğilimindedir. Haber başlıklarında ve girişlerinde kaynakların açıklamaları vurgulanarak süreç olumsuzlanmaya çalışılmaktadır.

Turkey must investigate referendum doubts: European Commission- *Avrupa Komisyonu: Türkiye referandum şüphelerini araştırmalı (18 Nisan 2017) (REUTERS)*

Impossible to know scale of unstamped Turkish votes: lawyer- *Barolar Birliği: Mühürsüz Türk oylarının ölçeğini bilmek imkânsız (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkish referendum on Erdogan powers passed by 51.4 percent: final figures- *Son Rakamlar: Erdoğan'ın yetkileri-güçleri ile ilgili referandum yüzde 51,4 oranında açıklandı (27 Nisan 2017) (REUTERS)*

REUTERS haber ajasının başlıklarında kaynakların açıklamalarına yer vererek referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan negatif bir pozisyonda göstermektedir. REUTERS haber ajansı başlıklarda usülsüzlük iddiları ön plana çıkararak Türkiye'de yaşanan siyasal sürece ve yetki tartışmalarına karşı muhalif-karşıt-eleştirel bir tutum sergilediği görülmektedir. Usülsüzlük iddiların karşı açıklamalar başlıklarda çok az yer verildiği analiz edilmektedir.

REUTERS haber ajansı haber içeriklerinde cümlelerin etken bir yapıda oluşturduğu görülmektedir. Haber metinlerinde başvurulan kaynakların açıklamalarını etken bir yapıda yer vermesi kaynakların görüşlerine olumlu baktığı analiz edilmektedir. Referandum süreci ve yetki tartışmalarında olayların sebebi olarak Türkiye'deki siyaset yapısı olduğu gösterilmektedir. Söylemi desteklemek için ise cümleler etken bir şekilde kodlanıp okurlara ve abonelere aktarılmaktadır.

TASS haber ajansı haber metinlerinde kaynakların açıklamalarına ve görüşlerine yer vererek etken bir cümle yapı kullanmaktadır. Rusya'da siyasi liderlerin ve kurumların açıklamaları üzerine haberlerini inşa etmektedir. TASS haber ajansı referandum sürecinin Türkiye'nin bir iç politika meselesi olduğu üzerine yoğunlaşarak sürece olumlu yaklaşmaktadır. Ayrıca süreci Cumhurbaşkanı Erdoğan üzerinden değil Cumburbaşkanlığı Hükümet/Başkanlık sistemi üzerinden süreci değerlendirerek anayasal değişimi kişi üzerinden değil kurumlar üzerinden değerlendirmektedir. Bu doğrultuda haber başlıklarında siyasilerin ve kurumların açıklamalarını ön plana çıkarmaktadır. Haber metinlerinde ise Türkiye'deki siyasal sürece saygı duyulması

gerektiği vurgulanmakta ve sayısal veriler ile sürecin demokratik olduğu belirtilmektedir.

Lukashenko congratulates Erdogan on successful constitutional referendum

Lukashenko Erdoğan'ı başarılı anayasa referandumu için tebrik etti. (17 Nisan 2017) (TASS)

Kremlin calls to respect Turkey's choice at referendum on expanding presidential Powers

Kremlin, cumhurbaşkanlığı yetkilerini genişletme konusundaki referandumda Türkiye'nin tercihine saygı duyulmasına çağırdı. (17 Nisan 2017) (TASS)

Russian MP believes Turkish referendum won't affect Moscow-Ankara ties

Rus milletvekili Türk referandumunun Moskova-Ankara ilişkilerini etkilemeyeceğine inanıyor. (17 Nisan 2017) (TASS)

Putin congratulates Erdogan on Turkey's referendum results

Putin, Erdoğan'ı Türkiye'nin referandum sonuçlarından dolayı kutladı. (18 Nisan 2017) (TASS)

3.2.3.2. Sözcük Seçimleri

Eleştirel söylem çözümlemesi modeline göre haber metinlerinde sözcük seçimleri medyanın ideolojik tavrını ortaya koymaktadır. Bilinçli sözcük seçimleri okuyucuları neyi düşünmesi gerektiği konusunda yönlendirmektedir.

Son yıllarda Türkiye ile AB arasında çeşitli sosyal, siyasal ve ekonomik sebeplerden ötürü görüş ayrılıkların yaşandığı ve gergin bir sürecin yaşandığı görülmektedir. Özellikle Avrupalı siyasilerin ya da kurumların açıklamaları süreci daha da zorlaştırmaktadır. REUTERS haber ajansı AB menşeli bir kurum olmasından dolayı AB'nin siyasi, sosyal çizgisinden ilerlemektedir. REUTERS haber ajasının referandum ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haber metinleri incelendiğinde olumsuz/negatif söylemler üzerine kurulduğu görülmektedir. Ajansın Türkiye'deki sürece ve değişen maddelere karşı eleştirel haber servis ettiği görülmektedir. Yeniden üretilen söylemler ile Türkiye'de siyasi sürecin problemli olduğu ve meşruluk tartışmaları üzerine

kurulduğu aktarılmaya çalışılmaktadır. Otoriter, kısıtlı zafer, usulsüzlük, bütün yetkiyi veren, sıkı önlemler, bölünmüş Türk toplumu, oyların güvensizliği, mühürsüz oylar, demokratik ölçütlere uymama, aşırı gerilimli kampanya vb. sözcükler yeniden üretilerek Türkiye siyaseti ve Cumhurbaşkanı Erdoğan olumsuzlanmaya çalışılmaktadır.

Turkey, a NATO member state that began talks to join the EU in 2005, has become a crucial partner for the bloc by taking in millions of refugees fleeing from the six-year-old war in Syria. But a crackdown by Erdogan since a failed coup last July has been condemned in European capitals. *- 2005'te AB'ye katılmak için müzakerelere başlayan NATO'ya üye devlet olan Türkiye, Suriye'deki altı yıllık savaştan kaçan milyonlarca mülteciyi alarak blok için çok önemli bir ortak oldu. Ancak, geçen Temmuz ayında başarısız bir darbeden bu yana Erdoğan'ın sıkı önlemleri Avrupa başkentlerinde kınanmasına neden oldu. (17 Nisan 2017) (REUTERS)*

The European Union statement, issued by Commission President Jean-Claude Juncker and two other top officials, said the EU executive took note of the result and was awaiting an assessment of an international observation mission "also with regard to alleged irregularities". *Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker ve diğer iki üst düzey yetkili tarafından yayınlanan Avrupa Birliği açıklaması, AB yöneticisinin sonucu not aldığını ve "aynı zamanda usulsüzlüklerle ilgili olarak" uluslararası bir gözlem misyonunun değerlendirilmesini beklediğini söyledi. (17 Nisan 2017) (REUTERS)*

"The tight referendum result shows how deeply divided Turkish society is and that means a big responsibility for the Turkish leadership and for President Erdogan personally." They expected Ankara to have a "respectful dialogue" with all parts of Turkish society. *"Kritik referandum sonucu, Türk toplumunun ne kadar derinden bölündüğünü gösteriyor ve bunun, Türkiye'nin lideri ve Cumhurbaşkanı Erdoğan için şahsen büyük bir sorumluluk olduğu anlamına geliyor." Ankara'nın, Türk toplumunun tüm kesimleriyle "saygılı bir diyalog" kurmasını bekledi. (17 Nisan 2017) (REUTERS)*

In March, the Venice Commission, a panel of legal experts at the Council of Europe, said the proposed changes to the constitution represented a "dangerous step backwards" for democracy. *Mart ayında, Avrupa Konseyi hukuk uzmanlarından oluşan bir panel olan Venedik Komisyonu, anayasada önerilen değişikliklerin demokrasi için "geriye doğru tehlikeli bir adım" teşkil ettiğini söyledi. (17 Nisan 2017) (REUTERS)*

Declining to congratulate the Turkish president, the EU executive's second official response since the vote instead focused on observer findings that the vote was skewed in Erdogan's favour without a proper legal framework and with late changes in ballot counting. *Türkiye cumhurbaşkanını tebrik etmeyi reddeden AB yetkilisinin ikinci resmi cevabı, oylama yerine, gözlemcinin uygun bir yasal çerçeve olmadan ve oy sayımında yapılan son değişikliklerle Erdoğan'ın lehine eğrildiğini tespit etti. (18 Nisan 2017) (REUTERS)*

Unlike U.S. President Donald Trump, the European Union would not congratulate Erdogan on his triumph, a Western official with knowledge of EU policy told Reuters. "There will be no call to Erdogan from the Commission, certainly not a congratulatory call," the official said. "Turkey is sliding toward a semi-authoritarian system under one man rule." *AB politikasını bilen bir Batılı yetkili REUTERS 'e verdiği röportajda, ABD Başkanı Donald Trump'ın aksine, Avrupa Birliği Erdoğan'ı zaferinden dolayı tebrik etmeyecek dedi. Yetkili, "Komisyondan Erdoğan'a kesinlikle bir tebrik çağrısı yapılamayacak'' dedi. "Türkiye, tek adam yönetimi altında yarı otoriter bir sisteme doğru kayıyor." (18 Nisan 2017) (REUTERS)*

The European Union opposed Erdogan's bid to shift the country to a system giving the president sweeping new powers. The narrow 51.4 percent margin of victory also revealed doubts among Turkish voters about the constitutional changes. *Avrupa Birliği, Erdoğan'ın ülkeyi cumhurbaşkanına yeni yetkiler veren bir sisteme kaydırması yönündeki teklifine karşı çıktı. Yüzde dar/kısıtlı 51,4'lük zafer payı, Türk seçmenlerin anayasa değişiklikleriyle ilgili şüphelerini de ortaya koydu. (18 Nisan 2017) (REUTERS)*

A presidential system with few checks and balances is unlikely to meet the democratic credentials a country needs to join the bloc.- *Çok az kontrol ve dengeye sahip bir başkanlık sisteminin, bloğa katılmak için bir ülkenin ihtiyaç duyduğu demokratik kimlik bilgilerini- kriterleri yerine getirme olasılığı çok düşüktür. (18 Nisan 2017) (REUTERS)*

President Tayyip Erdogan promised to reinstate the death penalty, a reform put in place 15 years ago that was seen as fundamental to Turkey's efforts to join the European Union. *Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, 15 yıl önce yapılan ve Türkiye'nin*

Avrupa Birliği'ne katılma çabaları için temel olduğu görülen bir reform olan ölüm cezasını geri getirme sözü verdi. (19 Nisan 2017) (REUTERS)

What makes any country a democracy is the security of the ballot boxes," Feyzioglu told Reuters in an interview. "Everything might be impeccable, but if your ballots are unsafe that means that regime is not a democracy." Argument centers around a decision by the electoral board, two hours before polling booths closed, to accept votes on ballot papers that did not bear an official electoral stamp. *Feyzioğlu, REUTERS 'e verdiği röportajda, "Herhangi bir ülkeyi demokrasi yapan, oy sandıklarının güvenliğidir" dedi. "Her şey kusursuz olabilir, ancak oylarınız güvensizse bu, rejimin demokrasi olmadığı anlamına gelir." Tartışma, seçim kurulunun sandık kurullarının kapanmasından iki saat önce, resmi bir seçim mührü taşımayan oy pusulalarını kabul etme kararına dayanıyor. (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

Preliminary results show a slim majority of 51.4 percent of Turkish voters voted "Yes" to granting the presidency sweeping powers, the biggest overhaul of the country's politics since the founding of the modern republic. *Ön sonuçlar, Türk seçmenlerinin yüzde 51,4'ünün az bir çoğunluğunun, modern cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ülke siyasetinin en büyük yeniliği olan cumhurbaşkanlığına tüm yetkileri vermek için "Evet" oyu kullandığını gösteriyor. (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkey's biggest cities - Istanbul, Ankara and Izmir - voted "No" on Sunday, along with industrial heartlands, tourist hotspots and ports in 33 provinces, outward-looking regions that have thrived on strong relations with Europe and are increasingly fearful of the future. *Türkiye'nin en büyük şehirleri - İstanbul, Ankara ve İzmir - Avrupa ile güçlü ilişkiler kurmuş ve geleceğe yönelik endişe duyan dışa dönük sanayi bölgeleri turist bölgeleri ve limanlarla birlikte 33 ilde, Pazar günü "hayır" oyu verdi. (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

Sunday's referendum narrowly backed the largest overhaul of Turkey's political system since the founding of the republic nearly a century ago, giving Erdogan sweeping authority over the NATO member-state. But the tight result of a highly charged campaign laid bare divisions and triggered challenges from the opposition over its legitimacy. *Pazar günkü referandum neredeyse bir asır önce Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana Erdoğan'a olarak tam yetki veren bir NATO üye devleti*

Türkiye'nin siyasi sisteminin en büyük değişimini kısıtlı oranda-dar destekledi. Ancak, aşırı gerilimli bir kampanyanın kritik sonucu, gözle görünen bölünmelere yol açtı ve muhalefetin meşruiyeti üzerindeki zorlukları tetikledi. (19 Nisan 2017) (REUTERS)

Sunday's referendum narrowly approved granting Erdogan sweeping authority over a NATO-member state which faces conflict on its southern borders and hosts 3 million refugees, making its stability vital to EU neighbors despite worsening relations. *Pazar günkü referandum, gittikçe kötüleşen ilişkilere rağmen AB komşuları için hayati öneme sahip Güney sınırında ihtilaf yaşayan ve 3 milyon mülteciye ev sahipliği yapan NATO devlet üyesi olarak tüm yetkiyi Erdoğan'a vermesini sağladı. (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkey's electoral authority on Wednesday rejected appeals to annul a referendum granting President Tayyip Erdogan wide new powers, but the main opposition CHP party said it would maintain its legal challenge to the result. *Çarşamba günü Yüksek Seçim Kurulu Türkiye'nin Seçim Kurulu, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a bütün yetkiyi veren bir referandumun reddedilmesi yönündeki temyiz başvurusunu reddettiğini açıkladı, ancak ana muhalefetteki CHP partisi sonuçlara karşı yasal mücadelesini sürdüreceğini söyledi. (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

Speaking at the presidential palace less than two weeks after winning sweeping new powers in a referendum, a relaxed Erdogan said a decision by a leading European human rights body to put Turkey back on a watch list was "entirely political" and that Ankara did not recognize the move. *Referandumda yeni güçler- tüm yetki kazandıktan sonra iki haftadan kısa bir süre içinde cumhurbaşkanlığı sarayında konuşan rahatlamış Erdoğan, önde gelen bir Avrupa insan hakları organının Türkiye'yi izleme listesine geri koyma kararının "tamamen siyasi" olduğunu ve Ankara'nın tanımadığı bir hareket olduğunu söyledi. (20 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkey's main opposition party said it filed a court appeal on Friday against a decision by electoral authorities to accept unstamped ballot papers in the tightly contested referendum granting President Tayyip Erdogan wide new powers. *Türkiye'nin ana muhalefet partisi, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a geniş çapta yeni yetkiler veren, sıkıca tartışılan referandumda mühürsüz oy pusulalarını kabul eden*

seçim makamlarının aldığı karara karşı, Cuma günü temyiz başvurusunda bulunduğunu belirtti. (21 Nisan 2017) (REUTERS)

Few in Turkey expect legal challenges to the referendum to lead to a recount, let alone a re-run. But if unresolved, they will leave deep questions over the legitimacy of a vote which split the electorate down the middle, and whose polarizing campaign drew criticism and concern from European allies. *Türkiye'de çok az kişi yeniden sayıma yol açması için referanduma yasal itirazların tekrar denenmesini umuyor. Ancak çözülmezse, Avrupalı müttefiklerin endişelerini ve eleştirilerini üzerine çeken kutuplaştırıcı kampanya ile seçmenleri ortadan ikiye bölen oylamanın meşruiyeti hakkında derin sorular bırakacaktır. (21 Nisan 2017) (REUTERS)*

"We would damage the credibility of Europe if we failed to respond to Turkey's decision against democracy, against the rule of law ... if we continue to hold fast to the fiction of accession for a country with such a government and such a constitution," Roettgen told broadcaster Deutschlandfunk in an interview to air on Sunday. *Pazar günü yayınlanan bir röportajda Roettgen, yayıncı Deutschlandfunk'a "Türkiye'nin demokrasiye, hukukun üstünlüğüne karşı olan kararına cevap veremezsek... Böyle bir hükümete ve böyle bir anayasaya sahip bir ülke için katılım kurgusuna hızlı bir şekilde devam edersek, Avrupa'nın güvenilirliğine zarar veririz'' dedi. (23 Nisan 2017) (REUTERS)*

"It's about time that the EU membership negotiations are ended,"Herrmann told the German newspaper Bild am Sonntag. "We have to stop kidding ourselves: There are no common perspectives with the Turkey of Erdogan." *Herrmann, Alman gazete Bild am Sonntag gazetesine verdiği röportajda, "AB üyelik müzakerelerinin sona erme zamanı geldi," "Kendimizi kandırmayı bırakmalıyız: Erdoğan'ın Türkiye ile ortak bir bakış açısı yok." dedi. (23 Nisan 2017) (REUTERS)*

Germany is home to some 3 million people with Turkish roots and some politicians say the loyalty many showed to Erdogan, a leader viewed by many in the EU as increasingly authoritarian, reflects a rejection of democratic values. *Almanya, Türk kökenli bazı 3 milyon kişiye ev sahipliği yapıyor ve bazı politikacılar, AB'de pek çok kişi tarafından giderek daha otoriter bir lider olarak görünen Erdoğan'a gösterdikleri*

sadakatin demokratik değerlerin reddedildiğini yansıttığını söylüyor. (23 Nisan 2017) (REUTERS)

The European Commission and its member states have grown increasingly skeptical of Turkey's accession process as Erdogan has cracked down on opponents and sought to increase his power. *Avrupa Komisyonu ve üye devletleri, Erdoğan'ın muhaliflerine saldırdığı ve gücünü artırmaya çalıştığı için, Türkiye'nin üyelik sürecine olan kuşku giderek büyüyor. (24 Nisan 2017) (REUTERS)*

Kati Piri said ahead of a plenary debate on the matter that if President Tayyip Erdogan implemented his new charter, giving him even more powers, Turkey would close the door on membership. *Kati Piri, konuyla ilgili genel tartışmaların öncesinde Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın ona tüm yetkileri veren yeni tüzüğünü uygularsa, Türkiye üyelik kapısını kapatacaktır dedi. (26 Nisan 2017) (REUTERS)*

Piri, a Dutch center-left European lawmaker, said, "As Turkey with such a constitution cannot become a member of the EU, it also doesn't make sense to continue the discussion on integration with the current government," "The EU should officially suspend the accession talks if the constitutional changes are implemented unchanged,". *Hollandalı sol-merkezli Avrupalı milletvekili Piri, "Böyle bir anayasaya sahip Türkiye AB üyesi olamayacağı için, mevcut hükümetle bütünleşme konusundaki tartışmaya devam etmek de mantıklı değil" ''Anayasa değişiklikleri değişmeden uygulanırsa, AB, katılım müzakerelerini resmen askıya almalıdır "dedi.* (26 Nisan 2017) (*REUTERS*)

A report by observers from the Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE) and the Council of Europe found that up to 2.5 million votes could have been manipulated in Turkey's April 16 referendum, which ended in a narrow victory for Erdogan's push for greater powers. *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Konseyi'nden gözlemciler tarafından hazırlanan bir raporda, Erdoğan'ın daha fazla yetki kazanması için verilen ve dar bir zaferle sonuçlanan 16 Nisan'daki referandumda 2,5 milyon oylamanın manipüle edilmiş olabileceği tespit edildi. (27 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkey, a mainly Muslim country of nearly 80 million people, began formal EU accession talks in 2005 but they have come to a virtual standstill amid disagreements

over human rights, the rule of law, Cyprus and other issues. *Yaklaşık 80 milyon insandan oluşan Müslüman bir ülke olan Türkiye, 2005 yılında resmi AB üyelik müzakerelerine başladı, ancak insan hakları, hukukun üstünlüğü, Kıbrıs ve diğer konulardaki anlaşmazlıklar nedeniyle sanal bir durma noktasına geldi. (27 Nisan 2017) (REUTERS)*

The constitutional changes passed in the referendum allow the president, who will assume executive powers, to retain party political ties. Under the terms of the outgoing constitution, the head of state was supposed to remain politically impartial. *Referandumda geçen anayasa değişiklikleri, yürütme yetkisi alacak olan cumhurbaşkanının parti siyasi bağlarını korumasına izin verdi. Giden anayasa şartları uyarınca, devlet başkanının politik olarak tarafsız kalması gerekiyordu. (27 Nisan 2017) (REUTERS)*

Worried by what the European Union sees as Erdogan's growing authoritarianism, EU lawmakers called this week for a formal suspension of Turkey's long-stalled EU bid, saying it does not meet democratic standards. *Avrupa Birliği Erdoğan'ın büyüyen otoriterliği olarak gördüğü şeyden endişeli, AB milletvekilleri, bu hafta Türkiye'nin uzun süredir devam eden AB teklifini demokratik standartlara uymadığını söyleyerek resmi olarak askıya alma çağrısında bulundu. (28 Nisan 2017) (REUTERS)*

The move is likely to further worry rights groups and Turkey's Western allies, who say Ankara has sharply curtailed freedom of speech and other basic rights in the crackdown that followed last year's failed coup*. Bu hareket, Ankara'nın geçen yılın başarısız darbesinden sonraki sıkı önlemlerin, konuşma özgürlüğünü ve diğer temel haklarını sert bir şekilde azalttığını söyleyen Türkiye'nin batı müttefikleri daha da endişelenecek gibi görünüyor. (29 Nisan 2017) (REUTERS)*

Turkey on Saturday expelled more than 3,900 people from the civil service and military as threats to national security, in the second major purge since President Tayyip Erdogan was granted sweeping new powers. *Cumartesi günü Türkiye, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yeni geniş-bütün yetkiler almasından bu yana yapılan ikinci büyük tasfiyede, kamu hizmetinden ve ordudan ulusal güvenliğe tehdit olarak gördüğü 3.000'den fazla kişiyi işten çıkardı. (29 Nisan 2017) (REUTERS)*

which rights groups and some Western allies believe has brought the country, a NATO-member and European Union candidate, closer to one-man rule. *Hak grupları ve bazı Batılı müttefikler ülkeyi, NATO üyeliğini ve Avrupa Birliği adayını tek adam görüşüne yaklaştırdıklarına inanıyor. (29 Nisan 2017) (REUTERS)*

Türkiye ile Rusya arasında, özellikle 2002 yılından itibaren, bazı gerginliklerin yaşanmasına rağmen artan siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda iş birliğinin olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda iki ülke Suriye iç savaşında farklı pozisyonlarda olmarına karşın birçok alanda ortak hareket etmektedir. Rusya'nın resmi haber ajansı olan TASS haber ajansı Rusya'nın dış politikasına paralel şekilde haberlerini servis ettiği ve toplumu bu şekilde yönlendirdiği görülmektedir. Özetle TASS haber ajansı Rusya siyasetinden bağımsız değildir. TASS haber ajansının haber metinleri analiz edildiğinde referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili olumlu söylemlere yer verildiği görülmektedir. TASS haber ajasının haber metinlerinde sayısal verilere yer vermesi ve referandumu destekleyen siyasilerin ve kurumların açıklamarını aktarması, Türkiye'nin bir iç meselesi olması vurgusu ile referandum sürecine destek verdiği söylenebilir.

A total of 55 million registered voters will be able to cast their ballot at 145,000 polling stations throughout the day. Security measures has stepped up on the day of the vote, with more than 250,000 police officers, 128,000 members of the Gendarmerie and 70,000 security employees and volunteers on duty across the country. They will be joined by 6,000 servicemen of the country's Ground Forces if necessary. *Toplam 55 milyon kayıtlı seçmen, oylarını gün boyunca 145.000 sandıkta oylayabilecek. Güvenlik önlemleri oylama gününde, 250.000'den fazla polis memuru, 128.000 Jandarma üyesi ve 70.000 güvenlik çalışanı ve ülke genelinde görevli gönüllülerle birlikte arttı. Gerekirse, ülkeye Kara Kuvvetleri'nden 6.000 asker katılacaktır. (16 Nisan 2017) (TASS)*

Most of the citizens of Turkey supported the amendments to the constitution of the republic, Turkish President Tayyip Erdogan said on Sunday. "According to unofficial data, 25 million citizens supported the amendments, which is by 1.3 million more than those who said "no". Today, a historically important decision was taken on the system of leadership of the country, which has been disputed over last 20 years," he said. *Türkiye Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan Pazar günü yaptığı*

açıklamada, Türkiye vatandaşlarının çoğunun cumhuriyet anayasası değişikliklerini desteklediğini söyledi. "Resmi olmayan verilere göre, 25 milyon vatandaş", hayır "diyene göre 1,3 milyon daha fazla olan değişikliği destekledi. Bugün, son 20 yılda tartışmalı olan ülkenin liderlik sistemi hakkında tarihsel olarak önemli bir karar alındı "dedi. (16 Nisan 2017) (TASS)

***According to the president, "*the nation defended its future *and everyone should respect this decision of the Turkish people"** *Cumhurbaşkanı göre, "millet geleceğini savundu ve herkes Türk halkının bu kararına saygı göstermeli." (16 Nisan 2017) (TASS)*

***Erdogan stressed that the way to this vote "was difficult, but the country coped with it and starts implementing the most important reform of the leadership system." He pointed out that "for the first time in the history of Turkey, the form of government changes by the hands of the civil political system," and not by the governments that came to power "after coups or after the national liberation struggle."** Darbelerden sonra veya ulusal kurtuluş mücadelesinden sonra "Türkiye tarihinde ilk kez, hükümet biçiminin sivil siyasal sistemin elleriyle değiştiğini" ve iktidara gelen hükümetler tarafından değiştirilmediğini "belirtti. "Tüm bu değişiklikler elbette yalnızca anayasa değiştirilerek yapılmalı ve gerçekleştirilmelidir. Cumhurbaşkanlığı sistemi altında yürütme, yasama ve yargı makamları tamamen ayrılmıştır" dedi. (16 Nisan 2017) (TASS)*

***Speaking about controversial reports that ballots without required official seals on them were accepted for counting, Guven said that this does not contradict the law on elections, and "the same decisions were taken by the CEC in the course of previous voting." He also noted that "the representatives of the (ruling) Justice and Development Party and the People's Republican Party (the main opposition party) were present at almost all polling stations, and there are protocols of ballots processing signed by them."** İstisnasız olarak resmi mühürler gerektirmeyen oy pusulalarının sayım için kabul edildiğine dair tartışmalı raporlar hakkında konuşan Güven, bunun seçimler yasasına aykırı olmadığını ve "önceki oylamada aynı kararların alındığını" söyledi. Ayrıca, "iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi ve Halk Cumhuriyetçi Partisinin (ana muhalefet partisi) temsilcilerinin neredeyse bütün sandık merkezlerinde bulunduğunu ve imzalayan oy işleme protokollerinin bulunduğunu" belirtti. (17 Nisan 2017) (TASS)*

By favoring the constitutional reform, the Turkish people backed the efforts of the current authorities aimed at achieving the economic growth, political stability and peace in the country," Lukashenko said. *Lukashenko Türk halkı, anayasa reformunu destekleyerek mevcut makamların ülkedeki ekonomik büyümeyi, siyasi istikrarı ve barışı sağlama çabalarını desteklediklerini söyledi. (17 Nisan 2017) (TASS)*

"The referendum is absolutely a sovereign affair of the Turkish Republic," Peskov stressed. "We believe that everyone should respect the expression of will of the Turkish people." According to the preliminary data, as many as 51.3% of voters (or 1.3 million) supported the constitutional amendments replacing the country's parliamentary system with an executive presidency and eliminating the position of prime minister. *Peskov, "Referandum, kesinlikle Türkiye Cumhuriyeti'nin egemen bir meselesidir." Dedi. "Herkesin Türk halkının iradesine saygı göstermesi gerektiğine inanıyoruz." İlk verilere göre, seçmenlerin% 51,3 'ü (veya 1,3 milyonu), ülkenin parlamento sistemini yerini alan bir cumhurbaşkanlığıyla değiştiren ve başbakan pozisyonunu ortadan kaldıran anayasa değişikliklerini destekledi. (17 Nisan 2017) (TASS)*

The president will be able to issue decrees that will come into force without preliminary approval of the parliament, but they may be abolished if the legislators reject them during the debates. The president will have the power to declare a state of emergency in the country, initiate referendums and submit a draft budget to the parliament for discussion. But such decrees should be approved by the parliament. The president will have the right to remain a party member if necessary. The parliament will be able to control the work of the government through the vice president and written requests to him that may be sent by initiating a parliamentary investigation. A probe may be launched against the president but three-fifths of the parliament should call for it. *Başkan, parlamentonun ön onayı olmadan yürürlüğe girecek kararnameleri çıkartabilecek, ancak meclis üyeleri tartışmalar sırasında reddederse bunlar kaldırılabilir. Cumhurbaşkanı, ülkede olağanüstü hal ilan etme, referandum başlatma ve tartışma için parlamentoya taslak bütçe teklifi sunma yetkisine sahip olacak. Ancak bu kararnamelerin parlamento tarafından onaylanması gerekiyor. Başkan, gerektiğinde parti üyesi olarak kalma hakkına sahip olacak. Parlamento, hükümetin çalışmalarını başkan yardımcısı aracılığıyla kontrol edebilecek ve*

parlamento soruşturması başlatarak yollayabilecek yazılı taleplerini yazabilecek. Cumhurbaşkanı aleyhine soruşturma başlatılabilir, ancak parlamentonun beşte üçü bunun için çağrıda bulunmalı. (17 Nisan 2017) (TASS)

The term of parliament and president will be extended from four to five years, but the president will be allowed to serve for no more than two times in a row. *Parlamento ve cumhurbaşkanının süresi dört ila beş yıl arasında uzatılacak, ancak cumhurbaşkanının arka arkaya iki defadan fazla hizmet vermesine izin verilmeyecek. (17 Nisan 2017)* (TASS)

The observers admitted that the technical aspects of the referendum were "well administered" and referendum day proceeded in "an orderly manner." However, changes in counting procedures "removed an important safeguard and were contested by the opposition," they said. *"Gözlemciler, referandumun teknik yönlerinin" iyi yönetildiğini "ve Referandum günü "düzenli bir şekilde" devam etti. Ancak, sayma prosedürlerindeki değişiklikler "önemli bir güvenceyi kaldırdı ve muhalefet tarafından itiraz edildi" dediler. (17 Nisan 2017) (TASS)*

On Monday, Peskov told reporters that the Kremlin sees the referendum as "absolutely a sovereign affair of the Turkish Republic," and called to respect the choice made by Turkey at Sunday's referendum on expanding presidential powers. *Pazartesi günü, Peskov gazetecilere verdiği demeçte, Kremlin'in referandumu "Türkiye Cumhuriyeti'nin kesinlikle egemen bir meselesi" olarak gördüğünü ve cumhurbaşkanının güçlerini artırma konusundaki referandumunda Türkiye'nin seçimine saygı göstermeye çağırdığını söyledi. (18 Nisan 2017) (TASS)*

Putin congratulated Erdogan on successfully conducting the constitutional referendum. *Putin, Erdoğan'ı anayasa referandumunu başarıyla yürüttüğü için tebrik etti. (18 Nisan 2017) (TASS)*

US President Donald Trump congratulated Turkish President Recep Tayyip Erdogan on his victory, while European leaders said the procedure was out of line with Western standards. *ABD Başkanı Donald Trump, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı zaferinden dolayı tebrik ederken, Avrupalı liderler prosedürün Batı standartlarına uygun olmadığını söyledi. (19 Nisan 2017) (TASS)*

According to Turkish experts, Ankara miscalculated the situation when it overestimated its planned accession to the EU in the 1990s. While Turkey's foreign policy was focused on reaching this goal, its influence in Central Asia was waning. Now it seeks to regain those positions, entering into a geopolitical rivalry with Iran and Saudi Arabia for a place in the Muslim world. "Turkey understood that by starting a confrontation with the West, it must have an alternative ally. Russia turned out to be closer to Turkey in many ways. *Türk uzmanlara göre, Ankara 1990'larda AB'ye katılım planını abarttığında durumu yanlış hesapladı. Türkiye'nin dış politikası bu hedefe ulaşmaya odaklanırken, Orta Asya'daki etkisi zayıflıyordu. Şimdi, bu dünyayı yeniden kazanmaya, İran ve Suudi Arabistan ile jeopolitik bir rekabete girerek Müslüman dünyasında bir yer edinmeye çalışıyor. "Türkiye, Batı ile yüzleşmeye başladığında alternatif bir müttefiki olması gerektiğini anladı. Rusya birçok yönden Türkiye'ye daha yakın olduğu ortaya çıktı. (26 Nisan 2017) (TASS)*

3.2.3.3. Retorik

Retorik çözümleme, söylemsel versiyonların gerçek veya olası seçeneklere karşı tasarlanma biçimine dikkat çekmek açısından özellikle yararlıdır. Diğer bir ifade ile analizin odağına, bir versiyonun varsayılan gerçeklikle nasıl ilişkili olduğunu sormak yerine bu versiyonun bir seçenekle rekabete girmek üzere başarılı bir şekilde nasıl tasarlandığını sorgulamayı yerleştirir (Çelik ve Ekşi, 2008, s.113). Özet bir ifade ile haberin retoriği okuyuculara "sayısal veriler", "alıntılar", ile okuyucuları ikna etmeye ve haberin inandırıcılığını arttırmaya çalışmaktadır.

REUTERS haber ajasının haber metinlerinde retorik çözümleme yapıldığında Avrupa'nın önde gelen siyasetçilerine-kurumlarına ve Türkiye'de muhalif-eleştirel kişilerin-kurumların açıklamalarına yer vermektedir. Böylece REUTERS haber ajansı okuyucularını ve abonelerini alıntılar ile ikna etmeye çalışmaktadır. Özellikle Avrupalı siyasetçilerin açıklamalarına yer vererek toplumu ideolojik olarak yönlendirdiği ve yeni bir gerçek oluşturmaya çalıştığı analiz edilmektedir. Ayrıca alıntılar ile söylem yeniden üretilmetkte ve Türkiye'deki referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan olumsuzlanmaya çalışılmaktadır.

"We encourage Turkey to address the Council of Europe's concerns and recommendations, including with regards to the state of emergency," the Commission said. Members of the European Parliament largely lamented the referendum result. Manfred Weber, leader of the center-right grouping, said Erdogan was splitting his country, while the co-leader of the Green MEPs, Ska Keller, said the result was "a devastating blow to democracy in Turkey". *Komisyon, "Türkiye'yi, olağanüstü hal durumu da dâhil olmak üzere Avrupa Konseyi'nin kaygı ve önerilerini ele almaya teşvik ediyoruz" dedi. Avrupa Parlamentosu üyeleri referandum sonucunu büyük ölçüde hakaret etti. Manfred Weber, merkez sağ gruplamanın lideri, Erdoğan'ın ülkesini ikiye böldüğünü, Yeşil MEP'lerin eş lideri Ska Keller ise sonucun "Türkiye'de demokrasiye yıkıcı bir darbe" olduğunu söyledi. (17 Nisan 2017) (REUTERS)*

The Council of Europe said that "The tight referendum result shows how deeply divided Turkish society is and that means a big responsibility for the Turkish leadership and for President Erdogan personally." They expected Ankara to have a "respectful dialogue" with all parts of Turkish society. *Avrupa Komisyonu "Kritik referandum sonucu, Türk toplumunun ne kadar derinden bölündüğünü gösteriyor ve bunun, Türkiye'nin lideri ve Cumhurbaşkanı Erdoğan için şahsen büyük bir sorumluluk olduğu anlamına geliyor" dedi. Ankara'nın, Türk toplumunun tüm kesimleriyle "saygılı bir diyalog" kurmasını bekledi. (17 Nisan 2017) (REUTERS)*

In March, the Venice Commission, a panel of legal experts at the Council of Europe, said the proposed changes to the constitution represented a "dangerous step backwards" for democracy. Mart ayında, Avrupa Konseyi hukuk uzmanlarından oluşan bir panel olan Venedik Komisyonu, anayasada önerilen değişikliklerin demokrasi için "geriye doğru tehlikeli bir adım" teşkil ettiğini söyledi. *(17 Nisan 2017) (REUTERS)*

"We call on the authorities to launch a transparent investigation into these alleged irregularities," Commission spokesman Margaritis Schinas said when asked about the conclusions of the observer mission from the Council of Europe human rights body. *Komisyon sözcüsü Margaritis Schinas, "Avrupa Konseyi insan hakları organından gözlemci misyonunun sonuçları hakkında soru sorulduğunda" "Yetkilileri bu iddia edilen usulsüzlükler hakkında şeffaf bir soruşturma başlatmaya çağırıyoruz" "dedi. (18 Nisan 2017) (REUTERS)*

Unlike U.S. President Donald Trump, the European Union would not congratulate Erdogan on his triumph, a Western official with knowledge of EU policy told Reuters. "There will be no call to Erdogan from the Commission, certainly not a congratulatory call," the official said. "Turkey is sliding toward a semi-authoritarian system under one man rule." *AB politikasını bilen bir Batılı yetkili REUTERS 'e verdiği röportajda, ABD Başkanı Donald Trump'ın aksine, Avrupa Birliği Erdoğan'ı zaferinden dolayı tebrik etmeyecek dedi. Yetkili, "Komisyondan Erdoğan'a kesinlikle bir tebrik çağrısı yapılamayacak'' dedi. "Türkiye, tek adam yönetimi altında yarı otoriter bir sisteme doğru kayıyor." (18 Nisan 2017) (REUTERS)*

"The AK Party is increasingly failing to attract the voters of big cities," said Murat Gezici, head of pollster Gezici, which correctly predicted the outcome of the referendum. "They tried to convince the masses through patriotic and conservative values and the voters have perceived this as an indication of AKP's future policies – turning its face away from the West," Gezici said. *Referandumun sonucunu doğru tahmin eden Gezici anketör başkanı Murat Gezici, "AK Parti, büyük şehirlerin seçmenlerini cezbetmek için giderek daha fazla başarısız oluyor" dedi. Gezici, "Kitleleri yüzünü Batı'dan uzaklaştırarak vatansever ve muhafazakâr değerler yoluyla ikna etmeye çalıştılar ve seçmenler bunu AKP'nin gelecekteki politikalarının bir göstergesi olarak gördü - " dedi. (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

"It will be impossible to tell how many unstamped ballots were accepted in Turkey's referendum to expand President Tayyip Erdogan's powers, or their impact on the tight result, because no records were kept", the head of the bar association said. *Avukatlar Barosu başkanı ''Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yetkilerini genişletmek için Türkiye'nin referandumda kaç tane mühürsüz oy kullanıldığını ya da kritik sonuç üzerindeki etkilerinin söylenmesi hiçbir kayıt tutulmadığı için imkânsız olacak'' dedi. (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

"What makes any country a democracy is the security of the ballot boxes," Feyzioglu told Reuters in an interview. "Everything might be impeccable, but if your ballots are unsafe that means that regime is not a democracy." *Feyzioğlu, REUTERS 'e verdiği röportajda, "Herhangi bir ülkeyi demokrasi yapan, oy sandıklarının güvenliğidir" dedi. "Her şey kusursuz olabilir, ancak oylarınız güvensizse bu, rejimin demokrasi olmadığı anlamına gelir." (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

"Nobody can," said Feyzioglu, who is seen as a potential future leader of the main opposition CHP, which is appealing the outcome of the referendum. "The only proof that (a ballot paper) has not been brought from outside is the timely stamping of the ballot sheet at the polling station," he said. "There is no other proof... If you use your imagination, you can write as many scenarios of irregularities as you want." *Referandumun sonucuna itiraz eden ana muhalefetteki CHP'nin gelecekteki potansiyel lideri olarak görülen Feyzioğlu, "kimse yapamaz" dedi. "Oy pusulasının dışardan getirilmediğinin tek kanıtı oy pusulasının oy sandığına zamanında mühürlenmesidir" dedi. "Başka kanıt yok. Hayal gücünüzü kullanırsanız, istediğiniz kadar düzensizlik senaryosu yazabilirsiniz." (19 Nisan 2017) (REUTERS)*

"We would damage the credibility of Europe if we failed to respond to Turkey's decision against democracy, against the rule of law ... if we continue to hold fast to the fiction of accession for a country with such a government and such a constitution," Roettgen told broadcaster Deutschlandfunk in an interview to air on Sunday. *Pazar günü yayınlanan bir röportajda Roettgen, yayıncı Deutschlandfunk'a "Türkiye'nin demokrasiye, hukukun üstünlüğüne karşı olan kararına cevap veremezsek... Böyle bir hükümete ve böyle bir anayasaya sahip bir ülke için katılım kurgusuna hızlı bir şekilde devam edersek, Avrupa'nın güvenilirliğine zarar veririz''* dedi. *(23 Nisan 2017) (REUTERS)*

"It's about time that the EU membership negotiations are ended,"Herrmann told the German newspaper Bild am Sonntag. "We have to stop kidding ourselves: There are no common perspectives with the Turkey of Erdogan." *Herrmann, Alman gazete Bild am Sonntag gazetesine verdiği röportajda, "AB üyelik müzakerelerinin sona erme zamanı geldi," "Kendimizi kandırmayı bırakmalıyız: Erdoğan'ın Türkiye ile ortak bir bakış açısı yok." dedi. (23 Nisan 2017) (REUTERS)*

Piri, a Dutch center-left European lawmaker, said, "As Turkey with such a constitution cannot become a member of the EU, it also doesn't make sense to continue the discussion on integration with the current government," "The EU should officially suspend the accession talks if the constitutional changes are implemented unchanged,". *Hollandalı sol-merkezli Avrupalı milletvekili Piri, "Böyle bir anayasaya sahip Türkiye AB üyesi olamayacağı için, mevcut hükümetle bütünleşme konusundaki tartışmaya devam etmek de mantıklı değil" ''Anayasa değişiklikleri*

değişmeden uygulanırsa, AB, katılım müzakerelerini resmen askıya almalıdır "dedi. (26 Nisan 2017) (REUTERS)

"The time has come to talk very intensively about the relationship between the European Union and Turkey, but we must do that first among the 28 European Union members," Merkel said. "We have to be smart and clear," Merkel added. *Merkel, "Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişki hakkında çok yoğun konuşma zamanı geldi, ancak bunu önce 28 Avrupa Birliği üyesi arasında yapmalıyız" dedi. "Akıllı ve net olmalıyız" diye ekledi. (27 Nisan 2017) (REUTERS)*

TASS haber ajansının haber metinleri incelendiğinde haber retoriğini Rusya ve Rusya'ya yakın politikacıların alıntıları üzerine inşa edildiği görülmektedir. Referandum süreci ve Cumhurbaşkanı ile ilgili yapılan açıklamalar tırnak içerisinde aktarılmakta ve Türkiye'deki süreci kendi toplumu bilincinde olumlamaya çalışmaktadır. Kaynaklardan aktarılan alıntılar ile olumlu söylemler yeniden üretilmektedir.

According to the president, "the nation defended its future and everyone should respect this decision of the Turkish people". *Cumhurbaşkanı göre, "millet geleceğini savundu ve herkes Türk halkının bu kararına saygı göstermeli." (16 Nisan 2017) (TASS)*

According to the president, "the nation defended its future and everyone should respect this decision of the Turkish people." Erdogan stressed that the way to this vote "was difficult, but the country coped with it and starts implementing the most important reform of the leadership system." He pointed out that "for the first time in the history of Turkey, the form of government changes by the hands of the civil political system," and not by the governments that came to power "after coups or after the national liberation struggle." "All such changes must occur and occur, of course, only by amending the constitution. Under the presidential system, the executive, legislative and judicial authorities are completely separated," he added. *Cumhurbaşkanı göre, "millet geleceğini savundu ve herkes Türk halkının bu kararına saygı duymalı." Erdoğan, bu oylamanın yolunun zor olduğunu, ancak ülke bununla başa çıktı ve liderlik sisteminin en önemli reformunu uygulamaya başladığını vurguladı. Darbelerden sonra veya ulusal kurtuluş mücadelesinden sonra "Türkiye tarihinde ilk kez, hükümet biçiminin sivil siyasal sistemin elleriyle değiştiğini" ve iktidara gelen*

hükümetler tarafından değiştirilmediğini "belirtti. "Tüm bu değişiklikler elbette yalnızca anayasa değiştirilerek yapılmalı ve gerçekleştirilmelidir. Cumhurbaşkanlığı sistemi altında yürütme, yasama ve yargı makamları tamamen ayrılmıştır" dedi. (16 Nisan 2017) (TASS)

Kremlin Spokesman Dmitry Peskov has called to respect the choice made by Turkey at Sunday's referendum on expanding presidential powers. "The referendum is absolutely a sovereign affair of the Turkish Republic," Peskov stressed. "We believe that everyone should respect the expression of will of the Turkish people." *Kremlin Sözcüsü Dmitry Peskov, Pazar günkü referandumda cumhurbaşkanlığı yetkilerini genişletme konusundaki seçimine saygı duymaya çağırdı. Peskov, "Referandum, kesinlikle Türkiye Cumhuriyeti'nin egemen bir meselesidir." Dedi. "Herkesin Türk halkının iradesine saygı göstermesi gerektiğine inanıyoruz." (16 Nisan 2017) (TASS)*

Speaking about controversial reports that ballots without required official seals on them were accepted for counting, Guven said that this does not contradict the law on elections, and "the same decisions were taken by the CEC in the course of previous voting." He also noted that "the representatives of the (ruling) Justice and Development Party and the People's Republican Party (the main opposition party) were present at almost all polling stations, and there are protocols of ballots processing signed by them". *İstisnasız olarak resmi mühürler gerektirmeyen oy pusulalarının sayım için kabul edildiğine dair tartışmalı raporlar hakkında konuşan Güven, bunun seçimler yasasına aykırı olmadığını ve "önceki oylamada aynı kararların alındığını" söyledi. Ayrıca, "iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi ve Halk Cumhuriyetçi Partisinin (ana muhalefet partisi) temsilcilerinin neredeyse bütün sandık merkezlerinde bulunduğunu ve imzalayan oy işleme protokollerinin bulunduğunu" belirtti. (17 Nisan 2017) (TASS)*

"I'm convinced that the decision taken at the referendum will contribute to further strengthening the sovereignty and independence of Turkey," Lukashenko said. *"Referandumda alınan kararın Türkiye'nin egemenliğini ve bağımsızlığını daha da güçlendirmek için katkı sağlayacağına ikna oldum "dedi.* (17 Nisan 2017) (TASS)

The observers admitted that the technical aspects of the referendum were "well administered" and referendum day proceeded in "an orderly manner." However,

changes in counting procedures "removed an important safeguard and were contested by the opposition," they said. *Gözlemciler, referandumun teknik yönlerinin" iyi yönetildiğini "ve Referandum günü "düzenli bir şekilde" devam etti. Ancak, sayma prosedürlerindeki değişiklikler "önemli bir güvenceyi kaldırdı ve muhalefet tarafından itiraz edildi" dediler. (17 Nisan 2017) (TASS)*

SONUÇ

Bu tez çalışmasında 16 Nisan 2017 Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi referandumu ile 30 Nisan 2017 tarihleri arasında REUTERS ve TASS haber ajanslarının haber metinleri eleştirel söylem analizi çerçevesinde makro ve mikro analizler yapılmıştır. Çalışmada REUTERS ve TASS haber ajanslarının referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haberleri farklı ele alınış biçimlerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Haber metinleri incelendiğinde REUTERS haber ajansının Avrupa Birliği üye devletlerin dış politika çizgisine paralel olarak haber metinlerini oluşturduğu görülmektedir. REUTERS haber ajansı, referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haberlerde AB dış politikasından bağımsız olmadığı ve söylemlerini AB liderlerinin söylemleri üzerinden yeniden ürettiği görülmektedir. TASS haber ajansının da Rusya'nın resmi dış politikasından bağımsız bir şekilde haberler yapmadığı ve haber metinlerinde tercih edilen söylemlerinin Kremlin çizgisine paralel olduğu dikkat çekmektedir.

REUTERS haber ajansının 16 Nisan referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haber başlıkları incelediğinde olumsuz söylemlere yer verildiği görülmektir. Türkiye'de gerçekleşen anayasal değişiklik sürecini Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yetkileri üzerinden değerlendiren ajans, süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı eleştiren AB liderlerinin ve kurumlarının olumsuz söylemlerini vurguladığı görülmektedir. Referandum sürecini ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı destekleyen kurum ya da kişilere çok az yer verildiği dikkat çekmektedir. ***EU Commission calls on Turkey to seek national consensus-*** *AB komisyonu Türkiye'yi ulusal fikir birliğine çağırıyor (17 Nisan 2017) (REUTERS)*, ***European leaders say vote shows 'deeply divided' Turkey****- Avrupalı liderler oylamanın Türkiye'yi 'son derece bölünmüş' gösterdiğini söyledi (17 Nisan 2017) (REUTERS),* ***Turkey must investigate referendum doubts: European Commission****- Avrupa Komisyonu: Türkiye referandum şüphelerini araştırmalı (18 Nisan 2017) (REUTERS),* ***Impossible to know scale of unstamped Turkish votes: lawyer-*** *Barolar Birliği: Mühürsüz Türk oylarının ölçeğini bilmek imkânsız (19 Nisan*

2017) (REUTERS), ***German conservatives urge end to EU-Turkey talks after pro-Erdogan vote-*** *Alman muhafazakârlar, Erdoğan yanlısı oylama sonrasında AB-Türkiye müzakerelerine son verilmesi çağrısında bulundu (23 Nisan 2017) (REUTERS),* ***EU Ankara negotiator calls for suspension of Turkey accession talks-*** *AB Ankara arabulucusu Türkiye üyelik müzakerelerinin askıya alınması çağrısında bulundu (26 Nisan 2017) (REUTERS)* vb. haber başlıklarında referandum süreciyle birlikte Türkiye'de anti-demokratik sürecin yaşandığı, Cumhurbaşkanlığı yetkileri konusunda tartışmaların devam ettiği ve bu süreçle AB üyelik yolunda Türkiye ile AB'nin yolu ayrıldığı vurgulanmaya çalışılmaktadır. Başlıklarda olumsuz söylemlere ve açıklamalara sık sık yer verilmesi toplum üzerinde bir ideoloji oluşturma çabası olarak değerlendirebilir.

TASS haber ajansının 16 Nisan referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili haber başlıkları incelediğinde Türkiye'deki anayasal süreç ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ilgili pozitif söylemlere ve açıklamalara yer verildiği görülmektedir. REUTERS'in aksine referandum sürecini Cumhurbaşkanı Erdoğan üzerinden değil sistem üzerinden değerlendiren ajans, haber başlıklarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı olumlayan ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a desteğini açıklayan liderlerin söylemlerine yer verdiği görülmektedir. Özellikle "saygı", "egemenlik meselesi" söylemleri yeniden üretilerek referandum süreci desteklenmektedir. ***Most Turks favor amendments to country's constitution — Erdogan-*** *Türklerin çoğu, ülkenin anayasasında yapılacak değişikliklere destek verdi – Erdoğan (16 Nisan 2017) (TASS),* ***Lukashenko congratulates Erdogan on successful constitutional referendum-*** *Lukashenko Erdoğan'ı başarılı anayasa referandumu için tebrik etti. (17 Nisan 2017) (TASS),* ***Kremlin calls to respect Turkey's choice at referendum on expanding presidential Powers-*** *Kremlin, cumhurbaşkanlığı yetkilerini genişletme konusundaki referandumda Türkiye'nin tercihine saygı duyulmasına çağırdı. (17 Nisan 2017) (TASS),* ***Russian MP believes Turkish referendum won't affect Moscow-Ankara ties-*** *Rus milletvekili Türk referandumunun Moskova-Ankara ilişkilerini etkilemeyeceğine inanıyor. (17 Nisan 2017) (TASS),* ***Putin congratulates Erdogan on Turkey's referendum results-*** *Putin, Erdoğan'ı Türkiye'nin referandum sonuçlarından dolayı kutladı. (18 Nisan 2017) (TASS)* vb. başlıklarla Türkiye'de yaşanan anayasal sürecin demokratik olduğu, yetki tartışmalarını sistem üzerinden değerlendirdiği ve sürece saygı duyulması gerektiği

vurgulanmaktır. Ayrıca son yıllarda gelişen Türkiye-Rusya ilişkilerine paralel olarak başlıklarda Türkiye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan hakkında olumlu söylemler tercih edildiği görülmektedir.

REUTERS haber ajansı, yayınladığı haberlerde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı mutsuz, yorgun, sinirli ve belirsiz mimiklerin olduğu fotoğraflar tercih ettiği görülmektedir. Böylece Cumhurnbaşkanı Erdoğan'ı toplum gözünde kötü, aksi göstermeye ve Türkiye'de yaşanan tartışmaların inandırıcılığı arttırmaya çalıştıdığı görülmektedir. Sürece destek vermeyen siyasi liderlerin fotoğraflarında ise daha pozitif bir algı oluşturulmaya çalışıldığı analiz edilmektedir. Ajansın ayrıca "Hayır" vurgusunu ön planda tutarak sürece eleştirel yaklaştığı görülmektedir. Bu doğrultuda REUTERS haber ajansı Batı toplumunu ideolojik olarak yönlendirmeye çalıştığı dikkat çekmektedir.

TASS haber ajansı yayınladığı haberlerde Cumhurbaşkanı Erdoğan ile olumlu söylemleri destekleyen fotoğraflar kullandığı görülmektedir. Haberlerde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın mutlu ve seçmenlerle iç içe olduğu, "Evet" vurgusunun ön plana çıkarıldığı fotoğraf kullanmıştır. Ayrıca Cumhurbaşkanı Erdoğan'a destek mesajlarını içeren haber metinlerinde liderlerin mutlu olduğu, güldüğü fotoğraflar yayınlanarak metinin içeriği desteklenmektedir..

REUTERS haber ajansının haber girişleri incelediğinde usulsüzlük iddiaları üzerinde durarak süreci eleştiren, karşı çıkan liderlerin ya da kurumların açıklamalarına yer verdiği görülmektedir. Özellikle dış politikada Almanya, Fransa liderleri ve AGİT yöneticilerinin açıklamalarına; iç politikada ise muhalif partilerin ve Barolar Birliği'nin açıklamalarına yer vererek olumsuz söylemler desteklenmeye çalışıldığı görülmektedir. Referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı destekleyen liderlerin ya da kurumların açıklamalarına çok az açıklamalarına yer verildiği görülmektedir. AB liderlerinin ve kurumlarının açıklamalarına yer verilmesinin uluslararası camiada inandırıcılığın arttırılmaya çalışılmasıdır. REUTERS haber ajansı "***expanding President Tayyip Erdogan's Powers-*** *Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın güçlerini genişletmesi", "****boosting the powers of President Tayyip Erdogan-*** *Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yetkilerini arttıran", "****granting President Tayyip Erdogan wide new Powers-*** *Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a bütün yetkiyi veren"* vb. söylemleri yeniden üreterek Türkiye'deki anayasal süreci Cumhurbaşkanı Erdoğan üzerinden değerlendirerek toplum bilincinde bir ideoloji oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.

Ajansın ayrıca "***Turkey will not wait at Europe's door forever-*** *Türkiye, Avrupa'nın kapısında sonsuza kadar beklemeyecek", "****Two senior German conservative politicians have called for the European Union to end discussions with Turkey about EU membership-*** *iki üst düzey Alman muhafazakar politikacı, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yle AB üyeliği konusundaki tartışmalarını sona erdirmesini istedi", "****a referendum that handed President Tayyip Erdogan sweeping powers put Ankara's stalled membership talks deeper into cold storage-*** *, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a tam yetki veren, Ankara'nın durgun üyelik müzakerelerinin daha soğuk depoya koymasına yol açan referandum"* vb. açıklamalarına yer vererek söylemleri desteklemeye çalıştığı görülmektedir.

REUTERS ve TASS haber ajansının 16 Nisan 2017- 30 Nisan 2017 tarihleri arasında yayınlanan haberlerde ana olay 16 Nisan referandumu ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'dır. REUTERS haberleri olumsuz söylemlerle metinleri oluştururken TASS haber ajansı olumlu söylemlere ver verdiği görülmektedir. REUTERS haber ajansı "***expanding President Tayyip Erdogan's Powers-*** *Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın güçlerini genişletmesi", "****boosting the powers of President Tayyip Erdogan-*** *Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın yetkilerini arttıran", "****granting President Tayyip Erdogan wide new Powers-*** *Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a bütün yetkiyi veren"* vb. söylemleri yeniden üreterek olumsuzlaştırmaktadır. TASS haber ajansı ise "**expanding presidential Powers-** *başkanlık yetkilerinin genişletilmesi", "***amendments to country's constitution-*** *ülke anayasasında yapılan değişiklikler", "****amendments to the constitution of the republic-*** *cumhuriyet anayasasında yapılan değişiklikler"*vb. söylemler ile süreci Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan bağımsız olarak değerlendirdiği görülmektedir. Her iki ajansın farklı uç söylemleri yeniden üretme ve toplumu kendi ideolojileri doğrultusunda yönlendirme çabasının nedeni kendi ülkelerinin dış politika çizgisinden bağımsız olmamalarıdır. Analizlerde görüldüğü üzere siyasal liderlerin ya da kurumların açıklamaları doğrultusunda metinlerin oluşturduğu görülmektedir.

REUTERS ve TASS haber ajanslarının haber metinlerinde ardalan bilgisine yer vermediği görülmektedir. Referandum neden gerçekleşti? Bu koşulları ortaya çıkaran problemler nelerdir? Başkanlık sistemi hangi tarihten itibaren tartışılmaya başlandı? Parlamenter sistemdeki eksiklikler nelerdir? Parlamenter sistem ile ilgili revize edilen ve sonuç alınmayan problemler nedir? vb. sorulara REUTERS ve TASS haber ajansları

haberlerinde yer vermemektedir. Aksine haber metinlerini bulundukları ülkelerin dış politikalarına ve liderlerin açıklamalarına paralel olarak oluşturduğu görülmektedir.

REUTERS haber ajansının haber kaynaklarına bakıldığında referandum sürecine ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a eleştirel bir tutum sergileyen ve AB dış politikasına paralel olan kişilerin ve kurumlara yer verdiği görülmektedir. Bu tercih haber metinlerinde yeniden üretilen söylemlerin desteklenmeye çalışılması ve toplumda inandırıcılığın arttırılmasıdır. TASS haber ajansının haber kaynaklarına bakıldığında referandum süreci ve Cumhurbaşkanı Erdoğan hakkında pozitif söylemler kullanan kişilere ve kurumlara yer verdiği ve haber metinlerin desteklenmeye çalıştığı analiz edilmektedir.

REUTERS ve TASS haber ajansının haber metinlerinde uzun/ etken ve edilgen cümle yapıları kullandığı görülmektedir. Haberlerin merkezini ise kaynakların açıklamaları oluşturmaktadır. Bu sayede haberde birincil ağızdan alınan söylemler ile kendi ideolojilerini desteklenmeye çalışmaktadır. Sözcük seçimleri incelediğinde de ajansların siyasi liderlerin ya da kurumların açıklamalarına paralel olarak tercih edildiği görülmektedir. Bu doğrultuda REUTERS haber ajansının AB liderlerinin ve kurumlarına açıklamalarına paralel söylem tercih ettiği görülmektedir. TASS haber ajansı ise Rus politikacılarına ve Rusya'ya ideolojik olarak yakın ülkelerin liderlerinin açıklamalarına paralel olarak sözcük seçimlerini tercih ettiği görülmektedir.

Yapılan incelemede 16 Nisan 2017 ile 30 Nisan 2017 tarihleri arasında REUTERS ve TASS haber ajanslarının Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı konu alan haberler incelenmiştir. Yapılan analizlerde REUTERS ve TASS haber ajansınlarının siyasi odaklardan bağımsız olmadığı ve siyasi odaklara paralel bir şekilde ideolojik haber metinleri oluşturduğu belirlenmiştir. REUTERS haber ajansı Avrupa Birliği'nin Türkiye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a karşı yürüttüğü politikayı merkezine alarak haber metinleri oluşturmuştur. Bu doğrultuda REUTERS haber ajansı 16 Nisan referandum sürecine ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a karşı bir tutum sergilediği gözlemlenmiş ve haber metinlerinde ideolojik söylemin yeniden üretildiği saptanmıştır. TASS haber ajansı ise Rusya'nın Türkiye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile olumlu ilişkilerini merkeze alarak haber metinlerini oluşturmuştur. Bu doğrultuda TASS haber ajansı 16 Nisan referandumu sürecini ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı destekleyen bir tutum sergilemiş ve haber metinlerinde ideolojik söylemin yeniden üretildiği saptanmıştır. Her iki ajansında siyasi egemenlerden bağımsız olmadığı ve haber

metinlerini ideolojik kurgular üzerine oluşturduğu analiz edilmiştir. Diplomatik ilişkilerin haber metinlerine ve söylem seçimlerine doğrudan etkisi olduğu ve haberlerin analiz edilirken diplomatik süreçlerin göz ardı edilmemesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Her iki ajans da bağlı oldukları ülke ve siyasi yönün (AB, AVRASYA) dış politikadaki bir "soft power" gücü olarak faaliyet göstermektedir. REUTERS ve TASS haber ajansları nesnel bir haber sunumu yerine ideolojik hareket etmiştir.

KAYNAKÇA

Akçay, E. (2017). "15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Türkiye-AB İlişkileri ve Üyelik Sürecine İlişkin Değerlendirmeler". (*15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu),* 1-14

Aksoy, İ. (2016). "Hegemonya ve Karşı-Hegemonik Sızıntılar: Yeni Bir Kavramsallaştırma Denemesi" *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 3, 62-76

Althusser, L. (1976). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları.*(Çev: Alp Tümertekin) İstanbul: İthaki Yayınevi

Alver, F. (2012). Kültürel Çalışmalarda Sosyal Düzenleme Olarak Televizyon Alımlaması ve Yorumcu Cemaat, 247-305. *Haberi Eleştirmek* (Ömer Özer). Konya: Literatürk Yayınevi

Aras, B. (2017). "15 Temmuz Sonrası Türk Dış Politikası". *İstanbul Politikalar Merkezi,* 1-16

Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık

Bayraktar Durgun, G. ve Yaman, H. (2017) "İdeoloji, Dil ve Sembol Bağlamında Medya ve Siyaset". *Akademik Hassasiyetler,* 7, 39-51

Bengi, H. (2012). "Tarihsel Süreç İçinde Anadolu Ajansı'nın Özgün Kurumsal Yapısı (1920-2011)". *Ankara Üniversitesi Türk Đnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* 50, 249-341

Bulut, S. ve Yaylagül, L. (2004). "Türkiye'deki Yazılı Basında Yargıtay ve Mafya İlişkisine Yönelik Haberler". *İletişim Dergisi,* 19, 120-142

Bulut, Y. (2011). "İdeolojinin Tarihçesi". *Sosyolojisi Dergisi,* 25, 183-206

Büyükkantarcıoğlu, S. (2012). Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi, 161-199. *Haberi Eleştirmek* (Ömer Özer). Konya: Literatürk Yayınevi

Çam, Ş. (2008). *Medya Çalışmalarında İdeoloji, Epistemolojik ve Metodolojik Sorunlar* (1. Basım). Ankara: De Ki Basım Yayım

Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). "Söylem Analizi". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 27, 99-117

Çelikpala, M. (2015). "Rekabet ve İşbirliği İkileminde Yönünü Arayan Türk-Rus İlişkileri". *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 72, 117-144

Çoban Oran, F. (2018). "Türkiye-AB İlişkilerinde Yeniden Canlanmadan "Hedef Değişimine" Doğru". *Yönetim Bilimleri Dergisi,* 31, 427-442

Çoban, S. (2013). *Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya* (1.Basım). İstanbul: Parşömen Yayıncılık

Dağtaş, B. (1999). "İngiliz Kültürel Çalışmaları'nda İdeoloji". *Kurgu Dergisi*, 16, 335-357

Demirtepe, T., Özdal, H., Özertem, H. ve Has, K. (2013). *Türkiye-Rusya İlişkileri: Rekabetten Çok Yönlü İşbirliğine* (1.Baskı). Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

Devran, Y. (2010). *Haber Söylem İdeoloji* (1. Basım). İstanbul: Başlık Yayın Grubu

Dijk, V. (2000). *Söylem ve İdeoloji, Çokalanlı Bir Yaklaşım.* (Çev: Nurcan Ateş) İstanbul: Su Yayınevi

Dijk, V. (2005). *Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları.*(Çev: Mehmet Küçük) Ankara: Bilim ve Sanat Yayıncılık

Eagleton, T. (1996). *İdeoloji* (1. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Ferik, M. (2015). *Recep Tayyip Erdoğan'lı Yıllar.* İstanbul: **http://www.ekitaprojesi.com (E.T.16.04.2019)**

Girgin, A. (2002). "Haber Ajanslar". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi,* 2, 107-116

Girgin, A. (2002). *Uluslararası İletişim, Haber Ajansları ve A.A.* (1.Baskı). İstanbul: Der Yayınları

Gölcü, A. (2009). "Haber Söyleminde Medya-Siyaset İlişkisi: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 7, 80-101

Gönenç, Ö. (2015). *Haber Ajansları* (1.Basım). İstanbul: Derin Yayınları

Günay, D. (2013). *Söylem Çözümlemesi* (1.Basım). İstanbul: Papatya Yayıncılık

Hall, S. (1979). *Kültür, Medya ve "İdeolojik Etki".*(Çev: Mehmet Küçük) Ankara: Bilim ve Sanat Yayıncılık

Hall, S. (1984). *İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü.*(Çev: Mehmet Küçük) Ankara: Bilim ve Sanat Yayıncılık

Hall, S. (1993). *Kodlama, Kodaçımlama* (Çev: Yiğit Yavuz) İstanbul: Vadi Yayınları

İnal, A. (1996). *Haberi Okumak* (1. Basım). İstanbul: Temuçin Yayınevi

İnceoğlu, Y. (1993). "A.B.D.'nin en büyük haber ajansları: AP ve UPI". *Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 2, 115-120

İrvan, S. (2014). *Medya Siyaset Kültür* (3.Basım) Ankara: Pharmakon Yayınevi

Kakışım, C. ve Erdoğan, S. (2018). "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve 15 Temmuz Darbe Girişimin Ardından Yaşanan Gelişmeler". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 399-420

Karaduman, S. (2017). "Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif". *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 4, 31-46

Karahan, M. (2019). *President Erdogan's Biography.* İstanbul: Mehmet Karahan

Kazancı, M. (2003). "Althusser ile ideoloji Üzerine Yapılamamış Bir Söyleşi". *İletişim Araştırmaları,* 1(2), 37-54

Kazaz, M. Ve Çoban, M. (2010). "Televizyon Haberleri ve Egemen Söylemin Yeniden Üretimi Sürecinde İdeoloji İnşa Stratejilerinin Kullanımı". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi,* 2, 191-206

Kellner, D. (2016). *Kültürel Marksizm ve Kültürel Çalışmalar.* (Çev: Fatih Tezcan) Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, 9, 132-151

Marshall, G. (1994). *Sosyoloji Sözlüğü.* (Çev: Osman Akınbay, Derya Kömürcü) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

Özer, Ö. (2012). Haberin İdeolojik Duruşu: Eğitim-Sen Eyleminin Türk Basınında Temsili, 121-161. *Haberi Eleştirmek* (Ömer Özer). Konya: Literatürk Yayınevi

Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji, Eleştirel Haber Çözümlemeleri* (1. Basım). Konya: Literatürk Yayınları

Öztürk, B. (2015). "Siyasal İletişimde İdeolojik Söylem: 7 Haziran 2015 Genel Seçimi Üzerime Bir İnceleme". *Journal of Research in Educaiton and Society,* 2(5), 68-85

Öztürk, C. (2007). "Marxizm'de İdeoloji Tartışmaları". *Sosyoloji Notları,* 64-74

Öztürk, E. (2017). "Uluslararası Ajans Haberciliğinde Söylem: "Fırat Kalkanı" Harekâtı Bağlamında AP ve TASS Haber Ajanslarının Söylem Analizi". *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 4, 185-222

Shoemaker, P. J. ve Reese S. D. (1991). " 'Ideology', Mediating the message: Therioes of Influences on Mass Media Content. (Çev: Ahmet Gürata) Ankara: Pharmakon Yayınevi

Sucu, İ. (2012). "Althusser'in Gözünden İdeoloji ve İdeolojinin Bir Taşıyıcısı Olarak Yeni Medya". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi,* 3, 30-41

Şahin, M. (2014). "Siyasal İletişimde Anadolu Ajansı'nın Rolü". *İletişim ve Diplomasi Dergisi,* 106-127

Şahin, M. (2012). *Ajans Gazeteciliği ve Haber Ajansları* (1. Basım). Ankara: Matsa Yayıncılık

Şakı Aydın, O. (2007). "Alımlama Araştırmaları ve Kültürel Çalışmalar Geleneğinin Katkısı" *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 11, 119-131

Şeker, T. (2009). "5N1K Haber Programının Alımlama Analizi" *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi,* 4, 105-117

Şeker, T. ve Şimşek, F. (2012). "Kodlama-Kodaçımı Bağlamında Muhteşem Yüzyıl Dizisinin Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkilerine Yönelik Alımlama Analizi" *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi,* 2, 111-120

Şimşek, G. (2018). "Türk Basınında Liderlerin 16 Nisan 2017 Referandum Haberlerinin Çerçevelenmesi". **https://dergipark.org.tr/download/article-file/456076** (02.03.2019)

Tokgöz, O. (1972). "Haber Toplayan ve Satan Kuruluşlar: Haber Ajansları". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 2, 143-157

Tokgöz, O. (1981). *Temel Gazetecilik.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları

Topakkaya, A. (2007). "İdeoloji Kavramının Tarihsel Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış". *Politika Dergisi,* 163-180

Toruk, İ. ve Sine, R. (2012). "Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri". *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 31, 351-378

Ünver Noi, A. (2012). "Arap Baharı ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri". *Ortadoğu Analiz,* 48, 10-19

WEB_1. (2019). Türk Dil Kurumu Web Sitesi. **http://sozluk.gov.tr** (01.06.2018)

WEB_2. (2019) Agenge France Press Web Sitesi. **https://www.afp.com/en/agency/management-team** (07.10.2018)

WEB_3. (2019) Agenge France Press Web Sitesi. **https://www.afp.com/en/agency/about/afp-numbers** (07.10.2018)

WEB_4. (2019) REUTERS Web Sitesi. **https://agency.reuters.com/en/about-us.html** (08.10.2018)

WEB_5. (2019) REUTERS Web Sitesi. **https://agency.reuters.com/en/about-us/media-partners.html** (08.10.2018)

WEB_6. (2019) Associated Press Web Sitesi. **https://www.ap.org/about/our-people/leadership-team** (09.10.2018)

WEB_7. (2019) Associated Press Web Sitesi. **https://www.ap.org/about/our-story/** (09.10.2018)

WEB_8. (2019) TASS Web Sitesi. **http://tass.com** (09.10.2018)

WEB_9. (2019) Anadolu Ajansı Web Sitesi. **https://www.aa.com.tr/tr/p/yurt-ici-burolar** (10.10.2018)

WEB_10. (2019) Anadolu Ajansı Web Sitesi. **https://www.aa.com.tr/tr/p/yurt-disi-burolar** (10.10.2018)

WEB_11. (2019) Anadolu Ajansı Web Sitesi. **https://www.aa.com.tr/tr/p/kunye** (10.10.2018)

WEB_12. (2019) Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Web Sitesi. **https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/** (01.11.2018)

WEB_13. (2019) Al Jazeera Web Sitesi. **http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-recep-tayyip-erdogan** (01.11.2018)

WEB_14. (2019) BBC Haber Web Sitesi. **https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44061258** (01.11.2018)

WEB_15. (2019) Habertürk Web Sitesi. **https://www.haberturk.com/recep_tayyip_erdogan-kimdir#** (01.11.2018)

WEB_16. (2019) Deutsche Welle Web Sitesi. **https://www.dw.com/tr/erdoğanın-siyasi-hayatının-dönüm-noktaları/a-38893206** (02.11.2018)

WEB_17. (2019) CNN Türk Web Sitesi. **https://www.cnnturk.com/turkiye/7-hazirandan-7-hazirana-1-yilda-neler-oldu?page=2** (02.11.2018)

WEB_18. (2019) KONDA Araştırma ve Danışmanlık Web Sitesi. **http://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/03/KONDA_1Kasım2015SandikveSecmenAnaliziRaporu.pdf** (02.11.2018)

WEB_19. (2019) Yenişafak Web Sitesi. **https://www.yenisafak.com/15-temmuz-feto-darbe-girisimi-hakkinda-her-sey-h-2618794** (02.11.2018)

WEB_20. (2019) NTV Web Sitesi. **https://www.ntv.com.tr/turkiye/referandum-ile-oylamaya-sunulan-anayasa-degisikligi-maddeleri,4Yv2Bh4ui0yzjFmi_egDcw** (02.11.2018)

WEB_21. (2019) T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Web Sitesi. **https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html** (02.11.2018)

WEB_22. (2019) Al Jazeera Web Sitesi. **http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/putin-donemi-turk-rus-iliskileri** (03.11.2018)

WEB_23. (2019) Anadolu Ajansı Web Sitesi. **https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-rusya-iliskilerinin-son-16-yili/698807** (03.11.2018)

WEB_24. (2019) StratejikOrtak Web Sitesi. **https://www.stratejikortak.com/2016/12/rusya-turkiye-ve-iran-gorusmesi-karlov-kimdir.html** (10.11.2018)

WEB_25. (2019) Setav Web Sitesi. **https://www.setav.org/5-soru-rus-buyukelci-karlova-duzenlenen-suikast/** (10.11.2018)

Yılmaz, S. ve Yakşi, A. (2016). "Osmanlı Devleti'nden Günümüze Türk-Rus İlişkileri". *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi,* 17, 9-57

ULUSLARARASI HABER AJANSLARINDA RECEP TAYYİP ERDOĞAN TEMSİLİ: REUTERS VE TASS ÖRNEĞİ

ORIJINALLIK RAPORU

%26	%24	%6	%13
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCI ÖDEVLERI

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	dergipark.gov.tr İnternet Kaynağı	%2
2	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
3	www.thestar.com.my İnternet Kaynağı	%1
4	tass.com İnternet Kaynağı	%1
5	earsiv.anadolu.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
6	es.scribd.com İnternet Kaynağı	%1
7	Submitted to Selçuk Üniversitesi Öğrenci Ödevi	%1
8	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	%1

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Yusuf DURU

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 15 Nisan 1990, Ankara

Medeni Durumu: Evli

Tel: 0506 320 54 63

E-mail: yusufduru0638@hotmail.com

Yazışma adresi: Mevlana Mahallesi Papatya Caddesi No:40 Daire:53 Talas/KAYSERİ

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Erciyes Üniversitesi	2019
Lisans	Erciyes Üniversitesi	2016

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2019-Halen	Mersin Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL

İngilizce